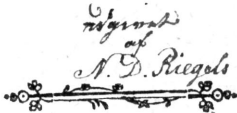

Maanedskriftet

Kjøbenhavn's Skilderie.

Første Aargang.

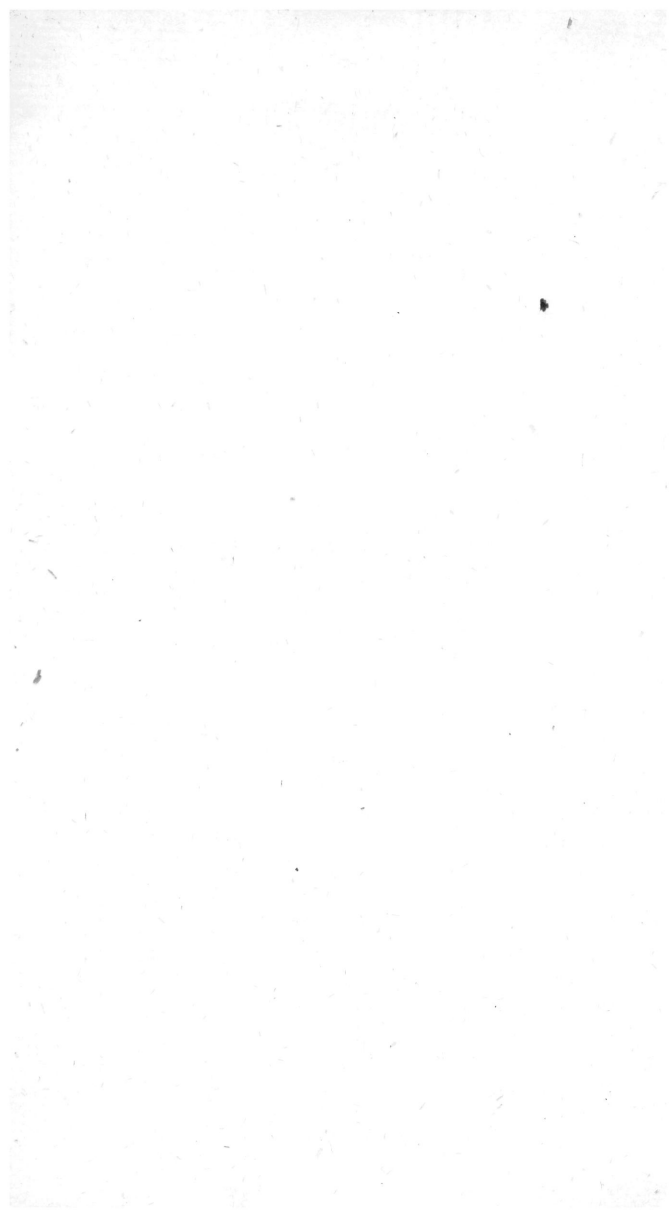

— — — — *Multi*
Committunt eadem diverso crimina fato :
Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. — — —
Nam, cum magnæ malæ superest audacia causæ,
Creditur a multis fiducia. — — —

JUVENAL.

Kjøbenhavn, 1787.

Trykt og faaes tilkiøbs hos Christ. Friderik Holm,
i store Fiolstræde No. 218.

Maanedskriftet

Kjøbenhavns Skilderie.

No. I.

November 1786.

Alle store Byer, siger en vis Forfatter, ere det menneskelige Røns Skarnkister. Denne Lighed og Overensstemmelse strekker sig ikke alene til vore, men og til de forbigangne Tiders store Stæder. Alexandrien, beskrevet af Adrian og Lucian, har saa meget Lighed med vore Tiders store Stæder, at naar Navnet udslukkedes, skulde man troe, det var Paris, Kjøbenhavn eller en anden Stad, der blev beskrevet. Desuagtet har man givet et Skilderie af Paris, og hvorfor skal Kjøbenhavn mangle sit? Vel bestaaer Forskiellen ikke saa meget i Hovedtrekkene, som i Skyggerne og Skaterringene; men derfor har man ikke Ret til at afskiede Maleriet for stiaalet eller overflødig. Den ublidere Himmelegn, den mindre Grad af Fornælse, vore Selskaber, Sæder, Oplysning, og utalige andre Ting give Kjøbenhavn et saa forskielligt Udseende, at man ikke ved første Blik skulde

troe, det lignede Paris saa meget som det virkeligen gjør. Lykkes det mig at give Skilderiet den Skygge, som de omtalte Ting fordre, vil det nok blive noget mørkt, men derfor og desto sandere.

Skulde Publikum troe, at Skilderiet kunde fortiene dets Yndest, som man vist tør formode, da det endog vil komme til at forestille dets mest yndede og yndigste Skribentere; vil man have sig udbedet dets Bidrag til at forskaffe endeel fattige Folk Suul til det Brød, Munorristerne vist vil skienke dem. Denne store Handling kan iverksettes ved at lade sig tegne hos Bogtrykker Holm for dette Maanedskrift, der betales med 2 ß . for et halvt Ark, og 4 ß . for et heelt. For at forekomme Vebreidelser og vrangne Fortolkninger være det engang for alle gange sagt: at man hverken binder sig til noget vist Antal Ark, Tid eller nogen anden Bestemmelse. Det skulde man troe var ærligere og redligere, end love meget og holde lidet eller intet.

Megen Umage kunde det ikke koste at skrive, at Nationens mest yndede Skribentere leverte Bidrag til dette Maanedskrift; men da det kan være Publikum ligegyldigt en en eller flere skrive, vil man end ikke paa den Maade tilsnude sig Yndest. Den Konst, ved Tryglen at formaae Mænd til at skrive,

skrive, bramme med deres Navne, og forlede Publikum til at betale Nyer, som det selv maae rense for at bekomme de saa gode Korn, som findes deriblant, forudsætter en vis Grad af Uforskammenhed, som synes at være Genier egen.

Skulde nogen finde sit Navn trykt blant Subskribenterne, som ikke har ladet sig tegne, er det ikke skeet for at følge andres Eempel; og skulde det hændes, at Budet paastod, at en eller anden havde ladet sig tegne, vilde man have den Godhed at afvise det. Ved anførte og andre Konster, hvorom i sin Tid skal gives Underretning, vil man ikke søge at forskaffe Maanedskrif et Yndest og Affæring. Som sagt, for 2 β . sælges et halvt, og for 4 β . et heelt Ark. Finder Publikum ikke sin Regning ved at kisse, beholder det sin 2 β ., og synes Skribenten ikke om at skrive, holder han op.

Fra min venstre Haand kan man og med det første vente et Blad, under Titel: Kjøbenhavn, hvorunder trykkes: Af denne Tidende udgives ugentligen nogle Stykker, og naar dette Blad andensteds anmeldes, kaldes det: Politisk og Statistisk Tidende. Heri binder jeg mig aldeles ikke til nogen vis Materie. eller antagen Tidsregning. Ugen f. Ex. gives 3 fulde Dage. Den Brug, jeg især agter

at gjøre af dette Blad, skal komme til at bestaa deri, at jeg efter Omstændighederne vil forlange Hielp, Understøttelse, Raad o. s. v. af Kiøbenhavns Skilderies Forfatter, og da skal han som en Mand opstaae, og slaae til Lyd med disse Ord: Jeg er offentligen opfordret til at tale hin eller denne Sag. Dette er Aarsagen, hvorfor jeg lader min venstre Haand skrive dette Blad.

Med Tiden skal jeg og sørge for, at mine Blade blive anpriste og udbasunede saa vel her ved en Maskine, som en duelig Konstner arbejder paa, og snart vil blive færdig med, som udenlands i den Hamborgske Journale og Gotaiske lærde Tidende.

Det ærede Publikum vil heraf kunne skønne, at jeg er alvorlig betænkt paa at vinde dets Yndest. For endnu mere at forsikre mig den, skal jeg troligen fortælle, naar jeg enten selv skriver eller ved andre lader skrive noget til min Berømmelse, hvad Hensigten var dermed, hvad der bevægede mig dertil, og Udfaldet, for derved efter ringe Evne at samle nogle Malerier til den store Konst, der lærer hvorlunde man uden Fortieneste kan blive berømt. Til Trøst og Husvælelse være det sagt, at jeg allerede er i Besiddelse af adskillige vigtige Bidrag til denne ædle Konst, som jeg dog for det første holder tilbage,

ge, indtil jeg ved anstillede Prover og egen Erfaring har befundet, at de ere probate.

Kiere Publikum! lad ikke sligt et priseligt Foretagende staae i Stikken, til Skam for vore oplyste Tider. Du seer selv, det gielder meer din egen end Skribentens Fordeel. Beskue nu, om du saa synes, nogle af de Stykker, der samlede skal udgiøre Kiøbenhavn's Skilderi, og lad din Yndest saaledes ynde mine svæggede Kræfter, at de kan forvinde deres Svæggelse, og ingen Svæggelses Svæggelse oftere finde Sted.

Gader.

Kielderskure, Trapper, Borde, Stole, Bænker, Gryder, Potter og utallige andre Ting indtage paa mange Steder saa megen Plads af Fortogene, at man nødes til at troe, de ere anlagte ikke for Fodgængere, men for de omtalte Skramlerier. De hugne Steen have og paa mange Steder en saadan Helden mod Rendestenene, at det maae ansees for en Lykke, ikke at styrte deri. At Dragere med Bylter paa Hoved, Skuldre eller Arme tillades at bes

tiene sig af Fortogene, er ikke allene til Lættelse for dem, men og nyttigt og lærerigt for Fodgængere, som derved vænnes til at vogte sig for Stød paa Legemet og Rister paa Klæderne. Skulde en eller anden bekomme Stød, Rist, eller styrtes i Kædestenen, bør han tilskrive sin egen ubehændighed det, og glæde sig ved, at han har lært at tage sig i Akt. Trillebørens Knirken paa Fortogene giver en saa behagelig Lyd, at enhver gjerne giver sine Skinnenebeen til Pris, for ikke at berøve Dret en saa herlig Harmonie.

Gaderne selv ere, naar Veirliet paa nogen Maade tillader det, saa bløde, at den, der mest plages af Rigterne, ikke har Marsaa til at klave, og skulde han hist og her blive siddende fast, istemme han en Sang til Renovationens Berømmelse. Den vil være ham ligesaa tienlig som det er den Forbittrede, at tælle til Tiue, førend han iverksetter Bredens Beslutning.

Plakaterne paa Hiørnerne, der siges os at Gaderne ere feiede og rene, ere ofte
selv

selv ikke sikre for at besudles og overstænktes af det Dynd, som de bevidne ikke at være til.

Den udkastede Uhumskhed, de stinkende Madstier af Hunde, Katte, Røtter o. s. v. fylde Luften med en Damp, der indsues af Lungerne, til megen Fordeel for *Lisbitina*, i det mindste for hendes troe Tjenere, Lægerne.

Tiggerie.

Resultatet af anstillede Prøver og Forsøg er ofte heel forskjelligt fra det, man ventede; desuagtet paa staae Sagkyndige Mænd, at ethvert, endog mislykket Forsøg er oplysende. Jeg er ikke langt fra at tiltræde denne Mening. Ved Opmuntring til Bindskibeligbed og Arbeidsomhed har man stræbt at hemme Tiggerie. Man befandt, at denne Kraft ikke var stærk nok til at frembringe den ønskede Virkning; man lagde Tvang dertil, og nu frembragte man, i Stedet for et plunt og ubehøvet Fuserie, en rar og sindrig Kunst. Børnehuset er Høiskolen

len for denne Konstes Dyrkere. Her samles fra alle Stadens Hjørner en Mængde erfarne Tiggere, der meddele hinanden deres erhvervede Kundskaber og Erfaringer, og som det gaaer i andre Videnskabs=Selskaber, gaaer det og her: Manges forenede Bestræbelser og Arbeider i en og samme Ting bringer den til Modenhed og Fuldkommenhed. Tiggerne have paa denne Maade lært at give deres Stand en ligesaa grundet Fasthed og Varighed, som alle andre politiske Legemer. De have forenet sig, sammenskudt en Capital, oprettet et Compagnie, uddeelt Actier (store Mønstre smitte) og tigge nu med Klem og Eftertryk. Alle store og vigtige Expeditioner paatager Compagniet sig. Det udsender Factorer til de offentlige Pladser, der udrede mindre Skibe, som seile inden Skiers. Saaledes besarer en blind Mand Binggaardstrædet, og forhandle der Jesu Navn og Guds Betsignelse. Flere drægtige Lastdragere, en svanger Kone med et Par Børn ved Siden, en Kone, der i Frost og Kuld giver et Barn Die, i hvis Kølvand adskillige pialtede Glutter seile,

seile, krydse op og ned ved Canalen lige ind paa Slotspladsen, og sælge der Hulken, Graad og Nøgenhed med god Fordeel. Stedet, hvor Hovedcontoiret holdes og Hovedcassen forvares, holdes meget hemmeligt. Til Hovedcassen strømmer Gevinsten af alle Expeditioner, og af den udbetales Udbytet. Deres Børs holdes undertiden paa Kongens Nytorv, undertiden andensteds. Ungt Mandskab til Skibene udsøges med megen Flid blant Læringerne i de forskiellige Skoler, der med megen Nidkierhed forestaaes af gamle Kierlinger, og holdes næsten i alle smaae Gader. Med Søerøverne, som dog ikkun til visse Tider løbe ud og giøre Farvandet usikkert, har man for Sikkerheds Skyld sluttet Alliance. Man har beregnet, at det er fordeelagtigere, aarligen at give Forærringer, end ideligen forstyrres i sin lovlige Handel og Seilads. All denne Klogskab og Forsigtighed uagtet, opbringes dog nu og da en og anden; men ingen uden de, der have forsømt eller ikke bekymret sig om at anskaffe og bruge det privilegerede Flag.

Da dette Compagnie ingen anden frygtelig Fiende har, end tarvelig og nyttig Vindskibelighed, der aldrig boede eller kommer til at boe i store Stæder, staaer det ikke Fare for at spille Banquerot. Selskabets ved lang Erfaring lærte Forsigtighed og Klogskab have desuden værnet for enhver Ting, der kunde tilbringe det Undergang. Dets Direction er ikke saa stor og talrig, og dets Contoir- og andre Betiente ikke i saadan Mængde, at de, efterat have opædt det hele Compagnies Fond, nødes til at bringe Sagerne i Uorden og Forvirring, for paa den Maade at undgaae Tiltale og forskaffe sig Sikkerhed. Foruden at de selv frembringe deres raae Vare, have de i deres Skoler og især paa deres Høiskole lært at give dem en saadan Forædling, at de hyppigen søges. Enhver Skilling altsaa, som de faae ind, har intet med Coursen at giøre; thi de forskrive ikke deres Cargaisoner fra Fremmede. Deres Skibes Casque og Udredning til Søes koster saa lidet og forrettes saa vel, at man tydeligen seer, Nidkerhed for det Almindeliges Vel bestier hele Selskabet.

Statistisk Bilsdom.

Høit oppe paa Verens Tempels Spir blinke Verkrandsene, Gratialet og Benaadinger, som hylfelft Klynken, konstig Klage og Ahnestolte Navne ligesaa useilbarligen tiltrekke sig, som Tordenlederen Lynildstraa-
len.

Ikke Landets egen Mangel, ikke Giæld til Fremmede have bragt Verelcoursen til den Høide, der maatte føde Misundelse, naar Udlændingen ikke besad Vedemodighed nok, til ikke at misunde os dens Høihed og dette Fortrin.

Naar Papirpengene have skudt Hund, og isteden for hvide ere blevne blaae, vil den bortskjøine Credit ligesaa vist og tilforladeligen vende tilbage, som Biben indfinder sig paa Eugen, der fra hvid er bleven grøn, fordi Sneen bortsmeltede.

Store Ord og høitidelige Løfter om synkende, afbetalende, vorende, forstrek-
kende, udlaanende Fonds, forskaffe uneg-
teligen

religen en større og almindeligere Credit end rede Penge eller virkelig Gields Betaling, der var en Følge af planmessig varig Sparsomhed.

Den, der ikke kan begribe og fatte, at Crediten nedsænkes i Dyndet af det tunge Sølv og Guld, og hæves i Beiret paa dødaliske Binger af det lette Papir, han klage ikke over Menneffers ublide Dom, men over Naturens Ublidhed, der negtede ham endog Evne til at begribe og fatte statistiske Sandheder.

Soleklare Sandheder.

Indsigter, Duelighed og Redelighed følge ligesaa troligen Anciennitet som Skyggen Legemet; Anciennitet har altsaa en ustridig Ret til de høieste Vresposter.

Den Gud giver et Embed, siger Fader Rabener, den giver han og Forstand; den, der gives en Pension, gives Ret til et Embed, hvis Indkomster ere større; den altsaa, der gives en Pension, gives Forstand.

Ofte faaer, ofte seer, ofte fatter og indseer man mere i et Qvarteer, end i mange Aar. Rousseau tog sig paa en Reise, han gjorde paa Apostlernes Biis, en kort Hvile under et Træ. Her saae og sattede han alle de Begreber, der have giort ham bekiendt og berømt. Hvo seer da ikke, at den rette Papas og Mecæns Yndest giver større Lærdom, Duelighed og Redelighed i et Qvarteer, end Tænkekraftens ivrigste Anspændelse og Brug under de lærdeste Mænd ved de bedste Akademier i mange Aar?

Det koster ikke et lærvilligt Hoved saa megen Umag at erhverve grundige Kundskaber, som et tomt Hoved at bære sin Stands Dragt i ti eller flere Aar.

Den Kunst, at referere af Acterne, eller fortælle Resultatet af det, der foretages i Collegierne, er større end den at tænke, ja saa stor, saa ny, saa vigtig, at man derved kan fortjene en saadan Overflødighed af Credit, at man kan overlade Credit til andre.

Oplysning.

Skrivesfrihed, som Republikker, uden at eie den, bramme af, som Aristokraterne fordømme og udrydde, faldt alene i det med Visdom bestyrede Monarkies Lod. At den blev os heel og ubeskaaren til Deel, vil den ikke miskiende, der har Dine at see med, og har brugt dem til at giennemløbe vore Tidens Skrifter.

Skrivesfrihed og Oplysning staae i saa noie Forbindelse med hinanden, at hvor hin findes, vil det ikke vare længe, førend denne lader sig see som en klar Soel, der udbreder Lys, Varme og Liv rundt om sig.

Skjønt Tiden har været for kort, til at den kunde slaae dybe Rodder; har den dog allerede frembragt en Stamme, leveret nogle Frugter, og skudt endeel ville Grene. Man seer heraf, at Stammen er frisk, Jorden god, og at den med Tiden vil give gode og moedne Frugter.

Meninger, forskiellige fra de antag-
ne, brændemerke ikke nogens Navn, eller
berøve ham hans timelige Belsfærd. Alle
Secter leve her ligesaa uforskyrrede som no-
genfinde i hint gamle Rom. Mængden vil
vel ansees for og kaldes Retteoende; men da
deres Paaastandielden strekker sig videre,
har ingen noget at frygte sig af dem uden
den, der kunde faae i Sinde at negte dem
Navnet.

Skrivefriheden synes endnu ikke at
have havt nogen merkkelig Indflydelse paa
Videnskaber og Konster. Virkningen af
den Umag, man gjorde sig, at fortrænge
Philosophien, for i dens Sted at ophjælpe
noget, man kaldte Philologie, føles endnu
kiendelig. Det saae derfor maadeligt,
endog slet ud med Videnskaber og Konster,
naar man ikke besad den Skionsomhed, at
nære og lønne en stor Skare af Folk, som
sely kalde sig Genier, sely tiltroe sig Styr-
ke at bedømme alle Videnskaber og Kon-
ster, fordi de have udfundet og antaget, at
dertil udfordres intet andet, end at betitle sig
sely indbyrdes med det megen Hæder givende
de

de Ord: **Bor**, som de heller aldrig forsømme at gjøre Brug af ved alle forefaldende og af dem selv skabte Leiligheder. Med større Ret kunde man kalde dem **Endramatister**, **Enthusiaster**, **Læssingister**, **Empneutister**, **Cothurnister**, **Sesquipedalister**, **Præconister**, **Rufister**, **Rabichister**. Endskiønt alle disse Navne ere af vor egen Opfindelse, hvis Værd man sielden selv miskiender, forekommer mig dog intet saa skiønt og passende som det, hvormed Hr. Professor **Lode** for længe siden har betitlet dem med, nemlig **Caligulianer**. Hr. Professorens har beviist, at den herlige Keiser **Caligula** er alle følsomme og skionne **Nanders Stamfader**; selv gjøre de **Paastand** paa at være og kaldes følsomme og skionne **Nander**, og deres **Jdrætter** vise, at de troliken følge hans **Fodspor**; der kan altsaa ingen **Tvivel** være om deres **Nedstammelse** fra ham, og at de fortiene at kaldes med hans **Navn**: **Caligulianer**.

Lette som ætheriske **Væsener** svæve og flagre de over **Videnskabernes** og **Konsternes** grændseløse **Ocean**, ligerviis som **Svalerne**,

ne, der efterat have nedslugt Myg og andre Insekter, vende tilbage med Nebbene fulde af Dynd til deres Reders Bygning.

Skulde nogen troe det Umagen værd at see et saadant Optog, han opreise et af Punsch rygende Alter, forsyne det med en rummelig, vel tillavet og fuld Punschebolle, sætte Stole deromkring, og saa raabe af fuld Hals: *Ka — Ka — Ka!* han skal da i *Dies* blikket blive vaer en heel Skare, der med samme Begierlighed, som Korfuglen søger Madflet, og samme Glæde som Spurven om Foraaret hopper fra Green til anden, trænger sig til at tage *Sæde*. Naar alting er bragt i Orden, og Evan lader sig til Synne, seer man dem lidt efter lidt at hæve sig fra Jorden, og strax derpaa med Storkenes Flugt at flyve om paa *Vittigheds, Misundelses, Avinds, Løgn, Satyrens* og ikke sielden paa den rene skiere *Dudskabs* Binger. Endeligen ganske besieledede af Evan, foretage de en nærværende eller fraværende *Selskabsbroders* Apoteosis, hvilken Act foretages paa *Bers*, og naar Lovsangen, som de *Vanhellige* ere uforfammede nok til at

kalde en Drikkevisse, er affiunget og helliget den i levende Live Saliges Minde, stige de saa høit, at de blive borte for Tilskuerne i den ætheriske Dunstfreds.

Under adskillige Skikkelser og forskjellige Navne have de bemægtiget sig alle sorte Bret, hvorpaa Skrifter og Bøger opslaaes. Dette har bragt dem paa det ligesaa naragtige som dumme Indfald, at ville indføre et litterariskt Tyrannie. At det er deres fulde Alvor sees tydeligen deraf, at de ved alle Leiligheder beraabe sig paa en Domstoel, der skal være dem overdraget, og paa Domme, som de gierne vilde indbilde andre, at have lovlig Udkomst til at udstæde. Havde de gode Herrer estertænkt, at Videnskabernes og Konsternes Republik er og maae efter sin Natur være saa fri, at den ikke, om den og vilde, staaer eller kan komme til at staae under anden med Publikums Domstoel, vilde de ikke have begyndt et ligesaa urimeligt som umueligt Foretagende, eller giort en Paastand, der røber ikke mindre dyb Uvidenhed end stolt Dumbhed.

Ingen andre Skrifter og Bøger el^{ke} og opholde de sig ved, end saadanne, under hvis Læsning de kan synge og gjøre Vers. De nyttige, der koste Hovedbrud, forbigaae de enten ganske med Laushed, eller nttre Tanker derom, der bære uudslettelige Præg af Overilelse, Ulyst og Ukyndighed.

I Critik ere de Bærseker, og det skulde de de den Visdom, der lærte dem, at Nædest, Had og alle Lidenskaber ere Critikers Grundvold. Der ligger Syn for Sagen, at den Forfatter, der ikke yndedes af dem, bestandigen lastedes, naar han udgav noget under sit eget Navn, men roesdes ligesaa bestandigen, naar han fra et andet Bogtrykkerie udgav noget uden Navn og ubekjendt. Det kan bevises, og skal, naar man forlanges det, offentligen blive beviist, at den Forfatter, de sige, skriver udansk, barbarisk, grovt, sluderagtigen, og som de derfor inderligen foragte, og ikke mindre hade, fordi han har taget sig den Frihed, at legge deres Nøgenhed og Uffelhed for Dagen, finder deres Bisald, og hædres saa

høiligen af dem, at ham endog indrømmes det første og altsaa hæderfuldste Sted i de Blade, som de under en Gudindes Navn, Styrelse og Beskyttelse udgive, naar han anonymt tilsender dem noget.

Heroldkonsten forstaae og udøve de til Fuldkommenhed. Ideligen blæse og støde de i Skarmeien, hvis Lyd man lærer at Kiende i Ammestuerne, desuagtet besidde de Dristighed nok til ideligen at giøre Forsøg paa at indbilde Publikum, at Rytet har laant dem dets Basun. Deres Heroldembed forrette de paa Plage, som alle see, ere Plage, og dog raabe de af fuld Hals, at de føres giennem Lufsten paa Pegasus. Alle disse Naragtigheder uagtede, skulde man gierne lade dem beholde dette Embed usforstyrrede, naar det ikke var at befrygte, at de kunde blive farlige og skadelige, ved, som begyndt, i Bryllups- og andre Bers at udspeje deres skidne, nedrige og blasphemiske Wittigheder, der altid medføre noget mephitiskt, og de saa meget hastigere forledes til, da de som andre Bier af Mangel paa vel lugtende Blomster og Urter,

ter, trekke af Tiere, og Dynd, og derved letteligen isteden for Honning-levere Divelsdræk.

I Statistik og Politik maae de gierne være Atlanter, som de udgive sig for at være; men naar de i denne Stilling vil indbilde Folk, at de ligesaa grant oversee Jordkloden, som Kierlingen Kuglen, hvormed hun i Skiødet maler Senop; maae og kan de ikke fortryde paa, at man tager til Piben. At der midt imellen deres Buggeviser findes Ting, hvis Udførelse hele Slægter og Provintser ivrigen vente paa, er ikke underligere, end at der af Larver blive Sommerfugle, eller at Bogormen giennemgaaer og giennemgaaer de dybsindigste Skrifter og vigtigste Sandheder.!

At Litteratur og Videnskaber saaledes mishandles, er beklageligt; men uheldigt er det, at man ikke veed, at Længde til Søes er ligesaa nødvendig som Brede. Hverken dette, den synderlige Tone, hvori det berettes, eller den mystiske Skumlen, der hersker overalt, vidne om den klare
Dag.

Dag. Ideernes Association har en meget forunderlig Virkning.

Saa ubetydelige endog disse Krum-
spring maatte synes, og lidet værdige at op-
holde sig ved, indeholde de dog Forsætnin-
ger til en Slutning, hvis Sandhed, da den
viser os vor Forsatning, maae være os vig-
tig, denne nemlig: at vi see endnu ikkun
Oplysnings Morgenrøde, eller med et an-
det Billede: Oplysning har i det høieste
ikkun oplevet sin Ungdom hos os. Jeg
flutter saaledes: Havde Mængden besiddet
udforderlige Kundskaber og Indsigter til
at indsee litterariske Arbeiders Værd, skul-
de det ikke have været muligt, at de tilsig-
tede kunde have vundet Bifald eller Yndest.
Beviset for, at der behøves Indsigter til
at bedømme Videnskaber og Konster, for-
langes venteligen ikke. At de tilsigtede Ar-
beider ere saa ufuldkomne, at de ikke fortie-
ne Bifald eller Yndest, det er saa ofte og
tydeligen lagt for Dagen, at det ikke behø-
ves at gientages. Imidlertid skal dette
Maanedsskrift undertiden, naar Leilighed
gives, meddele flere Prøver derpaa. At
de

de have vundet Yndest, kan man høre overalt, hvor man kommer. Man skulde altsaa troe, at den anstillede Betragtning ikke var overflødig, eller vil blive anseet for anstødelig, fordi der sagdes nogle Sandheder, der sigte til større Oplysnings Udbredelse: Vi ere alle, som nu leve, enten i vor Barndom, Ungdom, Manddom eller Alderdom. At vredes paa den, der siger os, i hvilken Alder vi ere, er ufornuftigt, og jeg skulde altsaa troe, at det ikke er fornuftigt, at fortørnes paa den, der søger at bestemme den Grad af Oplysning vi have opnaaet. Den, der ikke kan gaae, ham geraader det ikke til Skam, at han bliver staaende. Enhver, der har overveiet vor Forfatning, og beregnet Virkningen, den nødvendigen maatte have paa Videnskaber og Konster, ham vil det ikke falde underligt, at vi ikke ere videre; men dette bør ikke forlede os til at troe, at vi ere komne saa vidt som vi kan komme. Endnu sidder Indbildningen paa den Trone, hvorpaa Fornuften burde sidde. Den er det, der bestemte Minervas og endeel andre Skrifters Værd. Den overdrevne Yndest, man
 skienz

skienker dem, er Indbildningens og tildeels Overraskelsens Foster, som Fornuftten ikke paa nogen Maade vedkiender sig. Udforsø og undersøg Marsagen, og der skal ikke blive mindste Tvivl tilbage derom. Atter et Bevis paa det forhen sagde, at Oplysning alene begynder at frembryde blandt os. Den, der lader sig henrive, er ikke i Stand til at dømme, og han er ikkun lykkelig i de Dieblig, Indbildningen beruser ham.

Nil admirari, prope res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere et servare beatum.
Mitte igitur res, quas stulte miraris et optas.

Maanedskriftet
Kiøbenhavns Skilderie.

No. 2.

December 1786.

Fallitter, Banqverotter.

Den, der ved Drif, Dobbelt, eller anden Odselhed, siger Friderik den fjerdes Forordning af 28de October 1702, selv haver bragt sig i saa slet Tilstand, at han maae opgive sin Boe, bør strax, andre til Exempel, dømmes som en svigagtig Fallit, til at bøde sine tre Mark, saafremt han ikke sine Creditorer kan tilfredsstille 6 Uger efter den Tid, hannem dertil af Øvrigheden bliver forelagt.

Den, der haver havt saa svigagtigt et Forsæt, at han i det ringeste 6 Uger for sin Undvigelse, har optaget Penge eller Vare, for derved at bedrage got Folk, og skaffe sig Credit andensteds, skal ikke aleneste dømmes

C

til

til at bøde sine tre Mark, men endog naar han treffes, straffes med Arbeid i Jern paa Bræmerholm sin Livs Tid.

Befindes nogen uden egen Forseelse eller Forsømmelse, ved merkelig Svæfæde, Jldsvaade, Tyvehaand, Debitorers Fallering, Krig og Fiende-Haand, at være kommen fra sine Midler, og tilkiendegiver og leverer til Stædets Dyrighed alle sine beholdne Midler og Effecter med Bøger og Breve oprigtigen og redeligen, ham tillades det at blive tilstede, uden at arresteres, indtil man seer, om Creditorerne kan tilfredsstilles, hvis ikke, kan de lade ham arrestere, om han efter den Tid bliver længere tilstede end fiorten Dage.

Endskiønt denne Forordning, der bærer Præg af fierde Frideriks Omsorg for Fædrenelandets Opkomst, ikke er hævet, og endskiønt alle deri forekommende Ord, Udtryk og Talemaader, synes at være saa naturlige, at de letteligen maatte kunne forstaaes, have dog Skik, Brug, og over et halvt Aarhundredes Erfaring, gjort dem
saa

faa unaturlige og uforstaaelige, at det koster mig større Umag at fatte dem, og faae dem i Hovedet, end Efelet efter Dagens Sprog at æde et heelt Dusin Flekkeskinker.

For at finde en Udgang af denne Labyrinth, har jeg efter de Verdsligvises Exempel, søgt at bestemme Betydningen af Drik, Dobbelt og anden Ødselhed; men som det oftest gaaer disse Wiisdommens Fædre, er det gaaet mig: jeg har ikke fundet, hvad de egentligen og væsentligen ere; hvad de ikke ere, synes jeg tildeels at have øjnet.

Naar Soldaten for nogle Styver og Matrosen for nogle Skillinger have bragt det saa vidt, at aanderig Apol begejstrer dem, skielde alle, der see dem i den Forsatning, for Drankere. Bliwer Gaden dem for smal; tørne de paa Afviser, saa Foden glider fra dem; drives Bædderne til Hovedet, og Naturen gaaer over Optugtelsen: er der ikke en iblant de tilstedeværende, der negter dem Navn af Fyldehund.

Opførte Riibmanden sig paa samme Maade, lod det sig begribe, at samme Besnævnelse passede sig paa ham; men Tak Isee vore Tidens finere Levemaade! saa dybt kan han ikke fornødre sig. For nogle Tutter gjør han sig selv og talrige Giester klogere end Cardinalerne, der dømte Galileus for en Kietter, fordi han havde lært Jordens Omveltning, og lykkeligere end Dødelige almindeligen ere.

Den ligesaa herligen, som Firmamentet oplyste Sal, dreier sig saa hastig om, at den maatte være en Steen, der kunde tvivle om Jordens Omdreining; og derved frembringes en saa harmonisk Concert, der er saa henrivende, at den ikke kan lignedes ved andet end den Harmonie, de Gamle paaftaae, Himmellegemernes Omveltning frembringer. Vel udsætter den uvante sig for samme Ubehagelighed som den, der uden at kunne taale Søen, foretager sig en Reise til Søes, og mangen en endog blant Helteene, finder det haardeste Leie saa blødt, at han foretrækker det den bedste Seng. Skulde dette hændes, har Berten soleklart lagt for

for Dagen, at han er en Mand af fineste Levemaade, der veed at drive Høflighed og Anstændighed til høieste Spidse.

Der gives ogsaa, vil man sige, blant Kiøbmands-standen, ligesaavel som blant andre godt Folk, en og anden, der for at styrke Mave og dempe Smerterne, oftere om Dagen nødes at tage en tilstrækkelig Dosis; men hvo beklager ikke sliq en Mands flette Helbred!

Dobbel er gaaet saa ganske af Brug, at man saa godt som aldrig hører det i daglig Tale; jeg formoder altsaa, at det er en Uting, der ikke findes i den hele vide danske Verden (Engelland hører ikke nu længere til Dannemark). Vel har jeg ladet mig sige, at det, at kaste med nogle Terninger om Penge, og i Kiældere spille Trekort, Hyp o. s. v. kaldes at dobbel. Men da Kiøbmandstanden ikkun spiller sin 2, 4, 8 og flere Skilling P'hombre, som Anstændighed forbyder at undslaae sig for, hvis han vil være iblant Oplystes og Vredes Tal, der tilbringe deres bedste Tid ved dette Spil; ikke at

tale om, at han endog opmuntres af den offentlige for Vinen udsatte Premie, der endog kan overstige den, Engælnderne have udsat for Havets Vængdes Opfindelse, til at vove sin hele Formue i Talletteriet, og undertiden en mindre Deel i Classelotteriet, der ogsaa er Kongelig privilegeret; da indseer enhver, han ikke kan siges at doble, eller ved egen Forseelse selv at have bragt sig i slet Tilstand. Skal Spaanen standse Strømmen?

Ødselhed er saa relativisk, at det, der i et Tidrum kaldes Ødselhed, kaldes i et andet Tarvelighed, Sparksommelighed, endog Kærighed. Ligner noget Cameleon, der paatager sig den Gienstands Farve, den opholder sig ved, er det Ødselhed.

“Man har, siger en vis Forfatter, adskillige gange bragt det Spørsmaal paa Bane, om man bør give Kjøbmandstanden Restitler? Man skylder den Opmuntring og Beskyttelse, men man bør giemme Restitler for anseeligere Stænder. Vren tilkommer Artisten, Fordelen Kjøbmanden. Den Handlende bør betales for hans Umag, belønnes

"belønnes for hans Arbeid, agtes naar han
 "fortiener det; men Vrestitler ere ikke hans
 "Fædreneary."

"Dette Slags Vre, som udgjør et
 "Tillæg, er skabt til at belønne Krigeren,
 "Dyrighedspersonen, Skribenten, den op=
 "finderiske Artist, saasom de Lønninger, der
 "gives dem, ere indskrænkede; og dersom
 "man tillagde Handelsmanden Vre, naar
 "Lykken allerede havde skienket ham hendes
 "Gaver, skulde de øvrige Stænder ingen
 "Opmuntring have til de uegennyttige Be=
 "stræbelser, de maae anvende paa den urolige
 "Bane, de giennemløbe."

Smittet af de gamle Grækers og Ro=
 meres Mening, der ansaae Kjøbmandstanden
 for uædel, og den fri Borger uanstændig,
 har anførte Forfatter robet, at han er blant
 deres Tal, der troe, intet at være godt uden
 det, der er gammeldags, og altsaa bør reg=
 nes blant Pedanter, eller dem, der have
 Syner og Aabenbaringer.

Kiøbmandstanden skienkes i Kiøbenhavn, som ret og billigt er, Rang og Wrestitler; Adelsstanden anseer det for hæderligt, at besvogle sig med den rige Kiøbmand, heraf følger unægteligen, deels at Kiøbmanden har Ret til at opføre sig overensstemmende med det, den ham skienkte Rang fordrer; deels at den høieste Stand i Landet anseer ham lige med sig. De Omkostninger, der medgaae til at opføre sig standsmæssigen, kan ikke ansees eller regnes for Ødselhed. Følgerne have viist, at det var Klogskab, der udfandt dette ligesaa sikre som nyttige Mid-
del til Pengenes Omlob og Fordeling.

Standses Blodets Omlob i det menneskelige Legeme, følger Døden useilbarligen. Penge ere Blodet i det store Legeme, Staten. Deres Omlobs Standning eller deres Opdyngning paa saa Steder kan letteligen have samme Virkning paa Stater, saa man ikke kan være omhyggelig nok at hindre og forekomme dette frygtelige Onde.

Efterat Kiøbmandsaanden er forsat med Adelsgeisten, har man intet at frygte; Kiøbmanden

manden aabner villigen sin Pung, og Adelsmanden, der veed at giøre den rette Brug af Penge, griber ligesaa villigen deri. Den forrige Gnieragtighed og Karrighed vides ikke mere. Kiøbmanden opbygger Pallaiet, der zire Staden; Bærelserne udpynter og meublerer han saa herligen, at de fuldkommen ligne kongelige Gemakker, og han forskaffer dem saa mange Beqvemmeligheder, at en Sybarit skulde finde dem velffiktede til Beboelse.

Jeg har forhen sagt, hvorledes disse jordiske Paradiser gives Liv; men dette forglemtes, at et Giestebud maae gaae foran. Heri viser den foreenede Kiøbmands og Adelsaand sig i sin fulde Styrke. Tive, tredive og oftest flere Retter fordeles saa konstigen, at end ikke Loven selv, der fastsetter Retternes Antal til sex, skulde kunne have noget derimod. Først spises i et Gemak sex Retter; naar de ere fortærede, aabnes Døren og et herligere Taffel opmuntret Appetiten paa ny; og saaledes gaaes frem i en bestandig Progression, indtil den oventil mere eller mindre skatterede fortryllende Scene finder Sted.

Her bliver dog den opfindriske Mand ikke staaende. Spises ikkun ved et Taffel, har man dog udfundet, at kunne servere med mange Retter Mad, uden at forsee sig imod Loven. Jeg vil her forbigaae alt andet, for at holde mig til Dyreryggen allene. Af Hare og Fuglevildt, som Sølvpiller, hvilende paa denne Grundvold, bære, har man udfundet at opføre en Bygning, der undertiden forestiller en Kotonde, undertiden gienkiender man deri de aflange Engleboliger, Svedenborg beskrev. Herlige Opfindelse, værdig at besynges af Skaldene, og udhugges i Marmor, til evig Minde om vor Tids Konstsmag og Forfinelse!

Alt hvad der tilhører den betitlede Riibmand, forlyster Diet og udbreder Konstsmag. Hvo kan see hans Equipage uden Glæde, og hans talrige Leveriebetiente uden Fornøielse? men saae man hans Frilser, han om Vinteren underholder i Staden, og om Sommeren paa Landet, er jeg vis paa, man vilde blive tvivlraadig, enten man skulde tilstaae Naturen eller Konsten Fortrinet.

Skil-

Skilpadde Gilderne, og endeel andre Giestebuder, som man kan kalde Speculations- og Leverance-Gilder, falde saa ganske indenfor Kiøbmandens Enemerker, at han for deres Anrettelse ikke i noget Tilfælde kan komme til at staae til Ansvar. Her sluttet ofte en betydelig Handel; her bekommes ofte en ubetalelig Efterretning; her afgiøres ofte Ting af yderste Bigtighed; her tilforhandles ofte Leverancer, der ere sikrere og bedre end Guldgruber.

Enhver af de nævnte Poster, og endeel andre, som indtræffende Coniuncturer give Anledning til at nytte, indrenter 200 Procent meer eller mindre efter Omstændighederne. Skulde det mislykkes og det modsatte finde Sted, enten fordi Giestebud-Anretteren ikke forstod sig paa at dekke og servere Bordet efter Skik og Brug paa behørig Maade; eller var uvidende om den Form som Bordet bør have, for at frembringe den tilsigtede Virkning, og de Ketter, der tiltrefke sig Fordele og Leverancer, bør dette regnes til en eller flere af de i Forordningen nævnte ulykkelige Hændelser, Tyvehaand, Debitorers

bitorers Fallering, Fiendehaand, Krig &c. Hertil kommer endnu en anden Omstændighed, som af endeel ogsaa regnes til Jlds-
 vaade eller Tyvehaand. Papiret, som man lader forestille Penge, har fra en vis Tid af faaet nogle besyndelige Egenskaber. Alt
 hvad der kjøbes derfor bliver i det mindste 16 procent dyrere, og Rigdommen selv efter 6
 Aars Brug forsvinder næsten ganske; thi Sed-
 ler, ved at stables paa hinanden, forbræn-
 des som Høe, der er kommet vaadt i Huus. Actier skal tildeels hist og her have samme
 Egenskaber, helst fra den Tid i Europa, Finants-
 Bindene blæste saaledes paa dem, at de bleve svangre og fødte Uhyrer, der
 opaade og fortærede Landenes Fedme. Der har været en Tid, da Fædernelandet troede at
 have saa megen Mary, at denne kunde gi-
 ve Styrke og Kraft til ethvert Foretagendes
 Iverksættelse og Udførelse. En Binding, der
 for et Dieblif berigede og dersfore berusede,
 fødte denne Tanke, og gjorde den alminde-
 ligen antagen, at Buen ikke, om den spænd-
 tes nok saa høit, kunde bryde. Virkningen
 heraf, og den givne Opmuntring vare saa for-
 tryllende, at end ikke den Erfarne og For-
 sigtige

figtige Kunde imodstaae dem. En overdreven Handel, som Lønnen er tienligere end Sporen, blev nødtt og tvungen til at indfinde sig.

Brødet, som Indbyggerne, endskjønt det var frembragt ved deres Sved, forgiøves sukkede efter, udførtes og berigede Udlændingerne, for hvis Penge Handelen hos os ene og alene fortes. Pengemangel og alle dens Følger udebleve ikke. De have viist, og vil i lang Tid vise sig føleligen.

Legges alt dette sammen, sees, at de sildigere Tidens Fallitter ikke ere Følger af Drik, Dobbelt eller anden Ødselhed.)

Forordningen taler om tvende Slags Fallitter, hvoraf den ene bør tilskrives Uheld, den anden Svig. Man kunde deraf let forledes til at give dem forskjellige Navne, og kalde det første Slags Fallit, det andet Banquerot, naar man ikke af Laugesens Indretning og Nytte havde lært, at slikt ikkun er unyttig Spidsfindighed.

Det

Det Skildt, en Amtsmester hænger ud, forvisser mig der at finde en fuldkommen Mester, der forstaaer sin Metie. Hele Lauget, der har prøvet ham og befundet ham due- lig, er mig Borgen derfor. Kan nogen Ind- retning være det Almindelige nyttigere, gavn- ligere, fordeelagtigere? Ligeledes forholder det sig med en Handelsmand, der har holdt op at betale. Man veed, han for det første ikke kan betale; men man veed tillige, at han om kort Tid vil kunne leve! og op- føre sig ligesaa anstændig som før. Forskiel- lige Navne ere altsaa nu, da ingen Ting ere det, de vare, da Forordningen udkom, ganske unyttige.

Forordningens Dyrighed er, til me- gen Hielp for de Fallerende og Creditorerne, omdannet til Commissarier. De have mere Tid til at undersøge de Fallerendes Forsat- ning, og tage alting i nøie Overveielse. Den Fallerede kan underrette dem om, og gjøre dem det begribeligt, at han har været saa uheldig, ikke at vinde 200 Procent paa sin Handel; han kan vise dem soleklart, at hans Skibe sandt Markedet forsat af andre,

der

der vare komne ham i Forkjøbet, og havde ved deres udsolgte Varer nedsat Priserne saaledes, at han maatte sælge med Tab. Han kan sværge paa, at han fandt al Udsigt til Fordeel tilstoppet, saasom de Krigsførende Magters Skibe gik under Benneflag, og den hindrede Handel, man gjorde Regning paa, blev paa den Maade drevet med saadan Fryghed og Held af de rige Nationer, at de Fattige burde have blevet hjemme; han kan føre Tingsvidner paa, at han, al derpaa anvendt Flid og Umag uagtet, ikke kunde naae den Lykke, at gjøre Fiendeflag til Benneflag, og sværge paa at Fiender vare Venner, endskiønt han ikke var uvidende om, at slige Foretagender finde Merkurs særdeles naadige Opmuntring og Belønning; han kan fremdeles med dyre Eeder bekræfte, at endeel Leverancer ikke ere faldne i hans Lod; at hans Lyststeder og øvrige Forlystelser have kostet ham anseelig mere, end han gjorde Regning paa o. s. v.

Skulde hans Bøger ikke være i den beste Forfatning, som letteligen kan hændes, saa kan han gaae Commissarierne til Haande.

Der=

Derved, og utalligt andet, kan han utroligen bidrage, at Sagen faaer et lykkelig Udfald.

Da denne Artikel er bleven vidtløftigere, end mangen en kan være tient med, der hverken har Tid eller Lust til at læse mange Ord, vil man til deres Tieneste, saa vidt muligt, indbefatte alt i saa Ord, at de som i et Perspektiv kunne oversee det selv.

Kiøbmandstanden er hos os, som et sneehvidt Linklæde, der ingen Pletter har, der aldrig besudles; men beholder sin Hvidhed og Reenhed saalænge Skik og Brug blive det, de hidtil have været i Kiøbenhavn.

Den Assurance, som Cato den ældre saa vel forstod sig paa, og benyttede sig af, tilligemed den Agt, man havde for hans Tilsagn; baade hiin saa og den urygkelige Credit have Engellænderne i Dronning Elisabets Tid begyndt at gjøre Brug af. Disse have befæstet og udvidet Engellands Handel, befordret dets Flor og givet det en Styrke og Anseelse, der gjøre det til et af Europas mægtigste Riger. Den Assurance
og

og overdreven Credit, som Skik og Brug hos os har indført, og som Fallerende vide at tilvende sig, har ødelagt og drevet Handelen bort, har hindret Dannemarks Opkomst, berøvet Bindslibelighed Opmuntring, og har ikke været langt fra at gjøre os til et Folk, der i Europas offentlige Anliggender kom lidt eller intet i Betragtning. Gives os mere indbildt Rigdom, vil vi hastigere, end vi troe det, blive til intet.

Intet.

Mangen en Philosoph har, for at udfinde hvad intet er, grublet saa længe, til han er bleven til intet; andre have nægtet at der kunde gives det, der fortiente dette Navn; Kiøbenhavn derimod veed, at det er til, kien-der meget, der bør kaldes saaledes, og nævner det sielden uden at tilføie det modsatte.

Ikke at have nogen Titel, og for en liden Gage at være det Hjul, der setter et heelt Collegies Maskine i Gang, er intet;

D

stort

stort er det at regnes blant de ni Classer. Efter disse stiger Værdien. Rang-Forordningen trækker alt Skabt fra Muligheder ind i Virkelighedens Tal.

Intet er det, at kiende det Locale og Detailen; vide Lov og Forordninger saaledes, at man ikke i Tide og Utide forlanger Erklæringer og retter sig derefter; ei at ville ære Skik og Brug, og stedse paastaae, at der bør udkomme et Facit, hvor galt det end bliver, af Beregninger over enhver Sparekasse, enhver Casse. Stort derimod er det, at vide Grundsætninger, som man bør nævne og kalde Principis; at kiende alle Ting og kunne demme om alle Ting, men i det store; at besørge paa een Dag 60 Underskrifter, 60 Couverter, 60 Segl.

At besidde Fortienester; bibringe Nationen andre oplyste Folkeslags Kundskaber; gjøre den bekiendt med deres Indretninger i Agerbrug, Manufacturer, Fabriker, Seilads og Handel; udfinde nye Næringsveie og forbedre de gamle; sætte ledige Hænder i Arbeid ved Spind, Væven, Dansk Ulds

Fa-

Fabrikering til Hatte, eller grovere, til vor Himmelegn passende Klædesorter; paa alle mulige Maader udbrede Vinskelighed; opmuntre og befordre Landets egne Børn, helst om de overgaae Fremmede; formindste fremmede unødvendige Varers Indførsel; indføre Tarvelighed, Sparommelighed, Nøisomhed, Fædernelands-Kierlighed; ikke ringeagte og mishandle den Kinge, ikke hovmode sig af Lykkens eller Urens Gaver; sette tilbørlig Pris paa, og høiagte Religion, Sæder og Dyd; er intet. Stort er det, at indføre Sædernes Fordærvelse, Religionens Ringeagtelse, Dydens Forhaanelse. Stort, at befordre Udselhed, Overdaadighed og Uffmag for alt Indenlandskt; stort, at føde Udlændingeren, og lade sin fattige Broder døe af Sult. Stort, at forhaane den Ufle og bramme af egen Høihed og Ure; stort at udføre Landets raae Producter, og holde Fløiels og Silkevæve i Gang, som kaldes Kongelige; stort, at spare paa Landets Børns Hænder og Hoveder, og bruge og betale Fremmede, der paa deres Seilads hertil have lært at kiende Landets Indretning og Forsatning; stort, selv at siige og paastaae,

man besidder Indsigter, Kundskaber, Fortienester, og at disse gaae i Arv.

At kiende sig selv er intet; stort er det at' giøre sig Umage for, at synes saadan som man burde være, uden at bekymre sig om virkeligen at være saadan, som man burde.

At være hjemme i en Videnskab eller Kunst og forstaae den til gavn; at udarbeide en Bog, der koster flere Aars Arbeid, og fordre Sielekræfternes Anspændelse, er intet. At udskrive Grundlinier af andre; at blande mange Ting i en Pose, og trække dem ud i Blinde; at levere en Oversættelse, som man kalder en Omarbejdning, fordi man har udeladt et par Sider, og reddet en Ideals Ære; at skrive Drikkeviser, en Artikel i en Journal, i en Calender, i et Bibliothek, Uge- eller Maanedsskrift: det er stort.

At skrive Dansk er intet; at radbrække Sproget og spænde det saaledes over en Tydsk eller anden Læst, at det gaaer op i Sømmene og brister, det er stort.

Intet skal det og være, at holde Skole, og danne Ungdom til Duellighed, Sædelighed og Dyd; stort derimod at oprette Skuespil= Selskaber, hvor der gives den opvoksende Ungdom Smag paa Fripostighed, Frelshed, Uanstændighed, hvor Menneskets naturlige Hang til Bøllyst ophidses og forstærkes.

Quanquam hoc dedecus est populi, morumque ruina.

Om et her i Kiøbenhavn oprettet Manufaktur eller Fabrik af spansk eller fint graneret Snustobak.

Manufakturer og Fabriker fordre en Mængde Hænder; jeg har derfor troet, at Hensigten med deres Oprettelse burde være, at skaffe en Mængde ledige Hænder Arbeid og Underholdning, befolke Staten, holde Penge i Landet, og i sin Tid indbringe dem. Denne Troe skulde man ansee for sand og grundet, naar man ikke erfarede, at endeel heel forskiellige Hensigter havde oprettet Manufakturer og Fabriker blant os, der, uden

uden at befordre ommeldte Hensigt, have kostet Staten utrolige Summer.

Snart har man, som man kalder det, villet hielppe en Mand, oftest en Udlændinger; snart have Bestyrerne villet hielppe sig selv o. s. v.

Fra Begyndelsen af indeværende Aarhundrede synes Tænkemaaden at have været den samme. I en Placat af 5 Julii 1717 heder det blant andet: "Efter foregaaende
"allerunderdaniaste Ansøgning af Os Elskelig
"lia Descorbias Lavalese, Kammerjunker hos
"Vores Elskelige kiere Gemal Dronningen,
"have Vi allernaadigst bevilget og tilladt bemeldte
"Kammerjunker Descorbias Lavalese,
"hans Hustru og Arvinger i femten paafølgende
"Aar alene her i vort Rige Danmark
"at maae lade indrette og vedligeholde et Manufaktur
"eller Fabrik af det saa kaldede
"Spanske eller fint, saavelsom graneret Snustobak,
"efter det ham derpaa den 19 Oct. afvigte Aar 1716
"allernaadigst meddeelte Privilegies videre Indhold."

For at bringe Fabriken i Flor befaler Placaten: at i Steden for 8 Skill., som forhen svartes i Told af Pundet, skulde erlegges 1 Rdlr. Specie for Udenlandsk Tobak; efter 2 Maaneders Forløb maatte man ikke handle med Udenlandsk Tobak, der ikke var stemplet med Kammerjunkerenes Tegn eller Segl, under 20 Rdlrs Mulet; i Overtrædelses Tilfælde skulde, foruden Tolden, betales 2 Rdlr. i Mulet for Pundet.

Af Kammerjunkeren fordrede man, at han ikke maatte lade det mangle paa Tobak, der var forsynet med hans Tegn eller Segl. En høist nødvendig Forsigtighed.

Hvad udrettede man vel ved denne Handelen paalagte Trang, denne Opmuntring til Toldsvig og Misbrug af Tegn og Segl, og deraf følgende Toldintraders Forringelse? Man forenede i een Person en Kammerjunker og Fabrikør, tvende lige saa stridige Elementer som Ild og Vand; man forskaffede en elskelig kier Dronnings Kammerjunker Midler i Hænderne til at berige sig i kort Tid, og det var venteligen Hovedsagen.

Endskiønt Kammerjunkeren indsaae, der kunde gives Helte uden Næse, men ikke uden Mave, gjorde han desuagtet den Regning, som uden Tvivl i Almindelighed holder Stik, at Næsen ikke mindre eftergiver sine Fordringer, end Maven. Herpaa og Tidens Smag, der fordrede Spansk Tobak, ikke allene til at stoppe i Næsen, men og til at bestrøe Klæderne med, byggede han et Anlæg, der ikke kunne være nedenfor hans Stand, da det nødvendigen maatte berige ham.

Det der falder besynderligt ved denne Fabrik, er, at man ikke fandt det nødvendigt, ved Drivhuse eller paa anden Maade at forflytte de sydlige Egne til Norden, for at forskaffe sig raae Producter; dog det besynderlige herved bortfalder, naar betænkes, at Kammerjunkeren, naar han alene for et Syns Skyld underholdt nogle Folk, ikke behøvede at umage sig med at forskrive Himmelegn, saa længe der andensteds fra kunde bekommes Spansk Tobak, og han selv havde Tegn og Segl at paatrykke det. Naar de stode paa Daaserne, og Tobakken havde
i ud:

i udforderlig Mængde, havde han opfyldt de ham paalagte Forpligtelser fuldkommeligen.

Sæt endog, at Kammerjunkerens, enten for ikke at ansees for at indføre fabrikeret Tobak, eller og for at undgaae Toldens Betaling, som altid er lovligt, at sige, naar det lykkes, angav fabrikeret Tobak for raae Vare, og Foustagierne hændelsevis, eller modtvilligen brekkedes, Toldbetienternes Næser ikke vare sterke nok til at imodstaae den opstigende Støvs Virkninger, og deres Syn for svagt til at skielne mellem fabrikeret og ufabrikeret Tobak; fulgte deraf andet, end at Sandserne ere bedrægelige, især da man veed med fuldkommen Visshed, at en Mand af Stand ikke kan giøre sig skyldig i Toldsvig?

Skulde man treffe ham i noget, der kunde give Anledning til Mistanke, bør man vide, at han umueligen kan have nogen Deel deri. En eenfoldig Commissio-
nair kan letteligen forledes til, at sende et for et andet, og hvo tør paastaae, at, naar han saaer saadanne Vare, hvor han vil ha-

ve dem, Tegne og Segl ikke bruges, der unegteligen betage dem den Virkning, der frembragte Soldbetjenternes Nysen.

Væxer man intet andet heraf, sees dog, at man i Friderik den fjerdes Tid ikke besad den statistiske Kundskab, der behøves til at gjøre Forskiel paa Manufaktur og Fabrik.

Forslag.

Mængdens utilfredsstillelige Higen og umættelige Begierlighed efter Penge, udstøde dagligen den ligesaa ugrundede som usandfærdige Klage, at Kiøbenhavn er i yderlig Forlegenhed for Penge, og har stor Mangel derpaa.

Besee vore Naturelfferes Elyseer, Temper, hængende Hanger, prægtige Auditorier, vidt og bredt udbasunede Porcelainsfabrik; besee de mange stolte Bygninger, der dagligen opstaae af Støvet i og uden Staden; besee Trængslen ved Comœdiehuset, hvor det smukke Kiøn strider for
at

at komme ind som Lovinden for dens Unger; besee de mangfoldige private Theatrer, som Dramatikens talrige Elskere have oprettet og prydet; besee Concerterne, Ballerne, Giestebudene; besee de mange Klubber, som Lyft til det usædvanlige og forsængelige største Delen stiftede; kort, besee hele Staden, og sig saa, om der findes Spor til Pengemangel.

Uf alle disse nævnte og flere unævnte herlige, zirlige, indtagende, fortryllende Foranstaltninger sees tydeligen, at der unægteligen maae være Overflødighed af Penge blant Folk til en Indretning, der anpriser sig selv ved dens Nytte, og frem for alle Ting ved Forlagsmagerens Uegennytte.

For at vise dette haandgribeligen, frastiger jeg mig herved al Ret til at blive Directeur derover; dog ønsker jeg, man vilde vælge en Direction, af hvilken man formeedelst dens Forbindelse, som den har dermed, kan haabe, den med Nidkierhed vil vaage derover. Hertil findes ventelig ingen bedre Skikkel, end, den, General-Postamtet maatte
med

med dets Caution dertil foreslaae. Derved vilde der tilstrømme en ligesaa uudtømmelig Rigdomskilde, som hin Enkes Oliekrukke, der aldrig kunde blive tom.

Efterat have viist, at det ikke mangler paa Penge til Forslagets Iversættelse; efterat have sagt, at det er nyttigt, og endeligen, efterat have fralagt mig al Mistanke om Egennytte, krones Verket ved at give det Navn af Compagnie, der ene var nok til at opvække de fordeelagtigste Tanker om det. Det skal da føre Navn af General-Beiforsikrings-Compagnie.

Bliwer dets Direction talrig, og dets menneskekierlige omme Hensigt erfares over hele Riget, vil det hastig vinde Publikums fuldkomneste Tillid.

For visse Procents Erløggelse, paatager Compagniet sig, at forsikre og erstatte alle og enhver, som det maatte begierendes vorde: først al den Bæk, de paa veiløse Steder, farlige Lande- og Kongeveie maatte bekomme paa deres Legem eller Lemmer; der-
næst

næst al den Ulempe, Skade og Odeleggelse, som deres Bogne, Heste og medførende Sager ved uundgaaelig idelig Veltning maatte lide.

Finder Hovedtanken Bisald, hvorom ikke kan tvivles, kan man sammentræde for at bestemme det øvrige. Smidlertid vil jeg udkaste nogle Grundlinier, der kan tiene til Rettesnor.

I Kiøbenhavn bør Compagniet have dets Contoirer fordeelte rundt omkring paa alle de farligste Steder, hvor enhver Gaaende, Kiørende eller Ridende paa trykte Lister kan see, hvor mange Procent han har at betale for Assurance.

Naar Is og Sne indfinde sig, bør en Gaaende, Kiørende eller Ridende ikke slippe ringere end 10 Procent ved Holmens Broe, der livagtigen forestiller Kattegattet. Skulde Policier meddeles til Christianshavn, maatte de anføres under Rubriken af China. Ikke ringere kunde Assurance-Premier være for Farten forbi Hjørnet af Canalen og
Kon-

Kongens Nytorv. Paa Torvet kunde man slippe med en Procent til tørre Strømper. Dette kunde ogsaa gielde for endeel andre Gader. Vilde man derimod ride, fiøre eller gaæ op af store Riobmagergade og nogle andre, bør erlægges 12 Procent Assurance-Premie.

Ligeledes maatte Compagniet meddele Assurancepolicer for Landeveiene, der gaæ til Nøeskilde, Kiøge, Hirschholm, Helsingør o. s. v. Om Vinteren i Sneesøre og Løveir 12 Procent; til andre Tider om Vinteren 8 Procent.

Om Vinteren blev denne høie Assurance gieldende for alle Landeveie i hele Riget.

Enhver Reifende skulde være pligtig at løse en saadan Police. Til den Ende burde der anlægges Bomme overalt, hvor Policen forevistes, og betaltes paa hvert Sted 1 Skill. for Forevisningen.

For at opvække Følelsen af Ære var det maaskee ikke af Veien, at man overlod det

det

det til enhver at bestemme den Pris og Værd, han satte paa sig selv. Kulsvoieren vilde da venteligen ikke tage i Betænkning at betale en Assurancepremie, der gav ham Rang med første Klasse.

Erktes disse Angivelser dagligen, vilde det meget bidrage til Compagniets Flor. Mange vilde af Uergerighed, andre af ligge saa gyldige Grunde sette en overdreven Pris paa sig selv. Compagniet vandt Penge, og den fuldkomne Betryggelse, Publikum bekom, overveiede meget de saa Penges Udgift. Publicitet er ikke at foragte i offentlige Penges Bestyrelse.

Compagniets Betiente maatte for ingen Ting settes paa vis Gage eller Løn; men tilstaaes visse Procent af den aarlige Gjevinst. Derved vandt Publikum store og sande Fordele. Betienterne vilde som i Havene 1770 og 1771 omhyggeligen sørge for, at Sneen betimeligen blev ført af Gaderne, og ved Sneeplogen vilde man ikke lade det mangle at holde Landeveiene i god Stand, uden at oppebie Erklæringer.

Om Sommeren og til andre Tider, naar Veiriget gjør Veien god, burde dog Reifende betale en halv Procent, for at kunne have en Assurancepolice at fremvise ved Vommene, og for at bekomme nogen Erstatning for den Bræk og Skade, modtvillige Kulsviere eller fulde, sovende Bønder og seendragtige Bom-Mænd kunde tilføie.

Maanedskriftet
Kiøbenhavn's Skilderie.

No. 3.

Januar 1787.

Frue Havnia,

helliget den første Dag i Aaret et Tusind
syv Hundrede Firsindstyve og Syv.

Lode vi os af Erfaring, Fornuft og Reli-
gion lære, at afvende det Forbigangs-
nes skadelige Indflydelse paa os; anvende
det Nærværende til vor Fuldkommenheds
Befordring, og betragte det Tilkommende
som vore Arbeiders Maal, vore Dyders
Belønning, vor Lyksaligheds Begyndelse,
skulde vore Ønsker indskrænkes til et ringe
Antal. Vi skulde da ikke saa jevnlig,
som sædvanligen skeer, ofre paa Vergierrig-
heds, Forsængeligheds, Vellysters og Eas-
ters Altene. Den slaviske Frygt og det for-
sængelige Haab skulde tabe det Herredømme,
de udøve. Vor Tilværelses Bedligholdelse,

E

Fors

Forbedring og Meddeeling ſfulde være os nok og vort Hovedønſke blive, at der maatte bo en ſund Siel i et ſundt Legeme *).

Men vi ere ikke Naturens, ikke Fornuſtens, og langt mindre Religionens Sønner. Svaghed frembragte os, Moden opdrog os, og Indbildningen beſtemmer vor Værd. Vor Ungdom, ſiger en vis Forfatter, bærer Alderdommens Præg, intet Under derfor, at vore Svagheder ere utallige, og at Onſker erſtatte det, os mangler i Indſigt, Mod, Kræfter og Standhaſtighed.

Naadige Frue Havnia! Dem var det egentligen jeg vilde ønſke et glædeligt Nytaar; men jeg veed ikke, hvad jeg tør ønſke, eller ikke ønſke Dem.

Forſængeligere end Kragen i Fablen pryder De Dem med Fiere, der kjøbes for Blod; uſtadigere end Aprilveiret forandrer De dem dagligen; og ubefindigere end Alben trykker De tvende Rigers Indvaanere ſaaledes

*) Orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſana.

des til deres Barm, at de opgive Landen. Gaaer man tilbage til Tiden, da Bønder tilligemed Fiskere fandt Nøring, og den Seilende tryk Havn der, hvor Fruen har opflaaet sit Paulund, skulde man ikke formode, at det skulde blevet Forføngeligheds, Overdaadigheds, Vellysters, Umenneskeligheds Sæde. Forestiller man sig den af Bisp Absalon anlagte Borg, der indjog dem saadan Skræk, der af Higen efter Rov trodsede Havets Brede og Stormens Grumhed, at de ikke dristede sig til at indfinde sig og forurelige Kysten *); skulde man troe, Krigsguden havde udseet sig Stedet til Bolig. Betænker man den Klogskab, Wiisdom, Mod og Standhaftighed **), der fulgte alle Ans

E 2

lægges

*) Eodem anno deturbandæ piraticæ gratia, Absalon insulam maritimam novo castali fundamento complexus, exigui munimenti beneficio ingens patriæ præsidium attulit. Nam et suspectum prædonibus situm reddidit, & tutam vicini maris navigationem incolis tribuit. Saxo Grammaticus.

**) Demum Absalon regi obvius factus, compluribus innocentia testimoniiis objecta purgando, cunctas mendaciorum partes, quibus absens notatus fuerat adeo validis copiosisque ratio-

Læggerens Foretagender, skulde man ansee det for en afgjort Sandhed, at de aldrig vilde forlade Stedet. Dog under Maanen er intet bestandigt, intet uforanderligt.

Efter halvandet Aarhundredes Selvsraadighed under Visper, tildrog Fruens fortrinlige Skønhed Landets Regenteres Opmerksomhed. Hos dem vidste hun saaledes at indsmigre sig, og vedligeholde de fordeeltige Tanker, man havde fattet om hende, at Fyrsterne ikke vilde give slip paa hende. — Kungen endeel af hendes ældre Søstre gjorde hende stridig, forsikredes hende endeligen ved Ud nævnelse til Dronning.

Stolt af den erhvervede Lykke og overmodig af det tilstaaede Fortrin, begyndte hun at tilvende sig alle Fordele, og længe varede det ikke, førend hun saae ned paa hende

rationibus subruebat, ut criminatores reatum confiteri coactos ad veniam a se flagitandam adduceret, deque accusatoribus sui veneratores efficeret. Nec parva apud omnes eloquentiæ ejus admiratio extitit, compluribus, qui aderant, divino ore eum egisse dicentibus.

S. Gram.

hendes Søstre med Foragt. Mesterinde i Forstillelseskunsten gik hun saa langsom til Verks, og vidste saavel at skiule sine Anlæg og deres Virkninger, at hendes Søstre ikke merkede, hvorfra deres Svækkelse, Afsmagt og Undertrykkelse kom, førend de havde tabt Kræfter til at afvende Udelæggelsen, og det som er værre, Haab og Mod at arbeide sig op til deres forrige Velstand.

Kiøge, du som i fire og tyve Timer sammenskiød og leverte de to Tønder Guld, Christian den Fierde forlangte til Laans af dig, og I øvrige Steder, der fordum nærede velhavende Borgere, hvor er nu den Velstand, der gjorde Eders Indvaanere arbeidsomme, tarvelige og Ikkelige? Eders nedstyrtede og faldefærdige Bygninger vidne, hvad I have været; men Eders Brændeviinskiedler, Sviir og Duus, hvad I ere.

Man bliver ikke vaer, at Draaben huler Stenen, førend man seer, at det er skeet; saaledes er man ei heller bleven vaer, at Frue Havnia ødelagde de øvrige Kjøbstæder, førend de vare ødelagte.

Denne høist skadelige og lastværdige Udfærd, har det, som saag, Inkkedes Hendes Naade at drage et saadant Dække for, at den ikke er saldet i Dinene; hun har derfor og i lang Tid undgaaet den Omtale, en saadan Opførsel fortæner. En anden, voldsommere udført Handling, har hun ikke sluppet saa vel fra. Den er ofte bleven hende forekastet; oftere har den smertet hende. Ingen lider mere ved et ubetænksomt og strafværdigt Foretagende end Udøveren.

En Naboesfrue af samme Æt, der i Magt og Anseelse var hendes Lige, der ved Forbund, sigtende til at foreene det saalænge adskilte nordiske Broderfolk, havde betinget sig at beegues og behandles overeensstemmende med hendes høie Byrd. Saa billigt dette var, saa utaaleligt fandt Stoltbed og Herskesyge det. Naboesfruen skulde tvinges og blev tvungen til at modtage andre Love og Indretninger end dem, man var bleven eenig om at antage for giældende og urnyggele. Athenen og Rom kiendte ikke, og fulgte ikke saadan Statsklogskab.

Den indgangne Foreening iwerkfattes
 saa fløt, at det virkelige er tvivlsomt, om
 den nogeninde har fundet Sted, undtagen
 paa Papiret.

Fornærmelserne, Fruen Holmia klage-
 de over, udtolkedes at være Forbrydelser,
 der ikke kunde forsones uden ved Strømme
 af Blod. Saaledes randt Blodet over et
 hundrede Aar, og det Calmarsk Forbund, der
 kunde og burde have befordret Nordens Vel-
 stand og Lyksalighed, befordrede dens Øde-
 læggelse og Undergang.

Dette langvarig blodige Optrin tog
 en Ende, der opvækker Skræk, Gysen,
 Affkye. Mænd, sikre og trygge ved offent-
 lig Tilsagn, der altid bør være ubrødelig og
 hellig, bleve grebne, og deres Blod strømme-
 de for Morderesværdet. Men som Ornen
 styrter sig ned og bemægtiger sig sit Rov,
 saaledes forskaffede Menneskelighedens kræn-
 fede Rettigheder sig Hevn.

Bestænk med Blod, frygtet, hadet,
 affkyet modtog Fruen hendes Elsker, som

hastig forlod hende af Mistillid til hendes Magt mod det almindelige Had.

Efter megen udstanden Trængsel og Gienvordighed aabnede hun Portene for en anden Behersker, der var betænkt paa hendes Sikkerhed isteden for den Velstand, den flygtede havde tiltænkt hende.

Forsvar er nødvendigt, Næring uundværlig, og Velstand det ønskeligste for Staterne; men denne opnaaes ikke uden vise Anordninger og Indretninger, der opmuntre og befordre Arbeidsomhed og Tarvelighed. Uden hiin erhverves intet, og uden denne forslaaer intet. Den er den lykkeligste, der trænger til mindst. Lacedæmon var uovervindelig uden Volde. Omringet med Volde blev den et let Rov for Angriberen.

Overbeyisning om disse Tankers Rigtighed synes at have virket meget paa Fruens Opførsel og Handlemaade. Ved Døden mistede hun den, der havde gjort hendes Forsvar til sit Diemeed, og nu tog hun ikke i Betragtning at udholde en haard Beleiring,
for

for paa ny at bekomme hendes Nærings og Velstands Befordrer.

Anden Gang maatte Fruen bide i det sure Æble, ikke at faae sin Villie frem. Tvungen til at modtage en anden Behersker, bekom hun en, der skienkede hende den herligste Gave, Dødelige kan modtage: en paa Guds aabenbarede Ord grundet Religion. Men som de med Uveir svangre Skyer tilintetgiøre den Fryd, som den oprindende Soel bebudede, saaledes tilintetgjorde Landets Forsatnings Omstyrning de glade Udsigter, som Overtroens Udrydning, Bankundigheds Forviisning, en renere og ædlere Sædelæres og Religions Indførelse lovede, og syntes at forviffe.

Samme Indflydelse, som Legemet har paa Sielen, have Anordninger, Indretninger, Forsatning paa Staten.

Den indførte Religions Gienstand var Sædelighed, Dyd, Gudfrygtighed.

Lærerne skulde vaage over og fremme Niemedets Opnaaelse; men man sørgede ikke for, at skaffe dem den Anseelse, der kunde gjøre dem agtede og ærede af Mængden, der var vant til den forrige Gudstienestes Pragt. Geistligheden gjordes fattig, og blev ringeagtet. Fattigdom og Anseelse findes ikke samlede.

Den Bankundighed, Overtroe og Sædernes Fordervelse, Pavedømmets Grundfætninger havde udbredt overalt, skulde fordrives. Videnskaber vare altsaa nødvendige. Man sørgede ogsaa virkeligen for deres Opkomst; men man glemte den venstkabelige Forening, Theologie har og bør staae i med de øvrige Videnskaber. Nyttens, de stiftede, var stor; større vilde den blevet, naar man havde iagttaget det rigtige Forhold.

En anden Feil, der nærmere angik Forsætningen, har havt kiendeligere og skadeligere Følger. Den Anseelse, som den catholske Geistlighed havde været i Besiddelse af, blev ikke dens Efterkommeres Deel, og den Rigdom, som den havde eiet, faldt i

Ade-

Adelens Lod. Derved forsvandt Egevoegten mellem Stænderne, hvorpaa Forsætningen grundede sig.

Som Træer, plantede i en alt for feed Jord, ved deres frodige Vext, hastigen betage de mellemværende Busker og Bexter Luft, Varme, Næring og Liv, og ved den alt for store Mængde af indsuede Bædsker tilberede dem selv en hastig forestaaende Undergang; saaledes underkuede, undertrykkede og qvælede den berigede Adels de øvrige Stænder, og lagde derved Sæden til dens egen Fordærvelse.

Konstigen uden Grundvold opførte Bygninger pryde og zire i en kort Tid Staden, for siden at fylde den med Ruiner. Adelen gav Landet en kort Anseelse og Prydelse, der blendede Diet, og drog et Dække for de Ulykker og Ødeleggelse, der bragte Fruen Havnia og Landet paa Undergangs Bred.

Under Friderik den anden og Christian den fjerde nød Fruen den omtalte Anseelse. Videnskaber og Konster blomstrede
under

under dem begge saaledes, at de tilbrog sig Udlændingers Opmerksomhed og Beundring. Deres Magt indjoa Vrefrygt, og deres derpaa grundede Anseelse gav dem en ikke ubetydelig Indflydelse paa de europæiske offentlige Anliggender.

Den sidste Omsorg og Bestræbelse for Fruens Opkomst og Floer, have efterladt sig varige Mindesmerker.

Planen at gjøre heade til en blomstrende Handelstad, som Christian den anden havde lagt, gjorde han sig Flid for at udføre. Havnen, der nu er saa tilstoppet, at den niende Deel af Stadens Værdie vil medgaae til dens Opnudring, lod han reuse; Kanaler bleve gravede, Magasiner og andre til Handelens Drift nødvendige Bygninger opførte; Kirker og Slotte, der i Skønhed og Pragt gjorde Udlændingers Foretagender i samme Fag Fortrinet stridigt og tvivlsomt, bleve bygte; en ny Stad, der indsluttede Havnen, blev anlagt.

Christian gif til sine Fædre, og ti Aar efter saae Fruen et Syn, der tydeligen viste hende

hende de begangne Feiltrin, og truede med en nær forestaaende uundgaaelig Undergang. Den ofte fornærmede Fru Holmias Søner, som hun mod det kloge Lacedemons Anordning saa længe havde bekriget, at de havde lært hendes Krigskonst, stode uden for Staden. En svag Bold, der ikke kunde standse dem et Dieblif, forekom dem betænkkelig og frygtelig. Denne Feiltagelse bragte Redning. Beselede af Forsædrenes Mod, Styrke og Standhaftighed, opvaagnede Stadens Indvaanere, afflog, tilbagedrev og seirede over en Fiende, hvis Banner seiersguden i lang Tid havde ført. Som Stormen kaster det stærke Orlogsskib paa Klippen, og knuser det, saaledes blev den seiervante Hær tilbagekastet, knuset og adspillettet.

Den udvortes Fare var tilintetgjort; den derved forarsagede indvortes, en betydelig paadrugen Gield, stod tilbage.

Borgereskabet og Geistligheden, som Fruen skuldede sin Redning, paastode, at Adelen, der havde gjort lidet eller intet til

Sta-

Stadens Forsvar, burde paatage sig den dem tilkommende Deels Afbetaling. Bant til at herske, undertrykke og legge Byrden paa andre, vilde Adelen, beraabende sig paa deres saa kaldte Privilegier, ikke bequemme sig til andet end en frivillig ubestemt Gave, og efter adskillige Debatter, sagde den Borgerfabet og Geistligheden i et høitideligt offentligt Møde ved Otto Krag: det tilkom ikke dem at undersøge Adelen's Privilegier; de maatte vide, at de ikkun vare ufrige Mænd. Pengesager maae være en Guddom, man letteligen forgriber sig paa. I det mindste synes det anførte og Maaden, man har begegnet Forsatteren til Betænkningerne om Banquen i Altona, at vise, at de ligne mørke Skyer, der udsende Torden og Lynild. Merkeligt er det, at disse tvende Tildragelser have saa megen Lighed med hinanden. Man veed, Krag talte i Forbitrelse; man seer, at det skrevne er Forbitrelses Foster; det talte røber ikke mindste Overlæg; det skrevne ligesaa lidet. Deri ere de forskiellige: hist talte man selv, her blev der skrevet af Penne, der ere til Fals for Undest, Gunst, Fordele; hist fradømtes

tes ikkun Frihed, her endog Forstand; hist lod man dem altsaa blive Mennesker, her skielder man den for Fæe, der har talt for Fædrenelandets Sag med Indsigt, Anstændighed, Værdighed.

Frue Havnia ansaae hin Opførsels Følger saa farlige, at hun frasagde sig politisk Frihed for at beholde borgerlig, og den beholdt hun ikke allene, men fik endog Navn af: *Libera Civitas Regia Hauniensis*.

Det nye Udseende, alting bekom, frembragte ikke, og kunde ikke frembringe den ønskede Virkning, og svarede altsaa ei heller til det Begreb, man havde gjort sig derom. Den paadragne Gield, der skulde og maatte betales, tillod ikke en Lindring, hvorpaa man havde gjort Regning.

Man arbeidede alvorligen paa Lovenes Forbedring, og blev færdig med den, der under Navn af Kongelov indeholder vort *jus publicum*. Af hvilken Vigtighed den er, sees deraf, at den blev forvaret mellem Kronens Klenodier, og først udgivet i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede.

Til

Til samme Tid udfandt man i Europa en Regel, der, skjønt den er ligesaa falsk som skadelig, dog ofte er bleven fulgt; den er nemlig: at Troners fødte Arvinger ikke bør lære noget grundigen, deels fordi det svækker Regemernes Styrke, deels fordi det er unyttigt, saasom de kunne benytte sig af andres Indsigter, Kundskaber, Erfaringer og Fortienester, som deres fuldkomne Eiendoms.

Under Christian den Femte fuldførtes og udgaves den danske Lovbog, om hvilken jeg vil lade en Forfatter tale, der ikke kan beskyldes for Lyst til at rose Dannemark.

„De danske Love, siger han, overgaae i Retfærdighed, Korthed og Tydelighed alle dem, jeg kiender. De ere grundede paa Billighed, indeholdes i et Qvartbind, og ere skrevne i Landets Sprog saa forstaaeligen, at intet Menneske, der kan læse og skrive, kan være saa uvidende, at han ikke skulde kunne forstaae sin Sag, og agere den for Retten uden Procurators Hielp. „ Loven er vel endnu den samme, men om de siden udkom-

ne

de Forordninger ikke berøve os den omtalte
 Fordeel, maae et nyeligen udkommet Skrift
 give os.

„ Den Mængde, heder det, igien-
 ragne, skierpede, videre forklarede, udvide-
 de, og forbedrede Anordninger fører det far-
 ligste Onde med sig: Retten bliver tvivlsom,
 Lovene ubrugbare for Undersaatten, et Bild-
 nes, hvori de Lovkyndige forvirre sig, og
 Materie til Processers Mængde og Bidtløs-
 tiggjøreelse. “

Adskillige mere glimrende end nyt-
 tige Seiervindinger og Erobringer tiende
 ikkun til at udmarvne Landet, fordybe det i
 Gield, og forskaffe det Fiender, der paa
 ny truede med Undergang.

Med indeværende Aarhundredes Be-
 gyndelse saae Fruen trende mægtige Fienders
 Flaade paa hendes Kæed, færdige at udtordne
 en heklaiſt Jld mod hende, og en ung
 af en overordentlig Krigsaand besielet Konge
 paa hendes Strandbred, brændende af en
 uudstuelig Begierlighed at styrte sig i de
 siensynligste Farer og seire.

De mørke Ulykksvangre, af den forrige Regiering sammentrukne Skyer bleve fordeelte, og en blidere Dag, end man kunde have formodet, frembrød.

Faren som var undgaaet, havde giort dybe Indtryk paa Kongen, der nyligen havde bestegget Tronen.

Han indsaae, han ikke var i Besiddelse af den Kundskab, der behøves til at styre Statsroret, der allerede var i hans Hænder; han fattede den uegtelige Sandhed, at, om det skulde styres til Statens Vel, maatte han selv styre det; han begreb, at frie Undersaatter allene kan være virksomme, sædelige, dydige; og han tog den kække ædle Beslutning, ikke at troe det neden for hans Værdighed at lære; men neden for Menneskelighed og Klogskab, at ville herffe over Slaver. Han ansaae det derfor for Pligt, at see med egne Øine, og høre med egne Ørne, ikke allene det, man fremstillede for ham, men især det, man søgte at undrage hans Opmerksomhed. Ingen var ham saa ringe, at han foragtede hans Raad; ingen

gen saa høi, at han uden Overlæg fulgte hans Mening. — Selv undersøgte, prøvede og lagde han Haand paa det, der skulde foretages, og lod det ikke af Sigte, førend det var tilendebragt. Finansvæsenet, der er Statens Siel, skienkede han den største Opsmerksomhed.

Denne alvorligen tagne og troligen fulgte Beslutning satte ham i Stand til at overvinde alle de mange og forskiellige Ulykker, der indstrømmede fra alle Kanter.

Ikke en langvarig Krig, ikke en grum Pest, ikke en betydelig Oversvømmelse, ikke Frue Havnias Forvandling til Aske og Steenhobe, rystede saaledes Statens Grundvold, som senere Tidens uoverlagte Foretagender og utidige Naadesbeviisninger.

Fruens Udseende var vel noget alvorligt, men tillige saa friskt, at det vidnede om en fuldkommen Sundhed, og saa mandigt, at man ikke kunde tvivle om hendes Styrke. Eftersæcs løseligen, hvad hun i denne Tid har foretaget, kunde man falde

paa at bebreide hende Ladhed; sees til Vig-
tigheden, kan hende ikke negtes Virksomhed;
betragtes Nyttten, maae man tilstaae hende
Klogskab. Overlæg besluttede, Kyndighed
iverksatte, og Standhaftighed fuldførte.
Udsaldet kronede derfor Foretagerne med
Held, Enkke, en befæstet og udbredt Vel-
stand.

Døden lagde denne Fruens sande Ven
i Graven, og med ham begrov man Frihe-
den og den største Mængde af hans vise Ind-
retninger og Foranstaltninger. Alting fik
et nyt Udseende. Istedet for raske muntre
Mennesker saaes hældende Hoveder, forstilte
andagtsfulde Miner, ved Kunst frembragte
blege Ansigter, der gave Riv, Ufordrage-
lighed, Efterstræbelse meer end tilstrækkelig
Føde. Den grasserende Stikflod tog over-
haand, og skaanede ingen. Pragt, Yppig-
hed, Overdaadighed indsandt sig, fordrede
udenlandske Vare, og gjorde de anlagte
Manufacturer og Fabriker unyttige. Kon-
geborgen, der var opbyggt af den Afdøde,
blev nedrevet, Pladsen udvidet, og Grun-
den modtog Skove af Træer. Af Materiali-
er,

er, største Delen købte af Fremmede, frembragte Fremmede Hænder en Borg, man har bebreidet os at være for stor, prægtig og kostbar for Staatslegemet, og passer sig uden Tvivl ei alt for vel dertil. Over Indgangen læses, at den er opført uden Undersaaternes Byrde; af Erfaring veed man, at den endnu trykker deres Skuldre, saa det smerter.

Derved og lignende Foretagender, hvortil dog kom endeel nyttige og gavnlige, udstrømmede en saadan Mængde Penge blant Folket, at det blev dovent, ødselt, forsængeligt, overdaadigt. Svækkelse og Afmagt indfandt sig.

En Veilighed, paa ny at forene de tre nordiske Riger, viste sig. For at nytte den, maatte der gøres Omkostninger. Pengene Friderik den Fierde havde efterladt, vare tilsatte; Kilden, hvoraf de skulde flyde, tilstoppet, og Gield paadragen.

Tilstopningen, som Overdaadigheden havde foraarsaget, skulde en udskreven Skat

erstatte. Rngtet om denne mislige Forsatning blev udbredt, og tilintetgjorde denne ærefulde Udsigt.

Fruen synes lidet at have bekhymret sig derom. Pragtfulde Optog, som hun dagligen saae, vare hende kiere, morede og forinystede hende mere. Den af sandselige Forlystelser forvildede og forblindede røres lidet af Fordeel, Tab, Ære og Banære. — Menneskene ere sig altid selv lige. Da forskiettes en Lykke, der rimeligen aldrig vender tilbage; I vore Dage bortkastes og forødes paa Liniedandsere, Tassenspillere, Pikkelfheringen, Penge, som den Fattige, der døer af Sult af Mangel paa Arbeid, har den billigste og retfærdigste Fordring paa; som den ulykkelige Trængende, der af Uselhed og Elendighed forgriber sig paa Lovene ikke burde savne. Hvad vil det haardeste Hierte vel sige, naar det erfarer, at der gaves en saadan Forbryder i disse Dage, der ikke sørend han fik Brød at stille Hungeren paa, havde Kræfter at tilstaae Forbrydelsen for Dommerne? Var det kun en og anden enkelt, da kunde man troe, Skylden var deres

deres egen: men naar man veed, at Huse-
ne ere fulde af saadanne ynkværdige Mennes-
sker, naar man erfarer, at Landene giens-
nemstrefes af dem i Hobetal, og de for at
leve, nødes at begaae utallige Udsvævelser
og Forbrydelser, og den Pung dog lukkes
for dem, der staaer aaben for oven anførte
Sandløbere, da bør det hede om os:

Coelum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Mildhed, Godhed, Menneskekierlig-
hed, de største og væsentligste Velgierninger,
Regentere kunde bevise Undersaattere, for-
herlige Friderik den Femtes Scepter, og giø-
re det elskværdigt for den sildigste Efterlæggt.

Omringet af Folk, der deels selv vare
indtagne, deels fandt deres Fordeel ved at
anprise udenlandsk og anbringe Fremmede,
bortvendtes hans Opmerksomhed fra det, der
var passende og nyttigt for Fruen, og rette-
des paa det, der glimrende og blendede.
Fruen blev klædt paa Fransk, og frøes paa
Dansk.

Pragt og Overdaadighed, anpriist og anseet for Overflodigheds og Rigdoms Kilde for en Mængde ellers ledige Hænder, finde en aaben Udgang til et Hierte, der tager Deel i de Trængendes Nød, og ønsker at afhielpe den. De, der stode Tronen nærmest forsømte ikke at fremme Deres egne Hænders Gierninger, der nu gav dem Leilighed til at forvise sig Yndest. Mængden fulgte. Christiansborg stak dem alt for meget i Dinene, til at de ikke skulde ønske sig forholdsmeessige Boliger. Saaledes fremstod Amalienborg og den Kirke, der ligner og i lang Tid vil komme til at ligne Ruderæ.

Lucil, som Rom havde ophøiet til den høieste Værdighed, den kunde give, havde bygt en Lustgaard, der i Pragt overgik alt det, Romerne hidtil havde seet. Man bebreidede ham det, og Svaret blev: Mine Naboers Lustgaarde, en romersk Ridder ovenfor mig og en frigiven Mand neden for mig, ere prægtige; jeg skulde altsaa troe, at det, der tillades dem, der i Stand og Værdighed ere saameget neden for mig, ikke bør

bør negtes mig. Mængden fandt Svaret fyldestgørende; Cicero gav det Anledning til følgende Betragtning: Seer Du ikke, Lucul, at det er Dig selv, der har opvakt Lysten hos dem? Havde Du ikke taget Dig denne Frihed, skulde det ikke været dem til-
 ladt. Vilde man vel roligen have seet deres, med Statuer og Skielderier, deels tilhørende offentlige Reminder deels Temp-
 lerne, prydede Lystgaarde? Skulde man ikke have sat deres Yppighed og Overdaa-
 dighed Skranker, naar ikke de, der burde sætte dem, selv vare befængte dermed. End-
 skjønt de Stores egne Forbrydelser, Feil og Laster i og for sig selv ere et stort Onde, er dog den største Ulykke, de affødtkomme den-
 ne, at Mængden efteraber dem. Plato troede, at Forandring i Musiken forandrede Staters Forfatning. Jeg holder for, at Forandring i den høieste Stands Levemaade forandrer Staters Sæder. Lastefulde Fyr-
 ster ere derfor Staten desto skadeligere, fordi de ikke allene selv begaae Laster, men ogsaa forlede andre dertil; de skade mere derved, at de forsøre og forderve andre, end at de selv ere forsørte og fordervede. Deres Exem-
 pel

pel er et større Onde end deres Forbrydelser, Feil og Laster *).

Konsterne ære i den fromme Regent deres Stifter; Fabrikerne og Manufacturerne og Haandverkere deres Befordrer; Agerdyrkning og Handel deres Ophielper. Videnskaberne skyldte ham meget. Sorøe Ridderlige Academie, hans Arbeid, har uden Tvivl givet Stødet til den Fremgang, der er giort paa Videnskabernes Bane. Mere skyldte de have skyldt ham, naar de Summer, der udøstes til Fremmede, vare skienkede Landets Børn. Den Mistillid, man havde vidst at indprente ham til deres Duelighed, var Aarsag hertil, skilte Landet ved store Summer, og tilintetgjorde mangt et Foretagende.

Tvilsomt er det, om den Statue, han lod sig opreise, forhøier eller forringer hans Værd. En større Opmerksomhed paa Næringsstændernes Opkomst, en sparsommeligere Huuholdning, Pragts og Overdaadigheds Affkæffelse, større Tillid til Nationen, skyldte vissere have forskaffet ham Udødelighed.

Usta-

*) Cicerode logibus.

Ustadighed er det eneste, man kan gjøre Regning paa hos Fruen.

Sceptret var kommet i en ung Herres Hænder, og nu fandt Fruen for got, at spille den unge muntre Piges Rolle. Hun smilede, loe, hoppede, sprang, dandsede, lidet bekymret om, hvorledes det blev optaget, og hvorledes man udtolkede det. Hun tillod endog, at man ikke allene frit maatte sige sine Tanker derom, men endog ligesaa frit lade dem trykke. Hvortil denne Frihed kunde nyttes, indsaaes ikkun af Egen nytte, der begreb, at Hyklen, Smigren, Forgudelse tiltrække sig de Stores og Mægtiges Yndest, Naade, Bevaagenhed; og at Skumlerier, Bagtalelser, Pasquiller smigre Had, Avind, Misundelse, have Skin af Frihed, og læses derfor saa begierligen af Mængden, at de indrente en ikke ubetydelig Gevinst *).

Den

*) *Ambitionem scriptoris facile adverteris: obtrectatio & livor pronis auribus accipiuntur, quippe adulationi foedum crimen sevitutis, malignitati falsa species libertatis inest.*

Tacit.

Den Tilsyn, Huset fordrede, forsømtes dog ikke. Enhver tilholdtes at efterkomme sin Pligt. Orden indfandt sig, og en Ekonomie fulgte, der fortsat vilde have været istand til at forskaffe den Anseelse og Vægt, som Yppighed, Odselhed og Overdaadighed havde forspilt.

For at give Sagerne denne Gang, saae man sig nødt til at giøre en Mængde Opoffelser, der ikke kunde andet end træffe mange. Disse mumlede og udsprede Rygter laalænge, indtil Fruen blev anset for straffskyldigere end Sodoma og Gomorra. Signalet blev givet, og man stormede til og ødelagde Vinduer, Døre, Huse, og plyndrede og rannede alt, hvad der fandtes i dem, med en ubeskrivelig Midkierhed. Ødelæggelsen standfede. Man lod sig for det første nøie med deres, man ansaae for Ophavsmænd, deels Forviisning, deels Aflivelse.

At Fruen ikke oftere skulde forledes til at opføre sig uanstændig, forarsage sig selv Skade, Skam og Vanære, indskrænkede man hende meget, og satte hende For-

mynd

myndere, der skulde have et vaaget Die med hendes Opførsel for Fremtiden.

Skriveriet, som hun ikke havde betient sig af forsigtigen, bleve saadanne Love foreskrevne, at hun, naar de fulgtes, ingen Fare løb for at skeie uden for Belansthændigheds, Ærbarheds og Forsigtigheds Grændser. Med store Beløftninger sørgede man for, at hun bekom gode hensigtsmæssige Forskrifter. Heraf lærtes at rose, ophøie og forgude de ubetydeligste Ting, drage Dække for de skadelige, og fortie saadanne, der nødvendigen maatte have Fordervelse og Adelæggelse i Følge med sig.

Da vare gyldne Tider! da kunde Ministre roligen og gladeligen udkafe og udføre deres vel overlagte, veiede, prøvede, undersøgte Planer! urygkelige Sandheder lagtes til Grund, og hvad er lettere end deraf at uddrage Følger, der aldrig kan feile?

Stærkere er den forenede Magt, end den adsplittede. Dette er en Sandhed; altsaa med samme Tilforlidelighed, som man veed, at Skyggen følger Legemet, veed man og, at den, der har Pungen, er den stærkeste; thi Penge giver Anseelse, Ære, Magt,

Magt, Bælde, og alt hvad det menneskelige Hierte kan falde paa at ønske sig *). Altsaa forenes alle en Stats Penge under een Bestyrelse, kan der ingen Tvivl være om, at det vil geraade Staten til største Fordeel, og give den al muelig Styrke.

Banquen, stiftet af Christian den Sierte, faldefærdig under Friderik den Femte, og altid vaklende, tog Regieringen til sig. All Rigdom skulde flyde ind til den, og den vilde besørge, at Rigdommen kom til at flyde i de Kanaler, der kunde forskaffe størst Fordeel.

Underledes tænkte en Cristian den Fierde, der ønskede alle hans Undersaatter velhavende. Thi, sagde han, naar de ere velhavende, kan Staten aldrig komme til at trænge. Jeg er vis paa, de vil forstrekke mig alle de Summer, der behøves, og jeg er forvissset om, at Pengene bedre og sikre

re

*) — — — Omnis enim res,
 Virtus, fama, decus, divina humanaque pulchris
 Divitiis perent; quas qui contraxerit, ille
 Clarus erit, oris, justus. Sapiens ne? Etiam & rex
 Et quidquid volet. Hoc veluti virtute paratum
 Speravit magnæ laudi fore.

Horatius.

re bevogtes af dem end en Rentemester, der kan bedrage mig.

Foruden Bankerer blev Regieringen Skibsreder, Handelsmand, Actiehandler, fort alt det, der troedes, at kunne indbringe Penge. Hertil indskrænkedes ikke Virksomheden. Man sørgede for og understøttede enhver, der havde Driftighed at nærme sig. Man udstødte Ordre om alting og til alle. Man havde endog den Godhed at forandre deres Beslutninger, der havde Ret til at beslutte efter eget Godbefindende. Mildheden kiendte ingen Grændser, endog de, der havde forbrudt sig mod Lovene, fandt Naade. Utidig Barmhiertighed, vil man sige, grændser til Grumhed.

Alting glimrende af Sølv og Guld. For Berlokker og andre ligesaa betydelige Narrerier udgaves Tønder Guld. Christian den Fierde købte til hans Sønns Bryllup Vin for en Tønde Guld, og forsynede Kongeborgen med Valler og Kar, at enhver deri beqvemmeligen kunde yde Bachus Told og Accise. Dette var at hædre Festen efter Tidens Skik og Brug; hiint at forarme Landet.

Over-

Overdaadigheds-Kilden stoppedes, en saadan Forvirring indfandt sig, at man vidste hverken ud eller ind. Man greb til det beste Middel, man kiendte, ved en Forordning at fordrive Overdaadigheden, Løssagtigheden, Eiderligheden. Midlet var lidet virksomt. Løssagtighed og Eiderlighed blevedet, de forhen havde været; Armod og Elenighed indfandt sig, og har dagligen tiltaget. Man regner nu her en Snees tusende Indvaanere ferre end da. De paa Huse og Eiendomme optagne Summer, foruden utallige andre Ting, vidne om, at Fruen er sat i en Forsatning, som der vil Klogskab, Mod og Standhaftighed til at gaae i Møde.

Med eet forandredes alting paa ny. Alt det, der havde tiltrukket sig Opmerkksomhed, vinedes ikke mere. Man merkede ikke, hvorfra Stødet kom, førend alting var forsvundet. Alting er Forsængelighed og Forgængelighed. Den politiske Død banker ligesaa usformodentligen paa Ministerens Dør, som den Naturlige paa hver Mands.

Besværede, betyngede, seignende under Begten af de politiske og physiske Byrder,

der, vandre nu Fruens Søner omkring som de, der ere forvildede i en, ikkun af et og andet Stierneffin oplyst, Skov. Nu fører et Glimt dem til høire; nu et andet til venstre; nu blive de Bildfarelsen vaer; nu troe de at undgaae den, og falde i en ny *). Hvorfra tages et Compas, hvorefter man kan styre med noget Haab om at naae en ønskelig Havn? Er Skrivfrihed ikke det Compas, man kan rette sig efter, trøder jeg ikke der gives noget i vor nærværende Forsatning. Den vil give Regieringen Underretninger, som den ellers aldrig bekom; den vil veilede Ministre, om de værdige at agte paa den, og vise dem de begangne Feil, naar de, som ikke sielden skeer, see haant til den. Mægtige kan ofte bringe det dertil, at den bliver forbudt i den Cirkel, der sukker under deres Bold; men derved undgaae de ikke dens Virkninger. Skrivfrihedens Rige er større end det, nogen Minister har Indflydelse paa.

Monarken der ønsker sit eget og Landets Vel, vil haandthæve dens Rettigheder.
Han

*) — — — Velut silvis, ubi passim
Palantes error certo de tramite pellit;
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique
Error, sed variis illudit partibus.

Han seer at den gavner, uden nogensinde at kunne skade ham. En bedrøvelig Erfaring maae have lært ham, at Regentere sielden kunne forlade sig paa dem, af hvilke de omringes. Almindeligen maae Sandhed, for at trænge sig ind til Regenten, slaae sig igiennem den stærke og talrige Hær af Hyklen, Smigren, Egennytte, Had, Avind, Partiskhed, der til alle Tider indslutte ham. Intet Under, at Fyrster hverken kiende eller kan kiende den. Skrivfrihed er det allene givet, at fremstille Sandheden saaledes, at den ikke kan miskiendes. Vil Regentere kiende Sandhed, kan de ikke negte Skrivfrihed Forsvar og Beskyttelse.

Ere de, der staae Regenten nærmest, Sullyer, kan de ei andet end hinde den. Virkningerne af deres Wiisdom forskaffe dem Tilid, Fortrolighed, Hengivenhed, Beundring. Mislykkes deres vel overlagte Planer, indsees, at uheldige Hændelser tilintetgjorde den rige Høst, man ventede. Kan intet uden Opofrelser redde Staten, bringer enhver sit Offer. Ministre derimod, hvis egen Sagn er deres Wiisdoms Hiemmel; der betynge Statsmaskinens Gange ved unød-

ven-

vendige nye Hiuls Indsætning; der holde Digtere, Lovtalere og Hyklere i deres Sold; have ingen Ret til at gjøre Paastand paa Tillid eller Hengivenhed, og frygte derfor Publicitet.

Jeg har spadseret saa længe og langt omkring med Fruen, for, om mueligt, at komme efter hvad jeg burde ønske hende. Arbeidet har været forgieves. Intet har jeg fundet passende uden det almindelige, allerede anførte: at der maae komme til at boe en sund Siel i hendes sunde Legeme. Saa almindeligt dette Ønske endog er, maae jeg dog frygte, det vil blive anseet for en Breidelse, Formastelse eller Affindighed, eftersom enhver tænker eller ikke tænker.

Enhver seer, at saavel Fruens Siel, som Legeme er sygt. Legemet ligner fuldkommelingen en Bygning, der allene holdes i Veiret af de Stiver og Støtter, hvormed den overalt udvendigen og indvendigen er forsynet. De mange brugte Medicamenter have saaledes udtæret det, at intet uden Skind og Been er blevet tilbage. Med Sielen, hvis Sundhed man slutter sig til af den udviste Forstand og Klogskab, synes det ei heller at forholde sig saa ganske rigtig. Den Mand

i det mindste holder man almindeligen ikke for inspireret, der, endskjønt han har erfaret, at et brugt Medicament har bragt ham paa Gravens Bred, desuagtet heraadslaaer og er i Begreb med at tage en dobbelt Portion af samme Medicament. At Kiøbenhavns Banqve, da den afveg fra sine Forskrivter, bragte Staten i en ynkværdig Forsatning, føles alt for vel til, at det skulde behøve Beviis; at en ny og anden kan frembringe samme Virkning, og altsaa fordoble Ulykken, er saa rimelig en Følge, at intet uden et Underverk kan tilintetgjøre den.

Imidlertid vil jeg lade Schytte forklare Kiøbenhavns Banques Virkning, og oppebie den tilkommendes Skiebne. Efterat have talt om Fabriker og de ved deres Anlæg begangne Feil, taler han saaledes om den 1736 oprettede Banke.

“ Virkelig en Banque fornøden i disse Omstændigheder, men tilfældigen blev Lægedommen en Gift.

Danmark, der i lang Tid var glædet med Fredens Frugter, blev overdaadigt og stolt. Baade Overdaadigheden og Stoltheden gjorde, at vore Penge løbe ud af Landet. Fremmede Speciesdalere og vore gode Danske Croner

Croner dandsede bort, og den øvrige Courant, der omsider kom ind i Dandsen, sneg sig usormerkt bort. Vi sølede Pengemangel, vi digtede Mynter, da vi fattedes virkelige, og vi oprettede os en Banque. Vi fandt en Lindring i vor Svaghed, men vi indsaae ikke vor Svagheds Natur; Patienten fik en Palliativ. Overdaadigheden var vor Ulykke; men Overdaadighedens prægtige Skin forblindede vore Dine, og vi troede os rige i Armod og mægtige i vor Usmagt. Der var ingen Patriot, der dristede sig til at rive Skjønspletterne bort af det salvende Ansigt. Nu føle vi alle, at Overdaadighed har forjaget vore Penge, og Bellyster vore Dinder; men hvorfra tage vi Raad? Vi lykkelige Nordens Beboere, der før, saa længe Huuslighed, Maadelighed, Forsynlighed og Flittighed regierede iblant os, havde nok, fattes nu alt. Længe, længe har jeg troet, at intet Middel er tilbage for at skaffe Staten sin Sundhed, end Tarvelighed og Arbeidsomhed. Men, kan vel den, der længe har levet med Heliogabel og Tigellius, beqvemme sig til at vende tilbage til Zenons Vand og Brød, Epiminonda Moes, Pythagora Bønner og

Socrats Urter? Skeeer det, er det enten Nøden eller Statskonsten, der skal gjøre det; skeer det af Nød, er det for sildig. „

Hadde dette været skrevet, efterat Virkningen af Bankens Modtagelse af Kongen havde viist sig, vilde endeel have været at tillegge.

For Overdaadighed er ikke aftaget, men tiltaget; Pengemangelen er større, Crediten svagere, og meget andet staaer os i Veien; desuagtet tage vi vor Tilflugt til et Middel, der er befundet, at have været skadeligt, og fortørnes paa den, der siger det, alle maae føle, at det er skadeligt og kan blive forderveligt. En Stemme derimod modificeret paa fire forskellige Maader, har udtordnet Haan og Forbandelse. De tvende første skrige og skraale uden at røbe en fornuftig Tanke; den tredie vilde gierne komme med noget Bittigt, men da det ikke vil lykkes, mumles inden Skieggert; den fjerde troer at opføre sig som en Kiempe, Den begynder med at bebreide Forfatteren Bankundighed; men isteden for Beviis høres intet andet end en idelig Gientagelse af disse, eller lignende Ord: Manden er saa dum, at man ikke kan
ind=

indlade sig med ham; atter en Dumbhed; dettes Giendrivelse fordrer en Afhandling o. s. v. Man maae ikke tage det ilde op, at Forfatteren søges i Øster, endskiønt han selv udtrykkelig siger, han findes i Vester. Slutningen kroner Verket. Han tør ikke med Visshed angive nogen sand og varig Nytte af dette Foretagende.

Raadige Frue Havnia! De maae have erfaret, at Piss og Svøbe ikke have giort Landet frugtbarere; Myndighed og Streng-
hed ikke lykkeligere; at Fremfusenhed og Halstarighed ofte have bragt det paa Knæ. Skal den, af disse og adskillige andre Aarsager virkede Afmagt, afhielpes, maae Klogskab, Mod og Standhaftighed udtænke, foretage, iwerkfætte og fuldende Curen. Hør gierne enhvers Raad, og forsmaae ingens. En liden Tue velter et stort Væs. Fortien Tillid, Fortrolighed og Hengivenhed, og De skal ikke klage over deres Udeblivelse. Sæt ikke Ulyksalighed i Pragt, Overdaadighed, Bellyst; men i Tarvelighed, Nøisomhed, Arbeidsomhed. Da kan Fruen maae skee paa ny blive lykkelig. Skulde det derimod erfares, at Stolthed, Herskesyge og

— — — Calido sub pectore mascula bilis
Intumuit, quam non extinxerit urna cicuta,

vil det være saa langt fra at hun reiser sig, at hun endog vil synke dybere. Hun glemme ikke, at der er meget, overmaade meget, for hende at forrette. Tænker hun ved Love allene, at kunne tilbagebringe Orden, vil Forvirringen blive større. Sæder og Gudsfrøgt maae hun befordre, for at naae Maalet, og ei lade af Sigte Aarsagerne, der have frembragt Forvirringen; thi det er en Sandhed:

Factum est heic quidquid jussit malesuada cupido.

Nummet haver ikke tilladt at indrykke det indsendte fra Hr. Politejophilos. Næste Gang skal det ikke savnes.

Maanedskriftet
Kiøbenhavns Skilderie.

No. 4.

Februarii 1787.

Folks Presning til Pompning
ved Ildbrande *).

Gndskient jeg oftere har fundet Keilighed at betragte Presningen til Pompning, har mit Die dog ikke været skarpseende nok til at bestemme Forholdet, den staaer i til de ved
slige

*) Indsenderen, haaber man, optager det ikke for trydeligen, at man har udeluffet det, der angik Kiøbenhavns Skilderie. Indrykket skulde det have givet Anledning til at troe, at man allerede havde antaget deres Grundsætninger, der, for at høve sig, skrive Breve til og om sig selv, Indsigelser mod sig selv, Lovtaler over sig selv, og troe at have giendrevet det, der falde dem til Last, ved at udgive det for Grovheder, eller ved at anbringe berømte Mænds Navne, Anseelse og Credit. Tærkende forskielligen, bør man, saavidt mueligt, undgaae endog Mistanken. Vorttages Paafuglesterene fra den der-
med

slige Farligheder mødende Omstændigheder; jeg har derfor været uenig med mig selv, om den

med prunkende Krage, staaer Kragen beskæmmet tilbage.

Skulde man Indsenderen Regnskab for det udelukte, skylder man ikke mindre det Almindelige for det indrykkede.

Man kunde, vil nogle sige, have betient sig deraf uden at melde et Ord derom. Man kan, det er sandt, bemægtige sig andres Gods; men det er enten Vold, Ran, Tyverie eller Underfundighed. Man burde, vil maaskee andre paa- staae, have tilbageleveret det. Hertil svares; derved vilde man enten have berøvet sig Leilighed at tale om en vigtig Ting, eller ved at bruge Indsenderens Ideer gjort sig skyldig i en Forbrydelse, der ikke er meget forskiellig fra den foregaaende. Endeligen ved at aflevere det, vilde man have aflagt Prøve paa en Stolthed, der maatte have berøvet Skilderiet deres Tillid, der uden Egennytte finde Kald til at tale det Almindeliges Sag.

Da man ikke besidder Forsængelighed nok, til at troe sig et saa vidtløftigt som det begyndte Arbeids Udførelse voren, men derimod Sandheds Kierlighed nok til ikke at misunde andre Leilighed at sige den; har man ingen Grund eller Aarsag til at forskyde den Hielp, der tilbydes. Dog hverken forlanges eller ønskes den paa anden

den var Smuts, Skionplet, Plaster, eller
en Worte, der ei kunde affkieres, paa den

H 2

Dri

den Maade end nærværende, det er at sige, fra
aldeles ubekiendte. Modtoges den paa anden
Maade, vilde man usormerkt paadrage sig For-
bindtligheder, og disse Forbindtligheder vilde
knytte Baand, der betog Sielen den Frihed,
der behøves, for at blive vaer, om Bægtskaa-
len, hvorpaa Sandhed veies, synker til den
ene eller anden Side.

En nøiere Forening vilde frembringe et Sels-
skab, og da man af alle Tiders Erfaring veed,
at Selskaber aldrig have været Sandheds Op-
dagelse og Undersøgning gunstige, lod Udfal-
det sig let bestemme. Man vil derfor, om man
vedbliver det ligesaa besværlige som tunge Arbeid,
at skrive for andre, ikke underkaste sig andre end
Statens Love. Deres Tilsidefattelse er Selv-
raadighed; deres Overtrædelse Forbrydelse; de-
res Ringagtelse Daarskab; deres Efterlevelse
derimod er Viisdom og Frihed.

Den Begierlighed, hvormed Skilderiet er
blevet søgt, har i en vis Henseende gjort det til
Pligt, længere at vedblive, end man havde fore-
sat sig. Man er derved sat istand til at udrette,
om ikke andet, saa dog dette Gode; at For-
løggeren har kunnet give de Fattige 16 Rdlr. for
det udkomne, og selv beholde en ikke ubetydelig
Fordeel. At forskaffe en Begynder noget at for-
tiene, er venteligen ei heller nogen ond Gierning.

Selv

Original, de har begyndt at copiere. Ved
at betragte den nøiere ved den i Raadhuus-
strædet

Selv har man ikke villet modtage det mindste, endskiønt man har bedre Udkomst til Fordelen, end mangen en til den Pension, han lader sig udbetale, og fortjener den surere, end mangen en, der, den høie Gage uagtet, lidet bekymrer sig om sit Embed. Foruden adskillige bevægende Aarsager til en saadan Opførsel indfandt sig ved første Overveielse en bestemmende. Man vidste, at Sandhed føder Had, og man var ikke uvidende om, at mange, efterat gjort alt for Sandhed, tilsidst, uden at have udrettet noget til dens Fremme, have maattet ende med at sige:

Helas! la verité si souvent est cruelle,

On l'aime, & les humains sont malheureux par elle.

Skulde saadan Skiebne forestaae, har man i det mindste forviffet sig den Trøst som, ikke kan berøves, at man ikke har gjort sig skyldig i Egen nytte, der altid giver de menneskelige Handlinger et ligesaa farligt som skadeligt Sving.

Endskiønt man ikke er sangvinisk nok til at indbilde sig, at en Copie kan rette og forbedre Originalen, og ikke melankolsk nok til at troe, at Mangler og Ufuldkommenheder ere urettelige og uforbederlige, har man begyndt en Statues Skildring, hvis Hoved og Krop, bestaaende af Guld og Sølv, hvile paa Been af Leer. Man fortsætter det, fordi man har fundet Opmuntring. Fuldende det skulde man, naar dertil ikke udfordredes meer end usfortrøden Standhaftighed.

Uden

strædet den 3die Januar indtrufne Ildbrand; ved at samle andres Erfaringer; ved at læse en Efterretning i Adressecontoirets Aviser, er jeg endeligen bragt dertil, at jeg ikke ganske tør fordømme deres Mening, der ansee den, saaledes som den nu udøves, for et Indgreb i den borgerlige Frihed.

Jeg læste i Adresseavisen, som udkom i Gaar, at en Person lyste efter sin Hat, som han paa Hjørnet af Nygade og Gammeltorv havde mistet Aftenen, da Ildbranden var, derved, at han var blevet angreben, hans Silketørklæde om Halsen sønderrevet, og han selv kastet i Rendestenen af nogle ubekiendte, der vilde tvinge ham til at pompe; man fortalte mig, at mange, endog længere fra Stedet, hvor det brændte, ligeledes vare blevne angrebne, anholdte og bortslæbede; Rygter, om hvis Sandhed jeg

H 3

end-

Uden Frygt og Haab begyndte man, uden Græmmelse haaber man at kunne nedlegge en Pansel, der aldrig nedlægges for tidlig, men vel for sildig.

Nos tamen hoc agimus, tenuique in pulvere sulcos Ducimus, & littus sterili versamur aratro.

endnu ikke har bekommet fuldkommen Visshed, sagde, at adskillige ikke allene vare blevne truede, men endog ved Prygl tvungne til at pompe langt over deres Kræfter; man forsikrede mig, at Vagterne og Borgervagten selv paa samme Maade pressede Folk til Pompning. Grunden og Aarsagen til en saa besynderlig Opførsel indseer jeg ikke; jeg nødes derfor at ansee dem for unaturlige, hvis Betragtning, taber sig i Forundring.

At den, som gaaer sit lovlige Værende uden at fornærme eller være nogen i Veien, paa offentlig Gade gribes og bortslæbes som Forbryder, uden at vide af hvem, hvorfor eller hvorhen; at ingen, som forlader sit Huus, naar Brandklokken lyder, kan være sikker paa at komme hjem med hele Klæder og Lemmer; at Mennesker, som taaligen bære deres Skuldre under Statens Byrder, som villigen udstrække deres Hænder, for at indfluttes i alle de Lænker, hvormed Selskabet indskrænker deres naturlige Frihed, uden deres egen Skyld eller Brøde kunne miste den borgerlige, behandles som Misdædere, og udsættes for enhver Nedrigs eller Overgivens

An

Angreb og Overfald, der finder for godt at betiene sig af Leiligheden, at afpresse Penge for det, som neppe er nogen Evangsplicht; at Politiet, der skulde hemme Vold og haandhæve Orden; og Staten, der burde betrygge enhver lovlige Rettigheder, forgribe sig paa det Allerhelligste, Menneskers Person: alt dette har min jevne Menneskeforstand studeret paa at finde billigt, og studerer endnu.

Aldrig har jeg troet eller kunnet formode, at nogen af vore positive Love tillod, end lige, paabød en saadan Behandling. At min Formodning ikke allene er grundet, men endog en Sandhed, kan jeg saameget mindre tvivle om, som en Person, der med Flid har giennemgaaet alle vore bekiendte Brand- og Politie-Forordninger, forsikrede mig, ikke at have fundet en Tøddel, der tillod den. Ikke engang er det Politiet tilladt, saaledes at behandle Folk, der af Nysgierrighed eller andre ligesaa ugyldige Aarsager nærme sig Steder, hvor de kunde være dem til Hinder og i Veien, som skulle slukke. Aarsagen indsees letteligen. Vore Love grunde sig paa naturlig Billighed og

Retfærdighed, hvorimod intet strider mere end lejemlige Straffe uden foregaaende Forsør. En Regiering, der har givet Love, der med saa megen Omhyggelighed værne om enhveres Sikkerhed, kan umueligen ville Undersaatters vilkaarlige Behandling, som til alle Tider have aflast Prøver paa, at de ikke ere vanslægtede fra Forsædrene, der til Nærings, Sikkerheds, Sæders og Religions Fremme overdrog den Statens Indretning og Bestyring.

Uagtet dette har sin fuldkomne Rigtighed, er jeg dog lige ukyndig om Sagens egentlige Sammenhæng.

Paa en Mængde, som saae det samme, jeg saae, gjorde det ikke samme Indtryk. De betragtede Presningen med Eigesgylidighed, og viste ikke mindste Kiendetegn paa Forundring. Heraf og af det, jeg forhen havde erfaret, sluttede jeg, at det ikke var noget nyt eller usædvanligt. Er det ikke noget ellers usædvanligt, tænkte jeg, kan det ikke have undgaaet Politiets Opmerksomhed. Har Politiet lagt Merke dertil, og ikke forebygger

bygger det, maade det finde Medhold i en eller anden Skik eller Anordning. At ingen Dre dre desangaaende er bleven udstædt, skionsner jeg deraf, at Presningen blev foretaget i Bægternes og Borgervagtens Paashyn, som ikke allene ei søgte at hindre den, men deels understøttede, deels befordrede den. Med hvilke Farver altsaa Folks Presning til Pompning ved Ildebrande bør males, indseer jeg ikke; ligesaa lidet begriber jeg, hvor den bør anbringes. Lager jeg ikke merkeligent feil, er det uden Tvivl best, at den skiules bag et Tapetserie.

Politejophilos.

Riedsommelighed.

Riedsommelighed, det veltstige Levnets Datter, plaget af samme Nag og Qual, hun paafører Adams Børn, haabede at finde Lindring i de Smertes, der under de sydlige Himmelegne saldt hende uudstaaelige, ved at udbrede sit Herredømme mod Norden.

Paa Weien mødte hende Lediggang, Overdaadighed, Vellyst, og i deres Selskab blev hun hendes egne Børn vaer, Modløshed, Græmmelse, Fortvivlelse. Paa Spørgsmaalet, hvorfra de kom, blev svaret: fra Danmarks Hovedstad. De havde vedblev de, efter adskillige Forsøg seet sig nødt til at forlade den. De mange Nødvendigheder, som den raa og kolde Lust gjør uundværlige, og det meget Arbeid, deres Anskaffelse fordrer, tilsperrede dem alle Tilgange, og gjorde dem deres Ophold umueligt.

Mod Sædvane betænkte Riedsommelighed sig lidet, strakte sig, vreed Hænder, og hvisskede hendes Tiener i Øret, at han skulde give Kudskken Ordre at vende om.

Kort derpaa blev man en tyk opstigende Støv vaer, og nogen Tid efter saae man en Postillion, af hvilken erfarede, at Herskabet, der kom, var Franske Noder, Moder og Regieringskonst. Af den lange Rad Kareter fik man paa Spørgsmaalet: hvorhen? Intet andet Svar end: til Norden.

Rieds

Kiedsommelighed fattede Mod. Af lang Erfaring havde hun lært, at hvor de finde Indpas, modtages hun med aabne Arme. Kiøre længere gad hun dog ikke. Til Guds begav hun sig derfor til en nærliggende Herregaard, af hvis naadige Frue og Herre, der i adskillige Hovedstæder havde lært Leve- maade, hun naadigere blev modtaget, end hun havde formodet. Modet vorde.

Paa denne Maade giennemvandrede hun Landet med forskiellig Lykke. Nu haa- bede, nu mistvilede hun. Endeligen blev hun Hovedstadens Spire vaer, da et Tilfælde mødte, der nær havde kostet hende Livet. Den samme Skare Kareter, der havde givet hende Mod til at vedblive sit Forsæt, vendte tilbage og med spodsk Latter fortalte, at Stædens Indvaanere vare alt for ufølsomme til at skønne paa de dem tilbudne Herligheder. Fortviolet vendte hun Ansigtet fra den tølper- agtige Stad, besvimeede, og af Græmmelse besluttede, da hun kom til sig selv igien, at begrave sig under Nordens Jis. I dette Forsæt nærmede hun sig Staden, og tre gange forgieves søgte at bestige dens Volde.

I det

I det samme blev hun en Karet væer, kastede sig i den, og slap paa den Maade ind.

Neppes var hun kommet giennem Porten, førend Kareten gik i Stykker. Af Frygt for at blive anholdt af Bagten, løb hun bort og søgte Skiul i nærmeste Huus, hvor hun dog ikke kom længere end i Døren. Her mødte hende Tarvelighed, Nøisomhed og Huuslighed. Forfærkket styrtede hun ud paa Gaden, fløi som en Furie fra Huus til Huus, indtil hun endeligen langt fra opdagede en Sveitser. Her begav hun sig ind, og tilbragte den første Nat triumpherende.

Hendes Herredømme indskrænketes desuagtet lang Tid til et ringe Antal Huuse. Først da begyndte det at udvides, da der skabtes Excellencer, Grever, Baroner, Fris herrer, Conferents- Justits- Cancellie- Krigsraader, og al den øvrige Forskiel paa Mennesker, som de tilbagevendte Franske Moder, Moder og Regieringskonst indførte.

Nogen Tid derefter saae Kiedsommelighed med inderlig Fryd den første Steenleg-

legges til et Comoediehuus. Naar det bliver ferdigt og kommer ret i Drift, sagde hun ved sig selv, skal Borgerstanden ligesaa viljeligen som Adelen erkiende mig for Beherskerinde.

Comoediehuset blev ferdigt, og som det altid er gaaet, at Menneſket aldrig lader sig nøie med Tingenes Brug, saa gik det og her. Man fandt Smag i Forlystelser, og de tilladelige og uskyldige fødte af sig utiladelige og strafværdige, indtil de som en vældig Strøm bortførte os med sig. Man gik dagligen dybere og dybere ned i Bellystens Dal, indtil man endeligen er kommet i en Afgrund, hvoraf man efterlader Efterkommerne til Arvegods at drage os op.

Hvor man kommer frem, bliver man vaer: Bertshuse, Brændeviinsboer, Skienſkestuer, Viinkieldere, Dandseboer, Dandſeselskaber, Bal, Middags- og Aftensmaaltider, Klubber, og et fornemmere Slags, som man kalder Inclinationsklubber, dramatiske Selskaber, og hvor man ikke kan finde paa anden Maade at dræbe Tiden,

den, dræbes den ved Spil. Saa lever man om Vinteren. Om Sommeren tilbringes Tiden ved Lystturer og ved Ophold paa Lyststederne, hvis tiltaagne Mængde tilstrækkeligen bevidner Trangen dertil.

Stolt af sit udbredte Herredømme, og begierlig efter at beskue sine Hænders Gierning, en utrolig Mængde usle Slaver, foretog Kiedsommelighed sig at giennemvandre Staden. Alle Huse stode hende nu aabne. Den gamle Sparsommelighed og Huuslighed var forsvunden. Ingensteds fandtes Rok, Haspe og øvrige Medskaber, der vidne om huuslig Flid. Overalt fandt hun til største Glæde Comoedier, Romaner og den saa kaldte Moersomhedslæsning. Hun begav sig paa Bagsalerne, og end ikke her savnede hun ivrige Benner og Tilbederinder. Hun foresandt Veninder, hvis af Udslæt udspilede Fingre neppe kunde holde den Kam, der skulde give Haaret den Dannelselse, Moden fordrer. Hun lod Dinene løbe omkring i Værelset, og blev intet vaer uden en Pudderæske, Duunqvast, og den øvrige, saa kaldte, Stads. En Caffekande og dertil hørens

hørende Medfæber var det eneste, der prydede Kjøkenet.

At Fortrædelighed, Avindsyge og en ubeskrivelig Utilfredshed herskede overalt, behøves ikke at siges. Mennesket, der ikke beskæftiger sig med nyttige og anstændige Forretninger, kan ikke undgaae saadan Forsætning. Arbeidsomhed allene fører til Dyd, og denne gjør lykkelig.

Overmodig af sin Seier, og indbildende sig, at alle havde bøiet Halsen under hendes Nag, saae Kiedsommelighed en buntet Skare, der syntes at beleie og trodses hendes Herredømme. Endskiønt Skaren var stor, og enhver især havde noget, der var ham eget, kom de dog alle overeens i visse Egenskaber, der give Besidderne lovsig Udkomst og fuldkommen Ret til Vretitzlen: Daare. Med dette ærværdige Navn betitles her hele Skaren.

Sind og Sands fordervende Forlystelser og Udsvævelser fryde Daaren. De Mægtiges og Stores Smil, der nedsendes til

til ham, oppuste ham; et Tryk i Haanden henrykker ham saa ganske, at han svær paa og setter sit Liv til Pant, at hans Belynder er ophøiet over alt jordiskt, og hans Fortienester større end nogen Dødeligs. I Forsgemakker, hvor Tiden saa grueligen dræbes, føler han ikke til nogen Riedsommelighed. Stolende paa sin Uforskammenhed, er han vis paa Fortrinet for den beskedne, der ikke kan fornedre sig til at gjøre Opvartning hos Tieneren og tage ham i Haanden. Kiendt af Tieneren, kan han ikke være Herren ube-kiendt, og altsaa kan han gjøre vis Regning paa naadig Modtagelse og naadigere Bøn- hørrelse. Mæceenen, der kiender Værdien af, at kunne give Embed og Fortienester, lader ikke Leiligheden gaae ubenyttet bort. Gaves Embedet til den fortiente, havde han ikkun gjort sin Pligt.

Skuespil er for ham Hiertefrynd. Han kiedes ikke derved, at Suffløren mere høres end Skuespilleren; at Lyden er uartikuleret; at Mine, Gebærde, Anstand sige det modsatte af det, de skulde sige. Lydene i Skuespilhuset er ham Soel, Damerne Ro-
ser

fer og Blomster; og han selv er Sommers fuglen, der flager fra den ene til den anden. Berøvet disse Saligheder er den liden Deel af Dagen, der ikke opofres Sønnen, ham det samme, som Plasregn Sommerfuglen. Den gjør Støvet paa hans Binger vaadt, der tynger ham saa meget, at han mere død end levende kryber omkring. Det fra Naturen vanartede Menneske skyer Dagens Altings oplivende Soel, og elsker det af Konsten frembragte dræbende Skin. Intet Under, thi hans Bærd kan alene bemerkes ved Lys. Hans selvgiorte Rødme, der skal forestille Uskyldighed; den ham omgivende vellugtende Dunstkrede, der skal bortdrive den stinkende Sveds og Mandes Virkning; hans hele Paaklædning og hele Person trænger til Lys, for at blende.

Alle sandfelige Forlystelser uagtet, som Daaren opofrer sig, hver især efter Omstændighederne og givne Leilighed, og som synes at vidne om Glæde og Tilfredshed, er Daaren Riedsommeligheds Slave. For svag til at beskæftige Sielen, og for lad til at give Legemet noget at forrette, overgiver

han sig ganske Sandserne og Lidenskaberne, der tilfredsstillende, føde Græmmelse, Nag og Qual. Tiden, han ikke veed at bruge, er ham et Helvede. Sandserne, der saa ofte ere pirrede, have tabt Følelse, og Lidenskabernes Ild, der saa ofte tændtes, er udbændt; den usle, den elendige Slave, der ikke er skicket til at modtage Frihed, staaer reddesløs tilbage, indtil Døden gjør en Ende paa hans Jammer og Qual.

Belyst, siger en af Alderdommens Forfattere, leder til skændige Udsvævelser; Dyden tillader ingen uanstændig Opførsel. Endskiønt nogle Ulykkelige ikke mangle Belyst, ere de dog blevne det formedelst Belyst. Kunde Dyden, der ofte mangler den, aldrig trænger til den, blandes med den, skulde dette aldrig finde Sted. Dyden er noget høit, ypperligt, kongeligt, uovervindeligt, standhaftigt; Belyst noget nedrigt, slaviskt, svagt, forgængeligt, hvis Opholdssted og Boepæl Forlystelseshusene ere. Dyden finder man i Templerne, i de offentlige Forsamlinger i Raadhuset; den strider for Fædrenelandet, trodser Hede og Kuld;

dens

dens Hænder ere tykhudede. Bellyst søger oftest Skiul og elsker Mørket; den opholder sig i Bade- og Svedehusene, og de Stæder, som frygte Politiet; den er qvindagtig, uden Marv, glindser af Drik og Salve, er bleg eller sminket, og gusten af Medikamenter. Det høieste Gode er udødeligt; det kan ikke forgaae; det kiender hverken Mættelse eller Fortrydelse. Thi den forstandige Mand paatager sig ikke forskiellige Skikkelser, og hader sig ikke selv; den viseste forandrer intet. Men Bellyst, naar den meest fornøier, udslukkes. Den indtager ikke meget Rum, derfor opfylder den det hastig. Den opvækker Riedsommelighed, og efter Nydelsen Bæmmelse. Det kan ikke være bestandigt, som idelig bevæges, og det kan ingen Værighed have, som kommer i en Hast, og forgaaer ved Brugen; thi derved er det kommet til den Punkt, hvor det maae holde op. I det det begynder, iler det til Enden. Glæde er ikke Dydens Belønning eller Rilsde, men dens Tilgift. Den behager ikke, fordi den forlyster; men den forlyster, fordi den behager.

Klokke uden Anebel.

Blant de mange Ting, som den romerske Kirkes Geistlighed haver vidst at gjøre til Guldaruber for dem selv, og til Overtroes og Fordommes Kildevæld for deres Menighed, ere Klokker ikke en af de ubetydeligste. Ved Ceremonier, der nærme sig meget Guds Navns Misbrug, om ikke Forhaanelse, have de givet dem en, af Overtroe og Bane vedligeholdt, Værdie, Kraft og Hellighed, som skulde synes utrolig, naar man ikke kiendte Fordommes Magt, og vidste, at hvor der findes Driftighed nok til at foreslaae Urimeligheder, savnes sielden Lettroenhed, der antager dem.

En Kirkelov, angaaende Klokkers Indvielse, udgiven 1549 paa Kirkemøderne i Mainz, Cöln og Trier, der gielder endnu i visse Lande i Tyskland, i Italien, Spanien, Portugal og øvrige catholske Lande, lyder følgende: "Den til Indvielse færdige Klokke skal hænge saaledes, at Bispen kan gaae rundt om den. Først skal han med en svag Stemme synge nogle Psalmer, og derpaa indvie noget Salt og Vand, som han sammenblænder. Med dette skal han

han astoe Klokken, og derpaa med den hellige Olie giøre Kors paa den. Dette forrettet, skal han paa det ivrigste bede til Gud: at, naar der kimes eller ringes med Klokken, Troe og Kierlighed maae vore og tiltage i Menneffenes Hierter; alle Dievelens Renker forstyrres; Hagel, Lynild, Storm, Uveir og alle andre Plager forjages eller formildes. Naar Bispen efter denne Bøn med et Klæde har astørret de med Olie giorte Kors, skal han giøre syv andre Kors uden paa Klokken med den hellige Olie, men kun et Kors inden i, hvorpaa han istemmer en Psalme, og sætter Røgelsekarret under Klokken, at den opstigende Røg kan forjage de onde Aander. Endeligen ønskes Klokken til Lykke, og Menigheden giver Bispen et prægtigt Maaltid til Beviis paa deres Glæde og Erkiendtlighed.,, Kneblen isætter, hvem det lyster.

At opregne alt det, hvortil saaledes indviiede Klokker bruges; Maaden, hvorpaa de bruges; de besynderlige, tildeels naragtige, Optoge, Overtroe og Fordomme, de have foranlediget; de store Capitaler, hvors for Geistligheden udstæder Berler paa Evigheden, de have indbragt, vilde falde for

vidtløstigt; man vil derfor ikkun anføre en af de mørke Tiders Anordninger, denne nemlig:
 " Den herskende Menighed maae allene opfylde
 " de Lusten med dens Klokkers hellige Lyd. "

Denne de mørke Tiders Anordning følger vor, saa kaldte, oplyste og filosofiske Alder. Sees et høit, mod Skyerne ragende Taarn, der især i Stormveir truer med Fald, eller høres Klokkers Lyd fra et Taarn, er man vis paa, at Kirken tilhører den herskende Menighed. Endog ved Klokkens Lyd bestemmes Kirkens Rang. Den, hvis Klokke giver den groveste Lyd, er den fornemmeste.

Uerkiendtlige mod vore Lærere heri, Catholikerne, negte vi dem Taarn, Klokke, Kirke, og tilstæde dem allene et affides liggende Bedehuus, hvori de maae ansee det for en Naade, at maatte dyrke den Gud, der skabte Himmel og Jord for alle, og vil erkiendes og dyrkes af alle paa den Naade, de troe overensstemmende med hans Billie.

De Reformerte, der erkiende os for, og kalde os Brødre, behandles mildere, dog har vor Klogskab vidst at indrette det saaledes, at de ved alle Leiligheder maae føle den herskende Kirkes Overmagt. Man har tilladt dem at bygge Kirke, sætte et lidet Taarn derpaa, at hænge Klokker deri; men Knebler, uden hvilke Klokker største Deelen ere unyttige, dem har man negtet og negter dem. Da

Da man i Christian den femtes Tid svædede over det Spørgsmaals Opløsning: hvorledes Reformerte burde tilstaaes Kirker, tog man enhver særskilt Deel, der udgør en Kirke, under Betragtning. Saaledes betragtedes Taarn, Klokke, Knebel hver for sig, og paa den Naade lærte man saa nøiagtigen at bestemme, hvad der burde og ikke burde tilstaaes.

I Korveien havde Masius, berømt eller berøgtet for Stridbarhed, stræbt at bevise, venteligen for at berede Gemytterne til christelig Overbærelse, at Reformerte efter deres Grundsætninger ere uskikkede til at leve under en monarkisk Regiering. En anden af vore Theologer drev sin Paastand endnu videre. Han sluttede saaledes: saalænge Jøderne ikke tillod Hedninger at nedsætte sig blant dem, hvilte Guds Betsignelse over deres Land; men da de tillode det, Deeg den bort. Dette anvente han paa de Reformertes Nedsættelse blant os, og sluttede: at naar vi holdt dem fra vore Grændser, kunde vi være visse paa Guds Betsignelse. Hvor farlige de have forekommet en Præst i Helsingør, sees af følgende Ord, som han 1688 har skrevet i Kirkebogen. "Lillader man, skrev han, at forandre Kirkesange fra Latin paa dansk, (eller give de Reformerte Knebler i deres Klokker) da er sliq Forandring at ansee som en Sprekke, hvorigiennem en ny vildfarende Lærdom lister sig ind i Kirken; thi herved aabner man Døren og Vinduer for falsk Lærdom, som ind af disse Aabninger kryber ind i Christi Faarestie, og denne ny Lærdom, smitsom ved sin Gift, vil anrette stor Nederlag paa Christi Hiord. "

Christianss Yndlinger, der havde tiltrukket sig den kongelige Magt og Myndighed, og som Friderik den fjerde siden maatte forvise Hovedstaden, vaagede saavrigen over de kongelige Rettigheder, at de endog troede sig forbundne til at bortdrive det, man havde udgivet for en Skygge, der kunde fordunkle dem.

Saaledes mistede Danmark kyndige 'og duelige Fabrikantere, som man siden for store Summer ikke have kunnet tilveiebringe, og nødte dem til at forlade det Rige, hvor de havde foresat sig at udbrede Indsigter, Kundskaber og Vindskibelighed, for at nedsætte sig i Preussen, til hvis erhvervede Magt og Anseelse de unegteligen have hidraget meget, og derved beviist, at de have været gode og nyttige Borgere.

Myndighed, Fordomme, Stolhed, hierarkisk Aand have uden Tvivl i denne Sag viist Prøver paa det Herredomme, de have over Mennesker, endog dem, der stolte af at have affkaffet Blindheds og Overtroes Lænker, paastaae at gjøre en rigtig Brug af Fornuften. Og er vor Tid, der lader en saadan Anordning gielde, vel fløgere? Dog jeg er vis paa, den reformerte Menighed lidet skulde bekymre sig om Knebler i deres Klokker, naar de befriedes fra Trommernes Bulder den Tid, de holde deres Andagt.

Den, der ikke gaaer i Kirke for et Syns Skyld, men i den rette Hensigt: at dyrke Gud, og ved de guddommelige Sandheders Overveielse veiledes til at føre en kristelig Wandel, ham maae enhver Forstyrrelse, end sig en Trommes Bulder, være høist ubehagelig, især naar han underholdes af en Prædikant, hvis grundiaa, syndige og henrivende Betsalenhed gjør et saadant Indtryk paa ham, at han intet heller ønsker, end at han ganske kunde være Dø, for at høre, og Hierte, for at giemme de hørte Sandheder.

At de Reformerte eie saadanne Talere er ligesaa sandt, som det var ønskeligt, at endeel af de Lutheriske vilde vælge dem til Mønstere. Da skulde Kirkerne ikke blive saa tomme, som de ofte ere.

Maanedskriftet

Kjøbenhavns Skilderie.

No. 5 — 6.

Marts og April 1787.

Bellefnettslogik.

til alles, især fornemme Engleres, Pensionisters, embedsøgende uduelige Supplicanteres og Projectmageres Brug og Tjeneste.

Indledning.

Ubekjendt kan det ikke være, at der i Videnskaberne's grændseløse Rige gives mange Huler; men at nærværende Bellefnettslogik er funden i een af disse Huler, at den er opdragen deraf, og herved bringes for Lyset, kan ikkun være bekjendt fra det Dieblif, den til det Almindeliges Nytte saae Dagen.

R

Med

Med de mange andre Opdagelser, der deels have skadet, deels gavnet Menneskeslægten, har den dette fælles, at den skylder en Hændelse, som vil blive begravet i et evigt Mørke, sin Opdagelse og Tilværelse. Dette merkværdige har den dog forud, at den er bleven opdaget paa et Sted, hvor den længe, uden at være videnskabeligen foredraget, jævnlig har været brugt ikke uden Held og Fordeel, og det, som er det merkværdigste, til en Tid, den uden Konstens Hielp ikke synes at kunne nytte. Havde den været kiendt paa den Maade, skulde ikke i næstafvigte Aar en 3000 Gieldsager have været indstevnede for Hof- og Statsretten; Slutteriet ikke saa fuld proppet af Gieldbundne, som største Delen af Jøder der ere bleve anvisste Logie, at mange af dem maatte opholde sig paa Gangene; Fortegnelsen paa de fra Assistentshuset uindløste Panter, ikke været saa stort, at Trykken medtog nogle Bøger Papis o. s. v. Skulde derimod Mængden af Tryglerbreve, uforस्कammede Ansøgninger og Projecter tiltage saaledes i visse Cabinetter, at de fra Bognmandslæs bleve til Skibsladninger, kan der ikke tvivles om en

Læres Nytte, Brugbarhed, Vigtighed, der
 faa tiendeligen udbreder Virksomhed, Ar-
 beidsomhed, Vindskibelighed.

Lager man ikke merkeligen feil, vil
 Forødmernes, Pensionisternes, Projectmager-
 nes, Tryglernes store Skare her finde An-
 viisning, Veiledning og Midler, hvorved
 deres Duffer opnaaes, deres Forlangende
 efterkommes, deres Vandel tryggjøres. De
 vil her lære at trygle og søde efter Grundsæt-
 ninger, og bombardere Gavers, Gratialets,
 Forstrækningers, Privilegiens Uddelere og
 Bestyrere med saadanne Bevæggrunde, der
 nødvendigen maae trænge igiennem og aabne
 deres Medlidenheds Ocean. De vil erfare,
 at denne Bellevnetslogik er et Kort, hvorpaa
 Coursen med Sikkerhed kan affættes, og til-
 lige et Compass, hvorefter der uden Frygt for
 Stranding kan styres giennem Forgemakker-
 nes blinde Skier og Grunde til de Hierte og
 Kasser, hvor der gives en tryg og sikker
 Havn for dem, der anløbe den efter denne
 Anviisning, og kaste Anker med tilbørlig
 Forsigtighed. Skulde de mod Formodning
 strande,

Quod procul ab illis flectat fortuna gubernans,
 Et Ratio potius, quam Res persuadeat ipsa,
 Succidere horrifono posse omnia victa fragore,
 bør de ene og allene tilskrive dem det selv,
 at de have været uforsigtige nok, til ikke at
 holde rigtigt Bestik.

Uf det anførte sees, at den Videns-
 skab, her foredrages, er nyttig, brugbar,
 vigtig, og ingen Overdaadigheds-Vare i
 Fornuftens Skatkammer. Skulde der des-
 uagtet være nogen Tvivl herom, kaste man et
 Blik tilbage paa de store og forundringsvær-
 dige Ting, den har udrettet i dens raa usleb-
 ne Tilstand.

Mange Millioner har unegteligen den
 raa uslebne Vellevnetslogik tilvendt sig fra
 Staten, og troligen udsat paa Rente hos
 Udlændinger, og hvad kan man da ikke ven-
 te sig af den dyrkede, slebne, polerede?
 Millioner vil ikke forslaae, det vil, om Lyk-
 ken er god, stige til Billioner og derover.
 Ingen er villigere til at udgive Penge og
 bringe dem i Circulation, end den, der kom-
 mer let til dem, og ingen er ligegyldigere til
 hvem de udgives, end den, der er forvissat
 om, at kunne leve paa Statens Bekostning.

Dog

Dog, det er ikke alene egne, men ogsaa Fremmede, der have vidst at giøre en fortreffelig Brug deraf. Hidtil have alle Slags udenlandſke Gøglere fundet rigelig Næring blant os, og ſaa anſeelige Reifepege, naar de have forladt os, at de deraf have levet ſom Herremænd udenlands. Værdige de denne Lære Opmerkſomhed, og ſtudere den videnskabeligen, kan ingen Tvivl være om, at Summerne, de drage af Landet, ville blive langt ſtørre og anſeligere.

Men, vil den Kortſynede, der ikke ſeer det, der ligger for Fødderne af ham, ſige: Hvilken fordømmelig Lære, der berøver os alt vort fiere Guld og Sølv? — Ven! ſeer De lidet videre om ſig, vil De ikke fordømme den. — Danmark har fra lang Tid ſiden giort ſig al optænkkelig Umag for at ſende Penge ud af Landet, og endnu i vore Dage følger man ſamme Grundſætninger troligen. Vel indſeer jeg ikke ganſke tydeligen, hverken Grunden eller Nyttten af en ſaadan Opførelſe; men ſaaledes ſlutter jeg: Følger man endnu de Grundſætninger, man længe har fulgt, endſkiønt de haandgribeligen have været forbundne med

Næringsstandens Undertrykkelse, Aaleg-
gelse og Undergang, maae de venteligen ha-
ve deres gode og fordeelagtige Side, som
sees af dem, der ere satte paa de Steder,
hvorfra de kan oversee det Hele, og vil en-
gang i sin Tid blive seet af alle, naar For-
klaringen om Notten, den altonaiske Ban-
que og andre Indretninger skulle stifte, kom-
mer for Lyset. Imidlertid benyttte man sig af
følgende Grunde, som uden Tvivl komme
Sandheden meget nær: „Vore Kierligheds-
gierninger bør ikke indskrænkes til de snævre
Grændser, vi kalde Fædreneland; det er
bedre at give end at modtage; Daarskab er
det at modsætte sig Tingenes Løb. De Pen-
ge, der ere udsendte og udsendes, vende af
sig selv tilbage med Renters Rente, og skul-
de de vie for længe, kan en Hær af os selv
dannede Handels-Speculationer iværksættes
og udsendes, der useilbarligen strax vil bringe
dem tilbage. Begrebet, menige Mand
gør sig om en synkende Stat, er grundfalskt.
Den synkende Vægtstkaal er uden Modsigelse
den vægtigste; den synkende Stat er altsaa
ogsaa den vægtigste. Den Attaliske *) Arv
gior-

*) Attalus, Konge i Pergamus, gjorde et Te-
stament, eller rettere; Romerne gjorde det for
ham,

gjorde Romerne lade, dovne, hyppige, overdaadige, veltystige. Samme Virkning have Bancosedler og Actiebreve havt paa os; det er altsaa got at betage dem deres Værdie, eller det, som er det samme, deres Skadelighed." Meget, overmaade meget, kunde tilføies, naar ikke det anførte var meer end tilstrekkelig til at bortrydde de Tvivl, der kunde opstaae i et og andet Hierte om denne Læres Nytte.

Wellewetslogikens Oprindelse og Nytte, haaber man, er tydeligen lagt for Dagen. For Tydeligheds Skyld tilføies her endnu med faa Ord: hvad man har at lære og hvorledes det læres best.

Først maae man gjøre sig Umag, tydeligen at begribe og fatte Tringleriets første Grundsaetninger. Naar man har bragt det saavidt; besidder man Forstand. Bringer man det dertil, at man forstaaer at skielne

K 4

mel-

ham, hvorved det Romerske Folk indsattes til hans Arving. Med Kaarden i Haanden forsvarede, bemægtigede og førte de Arven til Rom; men med den fulgte alle Afsiens Laster, der endog førend de kom til Rom, viste deres skadelige Indflydelse og Virkning paa Romernes Tænke- og Handlemaade.

mellem og vælge det meest frugtbringende; har man opnaaet den Grad, der fortjener Navn af **Bijsdom**. Veed man at anvende det meest frugtbringende paa fordeeligste Maa-
de; er man i **Besiddelse af Klogskab**. Kan man bevise alt med uimodsigelige Grunde; er man **Mester**, og har **Videnskaben** fuld-
kommen inde. Udøver man den heldigen, er man i fuldkommen **Besiddelse af Trygler-**
Konsten, og altsaa tillige i alle de usfatteer-
lige **Fordele**, **Bellewnetslogiken** ikke allene-
lover, men endog forvisser dens **Dyrkere**.

Bellewnetslogiken læres best: ved ret-
teligen at forestille sig **Trygleriet**; ved rigti-
gen at dømme om alt desangaaende, og eu-
deligen ved tilbørligen at slutte eller drage
upaatvivelige **Slutninger** deraf.

Opmuntring til saadan en **Videnskab**,
vilde være ligesaa overflødig, som at opmun-
tre **Børn** til at spise **Lækkerier**; den **Gierrige**
at elske **Penge**; den **Belystige** sandselige
Forlystelser; den **Forføngelige** **Pragt**. **Egens-**
nytte har til alle **Tider** talt høiere end **Pligt**,
og hvorfor skulde den være mindre mægtig nu?
Lærer den at **skiule** sig under **Fædrenelands-**
Kierligheds og **Pligts** **Maske**, er den desto
visses

vissere paa at naae Maalet, et saa overlydt Frydeskrig, at den gispende Næringsstands sidste hule Suk ikke høres.

S. I.

Den naturlige Belleſnetslogik.

Daglig Erfaring lærer, at der gives mange dygtige, saavel Tryglere som Belyndere, hvoraf hine, ubekymrede om visse og faste Regler, allene ved idelig Øvelse have lært uden Sky at forlange og gjøre Paastand paa Embeder, Titler, Gaver, Pensioner, Gratialer o. s. v. ; og disse paa samme Maade at tilstaae og give dem. De første have intet andet at holde sig til og veiledes af, end Givernes Svagheder, som de smigre, og deres Samvittigheds-Saar, hvori de gnde nedrig Koes, der fuldkommeligen døvgjør den svage tilbageblevne Følelse af Ære, Pligt og Samvittighed. De sidste derimod som ikke ved Fortienesters Bøgt, men ved Cabaler, Partier, Rænker, maskerede Udy-

K 5

der,

der, ere blevne løstede i Veiret, bekymre sig ikke om andet, end at de Tiggere og Englere, som de skienke deres Fortrolighed og Statens Penge, kan tiene dem som Speidere, Splidsætterere, og den velbaarne Givers Dyders, Handlingers og Fortiensters Udbasunere, deels ved Tale, deels ved Vers, Panegyriker, Recensioner, Statistiker, Aviser o. s. v. Grunden, hvorpaa de begge bygge, en lykkelig Hukommelse, grændseløs Uforskammenhed og Nedrigbed, er dem dog ligesaa farlig som Strandbredden den ukyndige Skipper, der ikke tør tabe den af Sigte. En opkommen Storm kaster ham paa den Bred, der veiledte ham, og Bølgerne knuse ham; en liden paa den politiske Horizont opstigende Sky river dem Koret af Hænderne, adsplitter og sønderbryder det staaende og løbende Retskab, og kaster det hastig sønderbrydelige Brag saaledes mod Retskaffenheds Klippe, at deres Skiendsel bliver hver Mand bekiendt. De blive kiendte og anseete for det de virkeligen ere: Statens Skatkammers Røvere; den arbejdende Bondes og Haandverksmands Udølgere; Flids, Bindffibeligheds og Virksomheds Undertrykkere,

tere, og Orkesløsheds, Fadheds, Dovens-
 faks Befordrere. Anden Løn og andet Ud-
 fald kan deres uvidenskabelige Foretagende og
 Opførsel, hvorved de for en Tid løftedes i
 Veiret, udbasunedes, forgudedes, ikke
 vente sig.

S. 2.

Den videnskabelige Belletristilogik.

Endskjønt den naturlige i mange Tider
 har forskaffet dens Udsøvere paa den ene Side
 rigelig Underholding, og paa den anden et
 langt hæderligere Navn og fordeelagtigere
 Rygte, end de nogensinde fortiente; kan det
 dog ikke negtes, at den lange og sure Erfar-
 ring har medtaget og spildt megen Tid, der
 undertiden end ikke er bleven erstattet. De
 have vandret, eller rettere sagt, tumlet om-
 kring ved Maanskin, der kaster en Skygge
 fra Gienstandene, og giver dem et Udseende,
 der forvirre og forvilde. Havde de derimod
 ladet det videnskabelige Lys bestraale og op-
 lyse Veien, skulde de have gjort trygge, visse,
 stille

sikre Skridt derpaa, og ikke, som alt for ofte er skeet, snublet og kolbøtteret latterligen og skammeligen. Da skulde ikke de efter Værd og Magt paa Statens Bekostning ligende, have udseet og valgt til deres Handlingers Forsvarer, den, der kunde være ubesindig dum nok til offentligen at sige: at han var nødt til at vise Mishag over, at deres Handlinger i deres fulde Røgenhed lagtes for Dagens Lys; der ved at anbringe Skumlen, Persiflage, Ukyndighed med megen Selvtillid kunde indbilde sig at have giort sine Sager herligen, uden at kiende eller agte den almindelige Regel: at det man ubevistligen beskylde en anden for, falder med Skiendsel tilbage paa Beskylderens; der tør gjøre Paastand paa Philosophie, endskiønt den ikke vides i hans hele Foredrag; og endeligen der kan troe, at finde Skiul bag en Masse, der let aftages og vil blive aftaget, og aftaget vise, at den, der stak derunder, er en Leiesvend, der nødtes, som han selv tilstaaer, at lystre Ordre.

Saadanne og utallige andre Misregninger vil undgaaes, ved at bringe alting under visse og faste Regler, der vise en sikker

Maa-

Maade, stedse at finde det Sande der, hvor man vil, det skal findes; at udrydde alle Fordomme og med dem alle Banskeligheder og Ubehageligheder, som de saa kaldte Fordomsvoangre, suurtænkende, ondhiertede og ondskabsfulde kunde legge dem i Veien til Hindring i deres priselige Foretagende, at forandre, forvirre, forstyrre den Orden, uden hvilken alting maae gaae til Grunde.

Hindringerne, der maae ryddes af Veien, ere Sparsomhed, Uerlighed, Ære, Fortienester, Ketskassenhed, Kort, alle Dyrer; men da disse endnu ikke have tabt blant menige Mand den Agt, de fortjene, bør man aldrig nævne dem, hvor de kunne opvække et skadeligt Begreb, men i deres Sted bestandigen skrige paa Fordomme, Lidenskaber, Dorskhed, Mørke i Forstand og Hjerte, Dumhed. Paa den Maade vil de letteligen qvæles, forjages, udryddes. Med Pander, glindsende, som de af Ternen vel skurede Kiedler, og med Kinder, der ligne den vel fødte Koes Yver, vil Trngleren og Giveren fremstaae til almindelig Glæde, Høiagtelse, Beundring, Henrykkelse. Skurterne i det skumle Ansyn, der vidner om en
brøn

brændemerket Samvittighed, vil man ikke blive vaer. Høit og stolteligen vil der blive talt overalt, paa Gader og Strøder, paa Hjørner og Korsveie, om gode Hjerter, om Planer, om Betsignelser, hvor der ikke findes mindste Spoer dertil. Den elskte Uorden vil fredes, trives og udbredes overalt. Det agtede, ærede, rige Bindmagerie, Pralerie, Projectmagerie, Skryderie, vil blomstre, formere og efterlade sig en utallig Yngel, der bliver en uudtømmelig Planter-skole for Tryglen. Den qualte Følelse af det Sande, det Edle, det Høie; Glæden over Bevidstheden af egen Uforsammenhed; Foragt for Retskaffenhed; Lethed og Færdighed at kaste Haan paa Fortienester, vil udtørre alle Kilder, give det døende Statslegem Naadestødet, og frembringe et langt herligere og skønnere. Den yderste Fordærvelse og Uorden grændse saa tæt til Forbedring og Forædling, at Overgangen næsten er ukiendelig og usynlig; det altsaa, der forlort Veien dertil, kan vel ikke være andet, end et eftertragteligt Gode. At man maae begynde der, hvor man slap, det vil intet sige: Opbyggen og Medbryden forskaffer Arbeid,

heid, beforderer Virksomhed og udbreder
Vindskibelighed.

Første Hovedstykke.

§. 3.

Sandhed.

Sandhed er Tingenes Overensstemmelse med vorø Ønsker. Det kommer altsaa ikke kun an paa at ønske ret.

Ænglerne ønske ret, naar de ikke betragte Tingene saaledes, som man almindelig forestiller sig dem; men som Egennytten vil, de skal være. F. Ex. Ænglerne ansee ikke, og bør ikke ansee Statens Penge og Embeder, som Ting, der bør anvendes og betienes til dens Nytte; men betragte dem som Ting, der allene bestemtes til at tilfredsstille deres unættelige Begierligheder. Uddelerne, i hvis Hænder Statens Penge og Embeder betroes, bør ikke ansee dem som Midler til at befordre Statens Vel; men an-

anvende hine og besætte disse saaledes, at de blive Velstandskilder for de af dem yndede, især deres egne Familier, og Midler, hvorefter ved deres egen Ære, Magt og Høihed grunde fæstes.

S. 4.

Usandhed.

Usandhed er Tingenes Uovereensstemmelse med vore Ønsker.

F. Ex. Det er usandt og falskt, naar man forestiller sig, at et Embed paalegger Pligter, og at der til deres Opfyldelse behøves Indsigt, Duellighed, Redelighed og Mod. Derimod sluttet rigtig, naar man slutter saaledes: Fordi det Embed kaster noget anseeligt af sig, per fas & nefas, derfor bør jeg søge det. Gaaer jeg det, besidder jeg udforderlige Egenskaber nok til at forvalte det, om ikke ved sig selv, saa dog ved en Fuldmægtig.

Pigledes var det en fordømmelig falsk Tanke, om det kunde falde nogen ind, der
at

attraaede en Pension, at anstille følgende Betragtning: kan Staten taale at give saa mange Penge for intet og til intet? Har jeg i mine Velmagtsdage gavnet Staten saameget, at denne Pension ikkun er Rente af den Nytte, Staten aarligen høster af mit Arbeid. Sandt og rigtigten tænkes om Pensioner, naar de Penge, som derved bekommes, ansees for saadanne, der ingen Eiermand have, og som jeg bør tiltrygle eller tilvende mig, fordi jeg behøver eller ønsker mig dem.

S. 5.

For at kunne trygle, ødsle og i alle Henseender handle overeensstemmende med Sandhed og Usandhed, fordres ikke allene Mængde af Ønsker, men tillige tydelige Grundsætninger; thi herpaa beroer den ædle Trygler- og Ødsle-Færdighed, hvorom i næste Hovedstykke handles skel.

Andet Hovedstykke.

§. 6.

Om Trygler- og Ddsle- Sindelaugets eller Hiertets Beskaffenhed, Bevæggrunde, Ønsker, Maade at forestille sig Tingene paa.

At et Trygler- eller Ddsle- Hiertet kan ønske, glædes og frydes, dertil udfordres:

For det første: mange Ønsker, uden at estertænke, enten de ere lovlige eller ulovlige, fornuftige eller ufornuftige, rimelige eller urimelige, beskedne eller nedrige.

Overeensstemmende hermed, ønskes Penge, fordi de ere Penge; Embeder, fordi de forskaffe Penge; alt nævneligt og unævneligt, som paa nogen Maade kan troes at føre til Vellevnet, eller det, som er det samme, Lediggang. Efter samme Grundregel udøser Giveren Statens Penge, fordi Tidernes Wiisdom og kloge Medlidenhed have henviist nøiagtigt offentligt Regnskab for offentlige Penge blant fordømmelige Skikke,
der

der ikkun vidne om barbariff Haardhed og Grusomhed.

For det andet: Trygleren bedømmer ikke. Han ønsker allene, det er: han sammensætter og forbinder de ønskede Ting med sin egen indbildte Trang, og herefter bestemmer han, hvor ønskelige de ere, hvormeget de passe sig til Ledtagangs og Belleynets Bedlidighedelse. Giveren derimod overveier, hvormeget den, der modtager Gaven, kan hjælpe til at skilse, eller om det ikke lader sig gjøre, at besmykke gamle Uredeligheder, Fremfusenheds og Paastaaenheds Feil.

For det tredie: Af alle de utallige Ønsker, som giennemvandre, opvarme, opvuste, henrive Trygler- og Ødsle-Hiertet, danner Belleynets-Fornuften sig Begreber, Domme og Slutninger. Herved maae dog nøie legges Merke til, at det der i Fornuften læren kaldes Begreber, Domme, Slutninger, er her Ønsker, Tilbøieligheder, Videnskaber.

Corollarium, eller Tillæg, hvilket Ord siden bruges, isteden for Konstordet. Tre Ting især, har Belleynets-Fornuften med at gjøre: at forskaffe sig Forraad og

Overflødighed af Ord; at sammenligne og sammensætte dem; at iverksætte og fuldføre dem.

Tredie Hovedstykke.

§. 7.

Om Talen.

Enhver Kunst, enhver Videnskab, har sit eget Sprog, der er forskjelligt fra det almindelige, ikke allene i Henseende til Ord, men og i Henseende til de Begreber, man forbinder med almindeligen antagne Ord. Dette gaaer ikke sjelden saavidt, at den uindviede end ikke fatter Meningen. Heri har Belleventslogiken et Fortrin, der ikke kan gøres den stridigt af nogen menneskelig Videnskab. Trykteren veed saa konstigen at sammensætte, fremsætte, og give Ord et saadant Eftertryk og en saadan Virkning, at de fuldkommelige fortjene at sættes ved Siden af Orphei Lyre. Mennesker og Dyr, Træer og Stene, Jordens Indvolde og Havets

vets Rigdomme lystre ligesaa villigen hines
 Bink, som dennes Byd. Dog dette er ik-
 ke nogen rhetorisk Figur, men Virkelighe-
 der, som sees dagligen. Hist sees en Mæng-
 de opløstede paa Tindingen af jordisk Vres,
 Rigdoms, Vældes Tempel; der en Mæng-
 de nedstyrtede i Uselheds, Elendigheds, For-
 agts sorte Hule, og hvilken var Kraften,
 der frembragte denne Virkning? Vel an-
 bragte og fremsatte Trygler-Dusker. Hist
 sees en Bygning af Steen og Tømmer saa
 konstigen sammensat, at den forlyster Diet,
 og ved det virker saaledes paa Nerve-Eufre-
 met, at Sielen derover finder Belyst og
 Henrykkelse; her sees Hauger og Parter, til
 hvis Prydelse man har gjort Bold paa Jor-
 dens Indvolde. Spørges om Kraften, der
 frembragte alt dette, erfares atter, at det
 er Virkninger af Trygler-Dusker. Tryg-
 ler-Talen er altsaa et sublunarisk Mirakel,
 der fortiener større Beundring end de saa
 høiligen berømte Verdens syv Underverker,
 og det blind Ukyndighed tilskrev Lykken, til-
 kommer hiin. Det er nu ikke sandt:

Si Fortuna volet, fies de Rhetore Consul:

Si volet hæc eadem, fies de Consule Rhetor;

Men dette er sandt: Trygler-Talen formaaer alting; den vender op og ned paa alting efter Behag.

Førend Trygleren kan bringe det saa vidt, maae adskillige Forberedelser være gaaet i Forveien. Han maae have qvalt Følelsen af alt det, der er Menneskets Adel værdigt; han maae have lært at see ned paa Arbeids-somhed, Tarvelighed, Fortienester, Dyrer, Pligter, Religion, som pøbelagtige Forretninger og Fordomme. Havde han fælles Følelser med menige Mand, og forbandt han samme Begreber med Ord som de, maatte han handle som Pøbelen. Hans Tunge vilde blive bunden; hans Ansigt blusse af Skamfuldhed; hans Tale blive ubehagelig stammende; og hans Stilling og Udfør falde Belynderen ufordragelig, som heraf strax vilde skønne, at han ikke var hans Yndest, Naade, Bevaagenhed og Fortrolighed værdig.

Ordene maae være bløde, søde, vel-
 klingende, harmoniske, dog saa syndige,
 henrivende, uimodstaaelige, og giennem-
 træns

trængende som Vinden, hvis giennemtrængende Magt intet modstaaer.

Den heraf sammensatte Tale maae være en sagte Lyd, Klynken, Knurren, Mumlen, eller hvad andet, der ligesaa behagelig, som den rindende Bæks Brusen eller Vestenvindens foraarlige Susen, forlyster, henriver, i Søvn dysser Mennesket, der kan føle Naturens Yndigheder, og ikke modstaaer deres Virkninger modtvilligen.

Fremfor alting bør Trygleren ikke glemme at krydre sin Tale med utallige Ønsker, udtalte i afbrudte Ord og konstigen iblandede Suk, ledsagede af forstilte Taarer, Udraab mod Uretfærdighed, Haardhed, Grumhed, Løfter om Livs Opfrelse, og Strømme af Bønner til Himmelen.

For ikke at forvildes i Talen, og at der ikke skal blive talt om andet end det, der bør tales om, bør Trygleren nøie agte paa og aldrig tabe af Sigte: Subjectet eller Tingen selv, der tales om; Prædicatet, eller hvad der kan og bør siges om Tingen; og endeligen Copula, eller det, der bestemmer, om Prædicatet passer sig til Subjectet.

Subjectet er ene og allene Trygleren. Hverken Stat, Pligter, Fortienester eller hvadsomhelst nævnes kan, der ikke er Trygleren eller geraader ham til Fordeel, kommer i Betragtning. Ham allene bør der sees paa, og naar han ikkun trøstes, husvales, hielpes og fedes, siger det intet, at menige Mand sulter, tørster, vansmægter. I ham bør al Lyksalighed, som Soelstraalerne i Brændespeilet, sammenstrømme.

Prædicatet eller det, Trygleren bør tale, kan være utalligt; dog vil han erfare, at det letteligen bringes til et eller andet af efterstaaende. Han bør beraabe sig paa sin uforsthyldte Nød og utallige Fortienester, der saaledes have stukket Avind i Dinene, at den kalder hans Arbeidsomhed Dovenskab; hans Eyst til at gavne Higen efter fremmed Gods; hans tarvelige Levemaade Overdaadighed og Bellyst. Han bør vise, at hans Trang er uophørlig, fordi de Ulykker, der forarsage den, ere evigvarende. Han maae nemlig boe prægtig, leve bedre, og i alting opføre sig efter sin Stand, og alt dette virker Trang, fordi der er ingen Forslag i Penge. Med levende Farver maae han forestille, at det er
meer

meer end grusomt, at negte ham det, der tilstaaes andre. Men fremfor alting maae han ikke glemme at opløste til Skyerne Giverens ædle, følsomme, gode Hierte, uforslignelige Edelmødighed, opklarede Forstand, og Dyder, hvis Klarhed, Skønhed, Glands lige saameget fordunkle alle andre menneskelige Fortienester, som Solens Lys alle Stjerners, Planeters, Cometers. Og deraf drages den Slutning, at Belgioreren engang i sin Tid, hiffet vil komme til at skinne langt mere end Solen paa det udstrakte Firmament.

Copula er enten stor Familie, eller Smiger, Forræderie, udviste Høfligheds-Tienester, tilsnegne Løfter, Skik og Brug, og endeligen allehaande Fortienester, som ingen, der dømmet efter almindeligen antagne Begreber, kunde drømme, tilkom saadant Navn.

Skulde Trygleren, efter troligen at have fulgt de foreskrevne Regler, ved sin Tale ikke udrette det, han attraaede og ønskede, bør han derfor ikke mistvivle, ikke engang lade Modet synke. Den tordnende Jupiters Gemalinde maatte friste samme

haarde Skiebne, at see sit Foretagende mislinge. Maaden, hvorpaa hun hialp sig ud af hendes Forlegenhed, og gav Sagen en Inkkelig Bending, bør tiene Trygleren til Rettesnor. Hun ansaae det ikke neden for hendes Værdighed, at forsøge alle Ting. Kan jeg ikke, sagde hun, bevæge Himmelen, vil jeg bevæge Helvede *). Hun vendte sig derpaa til Alecto, overdrog og betroede hende Sagens Bestyrelse og Udførsel. Alecto's første Foretagende var, at begive sig til Amata, som

Femineæ ardentem curæque iræque coquebant,
og saaledes bragtes Maskinen i Gang. Paa samme Maade bør Trygleren, naar der møde ham saadanne Vanskeligheder, som han ikke seer sig i Stand til, ved egen Tale at rydde af Veien, tage sin Tilflugt til Fruentimmerne, der med lige saa utrolig Lykke som Hastighed give de hæffeligste Sager det skønneste Udseende og beste Udfald.

Nogle Exempler, der efter Muelighed opløse denne ligesaa indviklede, som mørke Sag, vil uden Tvivl hverken være overflødige eller unyttige.

U.

*) *Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo.*

A. er en Oppebørsfelsesbetient, der ved Øvrighedens efterladte og forsømte Tilsyn har ladet sig forlede til, ikke at passe paa sin Casse, og opføre sig saaledes, at han forøder store Summer af Statens Penge. Hans Cassemangel opdages, og han affættes. A., som søger om Pension, er Subjectet, hans Trang, Prædicatet; og Kone og Børn Copula; han har altsaa alle udforderlige Egenskaber, til middelbar eller umiddelbar at blive Pensionist, og bliver det; thi han er trængende, har Kone og Børn, og han eller hun er i Slægt- eller Svogerfskab med anseelige Huse.

Staten taber betydelige Summer, fordi E, X, Y, Z, lade sig bestikke. Affættes de, blive de Trængende, og bekom Ret til at søge og faae Pension; dømtes de til, ved Skubfarren at erstatte Staten noget af det, den havde tabt, var det Grumbhed; thi grusomt er det, at betage den, der nyder Løn af Staten, Keilighed og Ret til at forraade, berøve, ødelægge og dræbe den. E, X, Y, Z er Subjectet, den kommende Trang og Nød Prædicatet; og Copula, som viser, at deres Trang og Nød bør forekommes, er deres

Mæng-

Mængde; at de have Kone og Børn; at det er Synd at straffe Lovens Overtrædere for Følgernes Skyld; thi Mængden var for stor til at straffes, og det vilde foraarsage stor Uorden, om mange Embedsmænd bleve afsatte og straffedes.

B. søger et Embed paa Grund af, at han i 20 Aar har solgt Stads paa Slottet. B. er Subjectet; Tryglen om Embedet, Prædicatet, der tillige viser, at han besidder Fortienester og alle fornødne Egenskaber til Embedets værdige Førelse. Copula mellem Subjectet og Prædicatet er, at han i saa mange Aar har solgt Stads paa Slottet.

Anmærkning. Af Maaden, man lader Copula gielde eller ikke gielde, kiendes den Yndest eller Ugunst, hvori Trygleren staaer; af Lettroenheden at antage ethvert Prædicat for passende til Subjectet kiendes Givernes gode Hierte og himliske Forstand; af anstillet Undersøgning deres Dumbhed og Nedrighed.

Tillæg. Det er ikke nok, at Trygleren har alle Talens Regler inde, og har forskaffet sig Færdighed at bruge, og anvende

De dem; han maae tillige være i Besiddelse af den Klogskab, der ved første Diekast indseer og skielner, om den kan bruges eller ikke bruges med Fordeel. Dette visse og sikre Coup d'oeil er ham ligesaa nødvendigt som Generalen, for at blive en stor og æret Mand paa Trygler-Banen.

Scribendi recte sapere est et principium et fons.

At skielne rigtigen, naar og hvor Trygler sproget bør bruges, er Høiden af Belleventslogiken. Den, der har bragt det saavidt, er ikke allene et overordentligt Genie; men og sin Belynders præsidium et dulce decus.

Sat paa Prøve skinner et saadant Genie som Falken i den begsorte Nat. — Han har belavet sig paa at bruge Trygler sproget. I det han træder ind i Stuen, lærer det første paa Manden kastede Blik ham, at det ikke er passende. Ligesaa hastig, som alting forandres paa Skuepladsen paatager han en anden Skikkelse. Med afmaalte Skridt gaaer han frem, indtager en fordeeltig Plads, og giver sig en Mine, der opvækker Uerfrygt. Efter en kort, men meget betydende Pause, aabner han Munden, hvoraf

af udflyder en Tale, der har Fynd og Klem;
 „ Min Person, siger han, hvorved jeg for-
 staaer Legemet, Sielens Fængsel, kan være
 Dem ubekiendt; mit Jeg ikke. Det lever
 i mine Bærker, der have stiftet mig et udø-
 deligt Navn blant alle Jordens oplyste Na-
 tioner. I samme Forhold som Oplysning
 tiltager, vil det vore, og med den vil det
 blive udbredt over alle Jordens Zoner.

Dicar, qua violens obstrepit Audfidus,

Et qua pauper aquæ Daunus agrestium

Regnavit populorum, ex humili potens.

Alf mine Bærker kan sees, at jeg har bedre
 Ret end Themistocles, til at sige, at jeg af
 en ringe, usel, afmægtig Stat formaaer at
 gjøre en riig, mægtig, blomstrende. Ved
 Tingenes Overflade bliver jeg ikke staaende;
 til Aarsagerne, der frembragte dem, træn-
 ger jeg ind. Min Lære om Nyksaligheden, Sta-
 ter kan opnaae, begynder jeg fra Urgrunden,
 Materien, og den definerer jeg saaledes: Ma-
 terien er hverken noget hvad, eller hvor stort,
 eller hvordan. Materien er det, hvoraf
 det naturlige Legeme hverken har sin Svad-
 hed, eller Storhed, Hvordanhed eller
 Ubekiendthed. Det vil man dog vel tilstaae
 mig,

mig, er Lærdom, Endelighed, Grundighed. " Hvad mig angaaer, tilstaaer jeg gierne, det er Wiisdom, Klogskab, og hvad De vil, naar De vil have Medlidenhed med mine Dren. Troe vil jeg endog, at de gode Raad, De formaaer at give, kan forekomme mangen følgværdige, endskjønt det synes mig, at de ere Daarsskab. At raade Dem til at lade den fare, nytter intet. Den fører til Uere;

Cum stultis etenim stultescere tempora polcunt;

men dette maae jeg sige Dem: Staten er ikke rient med deres Wiisdom. „Hvad? Fordomme, Magelighed, Ukyndighed haandhæve desværre deres Herredomme! Kan Fædrelandet undvære mig; jeg kan let undvære det. Mit Kald kan jeg følge.“ Følg det. De maae have glemt, at der er den Dør, De kom ind af.

En saadan Tryggers Navn maae blive varigere end Marmorstøtten, der blev opreist til dets Forevigelse.

§. 8.

En Trygler=Sætning er sand, naar Prædicatet passer til Subjectet, eller rettere, naar Giveren lader det passe dertil. D. var ligesaa trængende som B. Bs. Trang var mere indlysende; thi han havde Raad til at gjøre en Reise til Hovedstaden og drive Trygler=Professionen, derfor blev B. nogle Aar før hjulpet end D.

Bildfarelse er paa Giverens Side, ikke at troe Trygleren paa hans Ord; paa Tryglerens derimod, at troe om en Belysning, at han kan lyve, ikke har et godt Hjerte, eller at han kan handle anderledes, end fornuftigen, redeligen, klogeligen.

§. 9.

Fordom er det Bifald, der skienkes en falsk Sætning. F. Ex. at paastaae, at Tryglere i en Hovedstad ikke bør hædres, æres, opmuntres, er en Fordom. Bortryd Tryglere og deres Befordrere, og hvor bliver Hoffets Høihed af? Hvem skal udba-
sune

sune dets Godhed? Hvem skal prise den milde og naadige Regiering? — At spørge Tryglere om, hvorved de have fortient at fødes af Staten, er Fordom; Sandhed derimod er det, at alle Tryglere uden Forskiel skal og bør fødes af Staten. Det er en falsk Sætning, at Rang skaber overmodige graadige Tryglere. Om Mandagen derimod, det er en sand Sætning, bør en Trygler søge om Rang, for om Søndagen at have Ret til at trygle om Almisse, at vedligeholde Rangens med. Man har villet paastaae, at Rang betydede intet; men den, der kan sige det, maae ikke have lagt Merke til, at det var Rang og intet andet, der gav hiin en større Almisse, denne et høiere Embed, en anden en større Pension o. s. v. Rang staaer virkelig i samme Forhold til Almisser, Embeder, Pensioner, som den ringe Mand, der er nødt at tigge til Fods, staaer i til den, der i Karet kan lade sig køre omkring. Efter tæl hvad Rangs-Trygleren har faaet ind een Dag, og det den ærlige fattige Bonde, som det brændte for, i lige lang Tid har indsamlet, og du skal finde, at hiin har bekommet det, hvorfor han længe kan leve

standsmæssigen og fiøre omkring til sine Belyndere, da denne neppe har faaet saa meget, at han derfor kan anskaffe sig et Par Træsko for de opslidte.

Fjerde Hovedstykke.

Om Begrebernes eller Klagernes og
Klynkeriernes Tydelighed og Styrke.

§. 10.

Dnsker, Klynken, Klagen indtage samme Sted i Belleynetslogiken, som Begreber i Fornuftlæren. Saadanne tydelige Begreber, som Fornuftlæren fordrer, bør enhver Trygler og Ødsler sige. De qvæle Dnskerne, ved at fremstille dem i deres Nøgenhed, og aabne deres Dine, der ellers aldrig trænge giennem Tingenes Overflade.

Den Klynken er tydelig og klar, der mere tiltrækker sig Giverens Opmerksomhed end Sidemandens Klage, der har ligesaa god Ret til at søge og trygle.

Klyn-

Klynken er adæqvæt eller fuldkommen, naar den saaledes har rørt Fruen og Kammerpigen, sat Børn og Tienere i saadan Bevægelse, at, hvor Belynderen staaer eller gaaer, hører han tale om Tryglerens Nød, hans Ulykke beklages, hans gode Hierte berømmes.

§. II.

Kiendetegnene paa tydelig, klar, adæqvæt Klynken ere enten indvendige eller udvendige, og, eftersom de bevæge eller ikke bevæge Belynderen, ere de enten tilstrækkelige eller utilstrækkelige.

De indvendige Kiendetegn kiendes ikke kun af Virkningerne; ikke destomindre styrke, opmuntre og oplive de Trygleren kraftigen. De ere: 1) Den Bevidsthed, Trygleren har om egen Styrke, aldrig at rødme over sin Uforskammenhed og Nedrighed. 2) Den til store og dristige Foretagender opmuntrende Erfaring, at han ofte har løiet med Anstand og Ferdighed, og at han altsaa er i Stand til at giøre det, naar det behøves. 3) Det Utvungne i Sprog og Minder, som Trygleren veed med sig selv, han kan

Iedsage sin Klynken med, endog over en Nød, han aldrig følte. 4) Den Følsomhed i Hjertet, der gjør Trygleren i Ord og Miner ligesom smeltende af Taknemmelighed mod Belynderen. 5) Overbeviisningen om egen Ferdighed, som Trygleren har om sig selv, efter ofte at have øvet og prøvet sig for Speilet, at kunne spille den Fortviøvlendes Rolle, naar han for Alvor vil bestorme og indtage Belynderens Hjerte, der efter hans Trykke alt for længe har opholdt ham med tomme Løfter og Forsikringer.

De udvendige Kiendetegn paa en Trygler, der er hjemme i Konsten, og forstaaer at trygle med Fynd, ere: 1) En overdreven Tienstferdighed mod Belynderen, der viser sig i alle Slags Dientienier og Nedrigheder, dog med Forbehold, at forraade ham til en anden Belynder, der betaler bedre. 2) Hellige Forsikringers Indvæven i Talem om sin usforskyldte store Nød og uafsladeligen at overhænge Belynderen med sit evig varme Benskab, uafsladelige Underdanighed og Hengivenhed. 3) Kummerbebudende Træk i Ansigtet; Klukken og Klynken og dybe Sul i Talem; altid ferdigt Laare = Vandfald i Dinene;

nene; Hænder, som ideligen vries; Skram-
 tesuld beskedden, men i Grunden listig og
 lumsk Udfærd. Dette iaagttages første Gang,
 han fremstiller sig for en Belynder; kommer
 han oftere, maae ikke forsømmes: 4) At
 dutte Belynderen paa, at han har lovet at
 hielpe. Vel anbragt Pukken og Pralen af
 Fortienester og Rettigheder skade oftest ik-
 ke. 5) Endeligen efter mange forulykkede
 Forsøg fremfører Trygleren i en vred fortry-
 delig Tone, med Gebærder, der vidne om
 Fortviølelse, hans kraftigste Grunde, Klæ-
 ger og Klynkerier, og giver Belynderen at
 forstaae, at nu skal og maae han hielpe for
 at forekomme en Ulykke, der ellers vil blive
 lagt ham til Last. I saa og saa lang Tid,
 bør han sige, har De opholdt mig med Lof-
 ter. Det derpaa grundede Haab maae hastig
 briste, og bristet bringe mig til at fatte
 og iverksætte en Beslutning, som jeg gruer
 for at nævne.

Første Tillæg. Den, der dagligen
 har overhængt og vrist sig uforskammet i et
 heelt Aar, har større Ret til at trygle og
 blive bønhørt, end den, der ikkun een eller
 to Gange har tryglet.

Andet Tillæg. Trygleren maae undersødere enhver Belynders Svagheder. Disse opdagede vil lære ham de Dnsker, Klager, Klynkerier og Skryderier, han maae betien sig af hos enhver især.

Tredie Tillæg. Hastigheden eller Seendragtigheden, hvormed Hielpen tilstilles, og Gavens Overflødighed eller Ringhed er Provestenen, der viser, om Dnskerne, Klagerne, Klynkerierne og Skryderierne have været tydelige, klare, indlysende, passende, tilstrækkelige. Herved maae dog vel legges Merke til: at der gives endeel Belyndere, der lade sig bevæge allene ved Klynken, Klager, Sukke; andre ere mere haardhiertede. Kan Trygleren paa ingen af de anførte Maader faae Bugt med Belynderen, er intet andet tilbage, end at bringe Dnskerne, Klagerne, Pufferierne i en syllogistisk Form. Dette er Nødankeret. Glipper det, er Haabet ude. Men førend Læren om Syllogismer eller Fornufts slutninger kan foredrages, maae endnu nogle Hovedstykker forudskilkes.

Femte Hovedstykke.

Om Trygleres og Belynderes Indbæ-
ling.

§. 12.

En Klynker, Trygler, Belynder og Ød-
fler kan kun være en enkelt Ting (indivi-
duum), og det betyder i Tryglersproget,
at ingen har de Fortienester, enten til at sø-
ge eller give, som de.

En felles Ting (ens commune) er
det, der er felles baade for Tryglere og Gi-
vere. Hertil kan og bør regnes: alle offent-
lige Kasser, og alt det, der kaster Penge
af sig. Disse Kasser kan som alle felles Ting
udstykkes, uddeles, udvides, saalænge der
kan udpines noget af Undersaatterne. At
Indtægtskilderne engang i sin Tid kunne ud-
tørres, behøver man ikke at frygte. Staa-
ter/døe ikke letteligen, og gispe de skiont un-
dertiden, er der dog Liv, og saalænge der er
Liv, er der Haab. Jo stærkere man presser

Druen, destomere Gæst giver den; jo mere Undersaatterne trykkes, desto større blive Indtægterne, og altsaa desto frydefuldere bliver Udsigten for det gode Hierte, der sætter sin Glæde i at kunne give og meddele.

De Dnsker, Udsigter og Konstgreb, at vinde Giveren, der ere Trygleren egne, bør han, om han vil sit eget Vel, omhyggeligen skiule.

De Dnsker derimod, som ikke kan andet end være felles for alle Tryglere, bør enhver Trygler især søge paa fordeeligste Maade for sig at tilfredsstille.

Endskjønt der virkelig gives en høieste Art (genus summum) der indbefatter adskillige Arter (genera) og Slag (species) af Tryglere og Belyndere, vil dog klogeligen hverken hine eller disse vide noget af sig Inddeling. Wiseligen indsee de, at denne Inddeling i Classer ikke allene vilde formindste Gaverne, der maatte deles mellem flere; men og svække den Opmerksomhed, Belynderen skylder Klynken og Klagen, naar han maatte dele den mellem Klager af samme og forskjellig Natur. Han kunde da ikke handle
saa

saa vilkaarligen som nu. Marsag nok til at affsøge Inddelingen.

Første Tillæg. Hvor roesværdig end denne Forsigtighed er, vilde den dog lidet gavne i de Stater, hvor Orden i Financerne fordrer Sparsomhed, og hvor man anseer det for Wiisdom, hellere at lade 7000 Englere leve tarveligen, end Millioner pines og plages for at tilveiebringe Midlerne til deres Overdaadighed og Bellyst. Englere, bragte i Classer, vilde her lide betydelig Affortning i Pensioner, Gaver og Almisser. Hvor derimod Uorden, qvindagtig Medlidenhed, dybe Suk, styre de offentlige Penges Løb, der tiltager ideligen Pensionisters og Engleseres Antal, skjønt deres Skikkelse undertiden forandres.

Andet Tillæg. Den Selvraadighed, Myndighed og Herredømme, som Rangforordningers Svampe, Forgemakkers Padehatte, Yndlingers Asparges og alt det døde Kød paa Staten udøver, have giort de veltænkende og arbejdende Lemmer saa forsagte og modsaldne, at de ikke driste sig til at

modsætte sig det i et halvt Aarhundrede saa
 mægtig vordne Folkeslag, Tryglere og Pens-
 sionister, der trodse det Almindeliges Dom
 og træde den under Fødderne. Som alle
 Bolds mænd og Tyranner ere de grumme mod
 dem, der driste sig til at lægge dem Hin-
 dringer i Veien, og hegne sig paa dem,
 naar de ikke formaae andet, med en Tunge,
 der er mere giennemtrængende end et tveeg-
 get Sverd, og giftigere end Slangens Braad.
 Deres Herredømme have de udbredt over de
 fleste Stater i Europa, hvor de udgøre over
 en tredie Deel af de fornemmere Stænder,
 og have tilvendt sig en niende Deel og paa
 sine Steder mere af Staternes Indkomster.
 Til Giengield fordærve og ødelegge de Sta-
 terne ved Smiger, Ladhed, Ødselhed,
 Nedrighed. De omgive Tronerne, befale
 over Armeerne, og altsaa over alle Under-
 saatterne. Hvem har vel den største Ind-
 flydelse paa Landenes Bestyrelse? Pensionis-
 ter og de Familier, som arbeide paa at
 blive Pensionister. Heraf sees, at det
 er farligt at skrive om dem og vanskeligere at
 inddele dem rigtigten og nxiagtigen. Imid-
 lert

Iertid bennytte man sig af følgende, indtil man faaer noget bedre og rigtigere.

Genus summum: Statsødelegger
re, derfra nedstamme:

Genus: Ernglere, og Genus: Givere, og
deraf deraf

Species: affkedigede Species: Ministre
Ministre. paa Spindesiden.

Rangforord. Svampe. Ministre, der beklæ-
de Stedet.

Forgemakkers Pade- Ministres Creaturer.
hatte.

Yndlingers Usparges. Ministre, der ikke
straffe Bestikkelser.

Vind- og Projectma- Bestukne Betientere.
gere.

Tiggere og Lediggæn- Rolige Pensionister.
gere.

Heraf finde adskillige Regler, hvoraf
her anføres følgende:

Fors

Første Regel. Arten er langt ophøiet over Slaget, og Slaget over enhver enkelt, der indbefattes derunder.

Anden Regel. Ikke alt det findes i Arten, som findes i Slaget. F. Ex. ikke alle Tryglere ere saa nedrig uforffammede, som endeel Forgemaaks = Padehatte.

Tredie Regel. Hvad der ikke gielder om Arten, gielder ei heller om Slaget, eller om Individuumet. F. Ex. Tryglere mangle ikke Almisse; altsaa kan man være vis paa, at Forgemaakspadehatte, Rangforordnings Svampe, Tiggere og Lediggængere ikke heller mangle Almisser.

Anmerkning. Tryglere ere Staten nødvendige, altsaa og alle Slag deraf og Individuer. Det samme gielder om Dds flere.

Siette Hovedstykke.

Om Ordstrid, Noiagtighed i Talen,
Definering, Deling &c.

§. 13.

Ordstrid finder Sted, naar nogen bifalder en Sætning, i hvilken han tager Ordene i en Mening, forskjellig fra dens Mening, der fremsatte Sætningen. Heraf sees, at Ordstrid anretter stor Uorden i Tryglernes daglige Syssler, saasom derved gives Anledning til Misforstaaelse og Bildfarelse. F. Ex. Trygleren beraaber sig paa sin Familie. Giveren troer, at det er hans, og opbringes derover; thi han vil ikke, at den skal trygle ved andre. Trygleren lover at stille Pant og betale Renter af 400000 Rdlrs. For skud. Giveren forstaaer ved Renter Willighed. Trygleren, som hverken har i Sinde at betale Capital eller Renter, studser; men merker hastig, at i Ordet Willighed indbefattes alt det, Staten kan have Ret til at fordrø for sine Penge.

Det

Det er altsaa af største Bigtighed for Trygleren, at tale saaledes, at han ikke misforstaaes, og denne Talens Bigtighed giver Anledning til nok engang at tale derom.

Enhver Trygler har derfor at agte paa:

1) At Ordene, han bruger, ere til hans Hensigt tydelige, og at de paa ingen Maade støde Ddseren.

2) At de indbefatte alt det, hans Hierte ønsker.

3) Han maae derfor beslitte sig paa, at have en Samling og Forraad af Ord, hvis Mening er og bliver til alle Tider indlysende til hans Fordeel.

4) Dog maae han mage det saa, at de Ord, han bruger, virkeligen udtrykke forskjellige Begreber.

Naar Trygleren med den anpriste Omhyggelighed har sørget for Ord, der ere Materialier til de Taler, han ved forefaldende Leiligheder maae holde, maae han især vende sin Opmerksomhed paa Indledningen og

Sluts

Slutningen, der bør være overmaade rørende, og fulde af figurlige Talemaader, flygtige Indfald og sindrige Billeder.

Sammenhængen, Aarsagen, Vælligheden, Hiertelaget, Sæderne, Diemedet, Tiden forskaffe Udsigter og Synspuncter, der fortryllende henrive, og gjøre hans Tale tydelig, forstaaelig og rørende, lige til Henrykkelse.

Trygleren A. har laant en stor Sum af et heelt Folk, som har overdraget B. at sørge for Capitalen, og være ansvarlig derfor. B., der overalt bliver 100 til 200 pro Cents Gevinst vaer, faaer Lyst til at handle. Af den indkomne Gevinst er han saa ærlig ikkun at stikke de 30 pro Cent i sin Lomme, og lade de Handlende bekomme Resten. Bs. Fordeel beroer paa at faae mange indbildte Capitaler i Gang; thi han veed, at et heelt Folk skal indløse dem. A., der selv eier lidet eller intet, laaner flere Tønder Guld, hvorfor han sætter Ting i Pant, hvis Værdie er høist vilkaarlig, lever høit, betaler ingen Rente og forøder hele Capitalen. Nu gielder det om, at overtale B., som det ikke kan falde vanskeligt, at dysse Folket i
Sevn,

Søvn, til at skienke A. den hele Capital. For at naae dette Maal maae A. give sit Tryglerie det rette Sammenhæng, nemlig bringe saadanne med i Spillet, der formaae at røre B. omme Hierte. Aarsagen til hans Tryglen er Landeplager, Fred og Uerlighed. Veiligheden er ønskelig. Fremmede Creditorer tabe adskillige Tønder Guld, naar B. vil give Folkets ubetydelige Capital efter. As. Hiertelag er redeligt, hans Sæder exemplariske. Hvad hans Familie har foretaget sig, rører ikke ham. Diemmedet, hvori han trygler, er ædelt. Det er Landets Beste han har for Die, og de knappe Tider tilraade Estergivelse; thi at snyde fremmede Creditorer, er det samme som at bringe Capitaler i Landet, der hielpe paa Berelcoursen. At den almindelige Credit lider et betydeligt Skaar derved, skader ikke.

Dette Exempel kan tiene en Mængde Tryglere til Anviisning og Veiledning, hvorledes den Tale bør sammensættes, som man kan være forsikret om, vil bøie Ødslerens Hiertes.

§. 14.

Ubehagelige Følger har det stundom, naar man i daglig Tale lyver og modsiges sig selv. Slige Ubehageligheder behøve Tryglerne ikke at frygte. For deres Klynken, Klagen og Jamren merkes det ikke, at de ofte lyve og endnu jevnligere modsiges sig selv. F. Ex. T, som søger om en Pension, har været dømt paa sine 3 Mark. Derom taler han vel ikke, men derimod om hans i Landets Tieneste udviste Redelighed. Han beklager, at han ofte har havt det Uheld at blive indstevnet for udstødte Qvitteringer, og at adskillige af dem ere dømt at være falske. Han taler om sit gode Hierte, og bejamrer, at Kone og Børn ere løbne fra ham. For hans Jamren og Klagen merker Giveren intet andet, end at han har et got Hierte, har tient Staten, og at han altsaa bør have den søgte Pension.

§. 15.

Sine Onskers Definering, Deling, Bestemmelse bør Trygleren ikke brynde Hierten

nen med. Jo mere han kan forvirre Begreberne om det, han søger, desto vissere er han, at de Hindringer, der kunde møde ham, formindskes, eller og ganske bortryddes; thi jo flere mørke og dunkle Begreber, Trygleren kan bibringe Giveren, desto vissere er han, at røre ham til Medlidenhed. Oplyst Forstand, der alvorligen leder efter Sandhed, finder ofte, at Medlidenhed kan ligesaa let være Daarskab som Fornuft. Hos flige Belyndere er intet at vinde. De bedømme ikke det gode Hierte efter qvindelig Tuden og forstilte ømme Følelser, men efter virkelige foretagne og udførte Handlinger.

§. 16.

Alle Onsker ere Trygleren vigtige, det var altsaa utidigt, om han paatog sig det unyttige Arbeid, at inddele dem i nødvendige og ligegyldige, passende og vilkaarlige; vigtigt derimod er det ham, at inddele dem efter de Kasser, hvortil de høre, og hvorfra Deres Tilfredsstillelse kan og skal komme. I Henseende til Bevæggrundene, der beret-

tige

tige ham til Almisse, og udelukke alle andre, kunde ogsaa undertiden en Inddeling finde Sted.

Hovedreglen for Bevæggrundenes Inddeling er: at de fremsættes saaledes, at det sees klarligen, at de ere vigtigere end alle andre Trygleres, om det ikke var ved andet, saa dog ved større Grad, Klynken og Uforsammenhed. F. Ex. der søges om en Pension af A. Han har da intet andet at gjøre, end at bibringe Belynderen indlysende Begreber om hans egne Fortienester, og om Pensionens sande Beskaffenhed; dog maae han vogte sig for, ikke at definere enten hine eller denne; thi har han baaret sig ret ad, ere de soleklare Sandheder, hvorom ingen Tvivl kan være. I et klart Lys derimod, maae han sætte, at Bs., Cs., Ds. Paa-stand paa Pensionen er ugrundet og ubillig. Bs. Tænkemaade er uædel. Han taler ilde om Belynderen. Cs. ikke bedre. Han skoptiserer over Fruen. D. laster Regieringens Foretagender. Slige Synder ere alt for grove, tillat de kunne tilgives eller vente Naade. Til Last bør han ikke legge dem Utroskab mod Staten, Uvidenhed, Svøn-

agtighed, Svir og Duus; thi de og alle andre af samme Slags ere ligegyldige Ting, der ikke paa nogen Maade forringe de gode Tanker, Belynderen kan have fattet om Trygleren.

Beskrivelse, eller en Tings næiagtige Forklaring og Forestilling med alle dens Omstændigheder og Kiendetegn, kan Trygleren ved adskillige Leiligheder giøre fortreffelig Brug af. Finder han mindste Leilighed til at male Belynderens Dyder og hans Fienders Laster, maae han ikke forsømme at bruge til hine de skønneste Farver, og til disse de sorteste. — Den Trygler, der har været saa lykkelig at opdage Fiendskabet, der hersker mellem tvende Belyndere, har fundet et Overflødighedshorn, som aldrig udtømmes, saalænge begge Belyndere have Udgang til og Raadighed over offentlige Penge.

At Trygleren bør beskrive sin Nød, og tydeligen vise, at den er virkelig, endskjønt den ikkun er opdigtet; at afmale hans egne Fortienester og sværte hans Medtrygleres ubillige og skammelige Paastand, er saa soleklart, at det end ikke behøves at erindres.

Tillæg. Sandhed og Virkelighed ligge udenfor Tryglerens Sphæra. Ham er det ligegyldigt, enten Kiendetegnene, han paastaar skal findes hos Tingene, findes der eller ikke. Opnaar han sine Ønsker, er han lykkelig, og alt det, der tjener til dette Diemeeds Opnaaelse, er ham billigt, lovligt, anstændigt.

Syvende Hovedstykke.

Om Fornufts slutninger eller Syllogismer.

§. 17.

Naar en Tings Sandhed indsees enten af tvende Sætningers Sammenligning med en og den samme tredie, eller af een eller flere Sætningers Natur, kaldes det en Fornufts slutning. I det menneskelige Liv gøres dagligen, og det som mere er, hvert Dieblik Brug deraf. En bestandig urigtig Brug aabner os Udgangen til Pesthuset; en rigtig eller tilsyneladende rigtig lader os beholde

Den Stilling, vi have paa Verdens Skuesplads; en kunstig opløster os paa Tryglernes, Belyndernes, Adslernes o. s. v. Trone.

Stor er Syllogismernes Magt, udbredt deres Bælde, frygtelig ødeleggende deres Virkninger. Hvor paa er det vel Collegiers Væsen, Finantsforvaltningen, Statsbestyrelsen beroer? Mon det ikke være paa Fornuftslutninger? Sluttes nu at Bancofedler og Ducater i alle Henseender er det samme, fordi de i en vis Henseende ere det, hvad Ulykke og Ødeleggelse kan da ikke saadan Slutning afstedkomme? og hvad har den udrettet?

Virkeligen at slutte rigtigen, er en langt ønskeligere Egenskab hos en Minister, end at kunne udregne Hartkorn, og holde en Tale for Assemblée des Notables, hvori siges: I mine Formænds Fodspor, der ikke aflagde Regnskab og bragde Landet i 1254 Millioners Gield, vil jeg træde. Udveie til at kunne gjøre det samme, haaber jeg at finde. Frankrigs Gield, der nu er 1254 Millioner, bør til Nationens Velstands Befordring sørges. De vil heraf kunne
 skionz

ffionne mine patriotiske Bestræbelser. Deres Nidkierhed for Statens Vel vil understøtte mit Foretagende, og give mig Midlerne i Hænderne til dets lykkelige Udførelse.

Var man almindeligen i Stand til at indsee en Slutnings Sandhed eller Falskhed, eller troede man i det mindste at andre vare i Stand dertil, vilde man ikke i Tide og Utide sige og skrive: altsaa, paa Grund af, i Følge, i Conformitet, i Overeensstemmelse af indhentede Efterretninger og Erklæringer. Man vilde i dets Sted lidt omhyggeligere estertænke, om Forsætningerne, eller som man kalder dem, Præmisserne, stemmede overeens eller ikke stemmede overeens med en tredie Sætning, og tillige sørge for, at der ikke kom meer i Slutningen end der fandtes i Præmisserne. Af particulaire særskilte Præmisser vilde da ikke drages almindelige Slutninger, som paabyrdes det Hele og dræber det.

Embedsmænd ere uden Tvivl de, der største Delen forskaffe Præmisserne til de mange Syllogismer, hvorefter Staten bestyres, og Collegiernes Pligt bliver det vel, at nedlegge Slutningsfølgerne deraf for Tro-

nen. Er der nu af en eller anden Aarsag, Uvidenhed, Uduelighed, Overilelse, Had, Egennytte o. s. f. Feil i Præmisserne, og de, der skal drage Slutninger deraf, enten af samme Aarsager ikke ville drage rigtige, eller af andre ikke kunne; maae Statsmaaskefinens Gang forstyrres, og endeligen gaae i Staa, eller bringes i en Uorden, der har ligesaa skadelige og ødeleggende Følger.

Den herlige og for dem selv høist nyttige Brug, Tryglere og Belyndere gjøre og kunne gjøre af Syllogismer, forledte til dens ne Udsvævelse.

§. 18.

Alle de mange spidsfindige Regler, som ørkesløs Bittighed eller Kiedsommelighed har foreskrevet Syllogismers Materie, og Formen, hvori den bør støbes, kunne Tryglere og Belyndere undvære. Egennytte gjør deres Syn skarper end Ornens, der fra Skyerne seer sit Kov i Græsset, og deres Forstand snedigere end Rævens. Ingen væsentlig Feil kan derfor indsnige sig, og

skul

skulde der have indsneget sig nogen, veed de at forebygge dens Følger.

Den eneste Regel, de have at iagttage, er denne: at hvadsomhelst de indbringe i Forsætningerne, eller slutte deraf, maae de ikke bekymre sig om, enten det støder an mod Billighed, Retfærdighed, Menneskefærlighed eller ikke. Ligesaa ubekymrede maae de være, om de brugte Midler ere roes- eller lastværdige.

Nogle Formuler eller Mønstre ere det eneste de kunne komme til at behøve, og dem skal de ikke savne. Til større Bequemmelighed har man sat Numere foran. En Velvillighed man haaber, vil blive paa Skionnet.

§. 19.

Allmindelige Formuler.

- I. Alle, som have trængt sig indenfor Rangforordningens Skranke, skal leve standsmæssigen,
 D. har trængt sig indenfor Rangforordningens Skranke;

Ergo: Skal han leve standsmæssigen.

II. Staten, som har skabt Rang, skal føde Rangspersoner,
 B. er en Rangsperson;
 Ergo: Skal Staten føde ham.

III. Alle Pensioner nedsendes fra Jordens Guder, som Regn fra Himmelen,
 Det regner paa Onde og Gode;
 Altsaa bør Onde og Gode have Pensioner.

IV. Alle gode Hjerters Sorg og Qvide skal lindres,
 Alle Trænglere have gode Hjertes;
 Altsaa skal alle Trængleres Sorg og Qvide lindres.

V. Det er naturligt at redde sig selv og Familie,
 En af Familien har Eiderlighed forledt til at stieles af Statens Penge;
 Det er altsaa naturligt at han reddes af Familien.

VI.

VI. Alt det, som fører til Ære, Velstand, Befrielse for Ansvar er lovligt,

Bindmagerie, Bestikkelser, Bagvaskelser føre til Ære;

Altsaa er Bindmagerie, Bestikkelser, Bagvaskelser lovlige.

VII. Alle Penge ere Trænglere ønskelige, Pension er Penge;

Følgelig er Pension Trænglere ønskelig.

VIII. Den, som ikke ved egen Uforskammedhed erhverver sig Almisse, er ingen agtværdig Trængler,

Sande Trængende fra Landet ere ikke uforskammede;

Følgelig ere sande Trængende fra Landet ikke agtværdige Trænglere.

§. 20.

Endskjønt det altid er Trængleren raadeligt og gavnligt at bruge Syllogismer, er det
det

det dog som oftest ikke at give dem Formen. Det, der rober Konst, har noget væmmeligt, modbydende og ofte affkækkende ved sig, og det bør undgaaes, for ikke at støde Belynderen, der af Banfundighed letteligen kunde forledes til at dømme vrangeligen derom. Bruges Enthymemer eller Syllogismer, hvori en af Sætningerne udelades, opnaaes Hensigten, uden at udsætte sig for Faren at mishage. S. Ex. Hvor kan De negte mig Hielp; jeg er trængende. Støbt i almindelige Syllogismers Form burde det have hedt:

Man bør ikke negte den Trængende Hielp,
Jeg er trængende;
Følgelig bør man ikke negte mig Hielp.

Nok et Par Exempler: Jeg er af stor Familie; hvor tør man aflaae mig det Forlangte? Alle andre faae Almisse; og jeg skal ikke have? — At Vedkommende kan have noget at øve sig paa, gives de tvende sidste her ikke deres ordentlige Form.

§. 21.

Al Soriter eller Syllogismer, der bestaae af flere Præmisser, bør Trygler=Taalen og især Ansøgninger være sammensatte, hvortil man kan bruge følgende som et Mønster:

Staten kan taale at give Almisser,
 Tryglere have Ret til Statens Almisser,
 Fortienester skal belønnes,
 Stor Familie er Fortieneste,
 Lang Overhæng er Fortieneste,
 Nedrighed er Fortieneste,
 Løste paa Embed er Fortieneste,
 At have Pension er Fortieneste,
 Tryglere besidde alle disse Fortienester;
 Følgelig bør dem gives Almisser.

§. 22.

Foruden anførte gives der adskillige andre cryptiske Syllogismer, nemlig adskilende, forbindende, Dilemmer, Inductio-
 ner o. s. v. hvis Brug og Nytte ikke er at
 for

forkaste, og som her ikke skulde forbigaaes; naar man ikke havde den Tillid til og Overbeviisning om Trygler- og Belynder-Bittighed, at den er i Stand til at opfinde og anvende langt flere og langt kraftigere. I dens Sted vil man i næste Hovedstykke handle noget om apodictisk eller uimodsigelig Sandhed og Rimelighed. Tillige vil der tales om Midlerne, ved hvilke Tryglere og Belyndere kunne erhverve sig tilstrækkelig Ferdighed og Kundskab til snildeligen og ærefuldt at ende deres Bane, og komme i rolig Besiddelse af det med saa megen Møie erhvervede Vellevnet.

Ottende Hovedstykke.

Om apodictisk Sandhed, Rimelighed &c.

§. 23.

Riendetegnet paa en apodictisk Trygler-Sandhed er Prædicatets enten negtende eller bekræftende sande Overeensstemmelse med Subjectet.

F. Er. A. er værdig Trygler. Der det værdig tillegges ham med Sandhed; thi han har tryglet længe, og hans gode Hierte har saaledes rørt mange Stores Hierter, at de have talt og tale for ham.

Sandsynlig eller rimelig er derimod Ordet virkelig, naar det siges om Trygleren B.; thi han har ikkun tryglet i kort Tid, og Store have allene lovet at ville tale for ham.

Urimeligt eller usandsynligt er det, at sige om C. at han er virkelig trængendes; thi han har endnu ikke begyndt at trygle, og kiender ikke en eeneste Belynder, der kan hielppe ham eller tale et Ord for ham.

Første Tillæg. Alle Trængende paa Landet ere ikke trængende, og de lide ingen Nød, efterdi de ikke komme til Hovedstaden for der at trygle.

Andet Tillæg. Der er Velstand paa Landet, efterdi de ikke alle komme til Hovedstaden at trygle.

Tredie Tillæg. Skulde al Nød afhielpes af Stats-Kasserne og ikke ved Arbeidsomhed, Vindskibelighed og Tarvelighed, der ere rigere Kilder end noget Skatkammer, maatte der blive flere Tryglere end Arbeidere, flere Hovedgaardstaxter uden Bønder end med Bønder.

§. 24.

Tviivlsom er den Tryglersætning, som Trygleren ikke veed med Visshed, om derpaa forhen er resolveret, og som han er i Uvisshed om, hvorledes den forebringes kan Belhynderne.

§. 25.

Et rimeligt Tryglersønste er, at ønske det, som ofte er skeet. At blive en af de 4000 Tryglere, der hielpes, er ikke usandsynligt. 10000 Gevinster for 4000 aarlige Tryglere, er et herligt Lotterie. Ritzterne bestaae ikkun i Tiden, der maae ventes, indtil Gevinsterne kunne komme ud.

Det

Det Ønske er rimeligt, naar flere Aarsager og Tilfælde sammenstøde, der forhen have frembragt en Virkning liig den, Trygleren ønsker. S. Ex. Hvor Uorden hersker; Penge udøses; Fortienester ikke paaskønnes; Lunkenhed, Forsømmelse, Bindeshge, Uretfærdighed i Embedsforvaltning ikke straffes: der er det rimeligt, at det vil lykkes enhver uforfæmmed Trygler at blive hiulpet, naar han allene besidder Færdighed i at kunne smigre, hylle, bagvaske, prale, da det er de Fortienester, der fordres, søges og belønnes.

S. 26.

Af foregaaende sees letteligen, at naar Tryglere kiende Stedet, Personerne, Tiden, Smagen, Fordærvelsen, ville de hastig lære at bedømme, hvorvidt Ansøgninger ere rimelige eller urimelige; hvorvidt de stemme overeens eller stride mod Belyndernes Tænkemaade og indført Uorden; hvorvidt de styrke Belynderne i deres Modetænke, at alt Regnskab er aflagt, alt Ansvar for offentlige Penge høvet, naar de ere blev-

ne et Røvs for Tryglere. Denne Dømmes-
kraft, bragt til Færdighed og Fuldkommen-
hed, kunne Tryglerne være forsikrede om,
at ingen enten mundtlig eller skriftlig An-
fegning kan mislykkes dem, og at altsaa de-
res Bellevnet er roed- og grundfæstet uryg-
geligen.

Belynderne have tillige derved naaet
deres Lyksaligheds høieste Spidse. Der
vil blive udspreedt, at deres Hjerter ere gode,
ædle, følsomme; der vil blive paaستاet,
at alle deres Hensigter ere idel Godhed, idel
Bisdom, idel Klogskab; der vil blive ar-
beidet paa at sette alle deres Handlinger i et
klartskinnende, Mængden blendende, Lys-
og deraf vil følge, at deres Magt, Vælde
og Herredømme vil blive som Lynstraalens;
dog vil nogle troe:

Vis consilii expert mole ruit sua:

Vim temperetam Di quoque provehunt

In majus: idem odere vires

Omne nefas animo moventes,

For alle Dødeliges Foretagender har Naturen viseligen sat Skranker. Ligesaa lidet kan det, der har naaet Fordærvelfer, som det, der har naaet Fuldkommenheds Høide, blive staaende; det ene ligesaa vel som det andet, maae stige eller falde. Stilstand kiender Naturen ikke. At Staten skulde kunne være en Soelsikke, der lader sig dreie af Belynderes Høiheds Soel, kan ikke for bestandig finde Sted. Dertil er denne Soels Gang alt for ustadig. Dens Stigen og Falden beroe paa saa tilfældige Aarsager, at, naar man beregnede den skulde stige, dalede den. Den eneste visse Beregning, der lader sig anstille, er, at ingen uden dens Creature beklage dens Undergang.

Skulde Tryglernes og Belyndernes Tary fordre det, og deres Ønsker forlange det, skal man i sin Tid ikke findes uvillige til nøiere at forklare og vidtløftigere at udføre, hvorledes den Krafts Virkninger undgaaes, hvormed Tingene stræbe imod Jordklodens Middelpunct, eller med andre Ord, hvorledes de kan komme i rolig Besiddelse af de-

res Tærns og Dnsfers Maal, Rigdom, Belleevnet, Lyksalighed. Dette betinger man sig dog forud, at de ikke maae bebreide eller forekaste os Mangel af den simple historiske Kundskab, langt mindre noget sundt Begreb til Tingenes Bedømmelse, og endnu mindre skielde og smelle. Skulde de gjøre det, maae de tilskrive sig selv, at man mere hører Frygts end Vennskabs Stemme. Venskab, omt, varmt Venskab bød os at tale; Frygt vil paalegge os Taushed. Skielden og Smellen, der grunde sig paa indviklet og forvirret Raisonnement, ere virkelig saa gyselige Baaben, at de kunne indjage endog den Dristigste Skræk og Frygt, og gjøre ham saa stokblind, at han ansaae Bancosedler for Guldstænger og Species Mynt.

P. M.

Det indsendte og i forrige Nummer indrykkede om Folks Presning til Pompen ved Ilddebrande, har en anden ubenævnt, der underskriver sig F troet nogle Farver for svage, andre at mangle.

For svage anseer han de Farver, hvor med deres Udfærd, der skulde besørge Slutningen, beskrives. De skulle, paastaar han, ikke allene have nødt Folk ved Ilddebranden til at give sig Penge; men endog blant andre en Person, der med tvende Fruentimmere spadserede ved Stormbroen, og en Mand, som en stedmoderlig Natur har negtet den venstre Haands Brug, der kom for at hjælpe sin Ven, der boede tæt ved Ilddebranden, skal en af Neptuns Søner have stødt Pompestangen i Ansigtet, og en af Bagten stødt saaledes i Siden med Kolsben af Geværet, at han har maattet holde Sengen i 3 Uger, og vil beholde Minde deraf sin Levetid. De udpressede Penge anvendes paa en ikke bedre Maade. De drikkes op, og dette har den flette Følge,
at

at Brandfolkene blive uskillede til deres Forretning, der skulde være at slukke Ilden branden.

Saadan Uorden skal i Brandtmajor Mazards Tid ikke have fundet Sted; derimod var man vis paa, at naar Ilden var dæmpet, tog den ikke Overhaand paa ny.

Uf Politiets Overbæren, troer han, man ikke kan slutte til nogen Anordning, der tillader sliig Opførsel. Man veed, siger han, at det er forbudet at raabe med Viser, og ikke destomindre raabes, skrives, skræales og brøles der med de uanstændigste Viser overalt, endog i Gottersgaden.

Som et passende Bidrag til forrige, har man ikke troet at burde negte dette Sted.

Kiøbenhavn's Skilderie.

No. 7—12.

Mai — October 1787.

eller for hvilke Maaneder man vil.

Den ualmindelige Godhed, hvormed Kiøbenhavn's Skilderie blev optaget, gav det en Vedvarenhed, hvortil det ikke var bestemt, og gjorde Fortsættelsen til Pligt, der ikke burde tilfidesættes uden gyltdige Hindringer. Disse ere indtrufne for fem Maaneder siden, og have vedvaret i al den Tid; men da de ere det Almindelige hvist ubetydelige, vil man ikke trætte med deres Opregnelse. Dette bør man dog ikke undlade at sige: at hverken deres Mumlen og Skumlen, ei heller deres Skielden og Smelden, der ved et uformodentligt Brøl og Bulder skræmme Folk, ere komne saa meget i Betragtning, at de have tilbageholdt Fortsættelsen. Den, der har Kundskab om Naturen, frygter ikke Løgtemanden, og den, der kiender noget til Kabalets og Partieaandens Natur, veed, at deres Angreb ikkun ere Fantomer, der som Sæbeboblen briste, naar de synes at kinne herligst og stærkest.

Hr. Etatsraad og Finantsdeputered J. Zoegas besynderlige Opsørsel berettiger os til at regne ham blant det første Slags, og Hr. Kammerherre Hennings endnu underligere Angreb giver ham et vel fortient Sted blant de sidste.

De, som have seet Hr. Finantsdeputeredens Forsøg til at udvikle faste Begreb om Arbeide og Handel ic. i raa Materie, maae have lagt Merke til, at det første Blad er omtrykt. Under dette omtrykte Blads første Side var afstrykt en Note, som væsentligen indeholdt følgende: "Kiøbenhavns Skilderie har ved at sige, at da man har unegtelige Prøver paa, at Kiøbenhavns Banque har havt skadelige Følger, saa kan man af Altonaer Banque, der indrettes og bestyres paa samme Maade, ikke love sig noget got, ikke raisonneret bedre, end den, der raisonnerer saaledes: at da alle Mennesker kan blive onde, saa bør de alle dræbes i Fødselen; eller den, der raisonnerer saaledes: Skrivefriheden kan misbruges, derfor bør den forbydes." Kunde man troe, t denne Note var udelukt i de Exemplarer, der anbragtes paa Steder, hvor man troede den kunde virke, skulde man have ladet den ligge i det Mørke, den fortjener; men da andre ligesaa vel som vi kunde forskaffe sig den, og det desuden er rimeligt, at den er brugt paa omtalte

Maade,

Maade, bør dens Fremdragning for et større og almindeligere Lys ikke tages os ilde op af nogen, og det saa meget mindre som en ulogisk Slutning meer eller mindre, ikke kan komme meget i Betragtning, hvor der findes utallige.

Kjøbenhavns Skilderie har virkelig paastaet, at man ikke har Grund til at vente nogen Fordeel af Altonaer Banque, og Grunden dertil er den anførte, som findes næiere forklaret og udviklet paa det Sted i Skildriet, hvor der er talt derom, og man troer den vil staae fast saa længe det bliver en Sandhed: at lige Aarsager frembringe lige Virkninger. Bevises det, at lige Virkninger ikke finde Sted i omtalte Tilfælde, frasaldes Paastanden.

Men, Hr. Finantsdeputered! hvad bevise Deres ulogiske Slutninger? Hvad Grund (man vil ikke tale om Ret) har man at dræbe Mennesker i Fødselen, og forbyde Skrivefrihed paa Grund af blot Rimelighed? Mennesker, veed man, blive onde, tilfældigen, og ligeledes forholder det sig med den Skade, Skrivefrihed kan foraarsage; men at slutte af tilfældige Tildragelser og Sandheder, der grunde sig paa uryggelige Erfaringer, derimellem er unægteligen en betydelig Forskiel. Skulde man ellers kunne lære noget heraf, blev det det, som man dog længe har vidst, at Menneskers Liv

har ringe Værd, og Skrivefrihed er en Torn i mange Finantsbestyreres Dine. Hvad bekymre de sig om Menneskers Liv, naar Spørsmålet er Penge? Af Beregninger over Fødselers Antal i Paris har man klarligen lagt for Dagen, at Finantsoperationer dræbe utallige i Fødselen. Bevidsthed, at det samme finder hos os Sted, og at Skrivefrihed let kunde falde paa at opdage det, maae uden Tvivl have overtalt Hr. Finantsdeputereden til at troe, at der gaves Lighed i Slutningsmaaderne.

Uagtet man i Forsøget overalt finder samme urigtige og ugrundede Slutningsmaade, siges os dog i den Hamborgske politiske Journal, at det er et Mesterstykke; men skulde man endog kunde fremkalde Heimdallur, og formaae ham at udbasune det derfor paa sit Giallarhorn *), vil dog den, der selv undersøger, finde med Ord anpriste Sandheder forkastede i Gierningen, og altsaa ansee det for det, det er, et utidigt Foster. Et Beviis vil man allene anføre. Regjeringen, siger Hr. Finantsdeputereden, bør ikkun besatte sig med Tingenes almindelige Bestyrelse. Kan Altonaer Banque regnes blant Tingenes almindelige Bestyrelse? Al-

minde=

*) Af den nordiske Mythologie vides, at Heimdallur bevogter Broen, der fører til Himmelen, og at naar han blæser i sit saa kaldede Giallarhorn, høres det over hele Verden.

mindelig Menneſkeforſtand ſiger nei, og altsaa falder Hr. Finantsdeputeredens hele Bygning. Hvad bevægede Hr. Finantsdeputereden til at blive de laante Grundſætninger utroe? Hvorfor lærte han os ikke, i Følge af dem, at det Olie er i Henſeende til Maſkiner, det er Penge i Henſeende til Stater. Er Maſkinen ikke i Orden, nytter Olien aldeles intet. Er den ſtore Maſkine, Staten, i Uorden, bringer en Skat eller laante Penge den ikke i Orden eller Gang. Dog, at tale om Uorden med Hr. Finantsdeputereden er ſpilt Gierning. Han veed ikke, at der gives noget, ſom kaldes Uorden; thi havde han kiendt noget dertil, kunde han ikke Side 8. have ſagt: at Finantsdepartementet af Uvidenhed eller Uredelighed (thi en tredie Aarsag er her ikke muelig) havde frembragt et ſtatsødelæggende Forſlag. Han vilde i det Tilfælde iſteden for hans: thi en tredie Aarsag er her ikke muelig, ſkrevet Uorden, og havde han her brugt noget af den philoſophiſke Aand, man tiltroer ham, vilde han have ſeet, at der gives mange andre Aarsager. Det kritiſke Dieblif nærmer ſig nu ſnart, at vi kan tælle de belovede gyldne Tidens Komme paa Minut nær. Om da enten vi eller Finantsdeputereden ſkal ſtaa beſkæmmede, vil tydeligen ſees. Da er

det, at Publikum best kan dømme imellem os, Ju-
lemerkerne og Statsraaden.

I Minerva for Junii Maaned indeværende
Aar, Side 316. findes underskrevet Hennings, som
af Stykkernes Indhold sees at være Kammerherre
Hennings, følgende: „Saadanne Skribentere ere
nu fuldkommen elendige, som veent sætte frimodig
Undersøgelse ud af Sigte; og, hvorfor skulde jeg
ikke sige det frit, af alle de grundløse Skriver, jeg
har læst, kiender jeg intet, der opvækker mere Uvil-
lie, end Tidbladet Kiøbenhavns Skilderie. —
— I Kiøbenhavns Skilderie maae det glæde en-
hver Mand, der veed sig redelig, at see sig mis-
handlet.“ Da denne Skielden og Smelden er ube-
viist og ubeviislig, er den i alle Henseender for-
agtelig; idog ikke den Forfatter uværdig, der i de
Olavidiske Stridigheder har viist hvad han fører i
Skieldet, og som den gang enten middelbar eller
umiddelbar tog sin Tilflugt til Skedevandet eller
Gravstikken, da Pennen ikke vilde staae ham bi.
I øvrigt bevidne vi Hr. Kammerherren offentligen,
at det gjør os hierteligen ondt, at han, for at be-
komme ny Virak af hans Staldbrødre Minervarister-
ne, har kunnet være ubesindig nok til at glemme,
hvad han skylder sin Stand, Anstændighed og Sand-
hed.

hed. Ikke vor Galde, men vel vore Lunger have hans tomme intet bevissende Ord sat i Bevægelse. Vile, de være nok saa vel forsynede med Edder og Forgift, der fare forbi, smerte ikke, og dræbe langt mindre.

Vi troede os forbundne til, efter Muelighed at sætte det Tyrannie Skranker, som Minervaristerne udøvede i Videnskabernes Rige. Større Hæld, end vi formodede, fulgte vore Bestrækelser. Grundvolden, hvorpaa deres Herredømme hviler, blev saaledes rokket, at den begyndte at vakle. Hr. Kammerherren, hvis Forfatter = Noes er saa nøie forbunden med deres Herredømmes Bedligeholdelse, saae Faren, frygtede, og sægtede som den, der støler ikke paa egen, men paa andres Magt og Vælde. Forhen var Gravstikken det Skjold, bag hvilket Hr. Kammerherren skjulte sig, nu ere Minervaristerne komne i dens Sted. Tiden faaer at lære bag hvilket han er sikkerst. Imidlertid er det en Sandhed: tages ikke Sindighed, Overlæg og Forstand med i Raad, styrter man selv i den Grav, man grov for andre, og enhver Forbigaaende tilraaber Synderen:

Invitum qui servat, idem facit occidenti.

Endskjønt de mod Skilderiet gjorde Angreb ikke ere, som man vil have seet, af den Betydning, at de kunde skade det, eller opvække usordeel-

agtige Begreber derom, har man dog af Agt og
 Erbødighed for vore Læsere villet vise deres Ugrund
 og Svaghed; thi vi ere af den Formening, at
 man bør astoe endog det Dynd og Gadeskarn, som
 faade eller ondskabsfulde Menneſker have fundet For-
 nøielse i at kaste paa os, førend man lader sig see
 i et Selskab, man ſkylder Høiagteffe. At Miner-
 variskerne, besudlede, efter egen Tilſtaaelse i Julii
 Maaned 1787, fra Iſſe-til God, ikke allene ei und-
 see sig for, men endog gjøre sig til af, at lade sig
 see i ſaadan Tilſtand, er en dem egen Opførelſe,
 der uden Tvivl grændſer meget nær til Uanſtændig-
 hed, for ikke at ſige Tolperagtighed; hvilken ſidſte,
 naar den fortsættes med ung Recensent-Mod og Partiff-
 hed, kan ikke andet end gjøre et kritiſk Blad, ſom de
 Nyeste Kiøbenhavnſke Eſterretninger om lærde Sa-
 ger, foragteligt i den lærde Verden.

Uden Sky have vi malet Gienſtandene ſaaledes,
 ſom vi erfarede de vare, og dette bør ligesaa
 lidet legges os til Laſt, ſom Maleren, der tegner
 den i Anſigtet ſig befindende Fregne. Have vi ta-
 get feil, er det menneſkeligt. Overbeviste derom,
 ſkal vi, bekymrende os ene og alene om Sandhe-
 den, offentligen tilſtaae det, og rette de begangne
 Feil paa en Maade, vi formode, vil blive fyl-
 deſtgjørende. Men da vi ikke løſeligen og letſindig-
 gen betragte Gienſtandene, tiltroe vi os, temme-
 ligen

ligen at kunne gjøre Rede for det Skrevne, og dette vide vi med Visshed, at det vil falde Hr. Kammerherre Hennings vanskeligere, at vise det af ham saa kaldte Grundløse i Skilderiet, og navngive de deri mishandlede Mænd, end os, at giendrive det. Har han nogen Tillid til hans Sags Godhed, skulder han virkeligen sig selv Forsøget, og har han skrevet med Overlæg, kan det ikke falde ham vanskeligt. End ikke han skal blive mishandlet, om vi engang i sin Tid skulde komme til at skildre de Ting, hvorpaa han har havt Indflydelse.

Underligt maae det see ud med deres Tænkeevne, der regne os Skyggerne, som Legemerne kaste fra sig, til Forbrydelse. Andre kan det ikke falde ind, at tænke saaledes. De vide, at Skyggerne rette sig efter Legemerne. De begribe, hvorfor det er blevet Statskonst, at skule uædle Handlinger, og opstille til Skue deres glimrende Side. De beklage disse Konstgrebs Virkninger: Stænders Nedtrykkelse, Oplysnings Foragt, Fødselsrets Hævd til Embeder, offentlig Credits Forstyrrelse, Hjelpecassers Oprettelse til Benner og Familiers Færd, Sandheds eller Folkets lydelige Stemmes Forhænnelse, raadgivende Collegiers Omdannelse til egenraadige, og endelig Krybernes Raab, at vende Dinene til glædere Udsigter, som udbasunede Foranstaltninger og Indretninger love.

Nogle andre Indsigelser ere os desuden komne for Øren. Vel fatte vi ikke deres egentlige Mening, dog forekommer det os, som man derved vilde bebreide os, at vor Stemme ikke er behagelig, velklingende og harmonisk. — Kan vel være; men hvad kan vi dertil? Ingen kan legge en Alen til sin Bælt, og enhver Fugl synger med det Neb, han har faaet.

Andre Indsigelser synes at gaae derpaa ud, at vi befatte os med uvedkommende Ting, og tildeels saadanne, der ikke høre til vor Sphære. — Man bestemme nøiagtigen, hvilke der høre dertil, og hvilke ikke, og man skal hos os finde al den Føielighed og Lydgatighed, som man har Ret til at forlange. Religionens Bydende, Selskabeligheds Love, Menneskelighedens Fordringer, er det saa langt fra, at vi have traadt for nær, at vi endog af yderste Kræfter have forsvaret deres Retigheder, naar Leilighed dertil gaves.

Endeligen have nogle ladet sig forlyde med, at de ikke indsaae, hvortil saadant Skriverie nyttede. Mange menneskelige Foretagender, vi tilstaae det gierne, synes for menneskelige Dine, at være skadelige, andre ligegyldige, nogle nyttige, og saa fremdeles; men hvo beregnede deres sande Værd og deres virkelige Indflydelse paa det Hele? Hvo
 fiendte

Kiendte Naturens Arbeid, der dog er idel Virksomhed, uden af dens Virkninger? Saa meget vide vi, Europas Fyrster ere ikke hvad de vare for et Aarhundrede siden. En Kraft, kiønt usynlig, har saaledes virket paa dem, at man seer det tydeligen, de ere overbeviste om, endog her paa Jorden, at skyldte Regnskab for deres Handlinger. Og hvilken er denne Kraft? Ingen anden uden Eviol end Skriveriet, der efter Europas nærværende Forfatning vel kan forbydes; men ingen paaasee Forbudets Efterlevelse. Som Binden, man ikke veed, hvorfra den kommer, og hvor den farer hen, hævnes den undertrykte Skrivefrihed, og som Lynilden dræber Menneskets Rettigheders Fiender. Sær den opvoxer ikke strax, og moednes endnu mindre strax. Der vil Tid til.

Til Slutning bør vi tilstaae, at dersom et udbredt Bisald, ikke tvetydigen tilkiendegivet, ikke ved Konstgreb tilveiebragt, ikke ved vore Tiders Leiesvenne forkyndet, staaer i Forhold til et Skrifts Nytte, og fortsat bestemmer dets Værd, have vi bekommet en Belønning, der giver os fuldkommen Erstatning for al den Skumlen, al den Persiflage, al den Dabel, vor Tids letfærdige Minerva, og hendes talrige Sønner, have offentlig, især hem-

meli,

meligen, ladet regne ned paa os, og i Fremtiden ved Ven eller Vens Ven kunde lade foranstalte.

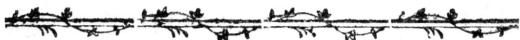
Ikke forsængelige nok til at skrive vort Held paa egne Fortienesters Regning, ere vi meget mere overbeviste om, at vor Fortieneste, om vi have nogen, ene og allene bestaaer i den frimodige uforanderlige Sandhedskierlighed, hvormed vi have sagt, det enhver redelig og Fædrelandet elskende Mand vilde have sagt, og tildeels allerede for længe siden have sagt. At Naaden, hvorpaa det er fremsat, ofte kunde og burde have været bedre, have vi intet imod, og naar andres lykkeligere Bestræbelser gjør vort Foretagende overflødig, skal vi med Fornøielse nedlægge Pennen. Men gjør ingen Begyndelsen, bliver intet gjort, og vente alle, at en anden skal begynde, skeer ingen Begyndelse. De, som indbilde sig, at Uordener nok vil jevne sig selv, de handle ikke klogere, end den enfoldige Mand, der ikke vil sætte over Naen, førend Bunden er tør. Horats siger retteligen:

*Rusticus expectat, dum defluat annis; at ille
Labitur, & labetur in omne volubilis ævum.*

Bevidsthed, efter Evne at have stræbt at udrette noget nyttigt og opfylde Borgerpligt, skal være os Erstatning for de Ubehageligheder, der møde og kunne møde. Den, som henlever sin
Tid

Tid i Uvirkfomhed, modsætter sig Naturens Orden, og vil ikke ved Dagenes Ende kunne med Velbehag see tilbage eller fremad. Ingen af os kom her til Overflod. Enhver bestemtes til et Led i Skabningens store Kiede, og til at virke paa dens store Maskine. Forlade vi vor Post, vil andre ikke kunne holde deres besat til Fordeel. Uorden indfinder sig, og Tab maae nødvendiggen følge. Og hvis var Skylden? Uden Tvivl dens, der gav Anledning. Hans Ansvar vil altsaa blive svært, og strække sig længere end menneskelige Dine formaae at skimte. Vi troe os efter den Post, vi ere satte paa, forbundne til at tiene med Pennen, og dette maae baade være vor Undskyldning og vort Forsvar. Tiene vi redeligen, vil den Belønning, vi attraae, den nemlig, som følger Pligters trolige Efterlevelse, ikke udeblive.

Børnehusets Statistik.

Indledning.

Børnehusets første Bestemmelse er med Tiden bleven saa forandret og forskiellig, at Bencævnelsen, fordum rigtig og passende, nu er saa urigtig og upassende, at den ikkun tiener til at forvilde og give urigtige Begreber. Dets forandrede Skikkelse fordrede altsaa en ny Bencævnelse; thi Bencævnelser, vilkaarlige undertiden af Nødvendighed, ere det ikke i andre Tilfælde. Den til en Statue eller Billede omdannede Knub, kaldes ikke, efterat Omdannelsen er gaaet for sig, en Knub.

Bygningens udvortes Anseelse, altid lukte Port, faste Mure og med Jernstænger forsynede Vinduer, bringer til rigtigere Begreber om dets Bestemmelse. Heraf skionnes ikke tvetydigen, at det er ulykkelige, deres Frihed berøvede, Menneskers Opholdssted.

sted. De, der bære Lænker, veed man, ere Slaver.

Judenfor Porten bliver man hastig vaer, at alting er indrettet og sigter til at forsikre sig dets Indvaaneres Tilstedeblivelse. Formodningen, man havde om Husets Bestemmelse, bliver Visshed.

Et saadant Syn og især Forestillingen om den Uselhed, Jammer og Elendighed, der maae findes paa et saadant Sted og inden saadanne Mure, kan ikke andet end giøre Tanken om Menneskets Forvildelser, Uordener, Laster og deres Følger ret levende og gyselig for den tænkende Menneskeven. Saa er du da paa et Sted, maae han naturligviis sige sig selv, hvor du ved egne Dine vil blive overbeviist om, at Mennesket, der ved Siels og Legems Gaver er saa meget ophøiet over de Umælende, kan ved Udsvævelser, Forbrydelser og Misgierninger synke dybt nok til, at det bliver Staten en Nødvendighed, til Ordens, Roligheds og Retfærdigheds Haandthævelse, at berøve Forbryderen det, der ingen Priis kan sættes paa, Friheden, og ham selv til Forbedring og andre til Afskrek, dagligen at lade ham føle hans ilde førte

førte Levnets Følger. Du betræder, maae han videre sige sig, Ulykkers Forgaard, og, naar du kommer længere, vil du see dem i deres fulde Nøgenhed. Med et beflemt, af Tanken om de mennesselige Elendigheder inderligen rørt Hierte, nærmer han sig Indgangen, tvivlende, om han bør gaae ind. Han kommer indenfor, og, de blege Ansigter, gustne Kinder, forrevne og pialtede Klæder uagtet, bliver overalt en Orden og Keenlighed vaer, han ikke formodede, og hos Fangerne en Opførsel og Anstændighed, hvorom han ikke drømte. Neppe tør han tiltroe det Virkelighed, hans Tanker forestillede ham som Umueligheder.

Hans granskende Die undersøger alting med fordoblet Flid, og den af Undersøgelserne dragne Slutning bliver, at han føler sig overbevist om denne, af hans Hierte elskte, Sætnings Sandhed: At endog i de Mennessers Bryst, der ved Laster, Forbrydelser og Misgierninger have gjort sig uverdige deres Medmennessers Omgang og Samqvem, ere Anstændighed, Erkiendtlighed, Taknemmelighed, Retfærdighed ikke saa ganske udrnyddede, som man almindeligen indbilder

bilder sig; tværtimod vil man blive vaer, at de virkeligen boe der, naar der gives Anviisning, Anledning og Grund til at vise og udøve dem og andre Dyrer.

Den heraf naturligen flydende Følge, hvis Modsatning troligen iwerkfattes, til Skam for Menneffeligheden, burde virke Forandring i Mængdens Tænke- og Handlemaade. Man burde heraf lære og i Gierningen vise: At saa billigt og retfærdigt det er, at forsage, affkye, straffe Laster, Forbrydelser, Misgierninger, saa ubilligt og uretfærdigt er det, at forhaane, foragte, affkye Menneffer, der have været ulykkelige nok, til at gjøre sig skyldige deri. De vedblive, alle deres Feil, Ufuldkommenheder og Laster uagtede, at være vore Brødre, og Ketten, man har til at straffe dem, strekker sig i de fleste Tilfælde ikke videre, end at hindre dem fra at forstyrre det Almindeliges Ro, Fred og Lyksalighed. Omfanget derimod af Menneffelighedens Rettigheder, der alt for ofte miskiendes og krænkes, strekker sig langt videre. Vel den, der beskytter, hæveder og forsvarer dem!

Opmuntret af det, jeg havde seet, erfaret og undersøgt, og bestemt af de anstillede Betragtninger, gjorde jeg mig Umage for, nøiere at kiende hele Indretningen, Bestyrelsen, Indvaanernes Levemaade, Forhold og Opførsel, og blev til min Fornøielse vaer, at den, tilfældige Ufuldkommenheder og Mangler fraregnede, i meget ligner det Udkaft til en Stats Indretning, Plato har efterladt.

Jeg fandt den af ham foreskrevne Orden i Maskinens Gang, der, frembringende Harmonie mellem Delene, beforder det Heles Vel. Jeg blev den af ham anpriste Retsfærdighed vaer, der ikke hos Bægteren, eller som han ogsaa kalder ham, Hyrden, udarter til Tyrannie, og hos de Styrede til Selvraadighed, hvoraf saavel hint som dette føder Uorden, bringer Stater i Forsald, og endeligen virker deres Undergang. Den af ham i Landflugtighed viste egen Fordeel, der uden at bekymre sig om andres Vel, seer ikkun paa sig selv, svævede vel uden om, i øvrigt vinede jeg den ikke.

Denne og øvrige, ved Sammenligning ikke miskiendelige, Overensstemmelse
med

med den Platoniske Republik, bevægede mig til at optegne mine Jagttagelser, hvilke jeg haaber, ikke vil befindes upassende til her at indtage en Plads, og det saa meget mindre som min Paastand uden Tvivl vil erfares, at være rigtig og uomstødelig.

At Børnehuset er en Stat, derom kan ikke tvivles, naar overveies, at det har alt det, der af Statistikerne udfordres til en Stat: Grund, som tilhører det; Folk, som boe derpaa; Regiering, hvorefter de styres; Hensigt, der sigter til det Heles Vel. Desuagtet tvivlede jeg længe derom af Grunde, som siden skal omtales.

Vises nu, hvorledes Børnehuset er blevet det, det er, og beskrives tillige dets nærværende Forsatning, kan ei heller være nogen Tvivl om, at dets Statistik er leveret. Tilstaaes det, og hvorfor skulde det negtes? opløstes min Jffe langt over Skyerne, og Børnehusets Statistik maae nødvendigensogget af den Yndest, Agt og Ære blive til Deel, der ellers bortøsles paa dem, der give sig ud for at forstaae Statistik, og ist. den for en fast Grundvold give os Brokker og Stykker, der, lagte til Grundvold, ikke

engang kan bære en usel Hytte, end sige en skion Bygning. Dog gjør man ikke stor Regning derpaa, da det fornemteste fattes; thi saa gaaer det: Pral og Brammen, Navne, Titler og udvortes Glimmer, blende ikke mindre Mængden end de saa kaldte Fornemme. Retsskaffenhed, Sandhedskierlighed, uforsagt Dyd, finde vel i Almindelighed Berømmere; men vee dem, der driste sig til at bringe dem i Udøvelse. De ere verre og affskyeligere, end det Verste og Affskyeligste, man veed at nævne. Deres Hensigt er nedrig, deres Hierter ondskabsfulde, deres Ord og Tale bitrere end Galde. Tredskhed, Rænker, Underfundighed derimod dades almindeligen; men deres lykkelige Besiddere berømmes, æres og forgudes.

Bornehusets Historie.

Navnet er, som allerede anmerket upassende; men hvad vil det sige? Den lidende Uleilighed, deraf synes at flyde, erstattes fuldkommeligen derved, at man ikke behøver

høyer at brynde Hovedet med at giøre Forskiel paa Tugthuus, Børnehuus, Opfostringshuus, Arbeidshuus; og altsaa er det ligegyldigt, til hvilket af dette Slags Huse, Folk, man vil forskaffe Levebrød, henvises. Exempler paa lige Klogskab findes hos os utallige. Saaledes, at man ikkun skal vedrøre eet, forvikles og indvikles Begreberne om Banquens Credit, Statens Credit, Kongens Credit, at deraf fremkommer en Røre, man slipper lettere ved at tilstaae uopløselig, end give sig af med dens Opøsning, som desuden er betænkelig, da man ikke kan vide, hvor de ædlere Dele vil hendunste.

Friderik den Anden, hvis Omhu for Fædrenelandet gjør ham til alle Tider ligesaa megen Ære, som den i hans Tid gjorde Danmark æret, agtet, anseet, skienkede 10000 Rdlr. til et Opfostringshuus. Han vilde at fattige Børn skulle lære noget, og ikke ved at tigge og bortdrive Ungdommen i Lediggang opvøxe til unyttige og skadelige Lemmer for Staten. Børnehuus-Candidaternes Antal, som udenfor ikke gavne Staten, og dog ikke alle kunne komme ind, troede han derved at ville formindskes.

Kjøbenhavns Magistrat overdroges Capitalens Forvaltning paa Bilkaar, at den skulde være ansvarlig for Hovedstolen, og af egne Midler betale, hvad der af samme formindskedes. Saaledes bød Obligationen, anderledes skulde den have budet, naar man til den Tid havde havt den Erfaring, at Regnskabs Fordring for offentlige Penge er latterlig. Vel er Ansvaret fra den Tid til vore Dage ikke hævet; men i 60 Aar er det ikke blevet fordret.

Christian den Fierde, der ligesaa utrættelig som længe arbejdede paa Danmarks Flor, gav 11900 Rdlr. til Fattigvæsenet. At noget i det mindste af denne Capital, om ikke den hele var skienket Børnehuset, er rimeligt. Børne- og Tugthuset, endskjønt hvert havde sin særskilte Indretning, vare den Tid samlede i et Huus i Klosterstrædet, for hvilke denne Konge udgav en Instrux. Siden forfløttedes Børnehuset, i denne Konges Tid, til Christianshavn i en dertil af Kongen kjøbt og indrettet Gaard, der tilhørte Lykkerne. Fra den Tid blev det brugt til ryggesløse Mennesker
og

og liderlige Qvindfolk, som derhen bleve dømte at arbeide. Deres Antal, som da var 200, vorte til 600, største Delen Qvindfolk, derved, at samme Konge befoel, at endog Gadetiigere skulde holdes til Arbeid. Den givne Capitals egentlige Bestemmelse og Anvendelse kan dog ikke med Visshed vides, saasom Protokollerne ere uesterrettelige, og Regnskaberne forkomne. Desuden ere Ildbrand, Uorden og Krig sikre Generalquitteringer.

Førend 1658 eiede Børnehuset over en Tønde Guld; men Krigen *) borttog Capitalerne, og Kongen overdrog 1662 Gaarden til de Fattiges Directeurer.

Siden efter indsamledes ved Collect 4000 Rigsdaler; for de betalte Præstegaarde indkom 42500 Rigsdaler; for 6te og 10de Penge 20000 Rdlr.; Peder Drex Legatum 1000 Rdlr. Om disse og nogle mindre Capitaler ganske tilhørte Børnehuset eller tildeels Fattigvæsenet, maae den fast-

N 4

sætte

*) Freden har ikke for lang Tid siden været Fattigvæsenet ligesaa ugunstig som Krigen fordem.

sætte og bestemme, der paatager sig at skrive Historien af de offentlige Penges Skiebne og Forvaltning i Danmark. Men da denne Sag, saavel som endeel andre, er indhyllet i et chaotiskt Mørke, vil der neppe findes en Oedipus, der formaaer at adsprede Mørket og frembringe Lys.

Efterat have giennemløbet Børnehusets mørke og fabelagtige Tid, nærme vi os dets lysere og paalideligere Historie.

I Aaret 1726 den 2 Januar var Børnehusets Capital følgende:

i Specier (ikke Speciesedler, der trænge til faste Begreber)	17926 Rdl. 64ß.
i Kroner	32010 "
i Courant	7770 " 80 =
	<hr/>
	57707 Rdl. 48ß.

I det Aar vorte Capitalen 900 Rdlr. Cassebeholdningen var i Courant 3421 Rdlr. 30ß., og i Sedler 187 Rdlr. En Amtskasse, der i vore Dage aarligen hæver 100000 Rdlr., skal neppe kunne fremvise 187 Rdlr. i Kroner eller grov Courant.

I Aaret 1731 var Capitalen bragt til 48420 Rdlr.; nu derimod 1787 er den bragt langt videre. Giøres Regningen rigtig, vil man uden Tvivl finde, at den udgjør 24493 Rdlr. 32 β .; men derom mere, naar man kommer til at tale om Børnehusets Finantsforvaltning, der i mange Henseender har Fortrin for de fleste europæiske Rigers Finantsforvaltninger.

Raspehuset blev indrettet i Børnehuset 1734, og under 2 April samme Aar meddeelt Privilegium paa at raspe Farvetræer, hvorved tillige i Danmark og Hertugdømmene forbydes at indføre malet eller raspet Farvetræ.

Børnehusets Hovedbygning blev i Aaret 1739 opført og forsvarligen bygt for 16400 Rdlr. En til samme svarende Fløis Opbygning fæstede 1753. 24870 Rigsdaler. Uaproberede Udgifter og i Contracten forbigaaede eller glemte Ting ved Bygningen, beløb sig til 6000 Rdlr. Herlig og ypperlig er Opfindelsen, at gjøre et Overslag saa rummeligt og ubestemt, at der kan blive noget anseeligt at legge til. Paa den Maade kan man altid være vis paa, at der kommer en-

deel Penge, man ikke havde giort Regning paa, i Circulation.

Stater, der have underkastet sig Formynderskab, nødes til at dandse efter den Pibe, Formynderen finder for got at spille paa.

Walkemøllen i Dyrehaugen var Børnehufets Eiendom. Hans Kongelige Majestets Kammertiener Jessen attraaede at komme i Besiddelse deraf. Om Kiøbet, som bestemtes til 8130 Rd., blev man strax enig; thi naar en byder og en anden adlyder, finder Uenighed ikke Sted. En Fabrik blev anlagt. Hoffet besaae den, foresandt gode og for Fabrikanterne bequemme Bygninger, og troede af det, man foreviste og anpriste, at Anlægget var nyttigt og til Hensigten svarende. At den rette Fabrikaand, Lærlighed, Bindskibelighed og fornuftig Affættning befordrende Fabrikation, ikke bestyrede Anlægget, vidste man den gang ligesaa vel som nu saaledes at skiule, at man ikke engang lagde Merke til dets Fraværelse, og deraf flydende Transport-Omkostninger. Denne Omstændighed, som man meget viseligen hos os er vant til at ansee for ingen Ting, virkede

virkede dog saa meget, at man ikke længe derafter 1767 saae sig nødt til at sælge Møllen, som paa offentlig Auction udbragtes til 10700 Rdlr. Denne Raadesbeviisning kan uden Tvivl Børnehuset skrive paa sin Tabs Konto.

- I. Børnehusets Mennesker som Mennesker efter Naturen. II. Dets Statslemmer og Statslemmer. III. Dets Stat og Stat.

For at vise, at vi have faste Begreb om Børnehuset, vil vi, som Overskriften viser, efter den ny og originale Maade, der aldrig før fremsprang af nogen dødelig Hierne, og for at undgaae Straf paa Liv og Levet, betragte:

I. Menneskene i Børnehuset som Mennesker efter Naturen. Vi have her med 299 Mennesker at gjøre, hvoraf 109 ere indsatte i Børnehuset paa Livs Tid, og

190 kaldes Marsfanger *). Efter Naturen ere unegteligen disse Menneſker fri. Spørsmaalet bliver altsaa, hvorfor og hvorledes have de da mistet Friheden? Man svarer; ved Forbrydelser. Men kan dette Svar ansees for fyldestgiørende? Har man lagt Merke til, hvad der udfordres til at et moralskt Væsen kan straffes for Forbrydelse? En Hovedfordring er uden Tvivl denne, at det Onde, der udøves, virkeligen bliver anset at være et Onde af den, som gjør det. Man har altsaa Ret til at paastaae, at for at blive et Børnehuus-Menneske maae kunne bevises, at det har været en modtvillig Overtræder, hvilket unegteligen forudsætter Kundskab om Lovene og Følgerne af Overtrædelserne. Gaaer ikke denne Kundskab i Forveien, har det sig nok ikke saa ganske rigtig med Frihedens Berøvelse. Sandt nok, lettere, skjønt ikke naturligere, falder den Rettergang, hvori der uden Omstændigheder dømmes, at Kreaturet, der, følgende Naturens Drift, bryder ind i den besaaede Mark,

*) I Aaret 1660 var Antallet paa Fangerne 350. 191 vare Livsfanger, de øvrige Marsfanger. Den her meddeelte Beretning grunder sig paa Underfølgelser, anstillede i næst forbigangne MaiMaaned.

Mark, eller ombytter den magre Felled med den græsrigge Eng, bør Knæet bindes op paa eller sættes i Jollen; end at undersøge, om Kreaturet har faste Begreb, om det er Kreatur efter Naturen eller efter Agerdyrkning, der fordrer Fred. Ligeledes falder det lettere, at binde Knæet op paa Mennesker, der ere uvane, eller sætte dem i Jollen, som Børnehuset kan ansees at være, og paa den Maade forskaffe Staten Fred; end undersøge deres Handlingers Moralitet. Endnu har Oplysning, der, om den skal gavne, maae være forenet med Sædelighed, Selskabelighed og Gudsfrugt, ikke udbredt sit Herredømme saa vidt, at saadan rigtig Kundskab om Moralitet og Frihed, som sund Philosophie lærer, har faaet Sæde med i Criminalretten, der, sluppen ud fra gothiske og hierarchiske Tider, til Skiendsel for Menneskeligheden, endnu bærer alt for mange Præg af dens barbariske Oprindelse. Man vil finde mange, Naturens Drifter overladte, Mennesker i Børnehuset, der ikke ere blevne til moralsk forædlede Skabninger.

Børnehuset geraader det dog virkeligen til Berømmelse, at Politieretten og flere

flere Netter have den fordeelagtige Tanke derom, at det er Stedet, hvorfra Underviisning i Christendom til bedre Sæders Dannelse kan hentes. Flere Snese blive dømte ind til Underviisning i Christendom og kiendelig Forbedring. I denne Adfærd ligger overmaade grundig Kundskab om Mennesket, og megen Bekiendtskab med de ældre Verdsligvises Maximer, til Grund. Nogle af disse førte unge Mennesker til Skigger, for at gjøre dem afholdne; at lade dem see Lediaagiængere, for at dannes til flittige og vindskibelige Mennesker; at omgaaes Drukkenbolte, for at lære Vedruelighed; at lade dem dagligen høre tale om lykkelige, ikke opdagede Tyverier, for at stadfæstes i Begreberne om Eiendom; om hevnfulde, ikke røbede, Anlæg, for at lære Sagtmodighed og Fredsommelighed; om falske, ustraffet aflagte, Bidnesbyrd, for at fatte Kierlighed til Sanddrubed; om falske, megen Undersundighed skiulende, Underskrivter, for at grundfæstes i Troe og Love. Alle disse og flere Opmuntringer til Dyd, findes ikke letteligen saa fuldstændigen samlede paa et Sted som i Børnehuset, og altsaa i Følge
den

den Afsky, Mennesket efter Naturen har til det Onde, gives der ikke letteligen et Sted, hvor Onden dybere kan rodfæstes i de Unges Hierter. Af saadanne, som lære den lille Catechismus, har Børnehuset tredive. Disse undervises af Lærerne i den catechetiske dogmatiske Christendom, og af Lemmerne i den praktiske Religion, der her ikke er saator som til Attestats. Vensfabeligen forenet med den rene Sædelære, paaminder og opmuntrer den til Pligter, som udøves dagligen. Saaes det ikke, hvo skulde da troe, at Børnehuset paa en saa beskuelig Maade beskæmmede Theologiske Faculteter, Opdragelses-Instituter, Opdragelses-Raader, og dogmatiske Umoralister, der ikke engang have drømt om den Forædning, Mennesket efter Naturen her gives. Man forfølge det fra Mennesket af i Børnehuset blevne Statslem, og betragte da:

II. Statslem og Statslem.

Livsfangeterne vedblive stedse at være Mennesker efter Naturen; thi de komme ikke uden

uden for Staten. Deres hele Birkfreds indskrænkes til Børnehusets Sale eller Kieldre.

Marssfangerne derimod blive, ved at komme ud, Kiøbenhavnske Statslemmer. Til hvad Nytte, for sig og andre, er uvist; men saa meget er vist, at den nyttige Bindskibeligbed, hvortil de holdtes i Børnehuset, forsvinder oftest udenfor, af Mangel paa Anstalter.

I Børnehuset vinder Staten paa et hvert Lem henimod 28 Rdlr. aarligen. Dets Arbeids Værdie kan anslaaes til 54 Rdlr., og dets Underholdning til 26 Rdlr. aarligen.

Fandtes sliq Bindskibeligbed og Lærvelighed udenfor, eller bragtes det ikkun dertil, at enhver ved Haandarbeid eller anden Flittighed fortiente aarligen 10 Rdlr. mere end han fortærede, vilde det snarere ophielpe Handelsbalancen, end Altonaer Banquen.

Marssfangerne udlades naar deres Tid er omme; men det er og alt hvad man gjør for dem. Ingen bekymrer sig om at forskaffe dem Livets Ophold, og selv kunde de oftest ikke forskaffe sig det. Mange indsee det, og ønske sig derfor ikke en Frihed, som de

de ikke kunne nytte. Ingen tør betro dem noget, og det regner dem endog til Forbrudelse, om de talte saaledes: „Efterat have
 „udstaaet den os paalagte Straf, hvis
 „Billighed eller Ubillighed det ikke nytter
 „at undersøge, bønfulde vi Regjeringens
 „Retfærdighed, at den vil forskaffe os,
 „som den ved et vanærende Fangeskab har
 „berøvet Midlerne til Livets Nødvendighe-
 „ders Anskaffelse, Leilighed til at fortiene
 „dem. Titler have vi ikke, der berettiger
 „os til at leve paa Statens Bekostning;
 „men Hænder have vi, der, skjønt deres
 „Kræfter ere svækkede, kunne arbejde,
 „naar de ikke bindes. Anviis os anstæn-
 „dige Arbeidshuse, hvori vi nyde den Ret
 „og Skiel, det Ly og den Varme, den
 „Reenlighed, de Rokke, den Uld, hvor-
 „ved vi dagligen kunne fortiene Livets Op-
 „hold. Betiene vi os ikke deraf, da op-
 „tage og straffe man os som modtvillige Tj-
 „gere. Nu derimod er det ikke vor Skyld.
 „Hvorfra tager man Brød i Orken? og
 „hvorledes tilfredsstilles Ravens Fordrin-
 „ger uden Mad? Livets Ophold fordrer
 „Føde; men Fødens Anskaffelse forudsæt-

R

„ ter

„ ter Penge, der ene og allene burde er-
 „ hverves ved Arbeid. Man give os der-
 „ for i det mindste de 333 Pund Uld at
 „ spinde og haspe i Streng, vi aarligen
 „ havde i Børnehuset, og man forskaffe os,
 „ som sagt, Arbeidshuse, hvori Frivillige,
 „ uden at paadrage sig Skiendsel, kunne
 „ arbeide, og ved Arbeid fortjene Brødet.
 „ Mangel paa Indretninger i Staten burde
 „ ikke blive os en ny og utaaleligere Straf.“

Var nogen dristig nok til at indkomme med sli-
 ge Klage, hvad Svar kunde han rimeligen vente sig? Intet uden det, man
 alt for ofte har hørt: Herved er intet at gior-
 re; det henvises til Lands Lov og Ret.

Kunde man ikke afstedkomme sli-
 ge Indretning, burde der i det mindste sørges for,
 at de, som meldte sig i Børnehuset, for at
 faae Ly, Varme og Arbeid, kunde modta-
 ges, og ikke som i forrige Vinter, af Man-
 gel paa Anstalter, bortvises; thi Indret-
 ningen tillod ikke at modtage dem. De der-
 imod af Staaderkongerne optagne maatte
 modtages, og slap saaledes ind. Derved
 forædles Børnehuset; men ikke Kiøbenhavns
 Øbel. Det er Statens Skyld, at Men-
 nesker

nesser efter Naturen ikke blive værdige Statslemmer; det er Statens Skyld, at Gaderne vrinkle af Tiggere. Nationens Forædling og Oplysning vilde sætte alle dens ledige Hænder i Virksomhed, naar naturlige og til vor Forfatning passende Anlæg foredroges unaturlige og kunstige. Paastaaes derimod af de Mægtige, at grovt Klæde og Lærred, som er hver Mands Brug, bæres og slides af Mængden, intet Object er, der bør tildrage sig Opmerksomhed; men vel fint Klæde, Silketoi og Overdaadigheds-Vare, som Fremmede sælge for ulige lettere Priis, end vi kunne forfærdige dem for, og Forskud skal erstatte Entreprenuren den heraf flydende Underballance, maae Staten nødvendig gaae Krebsgang. Dette leder til at betragte Stat og Stat.

III. Stat og Stat.

Børnehuset er en Stat, og Kiøbenhavn en anden, som det staaer i nøie Forbindelse med.

Længe tvivlede jeg, om Børnehuset fortiente Navn af en Stat. Jeg fandt der ingen Giro- eller Laane-Banque; ikke Mængde af Forordninger; ingen Rettergang; ingen Bagtparade; ingen Forgemakker; ingen Collegier; ingen Sæe og Landmagt; ingen kostbare store Fabrikker, ingen Bøvere; jeg var derfor længe tvivlsom, hvad jeg skulde kalde dette Institut. Nogle raadede mig, at kalde det Vindskibeligheds Sæde; andre, Kiøbenhavns eneste Realskole; nok andre, et Forædlings-Institut. Ingen af disse og andre foreslaagne Navne behagede mig. I denne Tvivlraadighed og Forlegenhed opdagede jeg til min inderlige Glæde Protokoller, Erklæringer, Brevtasser, som det er fornemt og collegialskt, at kalde Portefeuilleer, Sergeant, Magasiner, Pensionister, næsten ligesaa mange fortørende som erhvervende Lemmer. Jeg fandt Kirke, Præst, Catechismus, Dyrighed, Undersaatter, Domme, mundtlige Love, Bagt, Sveitsere o. s. v. Længere kunde jeg nu ikke være tvivlraadig. Har Børnehuset, tænkte jeg, disse væsentlige Egenskaber, uden hvilke ingen Stat kan være Stat; saa er det en Stat, bør

bør kaldes en Stat, og behandles statsmessigen. Dens Regieringsform; dens Forhold til andre Stater; dens herskende Religions, Videnskabers og Konsters Tilstand; dens Finantsvæsen; dens Fordele og Mangler, bør altsaa undersøges, udvikles og beskrives. Den, der havde Dagens Statistiker for sig, kunde af dem laane flere Inddelinger, og om han forbigik Fiskeriet, var det ingen Feil, da det ikke har noget.

Regieringsformen.

Vanskeligt falder det at bestemme, enten denne Stats Regieringsform er despotisk, monarchisk, aristokratisk, demokratisk, viziratisk.

Staten er ikke sammensmeltet af flere smaae Familier, der til fælles Sikkerheds og Larvs Fremme ere blevne enige om at forene sig. Det modsatte synes at finde Sted. Fordi de have hiulpet andre af med deres Sikkerhed og Larv, har man nødt disse

gode Venner, fra alle den danske Verdens fire Hjørner, til at leve i Samsund og uadskil-
lelig Forening med hinanden.

Grunden til deres Forening synes alt-
saa at være forskiellig fra andre Staters; men
deri findes dog et Slags Lighed, at andre
Staters, ligesaavel som dennes Oprindelse,
taber sig i et Mørke, der vanskeligen gien-
nemtrænges. Viseligen ubekymrede derom,
finde de beroligende Trøst og Husvælelse i
den almindeligen antagne Maxime: at Fyr-
ster arve Stater, og med dem Undersaat-
ter, der som andet Gods, gaae i Arv. Her-
af vide de, det er Pligt, at bære de Byr-
der, dem paalægges, og skulde disse være
saa tunge og svære, at de ikke allene medtog
Kræfterne, men ogsaa Marven, og det ty-
deligen saaes, at man for at faae den, be-
handlede dem som Savoiardens Æslet,
han vilde sælge, adlyde de ikke desto mindre,
overbeviste om, at blinkende Kaarder, svin-
gede nu af fulde, nu af ædrue Hænder, byde
Fausshed og Lydighed mod Befalinger. Paa
denne Maade er Børnehuset blevet til Stat,
næsten som alle andre Stater, uden at vide,
hvorledes det er gaaet til.

I Følge heraf, som ogsaa deraf, at den regierende Directeur og Inspecteur neppe have nogen skreven promulgeret Grundlov, skulde man troe, Regieringsformen grændsede meget nær til den despotiske; men saaledes forholder det sig dog ikke. Inspecteuren staaer under Directeuren.

Her har man Bizirat, kunde nogen falde paa at sige, og altsaa tyrkisk Regieringsform. Efter liden Undersøgelse bortfalder denne Paastand. Inspecteuren staaer ikke allene under Directeuren, men tillige under en Revisor, og det som mere er, et heelt Collegium.

Athenienserne havde et stort Raad eller Collegium, og deres Regieringsform, veed man, var aristokratisk; Børnehusets maae altsaa ogsaa være det. Dog denne Slutning synes ikke at være ganske rigtig; thi ingensteds har Familiers Vælde mindre at sige end her. Deels ere Statslemmernes Ahner uvisse, deels blandede paa mange forskiellige Maader, deels legger man Dølgemaal paa dem. Embederne ere desuden faa, og Fordelen, de indbringe, saa ubetydelig, at det ikke lønner Umagen, at gjøre dem til

Arvegods for Familiernes. Skulde Directeu-
ren her stikke nogen i Dinene, maae han ikke
have seet ret til. Skeer det, vil erfares,
at timelig Vre, erhvervet ved megen Slæb,
og forbunden med store Brynderier, bliver
ene og alene hans Deel. Hvilket Slæb og
Brynderie maae ikke 100000 Pund Ulds,
2000 Tønder Rugs, en Mængde Madrassers
og andre Ting Indkøb ikke forårsage? Vel
siger Ordsproget: at der er intet Fogderie
saa ringe, at det jo afkaster en Skieppe
Havre; men her er intet Fogderie, det er
en offentlig Stiftelse, hvis Midler bør be-
handles som betroet Gods, som aldrig ind-
renter nogen ærefier Mand noget. Offent-
lige Stiftelser ere desuden Helligdomme, og
enhver Fordeel, man gjør sig paa deres Be-
kostning, er Kirkeran. Inspectorens Løn-
ning er bestemt. Han er desuden underord-
net Directeu- ren, udsat for Revisorens Skarp-
seende Dine, og Collegii Indfald. At Spi-
semesteren, som fordum gav 300 Rdlr. i
Forpagtning om Aaret, kan udbringe sit
Embed til 1000 Rdlr. aarligen, misunder-
ingen ham, som legger Merke til, at han
mætter mange dagligen. Er der Betsignelse
i hans

i hans Mad, hvorfor skulde den da ikke ogsaa være i hans Penge?

Demokratisk kan Regjeringen ikke kaldes, og ulykkelig vilde Staten blive, om den var det. Det vilde da ikke gaae bedre til, end det er gaaet i Holland. Tre hundrede ivrige Patrioter vilde i nogle faa Bestyrere ikke finde en Modvegt, der kunde veie op mod dem.

At Regjeringen ikke er monarkisk, indsees letteligen. Den synes derimod at være en Mellemting mellem den atheniensiske og engelske. Directeuren er Konge, Inspecteuren og de tvende Mestere Underparlamentet, som dog alle ere underordnede det store Raad. Saaledes har Bornehuset uden Overlæg tilfældigen faaet en Regjeringsform, som det frieste Folk i Europa næsten paa samme Maade har bekommet. Forskiellen synes allene at bestaae deri, at de sætte større Priis derpaa, og berømme sig deraf, som om det var deres egne Hænders Gierninger.

Forhold til andre Stater.

Forholdet, den christianshavnske Stat staaer i til adskillige fremmede Magter, er vel forskielligt; men dens onde eller gode Skiebne fører det dog saa med sig, at den overalt maae give efter, og stræbe at holde gode Miner. Dens Politik byder, og dens mange Crises befale det. Hemmelighedsfuld troer den derfor at bør behandle alle Ting, hvilket gaaer saa vidt, at dens egne Lemmer hverken kiende til Bestyrelsen, Pengenes Anvendelse, eller dens afverlende Forhold til andre Stater, hvoraf de fornemteste ere følgende.

Først og fremmest maae ingen Ting forsømmes, der kan sætte den i Yndest hos Directionen og især Overcollegiet. Dens Forhold hertil er omtrent det samme som Pø lens til Rusland.

Kjøbenhavn's Magistrat maae den næsten ligesaa varligen omgaaes. Ei at tale om, at den ligger i Hjertet af dens Land, skylde den den meget for den Omsorg, den drager for en af dens Capitalers Bestyrelse, stor 7800 Rdlr. Skede en nøiagtig Revi-
sion,

tion, kunde det maaskee hænde sig, at af dens bløde Skiød kunde nedregne en Guldregn paa den christianshavnske Stat. En ny Handelstractat med den vilde rimeligen ogsaa afkaste nogen Fordeel. Som en Præliminair-Artikel vilde man uden Tvivl letteligen enes om noget Afslag paa Udgiivterne til Broelægningen og Pompevandet, som nu aarligen koster den 212 Rdlr. Billighed selv synes at fordre det; thi det er en Sandhed, at denne Stats Lemmer, hverken naar de opholde sig der, eller naar de komme ud, forderve Broen med deres Heste og Bogne. Deres Omsorg for dens Vedligeholdelse gaaer endog saa vidt, at man ofte seer dem gaae med bare Fødder paa den.

Politieretten er den i mange Henseender vigtig. Den formerer dens Folkemængde, og den har Eyne til at forsøge dens Indkomster. De ved Politieretten tildømte Bøder tilfalde denne Stat. Dens Interesse staaer altsaa i nøieste Forhold med Politiets Narvaagenhed og Søvnagtighed. Sees der igiennem Fingre med Uordener, og paasees ikke Politieanordningernes Efterlevelse, taber Børnehuset; vaages der over deres Opfyldelse,

delse, vinder det. Forhen indbragte Bøderne aarligen 500 Rdlr., nu derimod neppe 20 Rdlr. Glædeligt, og meer end glædeligt skulde det være, om Aarsagen til denne betydelige Forskiel ikke fandt sin Grund i den anførte Aarsag, men i den en Tid af 12 Aar udviste Mildhed og Naade, og overflødigen uddeelte Almisser. Var det saa, maatte man tilstaae, deres Virkninger have været ypperlige. Kiøbenhavn er da bleven saa sødelig, saa skikkelig, saa lydlig, saa nøie iagttagende Politieanordninger, at 80000 Mennesker ikke begaae Politieforseelser for 20 Rdlr. om Aaret. Til Lykke, Kiøbenhavn, med din Forædning! — Indbrud om Natten, Vandflod, Ildløs, Uadsler paa Gaderne, vedkomme ikke Politiet; langt mindre Ufred i Husene og paa Gaderne ved høi lys Dag. I hvilket Land laae vel nogenfinde Landeplager under Politieretten?

Guldhuset er især en af de fremmede Stater, Børnehuset maae staae i nøieste Benskab med. Aander det, oplives Børnehuset; trekkes dets Aande tilbage, visner og døer det. Hvo modtog vel de 100000 Pund Uld, her aarligen spindes? 16000 Klædninger,

ninger, der aarligen forfærdiges, fordre ikke spundet Uld. Men, lad det være som det vil. Disse Stater ere for nærværende saa forenede med hinanden, at den ene ikke synes at kunne bestaae uden den anden. Dog kan den Stolthed, Guldhuset udøver, ikke billiges. Ret kan den ikke nægtes at have, til at fordre og paastaae Tractatens Efterlevelse; men derfor har det ikke Ret til at foreskrive Love, ikke til at fordre mere Spind og Arbeid, end man seer sig i Stand til at levere. Denne Subordination, som Overmagten underkaster den christianshavnske Stat, er det, der meest trykker den. Havde den Lov til at holde Bøve, og tillodes den fri Affætning af de fabrikerede Vare, vilde den hastig komme saaledes paa Fode, at den bedre kunde forsørge de mange Menneſker, der skal beløbe sig til over 4000, som Fattigvæsenet er ilde forlegen med. Den vilde da kunne forskaffe dem Arbeid, og tilstaae Fattigvæsenets Lemmer, der meldte sig, den Borgerræt, som den i forrige Vinter maatte negte dem. Men maatte nogen spørge, hvortil ſkulde man bruge alt det Garn og Tøi, der maatte blive forfærdiget? Hertil ſvares: i et

et Land, hvor man klager over for stor Mængde af Mennesker, Korn, Garn, Løi o. s. v. der staaer det ikke vel til med opløst Vindskibelighed.

Andre mindre Stater, som den staaer i Forbindelse med, forbigaaes som mindre betydelige.

Religionens, samt Videnskabernes og Konsternes Tilstand.

Dømmes efter de symboliske Bøger, som læres i denne Stat, er Religionen den Særtorphianske, eller maaskee rettere, den forkortede Pontoppidanske. Kirken, som holder Samsund med den udenfor herskende, har Orgelværk lige over Prædikestolen, Pulpitur, Daab, Skriftestoel, Altergang, Confirmation, Præst, Degn, Skoleholder og Ringer, der ved Klokkers Lyd tør forkynde Gudstienestens Begyndelse.

At undersøge, hvorledes Religionen læres i et Land, der har saa mange udvortes Beviser paa Retteoenhed, vilde venteligen for-

fortiene Navn af Formastelse. Med de indvortes kan man aldeles ikke befatte sig, da de allene ere Geistlighedens og ikke de Troendes Sag, der hverken ere Deputerede eller Committerede i dette Collegium. Hvad der staaer i hellige Portefeuiller og Protocoller kommer ikke nogen anden end Geistligheden ved. De allene have Nøglen dertil. Denne Troe har man i Børnehuset. Aldrig hørte man derfor, at der gaves theoretiske Atheister, men vel endeel praktiske. Overhoved læres Ordet her purt og reent, uden mindste Kietterie eller forsængelig menneskelig Tant. Et Usskum af et Menneske, der sidder i en Kassekielder, vil man finde særdeles vel oplyst. Han nævner Christum meget passende, og bøier Knæene hver gang; men desuagtet har han ikke aflagt, naar han finder Veilighed, at dræbe uskyldige Børn, og begaae andre grove Misgierninger. Af hans Tale og Gebærder at slutte, skulde man troe ham rettroende.

Denne Stats Lemmer ere særdeles flittige Kirkegængere. Det er ikke mindre opbyggeligt end smukt, at see en Menighed, bestaaende af Jøder, Catholiker, Reformerte,

meerte, Lutheraner, dyrke Gud, uden at forfølge hinanden. En Athanasius og Cyrillus vilde her have lært at overbære og være tolerante.

Videnskabernes og Konsternes Tilstand kan ikke siges at være blomstrende. Midaldalderens Smag synes at være den herskende. Børn lære at læse A B C og Catechismum. Videre drive de det ikke. Andet har man ei heller Ret til at formode. Her er intet Academie, intet Facultet, ingen Promotion. Heraf flyder et endnu større Onde. Det er saa langt fra, at Videnskaber, Indsigter, Duelighed æres, at de endog foragtes. Tænk engang! En lovkyndig Mand, en stor Poet, tvinges til at raspe Træ. Fingre, bestemte til at bringe Hiernens Foster frem for Lyset til Retfærdigheds Haandhævelse, Sædernes Forbedring, Mennekkets Forædning, bruges til at føre Naspem, der forvilder Indbildningskraften, forstyrrer Fornuften og dræber Geniet. Heri følger dog denne Stat ikke sin egen Være. Den har lært den af de større Stater. Der vil man finde Poeter, Lovkyndige, Botanister o. s. v. brugte til at beregne

beregne Wg, Høns, Duer, Landsskyld, hvilket er et virkeligt Rasperie for Hovedet. Andet kan man ikke vente, saa længe man troer, ved Hævd, arvede Rettigheder, og Befalinger at kunne udrette, hvad man lyster.

Videnskabernes Opkomst og Floer synes at være denne Stat ikke allene ufordeelagtig, men endog skadelig. Man har for nogle Aar siden havt en Erfaring, der gøtgjør denne Paastand, og beviser, at de lidet kiende dens sande Fordeel, der tilraade deres Opmuntring og Fremme. En Mand, som udenfor havde gjort sig berøgtet ved Videnskabernes og Themidis Misbrug, blev optaget blant Børnehusets Borgere, og anseet for en Videnskabsmand. Vret, agtet og tilbedet, opkastede han sig til Regent. Han befalede, og man adlød med en Nøiagtighed, der vidnede om fuldkommen Hengivenhed og Kierlighed. Han paatog sig at kuldkaste Regieringsformen, og der fattedes lidet, i et for ham lykkeligt og ærefuldt Udfald. Staten vilde det dog ikke have geraadet til Fordeel. Dens saa Betiente havde blevet et Offer for 300 Menneskers Raserie; men deres Tilstand vilde og for Estertiden have

blevet langt slettere, tungere og ynkværdigere. Videnskabernes Lys er alt for klart og brændende, til at uersarne Dine skulde kunne taale deres Glæds. I Hænder, som ikke have lært at omgaaes dem, ere de ligesaa frygtelige som Sverdet i den Rasendes. En Jagttagelse Socrat allerede i sin Tid gjorde. Der bør altsaa holdes flittig Vagt paa denne Stats Toldboer, at Videnskaberne ikke indsnige sig paa ny, og fuldføre den begyndte Ødelæggelse. I de større Stater har man intet at frygte af dem. Der møde Indsigter, Kundskaber og Dueligheder hinanden. Imellem sande Fortienester, Dumdriftighed og Fremfusenhed, skielnes med ligesaa megen Upartiskhed som Kyndighed. De Vres støtter, der tilkomme hine, kunne disse umueligen tilvende sig. Begten, hvorpaa alting veies, er nøiagtigen justeret.

Hvad der gielder om Videnskabernes Foragt og Skadelighed, gielder ogsaa største Delen om Konsterne. Juvelerere, Skrædere, Parykmagere, Haarskærere, Modehandlere og Modehandlerinder, som udenfor aagre saa fortreffeligen med deres Pund, at Mænd og Qvinder ved deres Konstflid blive
anseete

anseete for det, de ikke ere, hine værdige og fortiente, disse skønne og elskværdige, nødes her til at spille deres Indsigter, Kundskaber og Dueligheder paa utaknemmelige Gienstande, der ikke formaae at frembringe saa nyperlige Virkninger. De skal og maae karte, raspe, spinde Uld; Arbeider, der ikkun ere Biting til det, de udenfor forrettede og udrettede. Som man behandler oven anførte for Konstsmagens Udbredelse vigtige Mænd, behandles Destillerere, Postebagere, Bakkelsemagere og alle andre Kunstnere. I et halvt Aarhundrede har man ene og allene kartet, raspet, spundet, og saaledes, uden at gaae videre, synes Forsættet at være, at velte sig af et Aarhundrede i et andet, uden at bekymre sig om denne Sandhed: at naar man ikke gaaer frem, gaaer man tilbage, da Naturen fører det saamod, at Stilstand er umuelig. Endog heri har den christianshavnske Stat store Forgængere, som i Gierningen fuldkommen ligne den, skjønt de med Ord paaftaae, at ville Forædling, Forbedring og Fremgang til det bedre. Men hvorledes vil man det? Man vil Dplysning, uden at sørge for vel indret-

tede Skoler; man vil Forædling, uden Opmuntring til Dyd; man vil Fremgang til det Bedre, uden Fortienesters Belønning. Det eneste man gjør, er at flytte Patienten fra Seng til anden, og hvad vindes herved? Leiets Forandring.

Finantsvæsenet.

Den ovenansførte Forbindelse, Staten staaer i til andre Stater, indskrænker og hindrer paa mange Maader dens Finantsers Floer. Desuagtet staaer dog dens Indtægter og Udgifter i et saadant Forhold, at den ei behøver ideligen at foretage nye Operationer, for at sfiule deres virkelige Tilstand, og undgaae at legge Balancen frem for Dagen, som ikke sielden i vore Tider er Tilfældet.

Dens Indtægter.

x) Rente af Capital 24493 Rdlr.

2 mk.

1000 Rd.

2)

	Transport	1000 Rd.
2)	Af Grundtærtens Revenne beta-	
	les aarligen til denne Stat	2500 =
3)	Classelotteriet	1000 =
4)	Assistenshuset	400 =
5)	Gotgiørelse for Consumption	500 =
6)	Lemmernes Fortieneste omtrent	4000 =
7)	Raspehuset omtrent	1800 =
		<hr/>
		11200 Rd.

Uviffe Indtægter.

- $\frac{1}{3}$ Deel af foresaldne Confiscationer i Danmark
- Bøder efter Politiedomme
- 5 Pro Cent af Kongelige Civilbetienteres første Gage

Disse Poster kan ikke ansættes til noget vist; men hielpes dog til at balancere mod Udgifterne.

Udgifter.

- Lemmernes Forslægning omtrent 8000 Rd.
 - Renovationskat, Broelægning, Pompevand
		212 =
§ 3		3)

	Transport	8212 Rbd.
3)	Til den latinske Skole	500 =
4)	Begravelsesomkostninger	300 =
5)	Medicin	900 =
6)	Klæder	250 =
7)	Brænde, Steenful, Sæbe, Træ, Halm, Koste, Sand	700 =
8)	Locummernes Renovation	190 =
9)	Inventarii Forbedring, Repa- ration paa Bygningerne	2000 =
10)	Lønninger	1900 =

NB. Mesternes Løn betales
dem med 7 Pro-Cent af
Spindefortienesten.

14952 Rbd.

11200 =

3752 Rbd.

Den udkomne Deficit formindskes me-
get ved de uviste Indtægter, og vilde ikke
allene forsvinde, men endog en betydelig
Overbalance finde Sted, naar gangbare Lande-
Priser gives for Spindet, der leveres til
Guldhuset. I det Tilfælde vilde Statens
Velstand tiltage betydeligen, og mangen
Ind-

Indretning til dens Rodsæstelse kunne foranstalles.

Var denne Balance giort, for at formaae det Almindelige til at tage Actier i Indretningen, vilde den have faaet et ganske andet Udseende. En Overbalance, der forsikrede Actietagerne en 30 til 50 pro Cent i det mindste, vilde letteligen have været udbragt. Natur- og Stats = Vanskeligheder havde man da skiult. Man havde forbigaaet, at den er anlagt i en stor Stad, hvor dens Yngel opvoxer og moednes til at blive dens Borgere; at den maae modtage og bruge fremmede Vare, endog Levnetsmidler til dyreste Priser, Pundet nemlig af Smørret betales med 24 til 32 β . og en Tønde Rug med 19 til 20 mk. til den forhen angivne Tid; og mange andre Hindringer, der trykke en arbejdende Stat.

Dog, hvad vil man tale herom. Statens Finantsvæsen staaer virkeligen paa en god Fod. Den har ingen Bexelcours; intet Forlaan paa tilkommende Aars Indtægter; intet betydeligt Pensionistreglement; ingen dobbelte og tredobbelte Embeders Besætnings; ikke mange uviffe extraordinaire Udgifter.

Betienterne derimod have deres bestemte Løn, og Mesterne, der skal paasee Arbeidets Forfærdigelse, betales i Forhold til det Arbeid, der forfærdiges.

Harde man fra 1730 sluttet sliq Accord med alle dem, der have tilraadt og formaaet Regieringen til at anlegge og oprette Fabriker, Compagnier, Banquer o. s. v. vilde de isteden for at skade have gavnet Staten. Egen Fordeel driver bedre til Pligters Opfyldelse, end fast Gage og Ansvar, som aldrig fordres. Skaarer af berigede Windmagere skulde da ikke have udført store Capitaller af Landet, og Glashytteforvaltere ikke beleet den Godtroenhed, der giver rede Penge og fuld Betaling for Skaar. Kongen og Landet vilde have vundet utroligt, naar visse bestemte pro Cent af den beviisligen udbragte Gevinst havde blevet deres Løn. De vilde da som Mesterne i Børnehuset have sørget for, at meget var blevet forfærdiget. Tillod Indretningen det og var det giørligt, at mere end 100000 Pund Uld kunde spindes af de i Børnehuset værende Lemmer, kunde man giøre sikker Regning paa at mere blev spundet.

Blant

Blant andet, som her hindrer Finantsernes Floer, bør Sygdomme regnes. 60, ferre eller flere Syge fortiene ikke allene intet, men koste noget anseeligt. Aarsagerne til disse mange Sygdomme ere ikke af et Slags. Nogle synes at kunne forebygges, andre ikke. Mange Menneskers Indslutning i ænge Rum, veed man, er Sundheden skadelig. Skal Virkningen deraf forebygges, maae den størst muelige Keenlighed og god sund Føde tilveiebringes. Rummeligere Bærelser kunne vel ikke forskaffes; men større Lyft til Keenlighed hos Lemmerne, især i Henseende til Klæderne, og bedre Føde var ikke umueligt, naar man uafbrudt opmuntrede og tilholdte Lemmerne at holde Klæderne og Bærelserne rene, gav dem noget mere for deres Arbeid, og befriede Stiftelsen for Udgifterne til Broelægning, og den latinske Skole. Lemmerne vilde da undertiden kunne købe sig Mad, tillavet af got friskt Orefiød, og mange Medicamenter vilde derved blive undværlige. Det Almindelige og Stiftelsen vandt derved, og Hensigten opnaaedes fuldkomnere og bedre. Menneskeligheden vilde fryde sig, og Easternes ulykkelige

felige Offere ikke sukke over uretfærdig og ubillig Behandling. Bør man ikke lade det Umælende sukke over sig, hvor meget mindre vore Medmennesker. J, af Verdens Tummel alt for meget forvildede, til at kunne føle og kiende de menneskelige Elendigheder, siger ikke, at Retfærdighed herved trædes for nær, og paastaaer ikke, at Straffen er forholdsmæssig til Forbrydelserne. Frihedens Beværelse er et større Onde, end J forestille eder, og en Straf, man aldrig burde tilkiende og iverksætte, uden naar den yderste Nødvendighed gjør det til Pligt.

Finantsernes Tilstand er, og kan altsaa ikke være glimrende; dog er den i Sammenligning med andre Staters fortræffelig. Man kiender her ikke til Finantsoperationer, der for en kort Tid blender Diet ved de Fordele, der med Visshed paastaaes at skal komme, og som om kortere eller længere Tid ganske naturligt forvandles til Tab, som de arbejdende Stænder maae betale. Ligesaa lidet kiender man til Finantsstyrere, der ved at fradømme alle andre Menneskeforstand, røbe, at den, de indbilde sig selv at besidde, ikke rangerer med de første, neppe med de sidste

sidste Klasser i Fornuftens Rangforordning. Saa længe slige kloge Herrer iagttage denne Forsigtighedsregel: ikkun ved bredden Bord at udkramme deres Wiisdom, lykkes det dem at blive anseete for Vidundere. Drifte de sig udenfor, gaaer det dem ikke bedre end Icarus, der trodsede Solens Magt. Deres Borvinger smelte, og deres derved forsaarsagede Fald bliver icarist.

Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas,
 Icarus immensas nomine signet aquas.
 Nempe quod hic alte submissius ille volabat,
 Nam pennas ambo non habuere suas.

Statens Fordele og Mangler.

Ingensteds skjønes bedre paa Fortienester. Pligters Iagttagelse medfører Belønning; deres Overtrædelse Straf. Hvad der er Pligt, og hvad der ikke er det, er saa nøie bestemt, at ingen kan undskyldes sig med Uvidenhed. De ere ei heller saa mange og forskiellige, at deres Mængde kan forvilde. Hvad der er Pligt i Dag, det er og i Morgen.

Ingen

Ingen Persons Anseelse finder Sted. Der gives ingen, saa kaldte, høiere Stænder; altsaa ingen Vergierrighed, ingen Kenker af Betydelighed. Som de affselede Le-gemer i deres mørke Bolig ere alle her hinandens Lige uden mindste Forskiel. Gunst og Yndest virke lidet; roligen sees derfor det Tilkommende i Møde, og Ønsker holdes for at være utidige. Moder kunne ikke trænge sig giennem eller bestige Mure, der bevogtes af gammeldags Tarvelighed. Bøllyst skielver blot ved Synet, og drifter sig ikke engang til at komme nær. Konstig sammensat Bedragerie finder her intet Parterre, der tilflapper det henrykkende Bisald. Enhver vaager over egne, og controllerer med andres Rettigheder. Ingensteds er man saa frygtsom for at laane uden at betale. Sagen er denne. Man kan her ikke gjøre Opbud; Boerne kunne ikke komme under Rettens Behandling; pro forma Vexler circulere ikke, og Accorder indgaaes ikke af Creditorerne. Enhver skal og maae betale sin Gield. Denne Pligt er bleven til en ligesaa urnggelig som for Skyldneren redselsfuld Lov. For en laant Hovedsum, som udgjør en Capital af

58,

5 ß , og hvis Rente beregnes dagligen til $\frac{1}{4}$ ß , frygter og skielver Skyldneren saa synligen, at Inspecteuren og Mesterne strax merke det. En Bxerel paa fem Skilling, seer man alt-saa, er en Sag af største Vigtighed i Bør-nehuset.

Det, hvorfor Livets Nødvendigheder anskaffes, leveres enhver dagligen Klokken 7 Slet om Morgen.

Livsfangeterne, hvoraf 6 bestandigen arbeide i Caliatur-Møllen, nyde

6 Dage, hver daglig 6 ß

den 7de Dag 9 ß .

er ugentlig 45 ß . hver.

3 Kasperiet 6 Dage, 4 ß .

den 7de Dag $7\frac{1}{2}$ = er $31\frac{1}{2}$ ß .

Mødre med et Barn 6 Dage 5 =

den 7de Dage $7\frac{1}{2}$ = er $37\frac{1}{2}$ =

Vasserpiger, 4 Personer

6 Dage 4 =

den 7de Dag $9\frac{1}{2}$ = er $33\frac{1}{2}$ =

Alle øvrige Fanger 7 Dage 3 = er 21 =

Halv vorne Børn 7 Dage $2\frac{1}{2}$ = er $17\frac{1}{2}$ =

Desuden tildeles hver

Person dagligen $1\frac{1}{2}$ Pund Brød.

Lemmernes Fortieneste beregnes saaledes:

for en Streng at skrube	$\frac{3}{4}$ ß.
kradse	$1\frac{1}{4}$ =
spinde	$2\frac{3}{4}$ =
haspe	$\frac{1}{4}$ = er 5 ß.

Al Spind leveres efter Talhaspe, $2\frac{5}{8}$ Alen i Omkreds, som, naar den dreies 44 Gange omkring, gior et Knef, og 22 Knef en Streng.

En Streng Klædes-Kiede skal veie 30 Lod

Klædes-Tslet . 36 =

En Streng Vais Kiede-Garn 34 =

Vai-Tslet . 56 =

En Streng ordinair dubleret

Liste-Garn . $1\frac{1}{4}$ Pund

fiin dubleret 1 =

En god Spinder skal daglig levere af

Klædes- eller Vais-Kiede, spundet $2\frac{1}{2}$ Streng

af Klædes-Tslet 3 =

Spinderiet modereres efter enhvers Kræfter og Haandelag.

En god Skrubber leverer daglig skrubbet Uld til . . . 16 Streng

En god Kradser ligeledes

kradsset Uld til 8 Streng.

Heraf

Heraf sees, at Pligterne og Fortienestjerne ere nøiagtigen bestemte. Det er ogsaa dette, der regnes til Fordeel, ikke den ringe Betaling, som gives derfor.

Den Sparommelighed, her iagttages, geraader ligeledes til Fordeel.

300 Mennesker klædes og varmes for 950 Rdlr. aarligen, hvilket ikke er 4 Rdlr. for hvert om Aaret. Man maae derfor spare paa Brændet, og denne Besparelse gaaer saa vidt, at omtrent 100 Favne mindre forbruges end for 22 Aar siden. Klæderne kunne ei heller blive smukke. De opfyldte derfor ikkun Hensigten, man burde have med Klæder, at beskierme Legemet mod Kuldens Virkninger. Man gaaer derfor ogsaa næsten nøgen, naar Veirliget tilladet det. Puds og alle de Unødvendigheder, som Moden gjør til Nødvendigheder, lærer man her at undvære. Derimod sørges der for, at Leiet og Bærelserne, saavidt Omstændighederne tillade det, holdes rene, og heri gjør Børnehuset mangt et høiadeligt Slot i Westphalen til Skamme. Ved at sættes i Ligning med Livegnes og Bornedes Boliger, vinder det usigeligen meget. Deres Bærelser ere ikke
saa

faa rene, og deres Leie ikke saa got. Lemmerne ligge henved 30 og derover paa et Loft, og tvende i hver Senge. Endeel har Laaner, og overalt er der reenligt. Deres Boehave er, som det sømmer sig Mennesker, der følge Naturen, der ikke vil noget overflødig.

Mange Indretninger, der langt fra ikke fordre saa megen Tilsyn, og hvor Mangel af Tilsyn ikke er saa ødeleggende, have en Mængde Betiente; man kunde maaskee derfor regne det til Mangler, at her ikkun gives en Inspecteur, tvende Mestere, en Justitssergeant, en Portner, og en Nattevægter, eller med andre Ord, sex Mennesker til at styre og regiere Livsfanger, 18 Mandfolk, 84 Qvindfolk, 1 Dreng, 1 Pige; Marsfanger: 53 Mandfolk, 116 Qvindfolk, 4 Dreng, 22 Piger; men betragtes Sagen fra den rette Synspunkt, er det uden Tvivl en Fordeel. Skulde her holdes saa mange Betiente, at deres Kræfter kunde staae i Forhold til Fangernes, vilde det koste meget, og det blev altid et Spørgsmaal, om der ikke mere tabtes end vandtes derved. Man vilde forlade sig paa physiske

ffe Kræfter, isteden for moralske, der nu tilveiebringe Orden og Sikkerhed. Den ene vilde vælte Byrden fra sig paa andre, og Bestyrelsen tabte usigeligen derved, ei at tale om mange andre Uleiligheder, som ikke vilde mangle at indfinde sig. Overalt er det en unegtelig Sandhed, at jo ferre Kræfter man kan bruge til en Maskines Gang, desto bedre. Ansæt flere Opsynsmænd, den herskende Orden tilligemed Sikkerhed vil forsvinde. Men paa den anden Side er det ligesaa unegtelig en Sandhed, at Arbeidet er ikke mindre tungt end besværligt, og forbundet med en dagligen overhængende Livsfare. Hvor frygtelige ere ikke 300 ryggeløse Mennesker, hvoriblant mange ere fortvivlede, og ikke faa ved Banen grusom blevne Mordere, for sex Opsynsmænd, der ikke allene skal bestyre dem, men endog tilholde dem at efterkomme deres Pligter, og straffe dem i Overtrædelses-Tilfælde. Man skulde troe det umueligt, naar ikke Erfaring viste dets Muelighed.

Her har man ikke at giøre med ubevæbnede, i deres Kieldere og Huller indsluttede Fanger; men med Mordere, der ere forsynede med Kasp, Tang, Dre o. s. v. som

som de villigere og bedre bruge til deres Befrielse, end til det, hvortil de nødes at bruge dem. Exempler høves og, at de have brugt dem dertil. Iblant andre havde et saadant Menneſſe brudt ud, og da han merkede hans Udbrud ikke var ſkiult, forſkandsede han ſig i en Kielder, og ſagde med Øren i Haanden i en Tone, der gav tilkiende, at det var hans fulde Forſæt, til dem, ſom ſøgte ham, at den, der underſtod ſig at nærme ſig, ſkulde komme til at ligge død for hans Fødder. Inspecteuren, der havde erfaret Alarmen, kom til, gik ene til ham, og tiltalte ham ſaaledes: Ven, hvad er det, du tager dig for? Har jeg vel nogensinde gjort dig noget Ondt? Du har altid været et ſkikket Menneſſe. Læg den Øre bort, og kom ud. Svaret, ſom ſtrar fulgte, blev dette: For Deres Skyld, Hr. Inspecteur, vil jeg gjøre det. Enhver anden ſkulde have lagt for min Haand og denne Øre. Han kaſtede derpaa Øren og kom frem. Magten kunde have tvunget ham; men ikke letteligen forekommet en Ulykke.

For Stiftelſen er det altsaa unegtelig i mange Henseender en ſtor Fordeel, at den

den bestyres af saa; men for dem, som bestyre den, er det en ligesaa tung som farlig Byrde.

Midlerne, hvorved denne Stats Koer, hvis Undersaatter udenfor ere ikke mindre uregierlige end halstyrige, saa heldigen styres, kan ikke være Tænkeren ubekjendte. Han bliver hastig vaer, at Billighed, Retfærdighed og Menneskekierlighed sidde ved Roret, og hvor skulde han kunne miskiende deres Virkninger, Endighed, Urefrygt, Gienkierlighed? Skulde han til andre Tider kunne tvivle herom, vil Tvivlen ganske forsvinde paa Inspecteurens Fødselsdag. Den er Indvaanernes festligste Dag om Aaret. Glemmende deres usle Tilstand, trykkende Kaar og nagende Gienvordigheder, overgive de sig saa ganske Glæden, at man skulde troe, det var lykkelige frie Mennesker, der anstillede Forlystelser. I selvgiorte Sange, der vel ikke bære Smagens, men dog Erkiendtligheds Præg, legge de for Dagen deres varme uskromtede Følelser for deres Ven og Belgiorer. Det største og mindst tvivlsomme Beviis paa hans gode, billige, retfærdige og menneskekierlige Opførsel mod dem.

Tiltaalede, pryglede og forfordelede han dem som Ladefogden, Ridesfogden og Herremanden ofte giøre mod Hovbuddet, skulde han ikke kunne være sikker iblant dem; ikke tilveiebringe Orden og Roelighed, og endnu mindre af dem blive anseet for deres Ven, der ene og allene er det, der giver Maskinen en ordentlig, stadig og varig Gang.

Man har tildeels seet (alt maae egen Undersøgelse lære) hvad han udretter; man bør og see Bevæggrundene, der virke paa ham.

Sex hundrede Rigsdalers aarlige Løn og Huuslye er alt, hvad han nyder af timelige Fordele. I de sildigere Tider har man endog fundet for got, ventelig til en Belønning for hans lange, troe og sure Tjeneste, at binde ham Hænderne saaledes, at han nu ikke som fordum seer sig i Stand til at sørge for Indvaanernes Vel og fremme deres Færv. En halvfiirdsindstyve Aars gammel Mand kan ikke have meget at vente i en Verden, der sielden dommer og lønner rigtig, især i et Embed, der har intet af det Glimmer, der tildrager sig Opmærksomhed og Beundring; men desto roligere kan han vente det Tilkommende, hvor det paa hin

Side Graven vil hede til ham: Vel dig, du tro Arbejder. Du har været tro over lidet, jeg vil sætte dig over mere.

Til Statsfordelene har man troet at kunne regne: Pligternes og Fortienesternes Bestemmelse; Sparsommeligheden, der iagttages; at Fortienesten ikke opædes af mange Betiente; og endeligen Inspecteurens Ærlighed, Overlæg, Mod og Standhaftighed, efter Muelighed at vaage over og fremme Statens Vel og Lær. Til Manglerne bør blant andet regnes: Den ringe Priis, man sætter paa Indvaanernes Arbeid, som gjør, at de maae leve uslere, end de burde; den liden Omsorg, man drager for at klæde dem; og endeligen de Skranker, man sætter Inspecteurens Nidkierhed og Virksomhed, at fremme Indvaanernes Lær, hvilket endnu med faa Ord skal berøres.

Hver Løverdag indleveres Regning til det Kongelige Uldmanufaktur over denne Stats Fortieneste paa følgende Maade:

For 6 Pund Uld at flægge	14 ß .
En Streng Klædes- eller Bais-Ki-	
de, eller Klædes Ijlet, at skrub-	
be, kradsse, spinde og haspe	5 "

£ 3

En

En Streng Vais Iplet : Garn og Decken:

Garn , som doubleres 7 f.

En Streng Lisse:Garn at skrubb , krads , spinde , haspe og doublere 7 f.

Regnes Tiden , der medgaaer til slikt , sees , at Fortienesten er liden. Gaves ikkun i Skil. mere for Pundet , indkom derfor aarligen omtrent 500 Rdlr. , som anvendte til Statens Sikkerhed og Nytte , vilde indbringe betydelige Fordele. Man kunde derfor undertiden lade uddele Kisd og Klæder. Hint vilde styrke Legemeerne ; disse beskyttede dem. Den store Mængde Syge vilde derved , som forhen anmerket , forringes , især naar man tillige sørgede og kunde sørge for , at Klæderne holdtes rene og Lintstiet blev vasket , hvortil ikkun hver ottende Dag om Sommeren , og hver tiende om Vinteren bruges , der letteligen indsees , ikke er tilstrækkeligt. Man burde bedre sørge derfor , at ikke Skidensfærdighed , Nøgenhed og Sult skulle giøre de herskende Sygdomme smitsomme , til stor Skade og Ddeleggelse , ikke allene for Staten selv , men og for alle Stater , hvormed den staaer i Forbindelse. Det er altid bedre og priseligere at forekomme et Onde , end afhielpe de derved forarsagede Ulykker og Ddelæggelser. I det mindste burde der sørges for , at der havdes tilstrækkeligt Vand , og ikke som nu , lade det komme an paa en Kende , der , forstoppet eller brøstfældig , ikke giver det Vand , hvorved Tørsten slukkes , Mad tillaves , og Keenlighed forskaffes. Skulde Christianshavn ikke være af den Vigtighed , at to Kender kunde anskaffes ?

Endeligen kommer man til en Statsmangel , som skal blive den sidste , da man allerede forhen i Forbigaaende deels har peget paa , deels udmerket de vigtigste , og denne bestaaer , som allerede sagt , i de Stranker man sætter Inspecteuren.

Det er uden Tvivl en Sandhed : at den man betroer et Foretagendes Udførsel , ham bør man og betroe

betroe den udforderlige Magt. Negter man ham den, kan han ikke opnaae den tilsigtede Hensigt, men kan man ikke betroe ham Magten, bør han ei heller vælges. Overbeviist om denne Sandhed, overdrager man den valgte Capitain Skibets hele Commando, hvorfor han først efter tilendebragt Reise aflegger Regnskab. Sæt, at en eller anden, for Ex. Koffen, ikke var ham i alt underordnet, hvad vilde Følgen blive? Der var nu en anden Magt, der deels kunde besnære, deels svække, deels tilintetgøre den Magt, der skulde, men i dette Fald ikke kan, styre det Hele. Splidagtighed, Tvedragt, Uenighed vil hastig indfinde sig, og gjøre den beste Capitains Duelighed tvivlsom, uvirksom og maaskee endog unyttig. Skulde noget lignende, som man har Grund til at formode, finde Sted i den christianshavnske Stat, seer man, det er en Mangel, der kan have de farligste Følger.

Vilde man Statens Vel, burde man ikke allene bortrydde sig Hindring; men og sætte Inspecteuren i Stand til at kunne belønne. Kan han ikkun straffe, er det ham ligesaavel som enhver anden Negent umueligt, at fremme Statens Larv. Betroes ham en Sum til denne Hensigts Opnaaelse, vil han vel vide at gjøre Regnskab derfor, ligesaa vel som det øvrige. Tillid bør være Grunden til Embedsmænds Valg; Tillid bør man have til Bestyrelsen; men dem selv tilkommer det, at vise sig værdige til denne Tillid. Af deres Handlinger vil det hastig fremkinne, om de og virkeligen ere det. Svaghed og Nedrighed ere mistænkelige og mistroiske; Styrke og Uedelmodighed kiende ikke Mistanke og Mistillid; Wiisdom og Klogskab veed at betage dem deres skadelige Virkninger.

Et bør endnu omtales. Da man har Beviis paa, at de Fattige have Tillid til Staten, og forgieves

ves have søgt, at blive dens Undersaatter, burde Bøvelser indrettes for dem, hvor de uden Skam kunde fortiene Livets Ophold. Oprettede man tillige Bæverstole, hvorpaa deres Arbeid kunde gøres til affættelige Røbmandsvare, vilde derved en saadan Mængde forskaffes, at saavel Land- som Sø-Eraten dermed kunde klædes, og den Tanke aldrig fremkomme, at forskrive Klæde fra Berlin.

Den, der paa samme Maade, som steet er, uden Fordomme, uden Fiendskab eller Bønskab, vil anstille Undersøgelser, hvortil han hverken bruger Teleskop eller Mikroskop, vil erfare de her leverte Undersøgelses Nøiagtighed og Paalidelighed. Er der af Skjodesløshed, Partieaand, eller nogen anden Marsag begaaet Feil, eller sagt Usandheder, vil Strafsen, vel fortient Foragt og Skam, ikke udeblive.

De mange øvrige offentlige Stiftelser tilbyde en vidtløftig Mark, der ikke letteligen giennemvandles og undersøges. Skulde man finde Leilighed til at bereise den, skal upartisk Frimodighed ogsaa der blive Veiviserinden og Pedsagerinden. Det Gode ikke blive skjult, og det Onde ikke fortiet. Findes hos en eller anden af dem, at man i 14 Aar har opholdt en Mandes Regnskab, uden at eftersee det og meddele Qwittering, endskjønt der i den Tid var udvirket trende Cancellie-Ordre, der paamindede om og tilholdte at eftersee det og quittere derfor; kan saadan Stiftelse ikke berømmes for Nøiagtighed i Regnskabssager.

Maanedskriftet

Kjøbenhavns Skilderie.

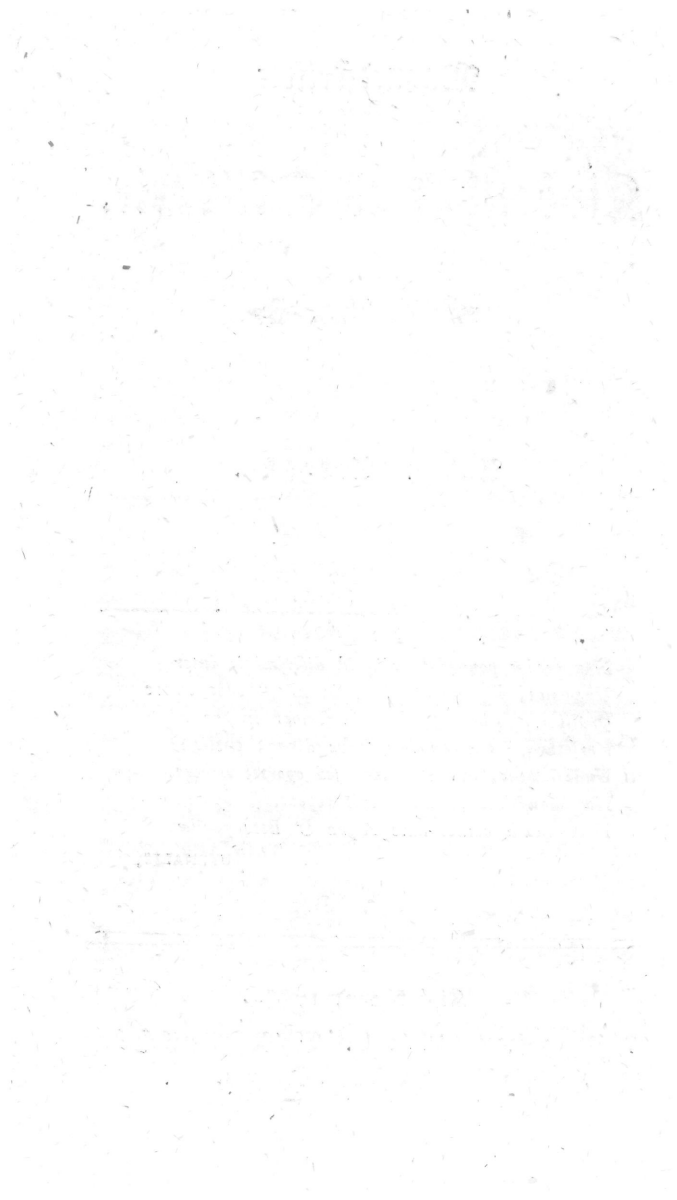
Anden Aargang.

*Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
Unguenta, & corium, lucri bonus est odor ex re
Qualibet. Illa tua sententia semper in ore
Versetur, dis atque ipso Jove digna, poetæ:
Unde habeas, quærit nemo, sed oportet habere.
Hoc monstrant vêtulæ pueris repentibus assæ:
Hoc discunt omnes ante Alpha & Beta puellæ*

JUVENALIS.

Kjøbenhavn, 1788.

Trykt og faaes tilkøbs hos Christ. Friderik Holm,
i store Siølsstræde No. 218.

Maanedskriftet

Kjøbenhavns Skilderie.

No. 1—6.

Anden Aargang.

November 1787 — April 1788.

Noget om Skibsbyggerie og Flaader.

Indledning.

Alle Videnskabers Forening og Stræben til et Diemeed, ophøiede i vore Dage Mennesket paa den lysende Epidse, hvorfra han overskuer hele Skabningen, trænger ind til dens meest skjulte Sammensøininger, opløser og sætter dem sammen for at tilfredsstille sin Videlyst, udregner Naturens Kræfter, forsøger og formindsker dem, alt efter som de skal tiene til at udføre hans Planer. Han blander Elementerne sammen, benytter sig af deres Uenighed, tringer dem til, midt i deres Rase, paa deres Ryg at føre ham

Anden Aargang.

A

desto

desto hastigere frem; Stierne ere hans
 Bevisere, Strømmene og Oceanet hans
 Trældyr, tusende Tordner bebude hans
 Hevn, nedslaae hans Fiende. Saaledes
 feirer overalt Menneskets Egennytte, Er-
 gierlighed, Had.

Men, haver nu dette samme Mennes-
 ske Ret til, naar han befaler over en vel
 udrustet Orlogs-Flaade, at sige: Mine Vi-
 denskabers Planer kan Elementerne ikke selv
 tilintetgjøre, jeg vil og kan udføre dem. Er
 denne Menneskets Hovmod prisværdig? Ikke
 mindre, den er ufornuftig, og just denne
 forblinder ham og viser ham fra den foragte-
 ligste Side: hvorledes han midt i sin Klog-
 skab er barnagtig, ja i Farer tvivlsraadig,
 kvindeagtig. Hisset sættes et svømmende
 Kastel med 700 Mand paa Grund, fordi
 man glemte at lodde; her aabner Oceanet
 sit Svælg for at opsluge Skib og Mand, fordi
 Kapiteinen ikke kiendte Fyrene; nu falder
 en Gnist uformærkt ned i Fartøiet, og faa
 Dieblig efter opsendes flere hundrede Lemlæ-
 stede i Skyerne og nedfalde sønderknuste,
 for at lære Mennesket hvor vigtigt det er,
 et

et eneste Dieblif at glemme Forsigtigheds Bud. En vis Banghed overfalder Kapiteinen, han overgiver sig til sin Fiende, der er bange for at tage imod Tilbudet, fordi han kiender de skjulte Kræfter Skibet giemmer, og skielver for at de skulde sættes i Bevægelse, kun Kapiteinen kiendte dem ikke. En hastig og farlig Væk paakommer det Skib, der efter Udseende trodsede alle Oceanets Voldsomheder, og da heder det, Skibbyggeren var uredelig eller ukyndig; ja videre; stikker Skibet for dybt, seiler det for langsomt, vender det tvær, er det ulydig imod Koret, ligger det ikke godt paa Vandet, synes det ikke at taale stærk Skyden, ligger Mandskabet ikke beqvemmeligt, er der ikke lustigt om Bord, kan man ikke have al den Last inde man sætter sig i Hovedet, holder Skibet ikke i urimelig lang Tid Raad fra sig, bygges det ikke hastig, endog der er Mangel paa Tommer; i hvordan dette end hænger sammen, saa naar man ikke er Skibbyggeren god, bliver alt regnet ham til onde. Snart skulde man troe, at Skibbyggeren var Sielen i alle Flaader, ja det synes endog, at lige fra Flaaders første Begyndelse indtil

vore Dage, haver Historien fremstillet Skibsbygmesteren som det høie Væsen, fra hvis Forstand, Indsigt og Redelighed udsprang al Tryghed i Seilads og al Seier i Svæslag. Det Skaberen er i Hensigt til Verdenen, er næsten Fabrikmesteren i Henseende til Krigs-Skibene; inden disse sættes i Bevægelse, maae han have udregnet deres Kræfter og Kræfterne som virke paa dem; blot deri ligner han ikke Skaberen, at han hverken kan opholde eller holde vaaget Die med disse smaae Verdeners Løb, naar de først ere ude af hans Hænder. Alle Tider have anseet Skibsbygmesteren fra lige Synspunkt; smaa Sieler undtage vi, hvis svage Dine end ikke taale at see paa andet end den phosphoriske Glands, de selv give fra sig, derfor vredes paa enhver der lyse mere end de, ikke følen- de, at ingen kan betage dem det Skin, deres usle Fortienester uopholdelig give fra sig.

De første Orlog-Skibe forandre sig næsten intet i 2000 Aar.

Vi vil ikke her trætte Læserne med at tale om Skibbyggeriets Oprindelse og Tilstand
fra

fra hine fabelagtige Tider. Vi vil lade Poeterne beholde deres Guder, Tyrus og Sidon deres Guld, og de smaae Græske Stater i lille Asien deres store Flaader og blomstrende Handel i Roer. Men i at tale om Flaader og Skibbyggerie, vil vi begynde med den nogenledes viffe Historie. Rom havde neppe staaet 274 Aar, og Grækenland kunde med Visshed forfølge sin Historie 296 Aar tilbage i Tiden, da Persernes Konge med en Flaade af 1200 lange Skibe, og 2000 Proviant-Skibe, truede Grækenland med Undergang. Grækenlands forenede Stater kunde kun imodsatte Fienden 150 Skibe. Guderne raadte Grækerne desuagtet at stride til Søs, og nu besieledes de grædske Skibbyggere saaledes af Gudernes Raad, at de i en Hast forøgede Grækenlands Flaade med 150 Skibe, og med disse 300 Skibe overvandt Themistocles Perserne.

I de paafølgende 200 Aar vare Grækerne og Carthagenienserne Søens Herrer; det er: det Middellandske Hav vrimsede af deres Skibe.

I Rom's 480. Aar begyndte Romerne paa Sicilien at lære Carthagenienserne at de vare dem overlægne som Soldater, men Romerne eiede ikke et Skib; Polybius lærer hvor hastig, og hvorledes Romerne fik bygget en Flaade. Heraf see vi strax at Søveesenet ligesom laae i Buggen, thi i 400 Aar bekiendt imellem oplyste Nationer, havde det ikke giort mindste Skridt til Fuldkommenhed — eller Forbedring; ja man kan lægge til at det er vist, at over i 2000 Aar haver Søefarten været i Menneffets Hænder, men at disse have behandlet den som Børn, uagtet de i andre Videnskaber viste sig som Mænd. Romerne, siger Polybius, eiede ikke Aar 490 et Krigs Skib, og 493 overvandt de Carthagenienserne til Søes, med en Flaade de selv havde bygget, bestaaende af 100 femrade aarede Skibe og 20 ttradede. Hvormegen Koes tilkommer ikke de romerske Skibbygmestere, der, besieledede af Fædrenelands Kierlighed, i Hast lærte af Tarentinerne og andre at bygge Skibe. Ligesom nu disse bleve færdige, maatte romerske Koerklægte imedens de stode paa Landet sætte sig i dem, og lære at bruge Aarerne; efter

efterhaanden bleve Skibene satte i Søen, og de øvede sig i at seile med dem langs med Kysterne.

Grækernes og Carthageniensernes Flaader lignede alle hinanden, de bestode af Skibe kaldte Actuarii, som førte 50 Aarer og Seil tillige; dernæst af treradede og femradede Aarer, og disse med Dæk over, for at beskytte Roerknægtene for Fiendernes Pile. Endnu fulgte det tredje Slags Fartøier Lembi kaldede, der vare lette lange Fartøier, indrettede til at seile op af Floderne med, foruden andre Joller, der vare enten overtrukne med Læder eller tynde Fiele.

Carthagenienserne spottede Romerne, fordi de vilde vise sig til Søes, thi deres Skibe vare saa uhandelige, saa plump byggede, at de langt fra ikke vare letseilende, hverken Iystrede Bendinger eller Bind. Disse store Mangler uagtede, var det dog en romersk Fabrikmester, der forskaffede den første romerske Admiral Cajus Duilius en fuldkommen Seier over Carthagenienserne, hvori disses Flaade blev ganske ødelagt, og deres

Admiral tagen til Fange. Den romerske Skibsbygmester havde paa Forstavnen af de største romerske Skibe ladet fastgiøre en rund Bielde, 4 Alen høi, $1\frac{1}{2}$ Alen tyk, oven paa Spidsen var en stor runddreierende Brikke giort fast, fra hvilken nedhængte fastgiorte Kastestiger af Toug, end videre var paa Brikken Tridser, hvorigiennem løb Tougværk, førende Jernkroge, dannede som Ravnestabler; alt dette kunde formedelst Brikken dreies til Fordeelen, Bagdeelen, Siden, ligesom Leiligheden til, at nærme sig Fiendens Skibe tilbød; naar Leiligheden da var der, bleve Snablerne indkastede i Fiendernes Skibe, og holdt dem fast, strax ned af Hængestierne sprang romerske Soldater med Skjolde over Hovedet ned i Fartsøierne, nedsablede og tog til Fange. Carthagenienserne loe, da de først saae disse Maskiner paa Forstavnene, men da de i Slaget mærkede med hvilken god Virkning man brugte disse Maskiner, og med hvilken Letshed Rømerne ændrede og overmandede dem, saa betog Frygt og Angest dem over denne nye Opfindelse — Carthagenienserne flygtede, og paa Flugten vedblev at tabe Skibe og Folk.

Tre hundrede Aar tilbragte Romerne siden for at undertvinge den da beboede og i Stater indrettede Verden; saaledes maatte alle Søestæder rundt om det Middellandske Hav levere Skibe til Romernes Tjeneste naar paafordredes. Men Rom havde ingen fiendtlig Søemagt den voren at stride imod, hvorfors al Iver og Kappen til Søes var qvalt. Kuns Nød og Fare gjør Mennesket stor.

Pompeius's Søn overvandt saalænge enkelte Søerøvere, indtil han nær med sin Flaade havde revet Augustus Haabet om Enevælden ud af Hænderne. I Søeslaget ved Actium er da den romerske Flaade deelt i tvende Dele, den enes Admiral Augustus commanderede den vestlige, Antonius den østlige, begge stredede om Enevælden. Her finde vi 34 Aar for Christi Fødsel Skibsbnggeriet i Besønderlighed at udmærke sig i Egypten. Den østlige romerske Flaade havde ulige større Skibe end den vestlige, de Alexandrinske Krigsskibe vare alle fra 6 radede Aarer til 9 radede, i Bagstovnen var opført

A 5

Taars

Laarne, hvorfra over 200 Soldatere nedse-
 lhyngede Stene og nedskjødte Pile; henved
 600 Mand bemandede hvert af Antonius's
 Skibe, af flige Skibe havde han 200. Au-
 gustus derimod befalede over en langt talri-
 gere mere let seilende, men ikke nær saa stærk
 bemanded Flaade paa 400 Skibe, der i det
 høieste havde nogle 6 rade aarede Skibe;
 men disse ommandede hastig Antonius tung-
 seilende Skibe, satte dem i Brand, og
 endelig gjorde Antonius's Daarskab Ende
 paa Slaget. Umueligt kan det regnes de
 Egyptiske Skibsbygmestere til Last, at
 Cleopatra trak Antonius med sig i sin egen
 Fordærvelse. Romerne skielvede nok for
 Antonius's Flaade da de først saae den. I
 øvrigt hvis Søslaget ved Actium sammenlig-
 nes med et af vore Tidens Søslag, da kan
 ingen Sammenligning paa mindste Maade
 have Sted. Alderdommens Krigsskibe førtes
 allene frem ved Arer; at seile og styre med
 Sidevind eller Modvind forstod man ikke.
 Romerne der siden efter i 300 Aar ingen
 anden Fiende havde at stride imod, uden
 oprørske Undersaattere, der levede af
 Søerøveriet, frembyde ikke det mindste,
 hvor

hvorved Søefarten kunde have vundet noget.

Under Keiser Severus møder os nogen Tilvæxt til det romerske Skibsbyggerie. Byzank, siden Constantinopel, river sig løs fra det romerske Herredømme, danner sig en lille frie Stat; og ved sin Flaades og Skibsbyggers Hielp byder Byzank den romerske Søemagt Spidsen. Byzank Haab var Fabrikmesteren Priscus; han lærte Byzantinerne ikke allene at bruge ukjendte Maskiner paa deres Volde, men anbragte og paa Skibenes Forstavn Maskiner, der med Hastighed og Visshed udsendte Harpuner i Fiendens Skibe, og derved gjorde det let at overmande dem. Keiser Severus regnede det iblandt sine glædeste Dage, den Dag man bragte ham Tidende om Byzank Overgivelse, med Byen faldt Priscus i hans Hænder, og denne skienkede han ikke allene Livet, men endog for hans Indsigter i Mechaniken ærede ham høit. Naaskee er det allene hos Romerne at man skal finde Ugt for Fortienester, endog hos Fiender.

Efter Severus's Dage vedblev den romerske Flaade at være som den stedse havde været,

været, ingen Skibe eller nye Bygninger findes, Seiladsen var den samme.

Saracenerne udrustede siden store Flaader imod Romerne, men med Romernes egne Skibe; thi de romerske Provindser i lille Asien, Egypten, Africa maatte levere Saracenerne Skibe. Forskiellen var at de grædske Keisere vare Augustus Efterfølgere, over den vestlige romerske Flaade, paa Grækenland nær. Saracenerne førte Antonius's fordum østlige romerske Flaade imod de romerske Keisere. Vel bleve Saracenernes Flaade i det 8, 9, 10, 11, 12 Aarhundrede ofte brændte af Grækernes særegne Konst-Fld *), saa see vi dog af Keiser Leo's Taktil, at Flaader og deres Maade at seile og levere Slag paa, var den samme som for 1600 Aar siden. Vi see ei heller hvorledes Grækerne og Romerne, allene tumlende sig paa den middellandske Søe, aldrig tabende Landkiendinger af

*) Over dennes Sammensætning ruger Universitetet ligesaa hellig, som over deres Legaters og Stipendiars Forvaltning. Paa Rundetaarns Bibliothek giemmes meget vigtigt om Grækernes Krigskunst.

af Sigte, men holdende sig i Havn i de tvende Wintermaaneder, listede sig omkring med Landene, skulde kunde have giort mindste Fremgang i Søvidensskaberne.

Vi vilde derfor og forlade dem, for at iile hen til vore Forsædre, hvis barske og haarde Himmelegne fordrede stærkere Skibe, haardførere og kyndigere Søefolk, end hine kielne sydligere Egne. Vore Forsædre holdt Søen i flere Uger og saae ikke Land, her kunde Arer ikke hielp, Skibet maatte ved Roers og Seils Hielp vide at skyde sig frem og lempe sig efter Søestyrtingerne, Bindene maatte holde det fra at blive Offer for Bølger, der veltede dem i Møde, liig drivende Iisbierge.

Driftigere Søefart i Norden, bedre Flaader end i Syden.

I det ellefte Aarhundrede efter Christi Fødsel lod Norges Konge Oluf Thrygeson bygge det største Skib, man den gang kiendte i Norden. Thorberg Skafshug var hans Skibsbygmester; og underligt at Nordens første
og

og sidste Skibsbygmestere bleve begge forfulgte, men deres Fortienester af alle erkjendte, med den Forskiel, at Thorberg nød Belønning i levende Live.

Kiølen paa Ormen hin lange, vi bruge Snorrofs Ord: var 74 Alen lang, fra det Sted af hvor Skibet begyndte at reise sig imod Stafnen, alt Tømmer til dette Skib var udsøgt. Thorberg havde mange Folk under sig til at hugge, høyle, slaae Søm. Skibet var langt og bredt, og høit paa Bordene og stærk af Tømmer. Thorberg, imedens dette Skib stod paa Bindingen, blev i et vigtigt Verende bortkaldet til Halgoland. I hans Fraværelse skyndte hans Fiender paa af alle Kræfter, at Ormen hiin lange blev bygget færdig. Da Thorberg kom igien, fulgte Kong Oluf ned med ham for at besee Skibet, alle Smigrere, for at harme Thorberg, raabte: See det deilige, mageløse Skib, aldrig var et saadant seet af den Størrelse i Norden. Thorberg, som forstod det bedre end Hofstrybet, taug. Natten derpaa gaaer Thorberg hen til Skibet, og med en Øre hugger Skaar i dette prægtige Skib,

lige

lige fra Stafnen til Bøstningen. Om Morgen kom Kong Oluf need for at see paa Tømmersfolkernes Arbeide, men de stode forbausede, lagde Hænderne sammen og stirrede paa Ormen hin lange; de sagde til Kongen den Ulykke, der var tilføiet det prægtige Skib af en forræderisk Haand. Ingen vidste Gierningsmanden, Kongen i største Harmefatte Livsstraf for den, som havde giort det, og stor Belønning for Opdageren. Thorberg, som kiendte sine egne Fortienester og tillige Kongens moedne Forstand, sagde: Jeg, Konge, haver giort det, og Kongens Svar var: Det koster dit Liv, gjør du det ikke godt igien. Det skal jeg, svarede Thorberg med glad Mine. Han afhøvlede saa meget han vilde, gav Skibet mere Skraaning need imod Kiølen, snart vare alle Huggene ikke mere at kiende. Da Kongen saae hvormeget Ormen havde vundet ved denne Forandring, bød han Thorberg at giøre det samme paa den anden Side. Hvoorpaa da Skibet var færdigt, takkede Kongen ham, og satte ham til Overbygmester for Skibsbygningen, der og blev ham ene betroet. Saavidt Snorro.

Historien lærer: Kænker gøres til intet imod enhver Thorberg, hvor der findes en Kong Oluf, som er Mand i sine Ydretter og Daad, der forstaaer at lønne og beskytte Fortienester. En sliq Konge betroer ikke Magten til Ukyndige, der misbruger den til at pine, harme og forfølge Fortienester, fordi disse ikke vil fornedre sig i Støvet for dem, hvis Tanker aldrig opløste sig over Støvet.

Thorbergs Mesterskylle, Ormen hiin lange, bestod af 24 Rum. I hvert halve Rum var 8 Mand, og i Hovedrummet ved Bagstavnen 30 Mand, førte altsaa Skibet 414 Mand, og kunde seile imellem Norge, Dannemark, Island, Grønland. Allene fra Trondhiem af tog Kong Oluf 11 lange Skibe med sig, og mindre Jagter, hver med 20 Roerkarle, foruden andre Fahrtsier og Proviantskibe. Her kunde man lægge Mærke til, at Forsædrenes Seilads langt overgik Romernes og Grækernes; disse seilede af en Ø paa den anden i det middellandske Hav, hine derimod paatogte Reiser til Wiinlandet og andre langt bortliggende Lande.

Saa

Saaledes Biarne Heriolds Søn bereiser i det iite Aarhundrede Grønlands Hav, som ikke før har været bereist. Han seilede trende Dage ud i den vilde Sæe, indtil han tabte Landet reent udaf Sigte, vedblev i mange Dage at seile i taaget Veir, inden han saae Land, seilede derpaa fire Dage langs med Landet, holdt en vis Cours og krydsede ret rask. Dette samme fortæller Snorro os om Leif Erichs Søn, han gik ud fra Island med et Ribs-Skib, bemandet med 35 Mand. En anden Formund tog alle Slags Dyr med sig, som Dvæg og Heste, for at anlægge Colonne i det fremmede Land. Heraf sees da, at vore nordiske Skibsbyggere have kundet bygge Skibe, der ikke allene førte stor Last, men som kunde holde Søen, Instre Koret; dog brugtes neppe høiere end tvende Seil.

Det er Seiladsen, optaget iblant Videnskaberne, der siden blev bundet til Grundfætninger, løsrevet fra Baner, uvis Erfarenhed, der har betaget Frygten for at føre mange Seil. Vindens Magt, Skibets

Længde og Hielpen af Vandet, beregnes nu

Anden Aargang.

B

med

med Vished imod hinanden, og Egeværget udgjør Seiladsens Tryghed.

Forsædrene, fra Barnsbeen af opdragne i Nordens barske Himmelegn, søgte deres Føde og Fornøielse paa Havet. Om Sommeren gjorde de Landgang i Engeland, Holland, Normandiet, og kom med Bytte berigede hjem. Faa Fiender kunde i 200 Aar byde dem Spidsen til Søes, førend at Engeland og Frankrig indbyrdes havde dannet hinanden til samlede Stater. Saaledes Aar 1217 overvinder den engelske Flaade, stor 90 Skibe, den Franske, bestaaende af 80 Skibe. Hvorledes strede Engælænderne? Ikke anderledes end Romerne; de tilbragte hinanden Løf ved at roe stærk ind med Skibe, som i Forstavnen førte spidse Jern. Dernæst gjorde de sig Umage for at æntre, og at kaste Aske ind for at blænde Dinene paa de Franske, som, ikke meget vante til Søen, snart bleve slagne af de Engelske.

Waldemareernes gode Orlogs Indretninger.

I det trettende Aarhundrede regierede Kong Waldemar den Anden i Norden, hans Flaade overgik langt den engelske i samlet Magt. Engelland var under Henrich den Tredie ikke mindre end mægtig; sønderrevet af mange smaa Herrer, udmattedes det alt mere og mere ved flittige Korstog. Lad være Skribenterne overdrive Antallet paa Skibene af Waldemars Flaade, saa see vi dog at 500 Langskibe, hver bemandet i det mindste med 120 Mand, og 900 Skibe med 14 Mand, maa dog udgiøre i Virkelighed et langt større Antal, end de Engelskes 90 Skibe; her maa merkes, at til Waldemars Flaade leverede Nestved og Slagelse sammen, lige saavel som Risge og Roeskilde, hver et langt Skib tilligemed 120 Mand. Hvis Stedet tillod omstændeligen at forklare Waldemars Tredie Lovs tredie Bog, kunde man let godtgjøre, at Dannemark kunde hastig udruste en stor Flaade. Alle Rigets Rysers Beboere vare i Havnelage og Styriskhavne indeelte. Til hver Styriskhavn var henlagt 100 Bønder.

Eny Bønder maatte, naar Beding paabydes, udrede og med Proviant for trende Maaneder forsyne en ung og stærk Karl til Skibs. Fremdeles var Havnelaget paalagt selv at bygge sit Krigsskib, og holde det med fornødne Redskaber stedse færdigt til at gaae i Søen. Kongen selv leverede et vist Antal Skibe for egen Regning, og herover holdt han en Ober-Skibsbygmester. Iblant Waldemars Krigs-Skibe vare den største Deel et Slags Galeier, som baade med Seil og Arer satte an paa Fienden. Kong Edvard den Tredies Flaade i Engeland, hundrede Aar efter 1337, bestod af 738 Skibe, hvorpaa var 14956 Matroser, foruden 16144 Soldater; heraf see vi, at overhovedet var der 45 Mand paa hvert Skib, og sølgelig, at naar der nu regnes en tredie Deel lange Skibe derimellem, have de andre været af samme Besskaffenhed, som de Waldemar i den Tjdske Lov befaler Havnebrødrene at de skulde om Vinteren trække paa Land.

Kong Edwards Flaade kostede 635505 Rdlr. at holde i $1\frac{1}{2}$ Aar i Søen, og færdig til Orlog. Admiralen fik 20 engelske Skilling

ling om Dagen, Bispen $6\frac{1}{2}$ Sk., 30 Grever hver $6\frac{1}{3}$ Sk., 44 Baronier hver 4 Sk. I denne store Flaade udrustede Kongen selv 24 Skibe med 419 Matroser, Bysen London gav 25 Skibe og 662 Matroser, en mindre Bys Milfort gav 2 Skibe med 24 Mand, saaledes alle Byerne i Engeland.

Under Waldemar den Fierde 1375 forværedes vist ikke den Danske Flaade, han holdt selv ved Bordingborg saa at sige en staaende Flaade, der altid laae Orlogsfærdig, og med hvilken han kunde brække Fiendernes første Anfald, indtil Rigets samtlige Flaade kunde udskrives. Grave, Kanaler, Batterier, sees endnu ved Bordingborg, der alle sigtede til, enten at dække Flaaden for Fiendernes usformodentlige Anfald, eller til at retirere uformærkt og liste Fienderne i Snarer; endnu sees Stederne, hvor Waldemars Søefolk have boet, og gamle Sege fra hans Tid vidne om, hvor han hug Tømmeret til sin Flaade.

Kong Erich af Pommern levede, efter at han havde opofret sin Krone, af Søerøverie,

verie, og det er troeligt, at under Kong Hans førtes først Kanoner eller Muskedonner paa Skibe her i Norden, thi endnu Kong Christian den 1ste forbandt sig til i et Forbund at hielpe Frankerig med 40 Skibe, der skulde være bemandede med 7000 Mand; lad end disse Skibe have været gode Riib-Skibe, der kunde føre hver 5 a 600 Tønder Korn, videre beløb den Flaade sig ikke til, helst det var just ved Enden af det 15de Aarhundrede, at man ved Compassets Hielp, vovede sig dristigen ud i rum Søe, men endnu havde man ikke lært at bygge Skibe, der baade kunde være Lastdragere og gode Seilerc tillige, endnu mindre tænkte man 1481 paa egne Orlogs-Skibe; Caliberne af Kanonerne vare langt fra ikke store, en firepundig var allerede stor.

Kanoner paa Skibene i Danmark.

Den danske Flaade maa have været saa talrig under Christian den Anden og Frederik den Første som den være vil, saa er det dog først under Christian den Tredie, at Historien taler om Krigs-Skibe hos os; men hvor ringe
ere

ere ikke alle Orlogs-Flaader i deres første Barndom! Under Admiral Peder Skram læse vi 1531 om den første danske Orlogs-Flaade der førte Kanoner; men see vi til disse Orlogs-Skibes sande Besskaffenhed, da vare de ikke andet end Lastdragere, Kiøbmands-Skibe, hvorpaa man plantede en Musskedouer for og en bag, og en eller to paa hver Side. Kanon-Porte og Laug vare ubekjendte. Derfor læse vi, at Peder Skram tvang, i Følge Kongen af Dannemarks Herredømme over Østersøen, flere hollandske og engelske Handelskibe til at losse deres Ladning i Helsingør, tage danske Matroser og Skjots om Bord, og saaledes medens Krigen varede at være danske Orlogs-Skibe. Af denne Skrams Flaade, 30 Orlog-Skibe stærk, var det, da den kom i Winterleie, at Skram, som vilde beskjede Cronborg, lod tage de-allerstørste Kanoner paa Land, og rettede imod Fæstningen; dissers Antal beløb sig til 12 Stykker. Alt dette stemmer overeens med et Sæslag holdet Aar 1545 imellem den engelske Flaade, stærk 90 Skibe, og den franske 100 Skibe; efterat de havde skudt paa hinanden 2 Timer, befandtes at begge Par-

ter havde skudt hver 300 Kanonskud, hver Skib havde ikke over 2 Kanoner. Ikke kunde de saae Keilighed til at skyde paa hinanden, de undveege saa langt de kunde. Kong Henrich den Ottende havde selv en ubetydelig Flaade, han leiede Krigs-Skibe hos Venetianerne og Genueserne. Det var Dronning Elisabeth forbeholden fra 1559 til 1603, ved at indføre Kierlighed til Fædrenelandet, sand indvortes Binsfibelighed, udvidet Søefart til alle Verdens Dele, at lægge Grundvol- den til Englands urnggelige Herredømme over Havet, saadan som Dannemark ikke fattedes den Gang Kræfter til at være Herre over Østersøen.

Vi vil her kortelig sammenligne den engelske Orlogs-Flaade med den Danske, just da hiin var i sin Fremvæxt, denne maaskee mere fuldvoren.

1535 havde Christian den Tredie ingen Orlogs-Skibe selv, hans Fiender vare i Besiddelse af den ubetydelige Flaade, Frederik den Første, ikke opholdende sig meget i Dan- nemark, efterlod sig. Lybækkerne havde stor
Han-

Handel, altsaa var det dem let efter Tider-
 nes Brug at udruste en Orlogs-Flaade.
 Christians Fiender vare mægtige til Søes,
 han maatte søge Hielp hos sine Allierede.
 Sverrig sendte ham 10 Skibe, Preussen
 10 Skibe, adskillige af Adelen slog sig sam-
 men og overlod Christian Orlogs-Skibes
 Kongen af Sverrig skrev ham oprigtigen til:
 "jeg haver ikke i mit hele Land en Mand, jeg
 tør betroë til at være Admiral." Peder
 Skram lod sig af Christian overtale til at
 være Admiral, og han førte Flaaden med
 saa megen Klogskab og Tapperhed, at naar
 han var saaret, maatte Flaaden næsten ligge
 stille; Skram havde alle Tillid til, ikke det
 mindste kunde foretages uden han var med
 og befalede.

Orlogs-Skibe og Flaade i Danmark.

Aldrig saasnart var Christian fast paa sin
 Trone, førend han og strax anlagte Skibs-
 værft for en Krigs-Flaade, der ene bestemt til
 Krig, stedse kunde være færdig. Christian
 lod komme kyndige Skibsbyggere fra Bre-
 men, hvorfra vi endnu have Bremerholm,
 og Christian efterlod Frederik den Anden en

betydelig Orlogs-Flaade, som 1564 gik i Søen under Herluf Trolles Kommando, bestaaende af 21 Orlogs Skibe, der laae i Ordre de Bataille, thi her have vi ikke med Handelskibe at gjøre, som bleve armerede i Krigs Tid. Kong Frederik den Anden anlagte Reberbane, Seilhuus paa Holmen, og havde Forraad af Tømmer og Jern, efterlod derfor 1588 Kong Christian den Fierde en Flaade bestaaende af 18 store Linie Skibe, hvoraf Admiral-Skibet førte ikke under 70 Kanoner, over fem hver 64 Kanoner, og de andre fra 8 til 6 Kanoner, i alt 540 Kanoner. Dronning Elisabeths Flaade bestod 1588 af 31 Skibe, hvoriblandt intet Skib førte høiere end 40 Kanoner, en Deel 4 Kanoner. Dannemarks Skibe førte den Gang 70 — 60 Kanoner og ikke Englands.

Uansælsomt er det i dette Tidsrum at gjøre sig ret Begreb om Orlogs-Flaader og Kanoner. En Flaade regnes som oftest efter alle dens Seilere, som have Skjts om Bord; saaledes bestod Elisabeths Flaade, hun førte imod den uovervindelige Spanske, af 120 Skibe, og den Spanske bestod af 145.

Ka-

Kanonernes Calibre angives heller ikke, og under dette Navn skiuler sig Muskedonnere, lange Bøsser og neppe høiere end otte pundige Kanoner. Dog endnu i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, ja i Enden af det 16de, var Skibsbyggeriet ikke andet end en forfinet Kunst, der ikke ved Udregninger, men efter Erfaringer begyndte at fastsætte Kanoners, Proviantis og Mandskabets Tyngde, imod Skibets Drægtighed, og hvor mange Seil, hvor høi Reising Skibet kunde taale, for dog at være stiv og let i Seiladsen. Det er: Orlogs-Flaader hlevne af Engeland, Frankrig, Holland, Spanien, Danmark, Sverrig byggede, og Fabrikmestere opdragene, der ene maatte vaage over Krigsskibsbyggeriet. Da Dronning Elisabeth døde 1603, efterlod hun sig en Orlogs-Flaade, der laae færdig ved første Fredsbrud at gaae i Søen, af 34 Skibe fra 40 til 12 Kanoner, og 12 mindre fra 8 til 2 Kanoner, i alt 680 Kanoner.

Christian den 4de.

Kong Christian den Fierde sendte 1610 en Flaade i Euen, som bestod af 29 Krigs-Skibe, hvoraf 8 førte 20 Kanoner flere end de engelske, saa at i Kanonernes Antal var den engelske Flaade neppe 100 Kanoner større end den Danske. 1730 var den engelske Flaade 238 Krigs-Skibe, 53710 Mand Bemanding, 5 Mørsere og 10082 Kanoner stærk, og ikke længe efter var den Danske i Euen og havde ikke meer end 3454 Kanoner. Under Christian den Fierde var den danske Flaade paa $\frac{1}{8}$ Deel nær lige saa stærk som den Engelske, og under Christian den Syvende er den Engelske i Kanoner tre Gange større end den Danske. Maaskee vil vi i Kongernes Opdragelse finde en af Hoved-Uarsagerne til den Danske Flaades Forsald. Hændelseviis beskriver en Skribent, som kiendte Christian den Fierde, denne Konges Admiral-Skib saaledes: det var over hundrede Alen langt, førte noget over 50 Kanoner, havde trende Dæk, paa det øverste stod man under frie Himmel, paa det andet vare 20 Kanoner, paa det tredie de øvrige; disse

disse Dæk vare ryddelige, da Proviant og Bagage laae i Lasten. Skandsen var inddeelt i 4 Deele, oven paa opholdt sig Styrmandene, den anden var for Officiererne, den tredie for Kongen eller Admiralen, her stod 6 Senge, tre paa hver Side, og det underste Rum indeholdt Rust- og Krudtkammeret.

Historien lærer os, at Christians Enst i hans frie Tider var fra hans første Ungdom at seile og hugge Tømmer til, heraf kom det at han i den mandlige Alder, da han brugte alle sine Videnskaber, al sin Ild til at fremme Dannemarks Vel, ikke alene blev en stor Admiral, men at han og forstod Sæevidenskaber, fordi han selv øvede dem aarlig paa sine Reiser rundt om det Rige, han stredede. Han var dertil en kyndig Fabrikmester *), gjorde selv Modeller, raadsferte sig med

*) Skibsbyggeriet begyndte man just da at skrive om. Peter de Horne, der først afhandlede denne Materie, paastod, at Noæ Ark burde tiene til Grundvold i al Skibsbyggerie, hvorfra Maal og Drægtighed kunde tages. Hvo skulde have troet, at Hierarchiets Tryk var blevet følelig for Sævæsenet?

med sine Fabrikmestere, anskaffede selv det han skulde bruge til Flaaden, betalte selv Jernet, Seildugene, og fra Gulland havde han Tieren i Skat. Han var selv Besigtigelses-Commission, skød han noget Lømmel, kom det vist ikke tilbage til en anden Tid igien, under saadan en Flog og aarvaagen Sæhelt. Hans første Fabrikmester var David Balsowe, som til 1629, da han blev adlet af Carl den Første i Engelland, havde bygget 20 Krigs-Skibe. Denne Fabrikmesters Efterfølger var ligeledes en Engellænder Jonas Rubbenes, som af Kongen selv blev betalt med Løn 900 Rdr. aarlig, og 60 Rdr. Huushyre. Rigets Hofmester havde ene høiere Gage, som og Rentemesteren, ellers er Skibs-Byggesteren den høist lønnede paa Christians Pønninges-Reglement. Tre ja fire Operister, Capelmestere betalte Christian ikke saa høit. Men Tiderne have forandret sig, vi kiende Hoffer, hvis Capelmestere og Baletmestere have langt over dobbelt saa høi Gage, som Christian den Fierdes Fabrikmester. Man maatte lidet kiende Christian den Fierde, hvis det opvakte Forundring, at han saa høit betalte sin Fabrikmester.

mester. Kiendte ikke Christian det Land, han regierede! og da det bestod af Øer, som alle vegne er indsluttet af Havet, indsaae han nok, at var han ved Hielp af en altid særdig Flaade Herre over Havet, vare hans Øer og beskyttede. Da Christian daglig raadførte sig med sine Skibsbygmestere, og kunde selv beseile sine Orlogs-Skibe, rette Væsten, Seilene, finde paa nye Forbedringer, saa var det ingen Under, at Christians Skibe opvakte Engælændernes Forundring, og at engelske Skibsbygmestere, under Kongens Ansørsel, byggede større Skibe i Dannemark end i Engelland. Dronning Elisabeths Flaade havde ikke større Skibe end paa 40 Kanoner, da Christian havde dem paa 50 til 70.

Kuns sildig oprettede Christian en Navigations-skole, for at afhjælpe den Mangel af Sø-Officierer, der herskede i hans Flaade, og hvorfore han maatte for grove Forseelser lade dem sætte for Masten; han indsaae, at det er ikke nok at føre et Krigs-Skib som et Koffardie-Skib, men at manneuvrere, at gjøre Evolutioner, bruge Artilleriet med Fordeel udfordrer ulige flere Kundskaber end
man

man har Ret til at fordre af enhver Skipper. 30 Krigs-Skibe fra 70 til 4 Kanoner, efter lod Christian sin Søn.

Frederik den Tredie, saae sig med den beste Villie betrængt og forknøttet af en vrangvillig Adels *), der lod ham og Riget bringes til Randen af Afgrunden. Et Haandskrift, der indeholder Plan til Statsgieldens Afbetaling noget for Souverainiteten, viser os noksom Forvirringen i Skatte-Systemet. For Skatter maatte Kronen tage det meste frie Hartkorn i Pant. Adelen beholdt deres Gaarder, laante Kongen Penge, lod sig igien udlægge i Betaling Bønder Hartkorn, a Td. 25 Rdr. Forfatteren af ovenmeldte Forslag vil, at alle uden
Hens

*) 1647 var Rigets Giæld 40 Tdr. Gulb, og 1658 ulige større. Og her er Christian den Fierdes egne Ord om Adelens Uhielpsomhed og Vrangvillighed. "Kierligheden imellem Adelen og andre Stænder, siger Christian, er sær ringe, kommer det til Oprør vil det ikke gaae vel til. Det kommer Os ogsaa heel underlig for, at naar de med Penge deres Herre til deres Hædernelands Defension skal undsætte, ere de ikke ved Middel, men naar de Kronens Gods til brugelig Pant eller under deres Birk kunde bekomme, der da Penge at være forhaanden. Kongens Brev til Rigsraadet den 3 Julii 1645. I langt større Betyk var Frederik den Tredie.

Hensigt til Rang og Stand skulde lade sig taxere, og viser hvorledes en Indtægt af 5,362000 Rdlr. kunne komme ind, og beregner paa følgende Maade Statens faste Udgifter:

Til Kongens Høfholdning	300,000 Rdl.
1) Rentekammeret. Ambassadere, Præsidenter	50,000 —
Correspondenter, Rentekammeret og Extra	150,000 —
2) Admiralitetet. Skibsflaade, Søestad	240,000 —
Løihuset *)	60,000 —
	<hr/>
Udgifter	800,000 Rdl.
	3)

*) 1658 foreslog man til Flaaden aarlig

		300,000 Rdl.
1729	havde den	495,477 —
1730	• •	559,926 —
1731	• •	471,438 —
1732	• •	569,634 ¹ —
1733	• •	575,944 —
1734	• •	492,449 —
1735	• •	564,270 —
1770	• •	900,000 —

Anden Aargang.

Ⓒ

Under

Transport 800,000 Rd.

3) Militie til en Armee paa 4000 Heste Rehuspennier, 7500 Gemene Knechte med deres Officerer, i alt 13595 Mand	883,960	—
Ammunition-Artillerie	116,040	—
Slotte og Festnings-Byg- ninger	162,000	—
Til Gieldens aarlige Af- betaling	1000,000	—
I Skatkammeret aarlig	1000,000	—
	<hr/>	
	3,962,000	Rd.

Isteden for Afkorening, om
den modstaaende Intrade
ikke skulle indkomme saa
høit som beregnet er

1,400,000 —

Summa Summar. 5,362,000 Rd.

End

Under Danneſkiold haver Flaaden ven-
telig havt de største Summer, til de herlige og
vigtige Indretninger, som denne selvtænkende,
virkſomme store Minister foreslog og udførte.
En Gerner, elsket af ham, yndet af vores
Kronprinds, vilde have udrettet store Ting.

End videre foreslaaer denne rettsindige Patriot, at Riibmændene skulde tilholdes, at naar dem blev tilstaaet visse Toldfriheder, skulde deres Skibe være saaledes byggede, at de kunde føre fra 30 til 12 Kanoner, og at de selv dertil vilde holde Ammunition sær- dig. Dette Forslag er vist indgivet efter Aar 1658., da Uhlfeld svarede de danske Commissarier, at de 12 Kongl. danske Skibe, som Dannemark skulde efter Præliminairen til den Koeskildske Fred afgive til de Svenske, vare saa raadne, at Sverrig ikke skiste tede om dem.

Saa overmaade var den danske Flaade forfalden i 14 Aar, efterat Kong Christian kom seierrig men saaret tilbage den 22 Junii 1644 med den danske Flaade, stærk 40 Skibe.

Vi forlade den danske Flaade ganske forfalden under Kong Friderik den 3die til Aar 1670, giørende alene den Anmerkning, at Krigsskibenes Construction, samt Kanonernes Calibre, havde endnu ikke naaet no-

gen Grad af Vished *). Slump, Bane, Erfarenhed ikke bundet til Mathematikkens Grundfætninger, byggede de største Skibe, høiere Calibre end til 18pundige Jern-Kanoner, lige til Christian den 5tes Tid, have ikke i Flaaden. Fra Chr. d. 4de sees endnu hos os tolv 4pd. Metal-Kanoner, og fra Fridrik den 3die, 21 6pundige. Skytset af forskjellig Calibre stod om hinanden, og til et Skib paa 60 Kanoner behøvedes den Gang ikke halv Besætning imod nu; og desuagtet havde Skibet ikke Rum til Proviant uden for nogle faa Uger, heraf reiste sig Nødvendigheden, at store Flaader maatte slæbe flere Sneese Proviant-Skibe efter sig, hvilket vedvarede næsten

*) Efterretninger hos Bouguer for Aarene 1681—1697 vidne om, at Skibbyggeriet endnu i Frankrig ikke blev behandlet som Videnskab. Pere de la Hoste hans Værk Theorie de la Construction des vaisseaux, beviser det, og endnu mere Nicolaes Witsen i hans Bog Schepes Bou en Bestier. Amst. 1671. fol. et overmaade lærdt Skryt; Forfatteren veed næsten hvad Mad de græske og romerske Matroser hver Dag kaagte om Bord. Han lærer os, at et hollandsk Orlogskib kostede Aar 1670. 93,635 Gylden; hos ham sees vi Skibbyggeriet at kastes frem og tilbage imellem uviste Erfaringer og Slump, men og tillige nær ved at blive en Videnskab.

sten til 1731, da man først overalt tilstod, at Constructionen maatte forenes med Mathematicens Visshed. De mange Kolonier hele Europa havde nedsat i de fremmede Verdens Parter, havde vel lært dem Seiladsen, men ikke Søekrigs-Videnskaber, iblant hvis Grund-Stytter regnes Krigsskibenes rette og viffe Bygning. Ege til Fred. d. 4. kjøbtes paa maa og saa ofte Kjøbmandsskibe, der bleve strax gjorde til Krigsskibe. Den danske Flaades første blide Dage frembrød under Chr. d. 6te. Magtet Christian den 5te elskede Søe-Etaten, og Friderik den 4de ærede den og indsaae sammes Nødvendighed, saa vare dog disse Kongers Opdragelse ikke af den Beskaffenhed, at de som Christian den 4de kunde see og dømme med egne Dine. Ewig erkiendtelig bør dog den danske Søemagt være Christian den 4de, fordi han besieledede den med sit eget uforsærdede Mod i Storm, Uveir. Ja de Søe-Kundskaber, der dengang vare til, indpodede han sin Søe-Etat. Havde de følgende Tidens Indsigter hos Fremmede stedse, lige til vore Dage, forenet sig med Christian den 4des Mod, der ligesom var efterladt Søe-Etaten til Arv efter denne store Søehelt, kunde

den danske Søe-Stat ikke andet, end vedblive at være det den skulde være lige til de sildigste Dage, Christian den 4des Kieles Begge.

Christian den 5te.

Christian den 5tes Fortienester i Henseende til Flaaden kan man af Mangel paa sammenhængende Efterretninger ikke ret sætte ud af hinanden; han haver efterladt sig i Marinens Løihuse 21 Metal 36pd. Kanoner, 47 28pundige, 69 18pd., 57 12pd, 24 8pd., 21 6pd., 6 3pd., 2 2pundige, i alt 247 Metal-Kanoner. Han efterlod Friderik den 4de *) en Flaade neppe mindre end

*) Mollesworths Beretninger om Flaaden haver det samme Anstrøg af Galde, som alt det øvrige i hans Værk. Den Liste han giver kan man sammenligne med følgende af Oligeri Jacobei Reise i Haandskrift udtagne Liste over den danske Flaades Tilstand 1674.

Sophia Amalia
Christianus Quintus

Stykker
110
86
Prinds

end paa 60 Skibe, fra 90 Kanoner til 2. Den
 svenske Flaade førte 1674 i alt 2510 Kano-
 ner, og den Danske 510 mindre. Den

4

Hol-

	Stykker
Prinds Georg	84
Norske Løve	82
Tre Kroner	82
Princesse Charlotte	82
Churfyrsten	80
Christian den 4de	72
Friderik den 4de	72
Charlotte Amalia	70
Anna Sophia	68
Tre Løver	64
Svanen	62
Christiania	62
Treenigheden	60
Gyldenløve	56
Lindormen	52
Oldenborg	50
Haabet	50
Færse	50
Delmenhorst	46
Risbenhavn	40
Nelleblad	60
Phoenix	40
Fortuna	24
Guldfisken	28

Fregatter.	mindre Stykker
Antonette	36
Havmanden	36
	Hav-

Hollandſke og Engelliſke derimod paa ſamme Tid førte i alt hver 4809 Kanoner, og henved 22000 Mand Befætning.

Hvo der haver været Fabrikmeſter under Friderik den 3die og under Chriſtian den 5te til 1690 haver man ikke kundet erfare. Men fra denne Tid af lærer man Constructio- nens Skiebne hos os bedre at kiende. Hol- lens Admirals Henrich Span*), en Hollæn- der, ventelig kommet herind med Admirals Tromp, vandt ſaaledes Kong Chriſtian den

Fems

	mindre Stykker
Havfruen	36
Hummeren	36
Loffen	30
Falken	30
Jægeren	24
Flyvende Hiort	26
Bildmanden	22
Sorte Hund	22
Flyvende Fiſk	16
Bon Avanture	14

*) Man læſe Nicolaes Wiſſens ovenmeldte Bog, for at giøre ſig et ſand Begreb om alle de Kundſkaber i Skibsbyggeriet, Span kunde bringe ind med ſig til os fra Holland.

Femtes Fortroelighed i alt hvad der angik Flaadens Deconomie og Forbedring, at Hans Majestet ofte, og næsten ligesom skjult, gik paa Holmen og raadførte sig med Span. Christian den 5te havde ikke havt den Opdragelse som Christian den 4de, at han selv kiendte Søe-Videnskaberne. Parsbierg fløi igiennem Europa med ham, gav ham liden Tid til ret at see Skibsverfterne i Holland og Frankrig; hans Reise vare idelige Soupees, Forlystelser, Masquerade og Jagt. Christian den 5te troede at Span var kyndig, tillagde ham derfor den 27 Mai 1690 Ordre at oplede og foreslaae et dygtigt Subject til Vice-Equipagemester, og Balget faldt paa en Student, som dengang var bekiendt for en god Mechanicus. Denne var Jüdichær, som strax fik Character af Kapitain, og 1692 tillige Fabrikmester.

Paa denne Maade kom Mechaniken først ind i det danske Søevæsen, og Skibsbyggeriet begyndte at indsee sin Trang, til at forenes og hjælpes af Mathematiken. Uden at vide hvorfore man handler ret, er man blot en Tilfælders og Hændersers Kassebolt.

Christian den 5te og Span vilde, og attraaede ikke andet end den danske Flaades Flor. Der forekomme Stænk i Historien, hvoraf sluttes, at Christian den 5te ikke satte ringere end 400,000 Rdlr. aarlig paa Flaaden. Til samme Tid 1696 kostede Sverrigs Flaade aarlig 681498 Daler S. M., hvilket neppe udgjør 170000 Rdlr. D. C. Den tappre og store Admiral Juul og Familie syntes at stiele til den Fortroelighed, Kongen viiste Span, og nu maatte Flaaden lide af personligt Had, der blandede sig i alle Foretagender. Spans og Jüdichærs Planer og Hensigter fortolkedes af det ene Partie i Søe-Etaten ikke til det beste. Og den Stand, der aldrig burde kiende Tvedragt, deelte sig i Admiralitetets Partie, hvori Adelen spillede Hovedrollen, og i Etaten selv, nemlig den, der skulle udføre Admiralitetets Ordre. Imod Jüdichær var Admiralitetet stedse opbragt, han gif dem ofte forbi, maaskee fordi han ikke tiltroede dem Indsigter til at bedømme ham, da ikke Videnskaber, som Skyggen Legemet, følge med Collegii Bord og Sæde ved samme.

Frede-

Frederik den 4de.

Dog formaaede Fienderne intet mod Span eller Tüdichær, hverken under Kong Chr. 5. eller Fred. 4. Næsten i 37 Aar holdt Tüdichær sig i sin Post som Holmens Chef og Fabrikmester, han steg op til Admiral, sad i Admirallitetet, og vedblev med alt dette at være Fabrikmester og Holmens Chef; informerede selv til 1702 Cadetterne, da et Academie for 50 blev oprettet, og dem en Lærer sat med 200 Rdlrs. Gage. — Kong Friderik den 4de var selv paa ingen Maade Søemand, men var ikke uhykkelig i at vælge Ministre og Embedsmænd, i det mindste var han uforanderlig og troe i at forsvare dem, naar de fortiente hans Medhold. Men Kong Friderik den 4de imodtog Riget i mange Dele yderst forfalden. Man læse Haandskriftet: Cancelliets Historie fra Frederik den 1ste til 1707, og man vil forundres over de Bestikkelser, Rænker, Aarene fra 1687 til 1700 vrinkle af; og hvorledes skulde Søestaten mere undgaae Tidernes Fordærvelse, end den hele Stat? Naar Mørket og Løshed ere sikre Skiul og ganske haver giort Au-

svær

svar og Regnskabs Afleggelse til en grusom Paastand og uretsfærdig Fordring i enhver nedrig og dum Embedsmands Dine, og han kan rane trygt under Skiulet af denne Bane; saa maae man ikke vente at see Følger i den offentlige Bestyrelse af Kyndighed, sandt Værd, Uegennyttighed, og Kierlighed til Fædrelandet. Bestikkelser er en mephitisk Damp, der qvæler al Værd og Duellighed. Fra 1680 til 1709 havde Danmark for det meste Fred, thi nogle Maaneders Rustning i Aaret 1700 var ikke tilstrekkelig til at legge Fredens Følger for Dagen, der gierne ere Dorstthed og Bestikkelser: saa klagede Romere og Engellændere, ja alle oplyste Nationer.

1711, den 11te October, skriver Jüdicær, Schoubynacht og Holmens Chef, et Brev til Admiralitetet, som af personlig Had var Jüdicær imod i alle Dele, men formaade intet imod ham, da Kongen selv ærede ham mere for hans Duellighed end Værlighed, hvori han er vred over, at man i Collegio groveligen havde oversnuflet ham, fordi han ved alle Leiligheder taledede paa Manglerne i Søe-Etaten, paa de utroelige Uordener samme
 vrim-

brimlede af; og hans største Misgierning var, at han kastede stedse sorte Skygger hen paa Proviant = Forvalterens og Leverandeurernes Egenraadighed.

Krigens Luer havde allerede raset i tvende Aar her i Norden. Jülichær, som Holmens Chef, havde dog skaffet i dette Aar en Flaade i Søen, der med Smaat og Stort bestod af 69 Seilere, og førte fra 36pundige Kanoner til 4pd.: 3454 Kanoner, og hems ved 12000 Mand *). Iblant disse var da
en

*) Flodens Tilstand Aar 1711:

Skibenes Navne.	Kanoner.	fuld Besmandn.
1. Friderik 4tus	110	870
2. Elephanten	90	824
3. Justitia	86	665
4. Christianus 5te	90	590
5. Pr. Friderich	80	565
6. Wenden	76	500
7. Havfruen	72	470
8. Jylland	72	460
9. Lovise	72	490
10. Pr. Christian	72	460
11. Sophie Hedevig	72	460
12. Beskiermeren	64	430
13. Eb. neker	64	430
		14.

en Escader som i største Hast i Efteraaret
 skulde provianteres, og nu søger Admiralite-
 tet her Sag med Jüdichær, tilskriver ham,
 at

Skibenes Navne.	Kanoner.	fuld Bes- mandn.
14. Tre Løver	64	442
15. Mars	60	440
16. Norske Løve	60	401
17. Mercurius	60	410
18. Charl. Amalia	60	365
19. Fyen	54	350
20. Prinds Carl	50	330
21. Pr. Wilhelm	50	330
22. Christianus 4tus	50	320
23. Fridericus 3tio	50	330
24. Oldenborg	50	340
25. Nallebladet	50	340
26. Swanen	50	310
27. Anna Sophia	50	350
28. Island	50	350
29. Nye Delmenhorst	50	350
30. Sverdfisken	50	293
31. Tomleren	50	295
32. Gylden Løve	46	260
33. Slesvig	40	188
34. Neptunus	40	185
35. Engelen	40	190
36. Søhunden	18	80
37. Høienhald	30	140
38. Raar	30	140
39. Hvide Falk	28	100
		40.

at det blev paa hans Ansvar til Kongen, hvis med denne Escadre skedte Sinkelse. Og denne grove Mine er det at Jüdichær stræber at gjøre til

Skibenes Navne.	Kanoner.	fuld Besmandn.
40. Løffen	20	100
41. Heiren	20	100
42. Kongens Jagt	20	100
43. Vakken	16	64
44. Ornen	16	70
45. Svermeren	16	64
46. Phoenix	20	64
47. Frøiken Elsten	12	65
48. Mynden	12	60
49. Aben	12	60
50. Andrikken	12	60
51. Snaren Svend	12	60
52. Flyvende Fisk	10	48
53. Makrelen	10	48
54. Hekla	8	40
55. Bombardeer Dram	6	30
56. Citronen	4	20
57. Pommerantsen	4	20
58. Christiansøe	20	40
59. Færse	20	40
60. Graae Kat	4	28
61. Eystiernen	4	28
62. Enigheden	4	28
63. Hvide Fortuna	4	28
64. Sorte Hane	4	28
65. St. Marcus	2	28
		66

til intet, ved at betyde Kongen, at fra hans Side skedte ingen Chicaner, men alene Admiralitetet var Skyld i al Sinkelse. Admiralitetet fratog ham Folk, satte ham Medhjelpere, der chicanerede; og Side 19. beskriver han sin Stilning paa følgende Maade:

„ Befalningernes hastige Udførelse æffes;
 „ vanskelige ere Tiderne; stor Mangel er
 „ der paa Folk; vidtløftige Arbejder befa-
 „ les; unaadige ere Herrerne; modtvillige
 „ Undergivne omgives man af; tilligemed
 „ nye regnende Inquisitores, og det som
 „ det værste er, mig alt for mægtige An-
 „ klagere.“

Endelig bleve Bestikkelserne, hvori Admiral Gabel og Jüdicær havde gjort sig skyldige, saa aabenbare, at i Commissionen 1727, sat over hele Holmen, blev Jüdicær

Skibenes Navne.	Kanoner.	fuld Besmandn.
66. Kruset	2	28
67. Haabet	2	28
68. Navnen	2	28
69. Brander	2	28
	<hr/>	<hr/>
	3454.	11609

chær beaffkediget uden Pension, og besalet at boe i Nestved. Friderik den 4de maatte ofte straffe, affætte Embedsmænd, dog var hans Reglement 1729 for Pensionister ikke større, end 11,150 Rdlr.

Da vi saa løseligen vil holde os ved Skibbyggeriets Fremgang og Fabrikmesternes Ulempe fra Jüdichærs Tid til vore Tider, have vi intet med hele Flaaden at gjøre, vi skrive blot noget om Flaaden.

Jüdichær er den første der haver indført det Videnskabelige paa Holmen, og ved Maschiner af alle Slags haver foreviget sit Minde; for at opfylde det givne Løfte, maae vi opholde os lidet ved Fiendskabet, der herskede imellem ham og Admiralitetet. Hans Enighed med Gabel i at lade sig bestille, berøvede ham jo ikke alle Indsigter. Hans Søebatterier, hans Skibe, hans Opmudringer, kunde jo derfor være baade gode og nyttige.

Vi vilde kun give en Forsmag paa, hvorledes et Admiralitet kan chicanere en Fabrikmester.

Et Brev 1721 den 4 August fra Admiralitetet til Jüdichær forekaster ham først haardeligen, at han ikke vilde oplyse Admiralitetet om alt det de spurgte. For det andet, at han uden at spørge Admiralitetet derom, brugte 10 Mand daglig mere til Opmudringen end Admiralitetet vidste.

Hvorfore skulde Jüdichær, som havde ofte erfaret Admiralitetets Uvillie, fordi Kong Frederik stedse sagde, at Jüdichær var for ham umistelig; og han aftalte mange Ting med Kongen selv, som Jüdichær selv udførte. Hvorfore, siger jeg, skulde Jüdichær betroe Admiralitetet det han havde aftalt med Kongen? hvorfore skulde han lade Muderet ligge, imedens Opmudringen løb til Erklæring, og af Fiendskab vel blev standset? Jüdichær fremmede Kongens Tieneste, Trods Formaliteterne og de Sinkelser med slet Tømmet, saa og dertil uduelige Folk, som Admiralitetet stedse lagde Jüdichær i Veien, for at faae haarde Klager imod ham; men hos Frederik frugtede ikke slige Rænker, han troede ikke at Collegiernes Forestillinger indeholdt alt det, der kunde siges om en Sag, endnu mindre at det var til en Samling af Med-

Under-

Undersaatter, kaldet Collegia, Folket havde overdraget Enevælden.

Fra 1713 af, da Søbatterierne, tre Kroner og Nye Prøve, havde gjort stor Nytte i at forhindre Indløbets Sperring her til Byen, have disse Batterier stedse været en Torn i Admiralitetets Dine, og 1731 den 17 Julii erfarer man Uarsagen til Admiralitetets Uvillie imod Batterierne; den var, at de vare blevne anlagte uden at Admiralitetet er blevet hørt derom, og nu duede sølgelig heller ikke Batterierne. Dog er det mærkeligt, at saalænge Friderich den 4de regierede, bleve Søbatterierne ikke demolerede, maaskee endeel fordi disse vare aftalte imellem Jüdicær og Kongen alene.

Nof, Jüdicær, der stedse fortjener Navn af en af Holmens kyndigste og værdigste Chefer, var fra 1725 saaledes blevet omgivet med Chicaner og Formaliteter, at han næsten ikke kunde røre sig; saa see vi af Admiralitetets Forestilling til Kongen, hvorledes Skibsbyggeriet var i Stand hos os. Admiralitetet raader til, at Capitain Lieut. Vens
 D 2 strup,

strup, Judichær, Lieutenanterne Bragnæs, Thura, maatte strax hjemkaldes, da Admiralitetet troede, at de Penge vare ilde anvendte, som udgaves til dem for at reise paa Constructionen, raader derimod Kongen til, at han ved sin Minister i London skulde der engagere dygtige Skibsbygmestere, og slutter Admiralitetet med disse Ord, da der ved Holmen ingen var som forstod Kalfateringen, og at anlægge en Dokke.

Judichær havde i 10 Aars Krigen viist, at han forstod at være Holmens Chef. Hverken de af ham oplærte Folk eller Forslag om Dokke maatte agtes paa; Admiralitetet var ham fiendsk.

De som reiste paa Constructionen lod Kongen tvertimod Admiralitetets Ønsker blive 4 Aar ude, og fra 1724—1728 var det en Lykke at ingen nye Skibe bleve byggede i Flaaden. Admiralitetet approberede et Skibs Bygning, hvortil Commandeur Krag havde givet Tegning, og det befandtes ved Bensstrups og Bragnæs Undersøgelse, at Krag havde forregnet sig det halve af den lovede
 Drags

Drægtighed, og at hverken hans Plan, Profil eller Model stemmede. Overalt viiste sig i dette Tidsrum ved Skibsbyggeriet hos os Slump og en sielden Dumdriftighed i al deres Hæslighed.

Christian den 6te.

Fra 1728—1734 synes Venstrup ikke alene med megen Ære at have under den virksomme og ærlige Holmiens Chef Bille bygget nyperlige Krigsskibe, men og oplært dygtige Skibsbygmestere, Mestersvende og Formænd, hvilket udgjør det betydeligste af Constructeurs practiske Fortienester, indrettet adskilligt paa Holmen, forskaffet gode Bankestokke. Men Venstrup kunde ikke vente at være fri fra Fortredeligheder; han blev mere betroet end Thura, der og havde reist paa Constructionen; thi tvende Officerer bleve beordrede at lære Constructionen hos Venstrup og Bragnæs.

Thura blev ikke brugt, til ham havde man ingen Fortroelighed ved Siden af Ven-

strup. 1730 søger han om at blive betroet
et Skib at bygge.

Venstrups nye Skibe, de tre Løver
og Svanen, havde alles Bisfald. Og Ad-
miralitetet selv skriver Aar 1731 *) følgende
til

*) Løt man forlade sig paa Mungo Murray i
hans Bærk om Skibsbyggeriet, er Bouguer
Faderen til det videnskabelige Skibsbyggerie.
Han indgav allerede 1733 til Videnskabernes
Academie i Paris Afhandlinger, hvori han
tvang Skibsbyggeriet til at følge Mathematis-
kens og Mechanikens Regler, gjorde det til en
Videnskab, skienkede denne Bished og Lethed.
Til samme Tid, som Venstrup i Dannemark
indsorte Principis i Skibsbyggeriet, foreskrev
Bouguer i Frankerig videnskabelige Skibsbyg-
gere de Regler, Venstrup hos os fulgte.

Det glæder mig, at dette Stykke af Ad-
miralitetets Brev kan tiene til at stadfæste det,
Bouguer siger om det blinde haandværksmeesige
Skibsbyggerie pag. 15. i hans Fortale, og at
begge stemme overeens.

Med Bouguer kappede Ollivier i Brest.
Hos begge have ventelig Venstrup lært.

Efter 1746 udbredte sig det videnskabe-
lige Skibsbyggerie overalt. Man læse hos
Murray hans Klage over Skibsbyggeriets Vane
og

til Kongen: „At gjøre et rummeligt Skib
 „ let og stiv i Seiladsen, er det vanskeligste
 „ i Skibsbyggeriet; hidtil have vi været
 „ mindre lykkelige deri end andre Nationer.
 „ Bore Skibe have ikke kunnet føre mere
 „ end 3 Maaneders Proviant, og for 6 Uger

D 4

„ D1

og Slump i Engelland til 1750, og hvormegit
 han har bidraget til at skienke sit Fædroneland
 denne Videnskab.

Samme Ære tilkommer Gerner hos os. I en
 glad og rolig Alderdom havde han vist skienket
 Skibsbyggeriet herlige Bærker. Han kiendte
 Mesterstykkerne, havde fulgt dem; ærede dem,
 i det han i Udførelsen forbedrede og lagte til
 hvad Omstændighederne fordrede. Thi efter disse
 at kunde lempe sin Videnskab, vidner just om
 Manden, begavet med sieldne store Siel: Ev-
 ner. Og ved Berster, hvor alting knibes,
 hvor det gaaer knapt til, der koster det vist
 større Nøie at være Fabrikmester, end hvor
 Stater sætter deres Ære i at have gode fuld-
 komne Skibe, agter ikke paa Summerne, naar
 Niemedet kun opnaaes. Fra Engelland og Fran-
 kerig udsendes aarligen Krigsskibe, der berige med
 Erfaringer til Søværnets Udvidelse i det hele,
 og i Besynderlighed forsyner Skibsbyggeren med
 Erfaringer, for ham meget vigtige; hvor mange
 saadanne Erfaringer fik Gerner aarlig? hvor
 mange offentlige Summer havde han til at
 kiope sig Esterretninger, Tegninger og Bærker
 i hans Sag fra Fremmede?

„ Al og Brændeved; heraf reiste sig de store
 „ Transport-Omkostninger; dernæst kunde
 „ vore Skibe ikke med Sikkerhed opnaae
 „ nogen høiere Alder end 20 Aar. Ved
 „ Benstrup ere disse Hindringer og Mang-
 „ ler bleven hævede, han bragte Principis
 „ i Skibsbyggeriet hjem med sig fra Frank-
 „ rig; og lærte os, at Skibsbyggeriet ikke
 „ beroede paa Slump og Gietninger, men
 „ paa faste Grundsætninger. Og vi kan
 „ sige, at lige til nu have de af Benstrup
 „ byggede Skibe til Punkt og Prikke svaret
 „ til hans Rids og Plan.“

Dette hæderfulde Bidnesbyrd uagtet,
 indkom samme Aar Klager over Benstrups
 nye Skibe; men han tilintetgjorde dem,
 saalænge hans Grunde bleve læste af dem,
 der ikke vare forblindede af personlige Hen-
 sigter, eller Enst til ved Kryberie at arbeide
 sig op i Vrens Kredse.

Endnu den 20 Martii 1732 roser Ad-
 miralitetet Benstrup, og foreslaaer Lieute-
 nant Andreas Gerner til at reise paa Con-
 structionen; da Benstrup var den eneste,
 Flaas

Flaaden havde at stole paa — legger Admiralitetet til.

Den 25 August samme Aar, reiste Gerner paa Constructionen, og Wegerslef fik Ordre at reise paa Mechaniken og Hydrauliken.

Hvor vanskeligt troede man det ikke den gang, at finde i den Grad af Visshed og Tydelighed, alle de Videnskaber forenede, der med Rette kan fordres af en Constructeur og Fabrikmester. Benstrups Forslag fulgte man, at hver skulde legge sig efter forskellige Dele. Andreas Gerner tænkte mindst paa, at en Søn af ham skulde til Verdens Forundring kunde forene alt det, man kunde fordre af en Constructeur og Fabrikmester. Vi komme snart til denne vigtige Nagle, hvorpaa den danske Flaades Hæder ligesom var ophængt.

1733 reiste Lieutenant Norden til Toulouse, for der at perfectionere sig i Skibsbyggeriet.

1735 blev besluttet imellem dem, der endnu ikke vare Skibsbyggeriet og de Videnskaber

mægtige *), som udfordres til at danne en Fabrikmester, at Venstrup ingen Fortienester maatte have; og ved Commissioner beviste man, at han fortiente at fastes i Bolt og Jern. Det skedte; Dannenskiolds Bælde kunde intet imodstaae; med denne beviste man, at Venstrup var en ussel Constructeur; at Holmens ypperlige Chef, Suhm, var ubrugelig. Og Sandheden, der midt igiennem Commissions-Acterne haver reddet sig, haver dog viist Esterverden, at Venstrup forstod sin Videnskab; hvorfors haver man ellers efter hans Tid bygget efter hans Tegning til Norske Love paa 70 Kanoner. Fire

70

- *) Skal en Commission bedømme en Fabrikmester, maae den vel kunde forstaae Bouguer, du Hammel og Murray i det mindste; Thi blot ved at kaldes Commissarier erhverves ikke disse Kundskaber. En dygtig Fabrikmester kan ofte tænkes forstaaer man nu og de Svar du giver. Denne Tvivl yttrede Venstrup, og det var en Misgierning. Venstrup havde ventelig lært hos det videnskabelige Skibsbyggeries Fader Bouguer, hvis ypperlige Bærk endnu ikke var i Trykken, ja ingen Bærker vare 1735 skrevet om denne Videnskab; hvor vare da Venstrups Dommere blevne saa kloge, at de kunde dømme ham, der havde øst af den eneste Kilde der var i Europa, som de ikke kiendte, og ikke kunde undvære, for at ifælde en klog Dom?

70 Kanon-Skibe, ja lige til 1760 haver man hver Aar bygget Skibe efter Benstrups Tegninger. Selv havde han bygget herlige Skibe, hvorom Admiralitetets Beretninger til Kongen, grundede paa Beseglings Attesterne, vidne. Men intet hjalp, han skulde vige.

I Danneſkiolds Tid haver det danske Søværst og hele Flaaden imodtaget en Hæder og Tilvæxt, der ene kunde ventes af en Danneſkiolds Fortienester, der forenede sin egen Udsødelighed med Flaadens, og fornøede atter hos Europa den næsten qualte Tanke, at Danmark havde Kræfter til at føre Herredømmet over Østersøen, og at være den femte Sæmagt i Europa. Han indkaldte fra Holland den i Vand- Arbeide, og ikke Skibsbyggerie bevandrede Dumreicher, som i Dollens og adskillige Mechaniske Værksteders Anlæg paa Holmen haver under Danneſkiolds kyndige og vældige Understøttelse viist sig som Sø- Statens Belgiorer, og derfor evig bør hædres.

Som Skibsbygmester skulde Aar 1739 Thura efterfølge Benstrup, og hvorledes? Skibsbygmesterne Thuresen og Barbi byggede

gede 6 Krigsskibe efter Benstrups Tegning. Og Thura var Constructeur og Fabrikmeister blot for at udfylde det Sted, der var Benstrup bestemt, og som han kunde forsvare, kuns ikke naar Yndest og Magt veie stærkere end Fornuftgrunde. Lige til 1749 var Andreas Gerner i Constructions-Commissionen, og byggede iblant andet Orlogskibet Fynh paa 50 Kanoner, bekiendt af dets sær gode Seilads, og hvis Tegning man oftere fulgte.

Frederik den 5te. Christian den 7de.

Man slutte til Fortredelighederne, der omgave Constructeurerne i denne Tid, af den Forpligtelse, Andreas Gerner tog af sine Børn, at de aldrig maatte legge sig efter Constructionen. Til Lykke for Danmark var hans yngste Søn ikke uden 5 Aar gammel, da Faderen døde, saa han undgik Faderens Forsigtighed, ved hvilken at have fulgt Henrik Gerner, ikke havde i sin blomstrende Alder lagt i Graven. Forsynet vilde at endog denne skulde være et evigt Beviis paa, at der er Livsfare ved at besidde Fortien-

tiener, og med dem Følelsen af deres Værd, og ikke at kunde krybe for dem, der ikke vide, hvilken Umage de koste at erhverve, siden de sødes til at have dem.

1758 blev Krabbe Skibsbygmester i Bældens Nudlings Sted, Thura; og var det til 1772. Hans gode Skibe vidne stedse om hans Duellighed; og hans hæderlige Alderdom vil lære Efterverden, at Fortienester dog engang kom i Noe, uden at have været en Bold for ukyndige Efterstræbere.

Det er ellers merkeligt, at større Evighed end 16 Aar haver en Skibsbygmester og Fabrikmester ikke opnaaet hos os, siden Fred. 4.

For ret at sette Henrik Gerners Fortienester i sit fulde Lys, maatte man være det Gerner var, og ligesom han, vide de Aarsager, man havde at klage over ham, om de i alt vare ugrundede. Banskkelig vil det blive at retfærdiggjøre ham saa godt som han selv vilde have gjort. Men de som have Aarsag til at være misforvriet med ham handle ikke Ret imod den danske Nation, hvis

hvis de have uforkastelige Vidnesbyrd imod ham, og ikke fremkomme dermed, paa det Mandens Minde kan staae urygkelig, hans Fuldkommenheder og Feil veies imod hinanden, og saaledes hines Overvægt udgiøre Grundvolden for den Afgjælse, han nød. Det er langt fra, at man hellere ønsker i dette Blad Lovtale end Sandhed.

Da vi ikke kiende Dannemarks Flaades nærværende Tilstand, vil vi tale et Par Ord om Flaadens Tilstand i Sverrig, saadan som den efter muelige rigtige Esterretninger var Aar 1786; om Ruslands Flaade i samme Aar, stor 33 Rangskibe, førende 2454 Kanoner, og 18 Fregatter, i alt hele Flaaden 3054 Kanoner, vil vi ikke tale. Men derimod ved at vise den svenske Flaades Styrke, angive vi tillige Diemedet for Gensers Bestræbelser; og aldrig kunde han have kyndigere og vittigere Nation at kappes med; overgif han denne, haver jo denne ene Mand været Fædrenelandets Børn og Beskytter; og hvad vi miste ved hans krænkende Bortgang, føles paa denne Maade saameget desto dybere.

Altsaa Liste paa Swea-Rikes Orlogs
Flotta for Aaret 1786.

- 1 Kong Adolf Frederich 74. i god Stand.
- 2 Gøtha Leion 74. gammel men kan gaae med.
- 3 Kong Gustav den 3die. 74. i god Stand
- 4 Sophie Magdelene. 70. dito og beste Seilere.
- 5 Prince Gustav. 70. gammel, gaaer med til Ned.
- 6 Louisa Ulrica. 70. gammel, repareret.
- 7 Enigheten. 70. dito dito.
- 8 Pr. Friderich Adolf. 64. i god Stand.
- 9 Pr. Gustaf Adolf. 64. dito.
- 10 Hedevig Elis. Charlotte. 64. dito.
- 11 Prince Carl. 64. gl. gaaer med.
- 12 Wasa. 64. i god Stand.
- 13 Fæderneslandet. 64. bygget 1783 og er færdig.
- 14 Omheten. 64. 1783, nye og færdig.
- 15 Ketviisan. 64. 1783, dito.
- 16 Dnyden. 64. bygget 1784, nye,
- 17 Wran. 64. } men fattes Gallion og
- 18 Forsigtigheten 64. } Rundholter.

19	Mandigheten.	64.]	bygget 1785, nye
20	Zapperheten.	64.]	Skraag, uden
21	Dristigheten.	64.]	øverste Porte.
22	Pr. Ferdinand.	64.	ligger endnu i Vi- nien.
23	Friderich Rex.	60.	Krudt-Magazin.
24	Riksens Stænder.	60.	ligger i Vinien.
25	Freden.	60.	ubrugelig.
26	Westmanland.	60.	dito.
27	Finland.	50.	dito.

Summa 1688 Kanoner.

De foransførte 9 Skibe paa 64 Kanoner, som ere byggede i Aarene 1784, 85 og 86, samt Wasa, i alt 10, have kun een Kahyt, og fører 36pundige paa underste Batterie og 24pundige paa øverste.

Fregatter.

Transport 1688 Kanoner

1	Belona.	40.	nye og med Kobber- hud.
2	Minerva.	40.	1783, nye.
3	Venus.	40.	1783, dito og Kob- berhud.

4 Dias

4	Diana.	40.	1783, dito og dito.
5	Frana.	40.] bygget 1784, næs-
6	Camilla.	40.	
7	Thetis.	40.] dig.
8	Galathea.	40.] bygget 1785,
9	Eurodice.	40.	
10	Zemira.	40.	
11	Herim.	32.	gammel men god.
12	Saramas.	32.	dito.
13	Upland.	44.	skal ombygges til Lastdrager.
14	Grypen.	44.	er ombygget til dito.
15	Postillionen.	24.	

Summa Summ. 2264 Kanoner.

De første 10 Fregatter fører 24pund.
Kanoner paa Batteriet.

3 Kuttere.

1 Lastdrager.

1 Bombardeer.

Denne af 2264 Kanoner bestaaende
Orlogsflaade holdes i Stand ene ved Cons-
structeurernes og Fabrikmesternes Kyndighed,
Iver og Ærlighed. Hvad mon Ordet Fas-

Anden Aargang.

F

brils

abrikmester betyder? Jeg tænker det indbefatter de rigtigste og meest visse Indsigter i Mathematiken og dennes underordnede Dele, som Mechaniken og Hydrauliken, og det saaledes, at efterfølgende grove Arbeidere kan udføre opgivne Maal og Tegninger paa den mindst bekostelige Maade, og tillige tilforladelig og hastig, saa at alle Arbeidere arbeide med Bished til et Maal; til at virkeliggjøre for Exempel det foreslagne nye Skib, at det efter Udregning faaer den fastsatte Drægtighed, Dnybgaanighed, Lethed og Stivhed i Seilads. Til at udføre alt dette, er Fabrikmesteren Sielen, ja Skaberen; de ham underordnede Kræfter ere i Sverrig:

- a. Tømmermænd, 400 faste og 200 reserve.
- b. Mastemagere.
- c. Baadebyggere.
- d. Bolværkslagere.
- e. Kalsfaktere.
- f. Bildhuggerværksteder.
- g. Blokledreiere
- h. Snekerværksteder.
- i. Reberbaner.

k.

- k. Seildugsmagere, Seilloftet.
- l. Ankersmedde.
- m. Boltesmedde.
- n. Kleinsmedde.
- o. Dresmedde.
- p. Bødkerværksted.
- q. Tømmer-Oplaget.
- r. Skibenes Conservation.

Alle disse bruge Constructeuren *) til at udføre sine Tegninger; regner han feil, arbeide disse forgieves; de fremkomme hver med sit, som hver Skabelsesdag stykkeviis, Skaberens satte alle Dage sammen i et heelt, og hvilte. Men Skibsbyggerne haver hidtil hos os maattet savne den Roe, der ikke

E 2

burde

*) Constructeuren kan bygge efter Tegninger ham forelægges. Gerner brugte ikke andres Arbeide, han gjorde selv sine Tegninger, var saa vis i sine Udregninger, at naar Baglasten var efter hans Hoved lagt, laae Skibet paa Vandet just som han havde sagt det. Og hvor ofte vidste han ikke til Prydelse, Bequemmelighed og Rums Sparelse, at opfinde og udføre Forandringer i Orlogsskibe. Han var Sielen i Skibsbyggeriet, thi han behandlede den videnskabelig og ikke haandverksmessig.

burde udeblive, efter at have udført et stort Arbeide.

3 Sverrig koster et 94 Kan. Orlogsskib, alene Skraaget	420,000	D. S. M.		
74 Kanon Skib	400,000	—	—	
64 — —	350,000	—	—	
50 — —	250,000	—	—	
Galeier paa 16 Rorer	100,000	—	—	
førende hver 160 Mand.				

Takkelage og Armatur koster ligesaa meget. Sverrig troer selv at kunde strax bemande 24 Orlogsskibe og 40 Galeier. Mandskabet i Sverrig er uden for Constructeurs Virkekreds; dertil haver Sverrig 9 til 10000 indroullerede Matroser, der ikke maae gaae til Søes; derimod de 2000 Baadsmænd i Blecking kan seile i Fredstid til Cofsfardie; dernæst have de 1400 Volontører eller faste Artillerister, tilligemed 1500 Mariniers, der ere faste Arbeidere paa Skibsværfterne; og kostede denne hele Flaade 1772 aarslig 1,807,150 Daler S. M.; hvoraf Skibshyggeriet allene kostede 458,029 Daler S. M.

Da man ikke haver den danske Søemagts Tilstand i Trykken *), kan man allene henholde sig til Sø-Officererne, der eensstemmigen giver Hans Kongelige Høihed det Vidnesbyrd, at siden 1784 er intet sparet, for at give de af Krabbe og Gerner byggede nypperlige Orlogsskibe det Liv, Handelskasserie syntes at have qvalt. Flaaden fattes i ingen Dele det mindste af alt hvad den behøver til at gaae i Søen. Og hvormeget Gerner i sin 15 Aars Tieneste Tid som Fabrikmester haver bidraget til Flaadens Hæder og Glands, sees af følgende Lister **).

E 3

Haver

*) Af Folk der kunde vide Sandhed, have vi intet i Trykken om Flaadens nærværende Tilstand. Vi henvise Læseren til William Coxe Travels into Poland, Ruffia, Sweden and Denmark p. 550—552. 1784. Han setter Flaaden for 38 Rangskibe, førende 2258 Kanoner, og 20 Fregatter til 506 Kanoner.

**) Fortegnelse paa de Orlogsskibe og Fregatter, som ere byggede ved Holmen, i Geheimeraad Krabbes Tid som Fabrikmester i 14 Aar.

Orlogsskibe.	Kanoner
Christian den 7de.	90
Den Prægtige.	80
Sjælland.	70
Prinds Friderich.	70
	Norske

Haver Gerner bygget nye Skibe, der
i alt føre 1297 Kanoner, kan vi dristigen paa=
staae, at han haver bygget en betydelig Deel af
Flaa=

	Kanoner
Norske Løve.	70
Dresund	70
Elephanten.	70
Wagrien, fuldført af Gerner.	64
Prinds. Sophia Magdalena.	60
Wilhelmina Carolina	60
Holsteen, fuldført af Gerner.	60
Dannebrog, af dito.	60
Mars.	50
Fregatter.	
Perlen, fuldført af Gerner.	34
Kalster.	30
Havfruen	30
Christians-De.	30
Christiansborg.	24
Franquebar.	20
Allen.	20
Færøe.	20
Samsøe.	20
Christiania i Friderichsand.	20
Søe-Ridderen.	18
Langeland.	18
Suggerter.	
Amager og Amrum.	12
Femmeren og Saltholmen.	8

Bom=

Flaaden. Ikke at tale om de andre Indretninger for Holmen han haver giort, der, naar de beregnedes til Skibes Antal, ud-

§ 4

giorde

Bombarderer.	Kanoner
Dristigheden.	16
Mandigheden.	16
Alvorligheden.	16
Modet.	16
Forskrækkelsen.	16
Den Glubende.	16
Kompeten.	16
Dragen	16

Summa 1306 Kan.

Galleier.

Kredensborg, paa 32 Karer.
Fridrichsborg, paa dito.

Liste paa de Skibe, Gerner har bygget :

Orlogsskibe.	Kanoner
Prinds. Sophia Frederica.	74
Iustitia.	74
Kronprinds Friderich.	74
Arveprinds Friderich.	74
Nordstiernen.	74
Fyen.	74
Siælland.	74
Indsøds, Netten.	64
Oldenborg	64
Ditmarsten	64

Mars.

gjorde mere end man kunde fordre af enhver anden Mand end Gerner; og dog haver denne Gerner skulde været beført for Dovenskab; hvo brugte

	Kanoner
Mars.	64
Prinds. Lovisa Augusta. Fregatter.	64
Pommern.	42
Disco.	42
Friderichsværn.	36
Store Bælt.	36
Cronborg.	36
St. Thomas.	36
Nøen.	36
Kiel.	36
Bornholm.	36
Cronborg.	34
Hvide Drn.	24
Snøve.	
Fama.	12
Echo.	12
Lærken.	12

Summa 1268 Kan.

Hans Majestets Lystjagt, Skonerten, Drnen paa 26 Stkr. 4pundige Haubitser, bekiendt af deres Indretning, Manden til Vre. Foruden mange Handelskibe, hvoriblant især Den gode Hensigt, der ulykkeligviis brændte her paa Rheden.

I første Diekast lader det til, som Krabbe havde bygget Skibe til 38 Kanoner mere end Gerner, men regnes til Gerner's Liste Skonerten og Drnen, saa haver Gerner 14 Kanoner mere

brugte de fleste af de ældre Skibsbyggeres Tegninger; hvo gjorde de bedste Indretninger i Skibene, Gerner eller alle hans Formænd?

Kan nu intet udfettes paa hans Skibe, have de opvakt Fremmedes Beundring; hvorledes skal da nogen Dødelig kunde vise sit Fædreland større Tieneste end den Afdøde; og hvorledes skal hele Søe=Staten, paa nogle faa nær, der ikke kunde taale Fortienesters lydelige Bisald, kunde holde sig fra at fælde Taarer over sin største Belgiorer; og hvorledes kan Søemagten lide, uden at jo alle brave Danske maae lide med den?

Det var umueligt at opregne alle Gerners Fortienester, nogle kan vi kun berøre. Gik han Belønning, passende til det høyerlige Pompeværks Fuldførelse ved Dokken?

E 5

Døm

mere end Krabbe; ikke at tale om de fire Skibe Krabbe overlod Gerner at fuldføre, uagtet de vare løbne af Stabelen under Krabbe.

Disse Lister ere ikke Hemmeligheder, deels have flere hundrede Mennesker tilhugget disse Skibe, deels er der præket over dem, og indrykket i Aviserne naar de løbe af Stabelen. Det ges raader jo Danmark til Ære at vide dens Styrke,

Døm af dette, kunde Manden regne, kunde han udføre sine Beregninger. Lad Avind regne ham efter, og da skiule sig. Sant Dokken under hans Opsigt; hvorforskielve Sæ=Staten for at tage fat paa dennes Hoved=Forbedring, saalænge den havde en Gerner? Haver han efterladt sig paa Holmene Værlinger, der aldrig vil aflade at offere hans Minde takfulde Taarer, og som fra Fæder til Søn vil sige: saa lærte Gerner os — naar de tilhugge Skibe, der udgiøre Danemarks Ære og Fred? Kan Underofficeers Skolen paa Holmen kalde ham sin Stifter? Naar hans fulgte Arbeids Tour bringer Danemarks Flaade til det fastsatte Aar, til en for Naboerne misundelig Hvide, vil man da ikke sige: Du Gerner foreskrev os dette Maal? Var det Gerners Kierlighed for hans Kieledegge, Flaaden, der bragte ham til, med uforkastelige Grunde at vise, at skulde Flaaden nogenledes befries fra Slam og tilig Raadd, og Strømmens Skieren forstærkes, maatte Flaaden omlægges fra Sønder til Nord, og ikke blive liggende fra Øster til Vester? Haver Gerners Aand anlagt Tryk=lemaschiner, til at holde Sommeret i Vandet?

Har

Har han sat Tordenastledere paa Krudttaar-
 nene og Skibene? Haver han indrettet Tør-
 remaschiner for Korn? Haver han givet Teg-
 ninger til over 60 Handelsffibe, der alle i
 Krigstider kan bruges til 30 Kan. Skibe?
 Haver han givet Tegning til alle Kanalsffib-
 bene? Findes hans Raad, hans Veiledelse i
 alle Fabriker? hos alle Arbeidere? Havde
 alle Konstnere i ham en Ven? Var han intet
 Kierere, end at vejlede enhver som selv tænkte?
 Kan alle disse Spørgsmaale besvares med
 uskrømtet Ja; hvorledes er det da at undre
 over, at alle arbejdende Stænder begræd de-
 res Raadgivers, Veileders, hulde Vens Bort-
 gang? Havde Gerner et udsøgt Bibliothek
 i sit Fag; vidner hans Tegninger, Udkast,
 Concepter om hans utrettelige Flid; bleve
 baade Videnskabernes og Landhuusholdnings
 Selskaberne modfaldne ved hans Død; tabte
 hans lærde Venner deres gladeste Samqvem:
 Haver ikke og derfor en af vores Værdeste
 sagt: finder Du hans Mage, da elsk ham
 imedens han lever! og vi legge til: hædre
 ham, som det danske Folk hædrede Gerner.

Saaledes begræd de Lærde Din Bortgang, o store gode Gerner! Og endnu findes nogle som spørge: hvorfors fulgte de beste af Nationen Gerner's affieledede Legeme til sit Hvilested? fordi de elskede deres Lærde, deres Sæ:Etat, og da disse vare modfaldne, kunde ikke Nationen med tørre Dine see paa hines Bedrøvelse og Kummer.

Kuns sande Sæ:Videnskaber, Enighed og Sammenhold i Sæ:Etaten, imod alle Krybere og Rænkesmedde, kan i Tiden læge det Saar, Gerner's Død tilbragte den. Af denne Eendragtighed vil flyde usminket og urnggelig Hviagtelse for Fortienester, der ikke kan krybe for Formaliteter og Subordination, hvis Aand er saa ofte stolt og hoffærdig Egenfindighed. Det er kun ved Sundheds Tab, og igiennem utallige kummerfulde Dieblil, at Siele, af Skaberen bestemte til at besidde sande store Fortienester, erhverve disse; de vil derfor opmuntres ved at nyde Afgtelse. Skal de derimod ideligen af lumste Efterstræbelses nedtrykkes, og af blind Bældetvinges til at vige Pral og laant Glands; da skynde de sig snart bort fra denne utaknemme:

nemmelige Klode, og ile hen til hine salige
 Manders Samqvem, hvor de ikke misliens-
 des, men trøstes over den her nede lidte
 Haan. De, det danske Folks trygge Til-
 flugt, vores faste Anker, Naadige Kron-
 prinds! bliv saa ved at tænke, saa ved at
 handle, lige til Deres sildigste Dage, som
 De gjorde ved Gerners Bortgang. Tilsmil
 Søe-Etaten, og med den alle Retskasne,
 Deres reneste Bifald. Bliv ved at hædre
 Fortienester, og De skal nærme sig Dem, for
 af Dem at bruges til at ophielpe og værne om
 Fædrelandet; og Gerner skal lige til Ver-
 dens Ende i Søe-Etaten ikke fattes Beun-
 dere og Tilbedere, hvoriblant vist vil findes
 mange, der ligesaa grundigen og beskædne
 som han, vil stræbe at arbejde sig op, til at
 staae ved Siden af ham, paa den Høide,
 hvorfra han nedskød Oplysnings og Mennes-
 skieligheds Straaler over sit Fædreland,
 Med-Officerer, Benner og Underhavende.

Din Død, o Gerner! blev for os et
 evigt lysende Exempel i vores Vandel. Du
 beste Mand, fortæret af usorkskyldt Kummer,
 lærde os at tilgive dem, der forfølge os.
 Du

Du opmuntrede jo Dine unge Venner og Efterfølgere i dit flibrige Embede, at søge alene i Enighed, i en reen Samvittighed, og i sande Fortienester et sikkert Skiold imod alle Dumbheds, Misundelses og Smigreriets umærkelige men aadfortærende Pile.

Din Begravelse var for det hele danske Folk ikke mindre vigtig, den var jo ligesom den anden Gang, da hele Folket handlede af egen Drivt, og hævdede Menneskelighedens Rettigheder. Første vigtige Gang var den 18 October 1660, da Dannemarks Valg-Konge blev Enevoldsherre; og tilkiendegav Folket, paa hvilke Billaar han og hans Efterfølgere vilde stedse fordre den af Stænderne lovede og tilbudte uindskrænkede Lydig-
 hed: „Efter som (er den danske Enevolds-
 „herres Forpligtelse til evig Tid) det har be-
 „haget den allerhøieste Gud, dette Konge-
 „rige, formedelst alle Stænders eendragt-
 „tige Erklæring og Samtykke, den Høi-
 „baarne, Stormægtigste Fyrste og Herre,
 „Frederik den 3die, vor allernaadigste Ar-
 „veherre og Konge, saa og Hans Konge-
 „lige Majestets Mand- og Qvindelinier for
 „ et

„ et Arve = Rige at antvorde og overdra-
 „ ge, betækker Hans Majestet samtlige
 „ Stænder for saadan underdanigst Affec-
 „ tions: Beviisning, og lover alle og enhver
 „ troe Undersaat ikke alene som en christelig
 „ Arveherre og naadig Konge at regiere,
 „ men endog saadan Regierings = Maade og
 „ Form at oprette, at alle samtlige af Hans
 „ Majestet, Hs. Arvinger og Efterkommere,
 „ en christelig og mild Regiering skal have sig
 „ at vente, og forsikres om. Og eftersom
 „ denne samtlige Stændernes Slutning for-
 „ drer en nye Sed, saa vil hans Kongl. Ma-
 „ jestet have alle Stænder samtlige fra deres
 „ forrige giorte Sed friladt, og blive alle
 „ og enhver med Kongelig Naade bevaagen.“

Nu bleve alle Stænder lige, og alle
 Undersaattere fik lige Ret til deres Enevolds-
 herres Naade, og derfor soer de og alle de-
 res Arveherre og Konge med Efterkommers
 uindskrænket Lydighed og usvigelig Troskab.
 Da det danske Scepter aldrig har afladt at
 være mild, viis og retfærdig, staaer Stæn-
 dernes Sed urygkelig. Under Skyggen af
 denne Mildhed var det, at det danske Folk
 begræd

begræd og hædrede Gerner ; Regieringens tause Glæde var ikke skjult for enhver tænkende Danskf, over at see, hvorledes Folket ydede store sande Fortienester den Mægtelse, de i dette Liv stedse fortienet, menielden faaer.

Saaledes, o Gerner ! lærte vi ved dine jordiske Levninger, at det glædede den danske Regiering at see sit Folk græde over Din Bortgang ; thi den saae, at den befalede over et frit og ædeltænkende Folk, der elskede Kongehuset og Fædrelandet ; om disse havde Gerner værnet, derfor elskedes han. Det blev Folkets Trost, at intet standsede deres Bedrøvelses Udbrud ; det sluttede heraf : Regieringen er med os bedrøvet, og da den er det, findes vist ikke ved Nærheden af Tro-
nen den mindste Tanke, der kunde opvække Erindringen af Domitianus's Regiering, da Aristokrater bildte denne svage Herre ind, at det Regimente er ene trygt, som befaler paa Baale at opbrænde Lovtaler over store Mænd, og med dem Folkets Bisald og Frihed ; ja som endog raadte til, at man intet maatte spare, for at kunde ved despotisk Næsen imod
Tæn-

Tænkefrihed betage Menneskene Følelsen af at være moralske fri Skabninger. Men den danske Konge vilde elskes af oplyste og taknemme Undersaatter; og fra disse kan dyb Bedrøvelse over fortiente Medborgeres alt for tilige Bortgang ikke adskilles. Hil være Dig, o Gerner! som baade i Livet og Døden nedsendte Saligheder over Dine Medborgere, og det fra Dit sidste Dieblif af, da Dine Fortienesters Magt, liig Solen, sluppen forbi hine kolde gyselige Klipper, udbredte vederqvægende Kraft i alle saarede Hjerter. Den Maade, Dit Vind opflammede alle til at hædre Dig paa, forjog Aristocraternes Misundelses Mørke, og sendte os Frihedens blide Straaler, af hvilke bestraalede vi bare Dig hen til Dit Hvilested. I som skumle over denne det danske Folks Adfærd, smigre Eder selv ikke med, at de Tænkende ikke skulde mærke, hvad Kilden var til den angstelige Frygt I lod see, over at man viiste den Ufdøde for megen Ære. I skulde Eders sorte Ønsker under Sædvaners og Sørgeforordnings Skjul. I vilde, at man kun maatte ære Commandeur-Capitainen, og ikke Gerners store Aand, der med sin Wiisdom

Anden Aargang. I udbredte

udbredte saa megen Held og Lykke over Danmark. Have I tænkt, at Fortienester kan bindes til Navne, da maatte I lære her, at deres sande Værd kan kun fastsættes af kyndige og rettskafne Borgere. Fødte Fortienester og Agtelse kan Sørgesforordninger sætte Grændser for, men ikke for de erhvervede Fortienester, hvilke det hele menneskelige Røn under alle Himmelegne ønsker sig, og tilbede hvor de finde dem. I ere for svage til at udbrede chaotisk Mørke og Løshed over Danmark; vores milde viise Regiering vil end ikke, at I skal høste Frukten af visse hædige Dieblik for Eder, da I tvang Folket til at tie med den Roes, fortiente Mænd tilkom, som ikke gjorde sig skyldig i Tidernes Afguderie, der fordrede, at ethvert Dyr, optaget iblant Gudernes Tal, skulde strax tilbedes; og skulde der tillige glemmes, hvad et saadant Dyr var, og hvad det efter sine Evner kunde blive til.

Du Gerner gav Friheds-Anden nye Kræfter; denne, i at hædre Dig, rev sig løs fra Rettighedens og Baners Baand; og af denne befieledede, lærte alle, som fulgte Dine jordiske

disse Levninger hen til deres evige Røe, at den danske Regiering elsker Frihed, og vil at alle Undersaatter skal kunns ved Fortienester være vor Konge kjer. Den trældende Deel af Folket overlades blind Træbdighed for fødte Fortienester. De Kyndige skal det stedse være tilladt at veie Stores Lov og Bægt i Fornuftens Bægtsskaal. Paa denne Maade stemme Regieringens og Undersaatternes Idrætter, og det Heles Vel bliver begges Kiereste Formaal.

Hvor nyttig var nu ikke Dit Liv, o Gerner! for os, og hvor uforglemmelig blev ikke Din Død! Ewig Haan til Straf følge dem, som ikke vil vide og føle dette.

Maanedskriftet

Kjøbenhavns Skilderie.

No. 7—10.

Anden Aargang.

Mai, Junii, Julii, August. 1788.

Om Opdragelsen, helst den huslige.

Forste Fortale.

At prøve paa, med al muelig Nøie, tydeligen at udvikle Egypternes, Persernes, Grækernes og Romernes, enten gode eller feilfulde, baade huslige og offentlige Opdragelse, var i sig selv en ligesaa vigtig som nyttig Sag; helst intet var lettere, end at vise, hvorledes det Sande i Oldtidens Opdragelse ikke kunde andet end frembringe store Mænd, hvis Handlinger enten opreiste eller nedstyrkede Stater. Men vilde man tillige, i at udføre dette Emne, legge den Uffelhed for Dagen, der hersker i vores offentlige Op-

Anden Aargang.

G

dragelse

dragelses-Anstalter, da var dette Arbeide ikke alene daarligt, men endog fortiente med Haan at brændemærkes, helst man ikke kunde undgaae at sige dem, der i den egentligste Forstand bestyre Vaisenhuset og Opfostringshuset, at de i Gierningen ikke vise, at de have tydelig Kundskab om Menneskets physiske og moralske Evner, endnu mindre hvorledes de hver for sig skal pleies og forsterkes, indtil de kan, med forenede Kræfter, arbeide til et Maal. Eller med andre Ord: at saadanne Mænd sørge for Opdragelsen, der ikke vide, hvor meget der hører til at opdrage; snarere bruge de Stiftelserne for Børnene, som Hollænderen sit Hollænderie, og naar Hoved-Opsynsmændene finde Behandlingen god, da leve Underbetienterne alt for vel ved de mindre Forpagtninger, til at de skulde ønske nogen Forandring, men snarere stride derimod af alle Kræfter. Derom mere i Numerne 11 og 12.

Dette Maanedskrift haver hidtil været helliget Sandhed, sagt med Varme og Frimodighed, det skal ei heller, saalænge det vedbliver, vige derfra; og mindst Statsraad

Rosod eller Kammerherre Hennings kan rokke denne fattede Bestlutning.

Betragter man Statsraad Rosods Iyffelige eller ulyffelige Stilning, enten for ham eller hans, eller for den Mængde, der efter Befalning, af ham skal klædes, ved Siden af den, hvori Kammerraad Laurup var 1719, saa sees letteligen, at Statsraaden haver gjort Underværker. Begge disse Bestyrere af Uldfabricata til Armeens Tjeneste have ikke lige Iyffelige Kaar og Omstændigheder; Vi vil anstille Sammenligning.

Laurup, som forestod Begyndelsen til det nu kaldte Guldhuus, var underordnet General Scholten, en af Kong Frideriks elskte Mænd; denne elskede Orden, Bindelighed og Regnskabs Afleggelse. Kongen saae selv ofte Uld- og Bahre-Dplaget efter, besøgte Arbeiderne, udfrittede hos de Gemene, om de af deres Officerer havde imodtaget de befalede Monderings-Sorter, ja et egenhændigt Brev af 1704 fra Friderik den 4de, vidner om, hvor alvorlig han antog

tog sig sine Soldaters Mondering, forfærdiget af indenlandsk Uld og indenlandsk Hænder. *) Under disse Omstændigheder maatte

Lau

- *) Den 4 Februarii 1704 skriver Kong Friderik den 4de følgende fem Sider lange Brev til hans Geheime Stats - Ministerium, hvori han siger sine Tanker, angaaende en Commissions Betænkning, først over Slotsloven i Norge, dernæst om Maaden, deels at befrie Bønderne fra de mange Kongereiser, deels at skaffe dem Erstatning, som for Bølliggenhedens Skyld maae ligge. For det tredje skriver Kongen „ have Vi med stor Glæde
 „ og Overlæg giennemlæst de samtlige i Commissionen Forordnede, deres Betænkninger
 „ og Formeninger, om Maaden at montere
 „ dere Armeen paa, og befundet, at næsten
 „ enhver haver været af ulige Meening,
 „ hvorfra den Fond skulde tages, hvoraf
 „ baade nu og for bestandig de nye enroutede
 „ lerede nationale Soldatere kunde montere.
 „ Saa finde Vi ingen bedre Udvei,
 „ end at man griber til det Middel, engang
 „ for alle at udskrive en almindelig Formueskat,
 „ hvilken vel vilde foraarsage en almindelig
 „ Skrigen, som dog vel efter tvende eller trede Uger vilde forglemmes,
 „ naar man saae, at af de indkomne Penge blev gjort et vedvarende og bestandigt Establishment.
 „ Af denne Skat, og til dettes Oprettelse kunde da tages først de
 „ 70,000

Lautrup være ærlig, paapassende, og det militaire Manufactur fortrængte Hamborgernes (ja og Berlinernes) Klæde fra den danske Armee,

§ 3

mee,

„ 70,000 Rdlr. , hvoraf den første nye
 „ Mondur blev taget. Og da denne nye
 „ Skat vilde for det meste beløbe sig til
 „ 300,000 Rdlr. , saa blev endnu tilovers
 „ 200,000 Rdlr. , hvilken Capital Skulde
 „ udsættes paa Rente a 5 pro Cent. Disse
 „ gave da 10,000 Rdlr. aarlig, og i syv
 „ Aar 70,000 Rdlr. , til hver 7de Aar at
 „ mondere nye. Af denne Indretning vilde
 „ der tilflyde Landet en dobbelt Nytte; først
 „ kunde man med disse 200,000 Rdlr. be-
 „ gynde at oprette en Banque, og Manu-
 „ fakturerne kunde derved opmuntres, naar
 „ den Capitals Renter vare sikke, som man
 „ kunde anvende paa dem til dette Brug.
 „ I øvrigt vil man befinde, at Hartkornet
 „ er saa betyngtet med Skatter, at det ikke
 „ mere kan belæsses (den gang 2 Rdlr. a
 „ Tønde Hartkorn, nu henimod 5 Rd.)
 „ derfor er det billigt, at denne Skat ydes
 „ af alle uden Forskiel, hvilket og fører en
 „ dobbelt Nytte med sig, først den, at
 „ Skatten ikke bliver til en vedvarende Byr-
 „ de, dersom en Leverance in Natura stedse
 „ heftede alene paa Landmanden, som dog
 „ desuden er haardt medtaget. Saa syntes
 „ det os for det andet at have denne anden
 „ Nytte med sig, at det var ædelmodigere at
 „ hele

mee, ja den anviiſte Fond ſlog til. Laurup
 var Kammerraad; kunde altsaa leve tarvelig
 og paſſe paa, at al den indenlandſke Uld han
 kunde

„ hele Landet bidrog til det, der ligesaameget
 „ geraader andre Stænder, ſom Landman-
 „ den, til Beſkyttelse og Flor. I Følge
 „ diſſe mine Forſætninger bliver mine Tan-
 „ ker og Abſigt denne, at det hele Conſeil
 „ ſkal indbyrdes overleage, hvorledes man
 „ paa det beſte kunde ligne og regulere en
 „ ſaadan Formueſkat, at enhver eſter ſin
 „ Formue kunde bidrage ſit til den Sum-
 „ ma 300,000 Rdl. d. C. Slig Kopſkat
 „ kunde man jo give Navn, enten af Fortis-
 „ ficationsſkat, eller med hvad andet
 „ Navn man vilde kalde den Gud er el-
 „ lers mit Bidne, hvor unødigt jeg har re-
 „ ſolveret til denne Yderlighed, hvis jeg
 „ havde kunſt viſt nogen anden Udvei, hvor-
 „ ved jeg kunde have opnaaet dette Niemed,
 „ at anſkaffe de Nationale Mondering, ſom
 „ den uforbigiengelige Nødvendighed dog
 „ fordrer. Til Slutning forſikkrer vi, at
 „ have den faſte Tillid til vores Kiære og
 „ troe Raad, at de i diſſe Conjunctioner,
 „ ſom i alle andre Begivenheder, vil forts-
 „ fare med den ofte i Vores Tieneste udviſte
 „ Troe og Iver. Vores Onſke er derfor
 „ at vi gierne vilde have deres Mening om
 „ denne Sag, for at erfare, hvilke Beſlut-
 „ ninger og Udveie de finde for Os fordeels-
 „ agtigſt.

Kunde overkomme, blev forbrugt; derfor var det fornuftigt, at Forordningerne af 14 Februarii og 19 Junii 1719 tilholder alle at

G 4

levere

„ agtigst. Vi vente da med det første deres
 „ gode Raad Og vi forblive stedse deres
 „ vel affectioneerte

Friderik Rex. “

Paa vores Slot i Kiøbenhavn 1704.

Den 9 Julii 1704. udkom en Forordning om Naabudet til Land-Miliciens Mundering, hvori denne Kongens Villie er udført, hvor da alle uden Forskiel engang for alle maatte betale, som f. Ex. Geheimeraader, kort første Classe, Mændene 24 Rdlr., Konerne 16 Rdlr., hver af Børnene 8 Rdlr., saaledes hele Rangforordningen igiennem; dernæst og af alle Capitaler og Rentepenge. I Følge den Grundsaening, som Kongen havde, at hvad der sigter til hele Landets Beskyttelse og Flor, bør alle Stænder og ikke Landmanden alene, bidrage til.

Kongens Brev giver Anledning til følgende korte Anmærkninger:

1) Kongen haver selv med Flid giennemgaaet Commissions-Acterne, havde Sagerne fuldkommen inde, hans Betænkning kunde trods enhver af Commissariernes, i Grundighed og Mildhed.

2)

levere Uld til Kongens Uld-Manufaktur, for giengse og gode Lande = Priser, og ere Forordningens Ord: „ Da vores Manufaktur „ kan nødvendig behøve al den Uld, som „ vore

- 2) En monarkisk Konge befaler ikke her, vil meget mere oplyses, stræber efter at træffe det, som er mindst trykkende for Landet.
- 3) Kongen regner selv, og erfarer, at Hartsornet ikke kunde taale flere Byrder, kræver selv Gud til Vidne, hvor usødig han legger Skatter paa. Her viser Kongen sig sparsom, estertænkksom, de ringere Stænders Ven og Fader.
- 4) Kongen vil, at Byrden skal lægges paa alle Stænder; Rang, Navn befrier ingen fra at bære Byrden. Friderik var alles Fader og Ven.
- 5) Man røres til Taarer over, at see Menneskelighedens ømme Hierte at tale fra Troen ned til sine Venner, sine Ministre, der ikke ere Medregentere, feilfrie, egenfindige, paaftaaende, døvende Raadgivere, men Kongens og Statens Venner, hvis Troe og Iver Kongen ærede.

Heraf flyder et eenfoldigt Spørgsmaal: kan en Samling af Betientere, der kalder sig Collegia, elske Landet, behandle det saa ærligt, som en Konge, der er Landets Fader, og hvis Vre og Glæde er forbundet med Landets?

„ vore fiere og troe Undersaattere kan have
 „ at selge. Paa det at vores fiere Under-
 „ saattere, som nogle af foreskrevne Sorter
 „ have at selge, kan være forsikkrede, at
 „ de ikke ved dette Paabud skal tage Skade,
 „ men snarere Fordeel; saa ville vi aller-
 „ naadigst have tilkiendegivet, at de, som
 „ kan have noget at selge, kan melde sig hos
 „ Kammerraad Laurup, og der deres rig-
 „ tige Betalning i klingende Myndt an-
 „ namme, for engelsk Uld a Pundet 24 β .
 „ Middel-Uld 14 β ., grov Uld 10 β .“

Betragte vi derimod Etatsraad Ko-
 fods Stilning, da kan af ham ikke forlan-
 ges saa meget som af Laurup. Hans Væl-
 baarenhed er ikke det, som hans Vælædel-
 hed var, underordnet en Scholten. Væl-
 den, hvoraf hin fik en Ende, vilde, at
 han ikke skulde staae under skarp Revision
 og Ansvar. Ildbrand har ganske forvil-
 det hans Manufaktur- Arbeider. Han
 maae ofte lide Skade, ved at beregne Ve-
 relcours; hverken kan han, eller nogen paa
 Kongens Vegne, som Laurup, betale med

flingende Myndt *). Endelig det, Kong Friderik selv saae og dømte, naar over Mon-
 derings-Sorterne klagedes, skal nu ved evige
 Erklæringer rettes, hvilket alt maae koste
 Statsraaden utrolig Møie og Umage, saa
 det endog er ubegribeligt, hvorledes Hr.
 Statsraaden kan overtale sig til, at forestaae
 et Manufaktur, hvor Brynderier omgiver
 ham allevegne, og hvorved han hverken hos
 Folket eller Officererne erhverver sig den Tak
 og Berømmelse han fortiente, og det som
 endnu er underligere, han haver jo næsten
 intet i Gage for denne hans Flid. Disse
 samme oprigtige Tanker yttrede vi jo og om
 Hr. Statsraadens summe Opsyn med Børnes-
 huset, og vi bleve underligen misforstaaede.
 Gud ikke Hr. Statsraad eller Conferentsraad
 (slige Binavne sprang fordem om, som Bin-
 den i Tordenveir) sætte med andre Ord i Avis-
 serne: at de, som ikke havde Nøglen til
 Bør-

*) Uagtet Friderik dengang havde 'Sedler, der
 trykkede ham, hvilke han Karene efter ind-
 løste og opbrændte; Friderik havde lovet sine
 Undersaatter at skille dem ved denne tærende
 Bist, og han holdt Ord.

Børnehusets Portefeuiller, kunde ikke domme derom. Ingen uden de, der have Bestalning paa at underskrive alt, hvad der angaaer en offentlig Indretning, kan kiende og bedømme den. Saaledes kan Sandet, som af den slittrige Embedsmand kastes paa hans Navn, springe op og blænde hans Syn, han seer dunkelt, og tænker endnu dunklere. Deres Høivelbaarenheds Magisprog i Aviserne, der vidnede om Enastelse for Eysets Udbredelse, (ved dettes Skin brænder ikke Guldhuset af), kunde maaskee have været talt i Tide, i Paraguns's Dale, op under Benedigs Mure, hvor menneskelig Myndighed, omgierdet med Mørke, tilbedes som en Afgud. Men i Utide talte De til Dplyste, der belee sig Krympen, fordi de vide at sætte Priis paa offentlig uskromtet Sandhed.

Disse Anmærkninger, imod hin fornærmelige Avis-Tillysning, skulde Skildesriet Publikum, for at lade dette vide, endog ved denne Leilighed, hvor meget høiere det elsker Sandhed, end vores Alders qvindagtige Omhed, over at støde dem, som ikke setter deres Glæde i, at legge Publikum for

Dagen

Dagen deres Bestyrelse af den offentlige Formue; helst det ikke kan begribe, hvorføre redelige Embedsmænd ikke med Iver griber Regjeringens Godhed, der tillader Publikum at udstøde General Quitting; thi ved den utidige Angest for at støde Foresatte, endnu ikke vandte til at sette den sande Priis paa Folkets Dom, berøve de sig selv den rene og meest varige Glæde, som aldrig kan udeblive fra en retskaffen Wandel, nemlig: at et heelt Folk bifalder Handlingerne, og evindeligen ærer den retskafne Mand.

Vi kunde ikke rose Hr. Statsraaden yderligere, end vi have gjort, for Guldhusets Bestyrelse, helst han ikke haver undt os saa mange Efterretninger, som vi have om Guldhusets Stiftelse fra Frederik den 4de. Naar han mæt af Dage med Glæde overseer Rækken af Aarene, forødt paa Guldhusets Bestyrelse, og da skienker os en sandfærdig Balance over sammes Gevinst og Tab, tillige med de uskromtede Grunde for imodtagne høiere Befalninger og Beslutninger, skal vi bekrandse hans Minde, fordi Tugthusene, endog i Provindserne, efter hans fornuftige

Bei-

Beviisning, udbredte Fabrik- Vindskibelig-
hed, og at samme forjog Hamborgere og Hol-
lændere samt Treboere, der opkøbte vores
Uld, og at Resultatet heraf blev, at vi endog
til Berlin solgte Klæde til Soldatere.

Men vi maae ile vores Plan i Møde,
og henkaste nogle Tanker om Opdragelsens
Mangler hos os.

Men inden vi kan komme til dette Ar-
bejde, staaer der en anden med hæst Stemme
og vil skraale efter os. Hvo er denne ivrige
Mand? Jh see! det er jo Hr. Kammerherre
Hennings. Vær velkommen! vi vil oprig-
tigen sige Dem vores giorte Bemærkninger
over Deres Angreb mod Skilderiet. Lør
man spørge Hr. Kammerherren: hvorledes
staaer det til med Deres physiske Constitu-
tion? denne syntes os ikke hos Dem at være
god. De forekommer os kortsynet, over-
dreven lnehør, snartalende, særdeles smidig
og just ved megen Krumning at have svækket
deres Mave. Den Modbydelighed, de
Qualmer, som Skilderiet efter egen Sigende
altid forarsagede Dem, stadfæster vores For-
mod-

modning om Deres svækkede Helbred; ja denne er jo endog blevet til Bished, naar man legger Mærke til de søvnløse Nætter, hvorover De klage, disse pleie at føre megen Hede og forvildede Bluner med sig. Vi vide da nu, i hvilken Legems Forfatning De skrev det Udfald imod Skilderiet, som De lod Minerva i sit blaatærnedede Forklæde bære omkring; og skulde vi ydermere bevise den bedrøvelige Erfarenhed om Deres slette Helbred, da er Deres Sprog, Deres Hidsighed Borgen for, at Blodet stiger Dem stærkt til Hovedet, og forbliver der alt for længe; hvor skulde ellers den ofte slippende Sammenhæng, og de mange utidige urimelig brugte Ord komme fra, hos en Skribent, der som Philosoph gjør vores Tidsalder Ære?

Men er nu Hr. Kammerherren saa svækket paa Legemet, da var det uforsvarligt handlet af os, om vi vilde tilregne ham hans imod os nyttede Grovhed, langt fra at vi vil sætte hans Blod endnu i stærkere Giering, vi vil derimod bidrage alt, til at skaffe ham Stilhed, og en mere rolig og qvægende Søvn, hvorved han kan samle Siels og Legems

Kræf-

Kræfter; og at denne Cuur kan lykkes desto bedre, raade vi Hr. Kammerherren til, om Aftenen, naar han vil legge sig, at læse flittig sine egne Skrifter igiennem, da at udpille af samme det Opklaagte, bestemme det meget Sandsesløse, nedstemme det Overspendte, og endelig at give enhver sit. Ved at handle saa varligen med Hr. Kammerherren, afværger vi tillige et slemt Pust, der forestod ham for hans Grovhed imod hans godtroende Belgiorer, det hele danske Folk eller den danske Regiering. Hr. Kammerherren vil jo smedde sin Belgiorer fast med Despotismens Lænker. Han lærer og paastaer, at Forgemaakkerne skal æres som Drakel-Kieldere, og at Minister Svar skal af Danske tilbedes som Drakel-Svar. Hr. Kammerherren, som ellers haver udstødt saa ofte Echo af Raynalds sande Varme, for Mennesselighedens Frihed og Vel, kan ikke forklare denne sorte Imodsigelse i hans Tænkemaade; og Danmark ønsker ikke at prøve ham som Folkets Lærer i lige saa lang Tid, som det haver maattet døie ham som Fabrik-Bindskibligheds Foster-Fader. Bliv De kuns langt borte fra vore Grændser med Deres Hierne-spind,

spind, som Lynst til at vinde tabte Mecoener
 kanskee forstærkede hos Dem, at Danske
 skulde blind hen troe, at Ministre, fordi de
 styre Staten, kan de ene kiende og styre
 den vel og ret; og at en Ministers Beslut-
 ning aldrig udfled af andre Kilder, end
 af oplaret Fornuft og uegennyttig Redeligs-
 hed. Men hvor ofte maler ikke Historien os
 Ministre som Ukyndigheds, Overmods, Va-
 ners og Egensindigheds Slaver, og de
 Danske skulle ene ikke have Ret til, at pøse
 paa Ministernes Handlinger og disses Drive-
 fiedre. Jo, naadige Hr. Kammerherre!
 De kiende ikke de Danske ret; vel ere deres
 Halsse ilde skurede af fremmede Nag fra gam-
 mel Tid af, men de vil nok herefter vide at
 forsvare den dem af deres faderlige Regiering
 hævdede og af Skaberen dem forlenede Ret,
 paa Fornuftens Bægt skaal at veie Minister-
 nes Handlinger, og med Frimodighed og
 Anstændighed offentlig at sige de mindre Op-
 lyste, den Bægt de havde. Ministerne bleve
 jo til for Folkets Skyld, og dette ikke for
 hine. Hr. Kammerherren bør ikke glemme,
 at han for Selskabets Skyld slap herlig fra
 offentlig Regnskabs Afleggelse, for den Ind-
 skyldelse

Andelse han haver havt paa flere tusende Rix-
dalers Anvendelse til Fabrik-Vindskibeligheds
Udbredelse. Skulde maaskee ikke eengang
offentlig Regnskab blive nødvendig, som det
eneste Nød-Anker, Finants-Braget overalt
i de fleste Stater haver at holde sig til, helst
naar den Tid kommer, som ikke kan udebli-
ve, at alle usle Forhølnings-Midler glipper,
da vil Hr. Kammerherren erfare, om dette
Spørgsmaal bliver let for Dem at besvare:
om Familie-Forbindelser, Lyst til at gjøre
Lykke, ikke gjorde Dem til Redskaber i de
Stores Hænder? Kan De, uden at rødme,
sige: jeg er ophøiet over disse Tanker? men
tænk, dette skal afbevises for et klarsende
Folk, som stedsse tænkte, uagtet de ikke tor-
de tale. Ja Folket torde vel gaae videre
med Dem, og spørge: udfastede sund For-
nuft og Redelighed de Planer, som De frem-
mede, og hvortil Tusendes Sved blev forødt?

Vi vente og af Hr. Kammerherrens
lette Autor Haand, for at forsoner sig med de
Danske, at han skienker os det sidste Colles-
giums Krønike, hvori han spillede en Rolle
med; og De selv med flere vil vel da undres

over, hvor ofte og hvor dristig Egennytten; fordi dens Spil var skidt, vovede at love Salt af Snees; Fornuften uden for Collegia beloe i Centrum denne og lignende Planer, men torde ikke lade sin Dom høre. Nu er det derimod ganske anderledes; da Regieringen selv i Landboe-Sagen haver viist, at Folket endog skal see, hvorledes de Glas slibes i Collegia og Commissioner, hvor igiennem de Grunde sees, som forelægges Regieringen, og hvorefter den tager sine Beslutninger. Vær De kuns frimodig, giv os sliig Krønike, Hr. Kammerherre! De skal ikke lade Dem afskrække af Handels- Tidendens Skiebne: det er sandt, en af Glasliberne selv blev det forbudt at sige Folket, efter hvilken Dimension man i flere Aar havde slebet Sienglas i et vist Collegium.

Naar vi da nu af sliig Krønike fra Hr. Kammerherrens Haand erfoer Deres fulde Helbred, da, og ikke før, agte vi det værd at indlade os med Dem, og da skal vi og, om Hr. Kammerherren saa behager, vidtløftigen forklare for ham et eller andet Ord, som maatte have stødt ham, i det vi
 her

Her have vovet at sige om ham. Vi sige vovet, thi hvor uendelig høit er ikke en Kammerherre ophøiet over Tnet, hvori vi, som skrive Kiøbenhavns Skilderie, befinde os?

Navnet Kammerherre fører os til at etindre hine Tidens Vrens Hvirvlen, hvorved Tuer i Orkener bleve til Bierge og disse til Dale og bundløse Afgrunde, og da at yttre et Spørgsmaal, som vi vil overlade Hr. Kammerherren at besvare, imedens vi beskæftiger os med den belovede Materie. Haver Hr. Kammerherren ikke selv erfaret, da Rangforordnings Uveir jog ham fra et Forgemak til det andet, for at være i Løe, at Vresbeviisninger, liig Vandskyl, overskylsede hele Riget, hvorved det ligesom syntes at blive øde og tomt? thi denne Vandskyl førte sande Fortienester, Bindskibelighed og sand Opdragelse med sig; efterlod i disses Sted hovne og vattersottige Tryglere, der elskede Kryben, Ukyndighed, Rænker imod Ansvar, Bestikkelser, som Trapper op til den falske Vrestempel. Under slige Forberedelser sukker nærværende Alder, og det vil Hr. Kammerherren vist sande med os.

Men hvad nytter det os at igientage det, enhver Fornuftig sukker over! dog den nærværende Alder haver viist, at den ikke foragter Skilderiets Frimodighed. Den tilkommende Alder vil let kunde indsee, hvorhen vi ønskede, at den Alder skulde have kommet, med hvilken vi levede, ikke derhen, at den skulde under Collegial og Hierarchiets despotiske Nag hendse ubemærket, som for-
 dum Dfferqvæget, der bekrandsedes, fordi det skulde fede Afguderiets Haandlangere. Men Skilderiet ønsker intet ivrigere, end at dets Medmennesker maatte som fri og oplyste Skabninger, kunde komme til at føle og øve Menneskelighedens Rettigheder, og at enhver vilde indgyde disse Følelser i den opvoksende Ungdoms Bryst.

Slige Forsætter undsfanges, oplækkes og modnes aldrig i dens Barm, der enten kryber for Ministre, eller som med dristig Pral stræber at give sig Bægt, og at styrke de Store i, at de alene see ret, handle ret. Men hvorledes vove vi at tiltale Europas's Statist-Philosoph saa statistisk? kan vi og besvare ham de Spørgsmaal, han maatte

maatte giøre os om, hvad vi forstaae ved de Ord: at søle og øve Menneskelighedens Rettigheder? Svaret bliver for det første fra vores Side, at man til Forklaring maae for denne Gang lade sig nøie med de faa Tanker, vi her kan fremsætte om Opdragelsen, naar disse med Godhed blive optagne, vil man for endeel kunde indsee, hvad hine faa Ord betyde, og hvorledes de udgiøre Opdragelsens Hoved-Stiemed.

Opdragelsen forekommer os at kunde betragtes fra trende Synspunkter:

1ste Afdeelning. Hvorledes opdrage og opdrages Fædre?

2den Afdeeln. Ligeledes Lærere?

3die Afdeeln. Tilgemaade Staatsfædrene og Lederne?

Anden Fortale.

Disse Spørgsmaales Oplosning forekomme os at være af den nderste Bigtighed,

saar at de lærdeste, kændigste og redeligste Mænd burde træde sammen, for ret at overveie dem, og da i disses Besvarelse at nedlæge tillige de kraftigste Midler til Mangelernes Afhielpelse; thi hvad vi kan sige herom, er aldeles ubetydeligt, og kan kun have nogen Bærd i deres Sine, som henseer til vores Lyst at gavne.

Intet var lettere end at sige, hvorledes des flere Lærde have foreslaaet alle Stænders Opdragelse, da de største med de mindre Hoveder have stedse beskæftiget sig med denne for de menneskelige Selskaber saa vigtige Materie. Plato, Xenophon, Aristoteles, Cicero, Quinctilian, Galenus, Plinius, Plutarch, Lucian, Longinus, Clemens, Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, Basilius den Store, Nemesius, Theodoret, Isidorus, Junilius, Alcuinus, Bæo Bezulamius, Locke, Rousseau, have alle stræbt at overtynde deres Medlevende, at kun paa en god Opdragelse kan Staters gode Forvaltning ene bygges. Plato, Nemesius have i Besynderlighed foreskrevet Menneskene en med de physiske Evner passende Opdragelse,
som

som Grundvoelden til den rigtigere moralske; ja de have bragt det saa vidt, at de begyndte at danne Sielælæger, hvis Kurer i Bished intet gav Egemetts Læger efter. Men hvad have disse store Mænd virket? Deres Tids- Alder haver jo ikke engang vildet hde dem Tak for deres Bestræbelser, de maatte endog have den Græmmelse, at man vel beundrede deres Skrifter, men ikke agtede deres Raad folgeværdige.

Den almindeligste Aarsag til Menneskets Forblindelse i dette Tilfælde ligger for endeel deri, at det sunde Menneske taaler ingen Læge. Enhver er fuldkommen i sine egne Tanker, og det er et herculisk Arbejde at overtynde Indbildte om deres Feiltagelser. Man kan endnu sœie hertil, at alle Tidens Erfarenhed lærer, at det er spildt Arbejde at tale om Feil i det Offentlige, thi Embedsmænd, hele Stænder, belee Enkeltes Advarslar.

Mange Hoveders Enighed, enten det er i vrangte Meninger eller i Uret, opvække dog stedse hos disse Følelsen af deres physis-

ffe Kræfter, hvilken hastig afføder Egensindighed, Stolthed og Troe til egne Indsigter, disse alle lukke til for al Slags Overbeviisning. Ja man kunde endnu paastaae, at Menneffet vil hellere, naar han kunns haver mange med sig, vildfare i Magelighed, end ved Arbeide at komme Sandheden nærmere. Saaledes haver til alle Tider blind Verbødighed for anseelige Navne og forældede Meninger stedse været sødere for Menneffet at hænge ved, end igiennem fornuftig Granskning at overbevises om hines Grund eller Ugrund. I Følge disse og andre Betragtninger synes det daarligt, at man i det Siemed, for at forbedre, vilde tale enten om den huuslige eller offentlige Opdragelses Mangler hos os, det er endog meget flogere handlet at rose alt det Dffentlige, thi ved at føre saadant roeligt og smigrende Sprog faaer man dog af og til Tak af en eller anden let Sovende, som ikke blev naagnet op i Skræk af Sandheds Stemme. Skildesriet agter det ei heller længere værd, at være en saa stor Misdæder, som det af mange hidtil er blevet anseet for, fordi det af og til haver purret visse Regieringens Haandlangere, der
have

have længe sovet og endnu skal sove. Hvorfore skal Skilderiet ene udsætte sig for Latter, fordi det vil trille en Steen op af et Bierg? thi saaledes er det at vil tale Sandhed i en Egn, hvor Søvn haver taget Overhaand; der gaae Dorstshed, Ukyndighed, quindagtig Medlidenhed og Fattigdom, Haand i Haand med hinanden, og liste sig saa sagte frem paa Hofesokkene, see roeligen paa, at Tøvene ene arbeide, og vogte sig omhyggeligen for, at ikke kraftløse Love, og den af Riedsombhed over sin Forhaanelse halv dræbte Retfærdighed, skal vaagne og sanke Kræfter.

Den fortiente virkelig at behandles som en Banvittig, der ene vilde gjøre Støi imellem flere tusende Sovende, thi han opnaaede jo ikke andet, end at gjøre dem vrantsne, der vaagnede imod deres Villie. Overdrev han sin Støi, vilde da vist fire eller fem af de Sovende staae op, for at jage den Støiende bort, og disse havde stor Tak herfor at vente af dem, der for en kort Tid vaagnede, fordi de havde sørget for den offentlige Rolighed. Skilderiet glæder det ikke mere at sige god Nat eller god Morgen,

dette Arbeide forøder Tiden og nytter aldeles ikke.

Overgangen der skal gøres fra den Søvn, som Vaner, Ukyndighed og Nedrig-
hed paaføre hele Stater, til en redelig,
virkfom og opløst Flittighed, maae gaae
skridtviis, og kan allene haabes ved Videns-
skabernes uhindrede Indflydelse i alle offent-
lige og huuslige Foretagender, og ved Ret-
færdighedens uhemmede Fremme. I de
Lande, hvor disse Giedre ikke virke, men
snarere slappes, der bliver Gienlyden af
Sandheds Stemmen fra de Sovende unyt-
tet tilbagesendt, og stifter kun Haan og
lumsk Efterstræbelse.

Det var ikke nok, at Friderich den
Fierde vaagnede alle Embedsmænd op af
den nedrige Slummer, som Christian den
Femtes sidste tieaarige Regiering havde ført
over den offentlige Bestyrelse. Friderich
var endog selv vaagen, og det paa en kraf-
tig Maade; Lovene vare stedse hans virk-
somme Venner, Retfærdigheden var hans
glade Fortrolig; hele Folket, og ikke visse
Fami-

Familier, Collegier, vare hans utrættelige Arbeidsomheds og Redeligheds Gienstand. Destoværre at Videnskabernes Lys, almindelig Oplysning, samt Fortroelighed med Friheden ikke understøttede og hævdede hans herlige Foretagender til den offentlige Opdragelses Fremme. Paa sit eget Gods, som udgjorde over en syvende Deel af hele Danemark, byggede han grundmurede Skoler paa Landet, som hist og her i 6 a 7 Aar uforbedrede, ikke endnu ere faldne ned. Han gav en Fond af henved 200000 Rigsdaler hen til Skolernes og Skolemesternes Underholdning, som siden er indtrukket i Kongens Kasse, og tvertimod denne Landsfaders gode Billie er Opdragelses Omkostningerne lagt paa Bonden, og det vilde være en fiskalisk lastværdig Nysgierrighed, om man forbedrede af Bedkommende at lade de Bilage trykke, hvorefter denne Opdragelses Fond er frataget Landet. Deri maae Kong Fridrich undskyldes, at han ikke kunde brække Hierarchiets Magt, der endnu havde al Moralitet i Lænker, saa og Opdragelsen; Der maatte en Konge, som var Philosoph, paa Thronen, hvoraf Europa kun haver seet sex i de

i de sidste 2000 Aar, for at indføre i den offentlige Opdragelse fornuftig fri Granskning i Naturen, og de med samme nærmest for- enede Videnskaber, der alle sigte til Velstands Fremme og Varighed.

Under slige Konger var ikke Luthers lille Catechismus blevet det eneste, Børnernes Hierner skulde have været opfyldte med. Præsterne havde været nødt til at lære mere, og blive ved at lære, naar Opdragelsen var blevet mere tænkende. Under den nu brugelige Skole-Underviisnings Baretægt catechiserer Præsten, naar han blot spørger og hører efter, om han faaer til Svar Catechismi Ord. Dette fordrede Kong *) Frideriks Tidsalder;

*) Flere af Kong Frideriks Forordninger, end den af 28 Martii 1726, om Skolemesternes Pligter, ere reent henlagde, ja end ikke af Collegia giennemlæste, naar de i samme Sag have givet Forordninger. I denne offentlige Opdragelse spiller Præsterne ene Hoved-Rullen. Kongen befaler, at de alleropvakteste Hoveder skulle vide den store Forklaring, Davids og Poenitense Psalmer, og Luthers lille Catechismus. Dog §. 10. siger Kongen, det som ikke tænkes paa, at i det Børnene skal lære,

alder; dog vilde Kongen ikke, at Børnene skulde opramse uden at forstaae, som derimod nu fordres. Men en stor Ulykke har fortrængt den mindre; Pontoppidans og andre deslige Catechismusser mishandler endnu langt værre Børnene, end Luthers, hvilke med al deres Opramsen dog blive tomhovede.

Friderik gjorde meget for den offentlige Opdragelse. Alderen efter ham gjorde intet, men forvirrede hans Grundvold, hvorpaa vi skulde have bygget; vi ere i dette, som i mere, vejet af fra den Hæder, hvori han satte os.

Det vi i det efterfølgende agte at sige, meest om den huslige Opdragelse hos os, skal
saa

lære, maae de ikke bindes til Ordene, men Skolemesterne bør tit og ofte forandre Spørsmaalene til dem, saasom det er bedre at de Kunde gjøre Forrede for Meningen, end at de Kunde læse Ordene op, uden at forstaae dem. Om Præsterne catechisere hver Uge i Skolerne, veed jeg ikke, endnu mindre om Amtmanden kommer der tvende Gange om Aaret; det er endelig nok at det staaer i Forordningen.

faa meget som mueligt være indrettet som Bugge=Fortællinger, ved hvilke Fædre og Mødre kunde læse sig i Søvn. Ja de Her- rer selv, som ere befalede til at besidde Kund- skaber om Opdragelses=Væsenet, i det samme Dieblik de skal bestyre det, skal vi ei heller forstyrre i deres Røe: hvorføre vi og vil rose dem i et og alt; sove de ikke roelige her- ved, da ere vi ikke skyldige i denne deres Søvnløshed; os kan det jo ikke tilregnes, om deres Bevisthed om begangne Nedrigheder, og om egen Uduelighed og sammes havte Føl- ger, skulde foruroilige dem.

Vi maae stille Borgen for vores Løfte, stedse at ville rose alt offentligt; her ere da de Grundsætninger, vi agte herefter at følge.

1ste Grundsætning. Alt hvad som fores- slaaes af Collegier, stadfæstes efter Er- klæringer, er det beste der kan udtæn- kes, og bør strax sættes i Værk.

2den Grunds. Den Ting, Collegier og Embedsmænd lade blive som den er, er saa god som den nogensinde kan blive.

3die Grundf. Den Koe, den Vane, de Privilegier, den Skik og Brug, ere himmelfalden viise, som have været i flere Aldere urokkede, derfor skal de og vedblive at være saadanne.

Naar vi blive disse Grundfætninger troe, kan vi neppe fortiene Had og Efterstræbelse. Men til vores Hoved-Løfte; og vi bede Læseren om at erindre sig, at flere store tydske Bærker prange med firedobbelte Fortæller, og da der er hos os Salighed, ved at ligne denne saa oplyste og ikke nærige Nation, saa har Skilderiet ogsaa faaet her tvende Fortæller. Kappelysten med en saa stor Nation undskylder denne Uorden. Altsaa til Hoved-Løftets Opfyldelse.

Enhver seer let, at Maanedskriftet Kiøbenhavns Skilderie, naar det taler om Opdragelsen, da mener det den som er den herskende i Kiøbenhavn. Skilderiet kan ei have med Landet at bestille, hvor endnu ikke i det Hele findes mindste Glimt til offentlig Opdragelse og Forfinelse, og i Følge vore Grundfætninger bør deri ingen Forandring skee,

ſkee, og vi ſige meget mere, det er hyper-
ligt, fordi det haver været ſaa fra Arilds
Tid af.

1ſte Afdeeling. Hvorledes opdrages og opdrage Fædre?

Naturdrifterne, vil enhver ſtrax ſvare,
ere jo her de eneste Læremestere, fra diſſe
alene komme jo Kaldet og Pligterne til at
være Fader. Smaa Sieler maatte kanskee
vilde belee os, fordi i dette Spørgsmaal frem-
ſkinner den Paastand, at Mennesket ſkulde
opdrages til at lære at være Fader. Men diſſe
Herrer, om de endog fylde flere runde Borde,
have ene den Lykke, at vide med Viſhed, at
Tingene kun have en Side, fordi de ikke
kiende flere; de have altsaa Ret til at ſee ned
til os med Medlidenhed, og ſige: hvilken
Snak, man ſkal lære at være Fader! have
ikke Fædre nu ſaa længe Verden haver ſtaaet
avlet fuldvorne Børn, der og ere blevne
Fædre? Denne Kiende gaaer jo uafbrudt frem
eſter Naturens Bud, er det ikke daarligt at
troe ſig klogere end Naturen? Altsaa herved
er intet at giøre; denne Paastand, at op-
hæve

eller de Lærere, som tillige med de fra Arilds Tid vedtagne forfortede Videnskaber, ogsaa indskierpe Religionen saaledes, som den af Fortiden er vedtaget at den skal læres. Kan de fleste Videnskaber, endnu hos os bruges lige, andet, end udvide Hukommelsen og væle Tænkraften? Forberede de Mennesket til at søge i de rette Kilder, Kundskaben om de Pligter, der paaligge ham først som Fader, siden som sine Børns Lærer og Ven?

Vi haabe at endog visse Sieler, forældede i Fordomme og sandfæsløs Vane-Arbeid, have begrebet vore Forsætninger, og at vi altsaa fra denne Kant befries fra deres spodske Latter over vores Vaastand, at Mennesket i vore forfinede Stater bør lære at være Fædre, først saadan som Naturens Orden *) fordrer det, dernæst efter Selskabets retmæssige Love og Anstændigheds Bud.

Føle

*) For ret at forstaae dette meget vigtige Ord, bedes om at giennemlæse med Agtsomhed Fortællingen til Oversættelsen af Alexander Monro's Forsøg i Anatomia comparata, og vil man tillige erfare, at Ordet Opdrage allene gaaer paa den physiske Opdragelse, oplære paa den moralske.

Følgende Tvivl vil maaskee kunde godtgjøre, hvor lidet Fædre vide hvad Naturens Orden fordrer af dem. Mon de fleste Fædre i de store Byer have, indtil de giftes, handlet saa sparsomt med deres physiske Kræfter, at de tør haabe at frembringe Afkom, der efter Naturens Bud skulde være ligesaa stærke som vore ufordærvede Forfædre, der forlode Kloden, og overlod os deres Kræfter atter at uddele? Aldrig kan det nægtes, at jo Menneſke Artens ulægelige Udartning haver sit Udspring fra Fædrenes Udsøvelser. Men hvor mange Fædre vide og føle at de ere Marsag til denne Udartning? tilregne de sig denne Sandsesløshed som en Brøde, der af Naturens Herre ikke kan anses det end straffes med Følger? Det maatte være Catechismi Taushed der gjør dem ligegyldige i Anvendelsen af alle deres physiske Kræfter; thi efter Fornuften maatte de vel kunde begribe, at Naturens Orden jo i dem dem anbetroede Cirkel forvirres ved at bruge deres Kræfter i Utide og til Skade, hvorved den dem ligesom betroede Andeel af Slaverningens Bedligholdelse forvirres, svækkes, hvilket blant Dyrene, som er Slaverens

Love Indige, ikke haver Sted, her opnaaes daglig de Diemedes, hvorefter Bisdømmen ordnede dem. Erfarenhed lærer os, at Faderen svækker sig selv efter Skik og Brug, efter vedtagen Anstændigheds Bydende, ja er endog gandske ubekymret om Følgerne for Børnene. Det er ham ligegyldigt, om det Afkom han skienker Verden er usfelt og vanartet.

Mon Fædrene overlægger Følgerne i det moralske af deres physiske Svækkelse? Mon de offentlige Lærere og Stats Ledere nogensinde hos os ret have overtænkt følgende Sandhed med alle sine for Menneskearten og de menneskelige Selskaber gruesomme Følger? nemlig: At jo svagere de physiske Kræfter ere hos Mennesket, jo mere uordentlige og tvileløse ere Videnskaberne, og jo nærmere er Mennesket ved at blande sine Kaar med Dyrenes Kaar.

Skilderiet veed ikke noget Sted i Riget, end ikke noget Skrivt bekiendt i Danmark, som undervise Fædre og Mødre paa en beskuelig Maade om alle deres Pligter

Plichter imod sig selv og deres Afkom fra den physiske Side. Slige Skrifter, Indretninger (som Grækernes Gymnasia) vilde vel snarere standse nogle af de ublue Udsvævelser i dette Tilfælde, end vores fleste Catechismusser, Prædikener, Underviisnings Bøger, som blot tale om de physiske Plichter i tomme Udtryk, der ikke opvækker mindste tydelig, end sige følgeværdig Tanke, helst man af disse let overbevises om, at deres Forfattere ligesaa lidet kiendte Naturens Fordringer til Legemet, som dettes hyppelige Sammensætning, der indeholder Kræfter nok til at lindre og imodstaae al overdreven Udsvævelse i det Physiske.

Forældrene, sige vi, ere ikke opdragne efter Naturens Orden, og overensstemmende med samme opdrage de ikke deres Børn. — Skal derfor begge opdrages paa en ordentligere Maade, da paaligger dette den offentlige Opdragelse, og dem som skal vaage over den paaligger det at giøre Forslag til, hvorledes denne Afvigelse fra Naturen skal afhielpes; vi paatage os blot at tale om Manglerne. At kiende Sygdommen til Grunde, forstærker Dristigheden hos Lægerne til at læge den.

Ere nu end Fædrene ikke fra den physiske Side vel opdragne, maaskee ere de det fra den moralske? Hvor daarligt at stille disse tvende Opdragelser fra hinanden, saaledes, at den sidste skulde bestaae uden den første! hvor latterligt at høre, see her et smukt opdraget ungt Menneske, og det som er mærkeligere, han haver fra Fødselen af ikke kundet bruge sine fem Sandser, han har stedse været en Skrelling, Naturen haver ikke kundet bruge ham. En forvirret og fordærvet physiske Opdragelse danner den moralske efter sig, thi Sæder kan forbedres, omsættes og forandres, men Naturens Evner kan ikke omskabes, endnu mindre Leagemets Bynning forbedres, naar en vansartet physiske Opdragelse haver nedbrudt den. Denne var det første Onde der skulde hæves.

Efter disse Grundsatninger at forandre Opdragelses-Væsenet, var at nærme sig Naturens Orden, og ikke forkasteligt uden for saavidt, at det strider imod en af vores Grundsatninger. (confer. Roma 2det) Vi vil da og skynde os herfra.

Man

Man bør for en Deel undskyldte nærværende sandsesløse Fædre, der ei føle Vægten af dette værdige Navn; men enten de handle vidende eller uvidende om Følgerne af deres physiske Udsvævelser, saa ere disse dog altid lige skadelige for deres Afkom og for Staten.

Opdrages og opdrages for det andet Fædrene vel som moralske frie Skabninger, uagtet end de i det Physiske vare selv fordærvede, og fordærvede andre? Af en Deel Forældres egen Vandel og Omgang mod deres Børn skulde man ikke formode, at de engang havde lært det mindste af det der hører til, af et Barn at danne en fornuftig Skabning, og det i den Orden Naturen vil have, nemlig at de moralske Kræfter skal udvikle sig af de samtlige forenede Physiske.

Lige fra Altanerne til Kielderskurene haver jo politiske Indretninger, Præsters og Læreres Eigegnsldighed, en herskende Smag, hvilket alt er blevet til Bane, indført sølgende Opdragelse.

Enhver behøver ikke mere for at forsiene Navn af Forældre, end blot at avle Børn, tidligen overlades de til Vanens og Tjenestefolkes Egenfindighed. Barnets første Aar indvæves imellem bløde Sæder, Uorden, og alt hvad der kan hindre den naturlige skridtwise Væxt, den engelske Enge straffer haardelig denne Uorden, og denne følger Barnet i det Moralske, hvor den yttres sig i Begjærlighed, Egenfindighed, Ustadighed, og saaledes overleveres Barnet til den første Underviisning; og hvor afmægtige ere da og dets Evner til at taale Sielens Arbeide? Videnskaberne fordre Egevægt imellem Sielens og Legemets Kræfter, og ikke Glutte, hvis Hoved er dvergagtig, Beensbygningen ledeløs, Ansigts Farven gult, og en Gang der trænger stedse til Gangevoagn. Nei, Videnskaberne vil helst boe i unge Mennesker, der stedse føle Lust til at ligne Manden, fordi de have prøvet at de have Kræfter til at foretage nogle af Mandens Handlinger. Der er en Stræben til Fuldkommenheds Maal i det physiske, ligesaavel som i det moralske, hin næret og forstærket er dennes Grundvold, denne allene drevet,

og den physiske forsømt og kvalt, skien-
ker Verden Børn, der alt for tidlig blive i
al Slags Viisdom Underværker i den Alder,
hvori de endnu burde være Børn, de blive
og derfor Børn naar de skulde være Karl,
Mand, Olding. Heraf flyder denne be-
drøvelige Sandhed, at det Selskab som
styres af idel Børn, er neppe vel styret.

Men Kjøbenhavn! taaler du jeg siger
dig, at mange af dine pene, puddrede, sprag-
lede, tause, lnehøre Fædre endnu ere Børn,
og at de ikke vide hvad fornuftig Kierlighed
er, kan altsaa ikke øve den imod deres Afkom?
Opdragelsen kan da ei heller moere eller be-
skieftige en sliq Fader, endnu mindre fore-
komme ham at være vigtig. Hvor skal
Kundskaber om Faders Kierlighed erhver-
ves, hvor læres den saaledes at kiendes,
at den kan udøves? Lad Universitetet, der
haver 30 Ark fri at trykke, i Skrifter frem-
sætte Midlerne, hvorved denne for Selska-
bet saa vigtige Kundskab udbredes, og at
det fremdeles vilde vise, at ligesom alle Vi-
denskaber forestilles under Navnet Universitet,
saa var det billigt at alle Faculteter i Enig-
hed

hed udarbejde Bærker over denne Sag, der for at blive tydelig trænger til alle Videnskabers fælles Hielp.

Thi hvad nytter det Mængden at læse en Hoben theologisk Fant, enten om legemlig Besættelse, om den theologiske systematiske Forskiel imellem den daglige Fornælse, Sgiensfødelse, Helliggiørelse, og Retfærdiggjørelse, eller om den retfærdiggjørende og saliggjørende Troe? herved dannes ikke Fædre. O! at kunns Philosophien og Naturhistorien, samt Physiologien vilde, passende til Tidernes Trang, omarbejde disse Artikler, de vilde nok med Skionsomhed nytte det Aabenbaringen havde lært, derimod foragte Kirkemødernes og Riettermagernes Tilsetninger af Ordgaader og Myndigheds Ræben, de vilde skienke hvert Aarhundredes Theologer deres mange Bendinger, at siæ en og samme Ting paa, og paa denne Maade vilde disse Videnskaber af hine Afhandlinger udarbejde andre nyttige, nemlig om det christelige Sindelaugs Grundvold og sikre Fremturehed, alt beviist med Naturens Willie og Religionens Bud.

Univerz

Universitetet vilde saaledes udbrede
 Lys over en vigtig Materie, som Memesius i
 det 4de Aarhundrede saa mesterlig begyndte
 paa. Saaledes vilde da Universitetet lære
 hvorledes en Fader kunde øves og bestyrkes i
 fornuftig Kierlighed til sin Egtfælle, Børn
 og Tienestetjende. Men her som i flere
 Dele tier Universitetet, Geistligheden finder
 det raadeligst at følge disses Exempel: Hvor
 skal da Mennesket lære at være Fader? og
 denne nærværende Alder kan jo dog ikke op-
 drage den næste Alder i andet, end det den
 selv haver lært.

Fædre skal nu ikke dannes, det haver
 ikke i 30 Menneske Aldre været Skik, Fæ-
 dre skal danne sig selv, de skal vedblive
 at være Fædre, uden at vide hvorledes de
 burde være.

Hvorledes blive nu ikke og de Fædre,
 der maae danne sig selv! lad os betragte
 nogle af dem: En Fader, inden han bliver
 det, haver han ofte henødt sin Tid paa at
 være de Stores Trældyr i Collegierne, han
 haver altsaa havt liden Tid til majsommeli-
 gen at lære at være Børneopdrager. De
 hertil

hertil hørende Kundskaber ligge ene skjulte i de Videnskaber, der ikke allene lære os Menneskets Begæmme at kiende, men fornemmelig i de som føre os til at kiende Menneskets moralske Tilstand, og at vide hvorledes Onsker og Lidenskaber mishandler ham. De scolastiske Videnskaber, som læres ved Universitetet, ere saa lidet anvendelige paa det daglige Liv. Naar Proppen er borte, bortdamper Kraften, naar Pengene ere betalte, Examen er overstaaet, bliver det vandede tilbage. Ingensteds læres Videnskaber tydeligen, hvor alle Stænder kunde ledes til at erhverve sig Grundfætninger, hvorpaa de kunde bygge en fornuftigere physisk og moralsk Opdragelse, end den, som nu efter Skik og Brug er herskende.

Kjøbenhavns fornemste Stænder have ligesaa lidet Veilighed nogensteds at erhverve de udfordrende Kundskaber til at være Fædre, derimod hvad de gjøre, bliver for mindre Stænder en Lov, og paa denne Maade møde vi Fædre overalt, hvis eneste Tragten gaaer ud paa at tage Deel i Udspreddelser, og dernæst under Anstændigheds Skjul at vandre paa

paa Afveie, besaaede med Nedrigheder, der forgifte Siel og Legeme. Børn blive disse Fædre til Hinder i at tilfredsstille deres skidne Ønsker; iblandt slige opdragne, slige handlende Fædre, søger man forgieves efter en søm og fornuftig elskende Fader.

Hvilke ere Midlerne, hvorved mange sættes i de Raar, at de kan gifte sig? Ere disse ikke som oftest at trygle, tilbede sødte Store, at arbejde for dem? der hører endnu til, for at æres af dem der uddele Statens Rigdomme, at der skal ofte bagtales, bestilles, gives falske Løfter, Løgn skal med Sandheds Friemodighed fremtræde. Af slige skjulte Dgler fortæres Menneffene. Denne er Hjertets Fordærvelse, Forstandens er ikke mindre. Der skal prales, mange Tings Overflade maae kiendes, førend at nogen kan komme i en god Wei. Naar dette har lykkes, saa ægtes, strax paaligger følgende Pligter Faderen, som opfyldte, kan allene forskaffe ham Udkomme og Anseelse; for Livet strider enhver, og større Underdanighed, naar et Liv er blevet til tvende, skal vises

skal vises imod enhver, der haver efter Fødsel, Familie og Rang udelukkende Ret til at styre Aflederne, der hænge ned fra Tro-
nen over Folket. For den nygifte Mand maae enhver Ministers Lune, uforsøiede Indfald være en hellig Lov, hvorefter han skal handle, og lære Folket at ære et Land-
fortærende Indfald, fordi det udsprang af Pander, berettigede til at see og tænke det, som andre borgerlige Pander ikke ere skabte rummelige nok til at fatte. De nygifte kan endog føre Balleynet, hvis Manden haver Hoved til, med nogen Glimt af Sandhed, at kunde bevise, at et Ministers Indfald, der koster Landet flere Tønderguld at virkelige gjøre, vil om 27, 50 ja 100 Aar, naar nærværende Alder er af Kummer for Udkommet opædt, blive til hele Statens En-
salighed. Den der paa omtalte Maade er ved Hvirvlen imellem Verenskredsene blevet til Fader, han gaaer daglig i største Angest for at tabe sit ulovlige Udkomme, og maae altsaa medens han haver visse Pro-
vindser, Fonds, Fabrikker, Leverancer i Forpagtning, see til, at han kan, ved hvad Middel der end skal bruges, erhverve sig
saa

saar meget, at han kan være i Sikkerhed, naar Meccoenens sine Traade, hvormed han holdt sig i Beiret, brister.

Denne Tragten for at komme i Emsbede, at holde sig deri, og endelig at berige sig, danner ingenlunde oprigtig og kierlig Faders Sindelaug. Dette nærer ikke Nedrigheder, og taaler ikke at de indpodes i deres Børn.

En stor Deel af disse Fædre maae være hiemmelede, intet er græffeligere for dem, end i Eensomhed at overtænke deres tilbagelagte Liv, Uorden og Udsvævelser; hertil kommer, at Frygt for Creditorer og en af dem selv fordærvet Egtfælle piner dem; disse slye vist Hiemmet, at ikke Børnene endnu mere levende skal fornøje alle omtalte Skrækbilleder hos dem. Altsaa de som gjøre sig al Umage for at affkaffe Faders Navnet, kan vel ikke opvække Formodning om, at de vide hvad det er at opfylde Faders Pligter, og endnu mindre at de stræbe efter at opfylde det, de slye.

Uden Tvivl møder os en bedre Opdragelse i de Huse, hvor en blomstrende Velstand

stand herfter, der sættes Forældrene i Sikkerhed for alle Bykkens Omveltninger. Og derfor er det ufornødent for dem, at bruge mindste Rænke for at vore i Vre eller Rigdom; her finde vi maaſkee vel opdragne og kierlige Forældre. Man havde Ret til at formode det, hvis den herſkende Mode og Anſtændighed havde tilladt rige Forældre at lære at opdrage i de første Aar deres Børn ſelv, og hvis ingen Mand havde været æret ved Hoffet eller i Byen, uden for hans Fortienester, ſaa havde rige Huſe viſt beſtändig haft denne Agtelſe til Diemed for deres Opdragelſe. Nu derimod foreſtille man ſig, hvorledes Kiøbenhavnſ Tænkemaade i de ſidſte 50 Aar efter 1730 er blevet fordærvet. Hoffet, med alt det ſom fødes af ſammes Navleſtreng, forholder ſig viſt til den tænkende Deel i Kiøbenhavn, ſom en til Ti; hvis nu Ti ſee at Orkesløshed, Smiger, Willighed at tiene ſtore Mænd, der i alle fra Routinen afvigende Hændelſer maae laane Dine, Been og Hænder hos andre, ſamt Verthed og Driftighed til at tale om alle Tingſ Overflade, ſom om det var Væſenet, ja at diſſe uſle Fortienester føre til

til Ære og Bellefont, saa forledes vist de fleste af Ti til at vandre samme Vej. Hvor hørdigen vidste ikke og fordum visse fremmede Familier, at sætte deres Slægtningers halvnøgne og ilde oplærte Glutte paa denne Hæders Vej! og skillede hine Naboelande os nogle fuldvorne Junkere, da vide vi jo ret vel hvad de hiemme i deres Fædreland kunde have lært, hvor endnu Oplysningen langsom rykker frem, og Adels Rettigheder til at vælge andre Stænder ere hellige og ubrændelige Love. Christian den Fierdes danske oplyste Adels vare ikke saa høielige, som Tiderne fordrede det. Man omgav Monarken bedre hen med en stoltere og mere søielig Adels, der maatte krybe for at fortjene Jøden for sig og sine. Af sliq Planteskole hentede i rum Tid Landet de Mænd, der beklædte de bedste Poster, ja Mænd, som sielden havde smagt Videnskaberne, derimod vare deres Navne og paahængte Ordener dem Fortienester nok. Der behøvedes ikke Kundskaber til at behage sliqe Meceener, og de rige Huse her hiemme fulgte den slagne Vej til Ære, som Fremmede havde banet for dem, saa endog her bleve hverken Forældre eller

Anden Aargang. Børn

Børn vel opdragne, de skuldes bort af den herskende Fordærvelse.

Faa vare de Dplyste, som advarede imod denne overhaandtagende Uvidenhed og nedrige Lydighed imod Despotismens, Nepotismens og Principal Ministernes Haandlangere, og hvor let vare ikke disse bragte til at tie, naar en Undersaat havde tillistet sig Bældens Straale, hvormed sandt og usandt blev forsvaret.

Hvorledes skulde nu en anden Giering tilbringes denne Tænkemaade, og hindre dens skadelige Følger, at Børn ikke skulde vedblive at opdrages til at være de Meoeners Redskaber, hvis Pletter ikke taale Lys eller Klarseende om sig? Skulde ikke denne Giering have været kommet fra Universitetets uafsladelige Pligters Opsyldelse, ved ivrigen at udbrede Videnskaber, og at opflamme til ædel Tænkemaade? Men hvorledes haver ikke Universitetet selv rettet sig efter Meoener, som de i Hjertet foragtede for deres liden Smag paa Videnskaber! Uni-
versitetet sang jo Psalmer og catechiserede
med

med hine Tidsalbers Store, sov med disse, hylede for andre, og skielvede da Regnskab fordredes, og Flittighed skulde indføres. Ved en lykkelig Vending befriet fra den gyselige Tanke, at skulde besvare de Spørsmaal, retfærdig Ansvar forelagde dem, viste Universitetet til Latter for det bedre oplyste Europa, at Theologia Dogmatica paa Dansk og Latin var alle Videnskabers Middelpunct, og hvor al Underviisning skulde begynde og ende; hvor kom denne Universitetets Fjærlighed fra imod bedre Vidende? Derfra maaskee, at det rigtig forudskimtede aten vældig Mand, der havde ganske fordybet sig i Theologie og Philologie, maatte vindes, hans Smag maatte indpodes en heel Nation, thi han fordrede hverken offentlig Regnskab eller Frihed i Tænke- og Handlemaade. Forordninger befalte alle Nationens Børn at lære Sprog og alle uphilosophiske Læse-bøger udenad. At Nationens Tænkraft henlaae udhyret, maatte Universitetet vaage over, og udspilede derfor flittig ved Examina de Unges Hukommelse over den nye Skoleforordning. Saaledes gik Veien til Uere og Embede igiennem unyttig Opramsen, og ikke igien-

nem nyttig Granskning i Natur- Videnskaber, som kunde lede til en sand physisk Opdragelse.

Naar nu altsaa tom Ære og Hukommelses Bærk vare de Maal, hvortil alle Opdragere, helst de Fornemmere, sigtede med de Unge, da spørges ikke mere om endog i de rigere Cirkler Fædre vare opdragne saaledes, at de kunde danne Børn ret. Endelig henvuggedes jo hele Folket i en Slummer, hvori man blev vandt til at høre, at Rang og Forordnings Ære var mere værd end Menneskets sande Adel, Sielens Høihed og Forsinelse.

Vi have vedrørt en Deel af de i Kiøbenhavn udspendte Fiedre, hvis Kræfter drive de fleste Fædre til at handle, og tillige at gæle hos dem Faders Sindelaug. Vi vil finde, at det er disse samme Fiedre der drive Fædrene til at gifte sig. Langt fra at reen Kierlighed bestemte de fleste; thi denne fordrer et uskyldigt Hierte, og en Mand der ikke haver forødt sine physiske Kræfter.

I Kiøbenhavn skal der gistes for at gjøre Lykke; det er med andre Ord: denne trænger til en Trappe for at stige høiere op i Verdens Kredse; hiin kan umueligen undvære et Skiul, bag hvilket Ansvar og Lovens Strengthed ikke kan ramme ham; en anden maae see sig om en Kone, der kan forskaffe ham Medvidere, der ere villige til at drive ulovlige Næringsveie, deels med at tillyve og tilprale sig Benaadninger, at tilkiøbe sig utidige Forstrækninger, tilsmause sig Leverancer. Og endelig den største Deel giste sig ind i Familier, fordi de vide at Levebrød da ikke kan feile dem. Man siqe ikke at mangle Beviis for det Sagte; see blot hen med hvilken Dristighed Consistorium besætter sine Præstekald med sin egen Slægt, og den Klage man hører Stamherrer føre, naar Godset af Mangel paa Sønner gaaer fra Familien, den samme kanskee høres iblandt Professorer, naar deres Familie er næsten forsvunden. Alt dette var let at bevise.

Den medicinske og physiske Profession
(det er sandt, Naturlæren fortiener ingen

Lærestoel) haver jo Vanskelighed med at besættes efter Skik og Brug. Giftermaal kunde hielpes ud af Forlegenhed. Giftermaal i Almindelighed forener Dumhed og Embede, Nedrighed og Rangforordnings Værd sammen med et Baand, der er langt stærkere end det, som Kierlighed burde kunnte imellem Egtesfæller indbyrdes, og imellem Forældre og Børn. Naturen og Fornuften haver jo intet med de fleste Giftermaale at bestille. Vergierrighed, Egen nytte, saarede Samvittigheder stifter dem, og for disse er det en Byrde, at faae Egtesfæller, der kunde blive omme Mødre til sunde elskte Børn. Ingen søger efter sande Vensinder, der kunde blive de bedste Raadgivere, og sande Tilflugt i Trængselstimerne. Og endelig hvorledes skulde det gaae til, at det smukke Køn skulde beslitte sig paa Fuldkommenheder, som Mændene ingen Priis satte paa. Man søge forgieves Forældres Sindelaug imellem dem, som Verdens Fordærvelse dannede og forenede sammen.

Enhver Tænkende brænder vel ofte af Eyst til at udpønsse Midlerne, der kunde standse

standse den Fordærvelse, der saa reent ud-
 sletter Faders Sindelaug af det menneskelige
 Selskab; og hvo kan sove rolig ved at see
 Selskabets Undergang nærme sig, hvortil
 man er bundet? Have vi ikke i Alexandrien,
 i Rom seet Følgerne af denne Familiernes
 Fordærvelse, og af foragtelige Egetskaber,
 som ene sluttedes af Udsvævelser? De have
 jo hisset, som og hos os, nedstyrtet Menne-
 sket til Dyrenes Kaar, hvorfra Forfinelsen
 uddrog dem.

O! alt for rolige Kiøbenhavn, hvilke
 Furier svæve ikke allerede over dit Hoved!
 Fædrene selv, ved Udsvævelser svækkede, ere
 ligegyldige imod deres Afkom, forstaae ikke
 at opdrage og undervise dem. Ungdommens
 sandsesløse Udsvævelser, Kænkerne der drive
 alle til at gjøre Lykke og holde sig fast, Gif-
 termaalene vanærede, det smukke Kion dag-
 lig mishandlet af Mandkønnet, slige Dgler
 ere udkastede i de fleste Familiers Skød.
 Disse Ulykker ere ikke den offentlige Opmærk-
 somhed værd; thi de udsende kun i Stilhed og
 ubemærket en sagte Gift, der opæder hele Fa-
 milier. Ulykker der skal mærkes, bør være
 som Pesten, naar i øvrigt ingen klager til

Collegierne, kan jo disse heller ikke gjøre nogen Forandring. Er den private Opdragelse forsømt, er der intet som standser den herskende Fordærvelse i Sæder og Tænkesmaade, saa skal det vel saa være.

Man tillade os at nytte en Formodning i Følge min anden Grundsetning, der udbreder meget Lys over denne Materie. Hvis Pesten rasede i Kiøbenhavn, mon den da ikke mærkedes som et Onde for det Almindelige, der ved offentlige Anstalter burde forebygges, i det mindste blev meget talt derom; og endnu en Giærtning, hvis ikke Pesten bortrev Lemmerne fra Collegii-Bordene, ventede man forgieves paa raske Anstalter imod den; thi Tingenes Form bør foretraktes deres Væsen. Man skulde indkomme med Klage imod Pesten, disse skulde sendes til Erklæring, Forslagene til Anstalterne skulde leverandeurere, som stedse skal hørte naar Ulykker trække over Stater, overlægge imellem sig, for at forvise sig den haabede Binding, og hvormegen Tid vandt da ikke Pesten? Vi overdrive ikke vores Formodninger. Tyveindbrud, modvillig Tiggerie ere i sine Følger for Selskabet

bet at ligne med Pest, disse ere jo ikke mærkelige, fordi de ikke borttage Portefeuilleerne, da de ikke skiotte meget om Papir. Disse Placer ere rolige og nytte deres Herregaard Kiøbenhavn, som de have forpagtet af Dorshed og Eigegyldighed. Anstalter herimod omtales daglig, de løbe til Erkløring, imedens at Tyvene ved høi lys Dag forsætter deres Indbrud, og man fra Kongens Nytorv til Raadstuen kan tælle 26 nøgne Børn, der bæres af grusomme Mødre, som have leiet disse Glutte, for med deres Saar og Skrig at opvække hastig Medlidenhed, der siden fortsæres i Brændeviin og Kaffe. — Bores anden Grundfætning indeholder Marsagen hvorefore slikt Onde skal vedvare.

Uf disse Exempler kan du slutte dig til, Kiøbenhavn, hvor vanskeligt det er at afhjælpe dine Trængsler. Du skal have Tyve, der skal gøres Indbrud, Tiggere skal dræbe uskylde Børn, de skal føre Fnat og andre værre Snydomme omkring, dine Kanaler skal være stinkende; dog det slette Politie Forpagtnings Tid er vel udløben, og den gamle Forpagtnings Contract skal ikke længere gielde. Ved saaledes

Des længe at have ledet efter Marsagen til flere Plagers Fremturen, fandt jeg og Marsagen til den Ligegyldighed, hvormed man taaler den veneriske Sygdom. Ikke noget Onde er der nogensinde udsendt over Menneskeligheden, der er smitsommere og ustandseligere end denne Sygdom. Den skal være i Kiøbenhavn, den skal agtes og æres af alle Stænder, af alle Laug. Alle Familier skal pleie og nære den, de skal til dens Bedeligholdelse hengive deres Egtesælle og Børn. Endnu mere, man vil, siden man taaler det, at alle Sygdomme skal forene sig med den, for at dette grusomme Onde ret kan indpodes i Nationen. Lægerne selv tie, deres Fordeel taber intet ved ideligen at kunde fludre og lappe paa halvfortærede Maskiner, som ofte midt i deres blomstrende Alder ønske at de aldrig havde levet.

Den veneriske Sygdom er intet Onde, Collegierne vide i det mindste ikke at den er til, siden ingen klager over den, og gjør Forslag til at standse den. Fremkom endog oplyste Haandlæger med Planer til at formindre dette Onde, saa vilde jo Lægerne kanskee sætte

sætte sig derimod, thi dem tilkom Fordelen af indvortes Sngdomme, og Menneſſelighe- den opædes midt i denne Raugs og Formalitets Strid.

O! ulukſalige Kiøbenhavn! men endnu langt ulukſaligere Provindſer! hvis Marv ikke allene ſkal fortæres i dette efter Landets Størrelſe alt for ſtore Overdaadigheds Svælg. Og I gode Fædre paa Landet, der ene udgiøre Fædrenelandets Styrke og Haab, I ſkal tage eders Sønner beſmittede, vanartede, udannede hiem, for at de kan beſmitte den Egn, hvori de ſkal ende deres uſle Liv.

Under Paaskud at lære nyttige Videnskaber ved Univerſitetet, ſtrømme Landets Ungdom til dette giftige Sted, og med tomme Siele og giftfulde Legemer vende de tilbage. Hukommelsen ſtedſe anſtrænget, lærer ingen at bruge Eſtertanken ved Livets Syſler, og en af veneriſk Sngdom ilde tilreden Fader, avler ikke Børn, Landet værdige.

Da denne Sngdom er Udartningens Hovedkilde, og af den udſtyder Ekkelhed
imod

imod Fader Navnet, saa maatte den jo her vedrøres, og vi vilde ønske, at de sovende Læger, der ikke endnu er vaagnet op ved dens rasende Følger, vilde omstøde os denne Grundsætning: At veneriske Fædre der føde veneriske Børn, have paa engang luft til for den sande physiske og moralske Opdragelse.

Men I promoverede, bestalte, ordinerende, dirigerende, liørende, af fede Indkomster glindsende, og med Ures-Titler bestyngede Læger! Have I nogenfinde med forenede Kræfter, med mandigt Mod, uden Hensigt til Egennytte og Laugs Ære, foreslagt Regieringen Planer, der skulde saa meget mueligt forekomme og standse dette Onde; thi at hæve det er over menneskelige Kræfter? For I svare Ja, da lad dette Eders Forslag trykke, og Folkets Harm vil fra Eder vende tilbage paa de søvnige Regieringens Haandlangere, der ikke have nyttet Eders Advarslar. Have I derimod ikke andet Beviis paa Eders Kierlighed for Menneske-Arten at fremvise i dette Tilfælde, end Pesthuset, da gjør det mig ondt, at jeg til Skiendsel for Menneskeligheden skal sige:

Anstalt

Anstalterne for denne Sygdom i Pesthuset fortjener at brændemærkes med Navn af de veneriske Syges Rakker-Rule. Henkastes de ikke her i Fortvivlelse, henvie de ikke deres sidste Dage i Pialter og Skidenhed, stedse omgivne af Nød og de Gales Skrig? Jo, skulde man tænke et Helvede paa Jorden, da var det her.

Skinker Eder I Læger, hvis Rlygt have foranstaltet dette! af Eders Haand vil mange paa hiin Dag kræve deres i Uffelhed fortærede Tilværelse.

O Menneſke! hvo -gav dig Ret til her paa Jorden, at forgribe den Alſeende Skaber i ſine Domme? din Pligt kan det aldrig blive her at ſtraffe Menneſkets Huus-holdning med ſit eget Legeme. Men din Pligt blev det, hvis det er Pligt at elſke ſine Brødre, at ſtandſe Sygdommens Følger. Hvorfore ſtraffer du ikke ligesaa haardt Drukkenbolten og Fraadſeren, der og misbruge deres phyſiſke Kræfter, træder Naturens Orden under Fødder? Nei, diſſe ligge i gode Senge, deres Udflæt hæves ved Keenlighed og Baden. Men ingen Pleie maae viſes

vises de Veneriske. Standser det Udsvævelserne, at vise sig umenneskelig imod dem, som ligge paa deres Gierninger? O! vend tilbage fra denne gruesomme hierarchiske Fordom!

Præsterne raabe i Orken, naar de præke imod Skiorlevnet, og ingen stræber at forebygge, formilde dets physiske Følger; disse rykke frem i en uendelig Progression, den Dydige smittes hastigere af denne Sygdom, end de Lastefulde. Giften er ved vores egen Søvnagtighed blevet saa skjult, saa coloreret, at den reneste Egteseng gienmer den, og den bryder først tydeligen ud paa Børnene.

Vil nu vores Eigebyldighed, og misforstaaede hellige Zver imod Synd, at denne Pest skal rase iblandt de Ældre, der have for en Deel sig selv at takke derved, dog ikke saalænge den physiske Opdragelse er saa forsømt; saa væmmes dog Naturen ved, at vi sandsesløs lader den rase paa de uskyldige Børn; vi kunde dog vel ikke andet end glædes ved den Tanke, at have bidraget alt
vores

vores til, at Faderens Udsvævelser med sine Følger ikke angreb Sønnen. Men vi finde det ikke ædelt at afhielpe det Onde igiennem alle Slægter. Det skal nu saa være, det er blevet til Skik og Brug, at Børn skal fødes med venerisk Gift, og at unge Koner, uskyldige som Rosen, skal imodtage dette Onde til første Pant paa reen Kierlighed; Nationen skal forgiftes, ingen offentlige Anstalter skal der være derimod, endog taa-ler man, at Lægerne imodsette sig Begyn- delsen til gode Forslag.

Vil du vide, Kiøbenhavn, den Dom, som en skammelig Eiegenlydighed imod alt offentlig Nyttigt haver sagt over dig og Lan- det, da er den her: I Følge indkomne Klage i Anledning af den veneriske Syg- dom, da tiener til Svar. At ligesom stinkende Luft følger stillestaaende Vand i Kanaler, hvor Sliim og Slam vidue om Sørgeløshed for det almindelige Bedste, saa skal og den veneriske Sygdom være uad- skillelig fra Kiøbenhavn, paa Grund af indhentede Begreber og Erklæringer, som alle gaae derhen, at da Kiøbenhavn er en
Søer

Søestad, og Landet bestaae af Der, saa kan de ikke frietages fra den Ebbe og Flod, Handelen fører med sig. Herved omsættes og ombyttes paa utallige Maader Beareber og Penge, der alle ere Varer, hvortil og hører Sygdomme. At standse og gjøre tvingende Anstalter imod den veneriske Sygdom, var at legge Tvingensel paa den Handel, man haver gjort sig Umage for at gjøre saa frie som muelig. Man seer da ikke nærmere, end da denne Sygdom haver været før, skal den og være uforstyrret endnu, indtil videre.

Den sunde Fornuft, Menneffeligheds Stemme maae jo adlyde slike Bud, og i sit Jnderste harmes over, at en heel Nation skal af slig fremmed Gift fortæres, hvorved den omsider udarter, saaledes at den næsten udslættes; thi i Steden for Mænd fremavles en heel Slægt usle Skrellinger, der stedse synke alt dybere og dybere, saa at de blive Dyrenes Slaver, som vare skabte til at være deres Herrer.

Himmel! hvilke Omwæltninger her paa Kloden, den barste nordiske Himmelegn,
der

der forudm frembragte Roms Overvindere, skal nu see sine Kræfter svækkede af venerisk Gift, og frembringe et Folkeslag, der segner under sin hårdende Levemaade; thi vores her i Norden ikke gandske unødvendige Kiødsæden og stærk Drik skal forstærke Gistens Kraft, og af den endnu ikke forjagne skidne Udsærd skal den qvæges — Kort, Dommen er uigienkaldelig: Kiøbenhavns Borgere, Landets raske Ungdom, skal i al Røe af denne Gift fortæres, Armeen selv skal stedse vikle og rave under dens grumme Haand.

Haver man nogensinde overtænkt de nærmeste Følger af den Ligegyldighed, der i det Offentlige fremlyser imod dette Døde? Betænker man at Kiøbenhavn, denne Myretue af forgiftede Uslinger, skal styre Provindserne, at dennes Røst skal være Folkets Røst, dennes Glæde Folkets Glæde. Dette skal jo vel ogsaa være uforandret. Landets Røst skal ikke lyde, snarere skal man trøste sig ved, at det er urigtigt at standse den veneriske Sygdom, ligesaavel som at slet Cours ikke skader Landet, og er en ligegyldig Sag. Dens Røst

Anden Aargang. E sen

sen burde endog udbrede sig mere, end den gier. — Dog kan Mænd i Alvorlighed tænke saaledes? Og fortiente ikke slige at udslættes af de Levendes Tal? Historien fremstiller for os Ministre, der i Hjertet lode slige Tan-ker ulme, og behandlede hele Folkeslag der-efter; og hvorfors skulde en almindelig Svækkelse paa Siel og Legeme, indvirket i et Folk, være et ubehageligt Syn for en Gilding, en ussel enevældig Minister, der ikke kan rane og forurette i Ro, saalænge Folket føler Smerte og tør skribe?

Gainas sagde, for med et Træl at male for sine Gother Roms Usfelhed: Ros-merne kan kun hvæse, og denne hæse Lyd trænger ikke igiennem Slottets tykke Mure.

En i physiske Kræfter svækket og udsartet Nation er bvielig under Despotens Raadgivere, den frembyder i Mængde Kryz-ber, altid færdige Lovtalere, underdanige og lidet tænkende Underbetientere, bagta- lende, foranderlig, ørkesløs, altid træn- gende og tryglende Pøbel.

Giften danner Skrellinger, og af disse rolige Borgere, svage Undersaattere, der
skielve

skielve for at nævne Ordet Ansvar, og som i deres Angest stedse see Bøddelen over Hovedet, om de blot i Centrum skulle efter Tænke- og Talefrihed. Blive nu slige Uslinger Provindsernes Talsmænd om Troen, saa begribe vi hastig, hvorledes det gik til, at under Despotismens Vælde blev Rom opløst, og gjort til øde Ørkner, hvorover vilde Barbarer trak, for at søge mere Rov i Osten.

Det er kun at sammenhobe unyttige Ord, hvis man længere vilde opholde sig ved denne uoverstigelige Hindring, for en forbedret physiske Opdragelse. Flere Aars Erfarenhed haver overtydet os om, at i Kjøbenhavn skal veneriske Forældre føde veneriske Børn, veneriske Ammer skal opamme dem, og denne Gift skal gaae saa hastig frem, at naar 1000 først ere smittede, kan 100000 snart være i samme Uffelhed. Men hvortil at raade offentlige Anstalter imod dette Onde, naar ikke svigefulde Bestyrere straffes til Ære for Dyden, og til Tegn paa den Algt, man skulder Folkets Høiagtelse for Retskaffenhed. Findes der ikke Lande, hvor

det Offentlige intet haver sparet for at oplære
 duelige Jordemødre — See til, hvorledes
 de Foresatte, der ærer Anstaltens Form, ved-
 ligholder den, examinerer de Jordemødre
 som skal have Beviis paa Duelighed, imod-
 tager for Examens Umagen fra 30 til 70
 Rigsdaler, og i 6 Uger lære ukyndige Qvins-
 der Jordemoder-Kunsten — Lære Jordemø-
 derne kunns nøgne Haandgreb, da handle de i
 Blinde og dræbe lovformelig, og fordærve
 efter Beviis Mødrene.

Skulde det veneriske Onde standses
 paa Landet, hvor det endnu saa sagte lister
 sig frem, da maatte kyndige og retskafne
 Jordemødre unægtelig bidrage det meste der-
 til; nu derimod i de Egne hvor veneriske
 Syge findes, ja vel og stærk Skisrbutiske,
 der behandles de som Misdædere, Curen
 gaaer paa Hartkornet, og Provindslægerne
 regner det til et fedt Aar, naar Hartkornet
 maae requirere dem til Landets Syge.

I de fleste Provindser haves rige Hos-
 pitaler, hvor velbetalte Hospitals-Forstæn-
 dere sørge alvorligen for, at Hospitals Leme-
 merne

merne vedblive at være usle og nødlidende, heri opfyldes Fundatoris Willie, der vilde at blot Nødlidende skulde have godt af Stiftelsen. Realskoler og Engehuse, kunde af disse rige Stiftelser let indrettes, thi aldrig brugtes Penge ædlere, end til Folkets Oplysning og Sundheds Bedligholdelse. Min credie Grundsatning forbyder mig at gaae videre.

Nogenledes haver man med det Anførte viist, hvorvidt offentlig Eiegenlydighed, og Mangel paa Gld og Midkierhed for det Sande, samt for Oplysning, der allene fremkalder disse, kan nedstyrte en offentlig Bestyrelse, at man saaledes sandsesløs henlider sin Tid, at man agter det lidet at en heel Nation udarter, og det til evig Tid; man gjør ikke et Skridt for at redde den; man vil stedse malke Koen, men ikke pleie den.

Vi have opholdt os kanske for længe ved den Udartning, som den veneriske Engdom fører med sig; hvis saa er, da flyder det af vores Overbeviisning om alle dens udbredte Følger i det Moralske, som den physiske

fiske Constitutions Svækkelse fører med sig. Et svækket Menneske seer kunns paa sin egen usle Opholdelse, Laster og Nedrigheder ere for ham ligegyldige, naar de kun tiene til at skaffe ham det han ønsker. Svaghed fører Ønsker i det uendelige, men det er Siels Styrke at giøre Bala imellem dem, og at vide hvilke man med Rette bør tragte efter at see opfyldte, og da aldrig at lade dem fare uopfyldte.

Det er ikke Ret længere at ivre imod Fædrene, helst saalænge vi ikke have besvaret deres grundede Spørgsmaal. Hvad tør de offentlige Lærere, Stats-Styrere svare Fædrene, naar de angergivne over deres forrige sandsesløse Levnet spørge, hvor skulde vi lære de Kundskaber, der udfordres til at opdrage Børn? Maaskee vil det Efterfølgende vise, at man ikke kan besvare dette Spørgsmaal; helst saalænge offentlig Ukyndighed i denne vigtige Sag er der, og skal være, fordi det saa haver været fra Arilds Tid af. Fremdeles kunde Fædrene sige os: Vi have ikke fordærvet den Alders Tænkemaade der opdroge os, og altsaa ei heller
den

den hvori vi leve, os er det nu umueligt at standse Strømmen, der have saa mange Aars afstandet Løb for sig, den skyller jo os, til lige med alle Love, alt offentlig Opsyn, ja alle Stater bort med sig. Endog dette formindsker en Deel af Fædrenes Brode, helst naar de legge til, at de som Fædre have efter Tidernes Smag at vælge imellem, enten at foragtes, døe af Hunger eller at være Fædre, saadanne som Tiderne fordre det. Og sandelig Fristelsen er haard, man kan ikke fordre af Skrellinger at imodstaae den, de fleste vil hellere være Stores Handlangere, hælde med Bestikkelser og Rænker, end at leve fortrængt og kummerfuldt.

En forbedret huslig Opdragelse kunde vel best gjøre disse Spørgsmaale unødvendige og kraftesløse; men hvorledes kan denne tænkes, hvis den ikke er understøttet af en forbedret offentlig Opdragelse? det er denne tilligemed store Mænds Infende Exempel, der ene kan forbedre og omstøbe en heel Nations Tænkemaade fra det Værre til det Bedre. Enkelte Menneskers Guldkommenheder have, naar de ikke staae høit i Verden, siel-

den Magt til at frembrække og at tvinge andre til at efterligne. — Dette kan vidtløstiggere vedrøres ved at tale om den offentlige Opdragelse, her beskæftige vi os først med den huuslige eller Forældrenes egen Opdragelse. Hensigtende til denne Materie, paastode vi, at Mandfolkene i Kiøbenhavn for en Deel mishandler og fordærver det smukke Kion, gjør det uskicket til at være Mødre og Beninder. Det er kunns Egenkierligheds Skiul naar de unge Mandfolk paastaae, at det er det smukke Kion der leder og føre dem i Fordærvelse. For Skidne og Pøbelstænkende skriver ikke Skilderiet.

Fruentimmerets Forædlelse, og dets Ubartning maae af enhver ansees for at være ethvert menneskelig Selskabs, enten ustandselige Fordærver eller uafsladelige Belgiorer. Her strømme for mange vigtige Betragtninger ind paa os, til at disse Blades snevre Grændser skulde kunde rumme dem. Vi kan blot henkaste saa mange Betragtninger, som kunde synes tilstrækkelige nok til at fæste Læsernes Opmærksomhed.

Vi skal tænke os Fruentimmeret at
 skye den søde Pligt, at være Moder, at
 foragte hendes ædlestes Bestemmelse, at være
 sin Mages Veninde. Himmel! hvorledes
 kan en god Engel omdannes til Selskabets
 Furie! Skal det smukke Rions Udartning
 heller ikke standses, skal dette Rion og være
 med at misbruge de dem forlenede Nudighe-
 der og Fuldkommenheder til at danne usle,
 rolige, handelige Borgere, der under dem
 blive til krybende Skabninger, stedsse higende
 efter Ære, og falsk Fortrin? Er det med
 fund Overlæg, at Fruentimmere skal være
 Udspredelesers og Flanevurrenheds Slavin-
 der, paa det at disse uendelige Fordringer
 og Nødvendigheder kan stedsse pine Manden,
 støde ham i Trang, Armod, Ulykker, for
 hvilket Onde at afværge, han er villig til at
 opofre Ære, Pligt og Eed? Paa denne
 Maade kunde der findes Statsstyrere, som
 kalder Fruentimmerets Banart et sandt Gode
 — og der gaves vel Dieblif, hvori man
 hørte disse Ord: hans Redelighed taler ikke
 saa høit, naar han først er blevet giwt.

Maae man ikke grues over denne Tæns-
 kemaade, at Herskesyge, Egennytte, Over-
 daadige

Daadighed tør gjøre flige Indgreb i Slaves
rens Ret, og bruge Fruentimmerets Yndig-
heder til at forstyrre al moralsk og physiske
Orden?

Men hvor søge vi Hovedaarsagen, til
at en Deel Fruentimmere i Kiøbenhavn ere
blevne saa fordærvede, som de ere? Dog det
er sandt, vi tale ubehøvet Sprog. Vi burde
have sagt, Kiøbenhavns Fruentimmere bes-
sidde Levemaade, naar de paa den vedtagne
anstændige Maade, og efter vedtagen Form
tilbringe Nat og Dag med Sysler, hvor-
ved deres Forstand intet vinde, deres Hierte
taber alt, deres Indbildning unaturligen op-
hidses, og deres Legems Styrke omsider ned-
brydes. Verden siger jo, det er en nydelig
Kone, naar hendes værdigste Formaal, at
være en æret og elsket Moder, taber sig i
den grusomme Eyst, idelig og lige til den
graahærdede Alder ender i Døden, at ero-
bre og flane. Fruentimmeret, lærer den
hersekende Smag, er ikke skabt til andet end at
behage, ikke til at vedligeholde, forskjønne,
forbedre og forædle Menneske-Arten. Ja det
Ord behage, indeholder ikke mindre, end at
fors

forvirre, svække, nedbrøde Menneskeslægten. Og hvor inderlig bedrøvede ere ikke mange herlige Mødre, disse Statens Grundpiller, naar de see hvorledes deres Døttre henrives af Fordærvelsens Strøm. Man raadføre sig med disse om Ursagen til Døttrenes tidlige Flanевurrenhed og sandsesløse Vandel. De svare alle: Mandfolkene styrke, fremme denne Fordærvelse; thi, siqe disse erfarne Mødre med Rette, Driften til at behage Mandfolkene er den første Hovedsieder i alle Fruentimmerets Handlinger: er Mandfolket selv spraglet, og som Sommerfuglen flager fra et Blomst til det andet, sætter sig snart paa en Videnskabs Overflade, snart paa en anden, uden at beholde andet deraf end Navnet, stræber han blot efter at leve af Soelskin, og at qvæge sig i Sommerdug, skyer han sølgelig al Umage, al stadig og mandigt: saa see vi let hvorledes det Fruentimmer skal være, der kan haabe at indtage ham; hun udsatte sig for Foragt, hvis hun havde prndet sin Forstand med de Kundskaber, der fordres til at være Moder og Beninde, eller en retskaffen Egtefælle. Foragtede hun de Griller at stige fra et Fruenavn til det andet,

maalte

maalte hun den Aigt hun viste Rangforordningens Myrer, efter deres sande Fortienester, vilde ingen tale til dette sære Dyr, hun blev forskudt af den største Deel, der henvode deres hele Livstid paa at erhverve den Kunst, med lidt Skiemt og Smiger, at fange Godhed. Skyer et fornuftigt Fruentimmer at virvles hid og did af Udspreddelser, finder hun i huuslig Røe og Vindskibelighed sin Lyksalighed, saa er hun jo i Sprædernes Dine slet opdraget, pedantisk, blottet fra al Levemaade, man haver kunns Skam af hende; foretrækker hun, end videre, Keenlighed i Klæder, og Tarvelighed i Pynt (nok at det klæder hende) for sludskvurren Odselhed, og dræbende Forandringer i Pynt, der ødelægge Staten, og opæde al Kønnes Tid, og med denne Mandens Formue, Ære og Røe, vilde ikke Mængden kalde denne Fornuftige, en smagløs, enfoldig Putte, som ingen i Selskab kunde nærme sig.

Hører det opdragne Fruentimmer gierne i Selskab af andre kloge Mødre, hvorledes de opdrage deres Børn, og lempe deres fremskinnende Sindelag til det Gode, forstær

stærke deres physiske Kræfter, for selv hiemme at sætte dette i Dvølse, og naar alt dette smager hende bedre, end letsærdige Domme over dens eller hin Families Handlinger, over den eller hin Actrises, Dandserindes Kierligheds-spil, da vilde hun snart faae Navn af Lærd, den Selvkloge, den Kiedsommelige, Stive. Nei de velopdragne Fruentimmere skal kunde til alle Tider paa Dagen staa i Klæder og Snak, de skal kunde samle alle Sommerfuglene om sig, rose deres Fieder, lære dem at bakke med Vingerne, og at ophøie dem for deres Pynt. Og endelig at slutte Dagen med at kunde spille godt Alombre, eller paa Bal i en forgiftet Luft, at udsælge Yndigheder til den Høistbydende, og at indcassere Haan, for-dærvet Sindelaug, og et Begeme fyldt med Svindsot, hvis Smitte, som den Veneriske, nedbrøder hele Slægter.

Man være agtsom Tilskuer i Ver-den, og man maae bedrøves over, hvor man-ge smuk udmaiede Tomhoveder man finder hos begge Køn. Ja naar man tænker paa Følgerne af denne Mennesket fornedrende Smag, at tilbringe Livet paa, maae man
grues.

grues. Have vi ikke ved hei lys Dag seet
 Optrin i Kiøbenhavn, som gode Sæder og
 Anstændighed endog hos raae Folkeslag af-
 skyede, og det af saadanne, som troer for-
 medelst Fødsel at være ophøiet over Videns-
 skaber og Sæder? Lovene taage, men det
 smukke Kion burde have straffet. O! nei,
 det lod som de intet vidste deraf, de ærede
 Skuespillerne, som om de havde spillet Helte-
 Kullen meget vel, disse styrkede af Kionnets
 Bisald, saae haant til den grove Uopdragne,
 der troede at det Offentlige ikke burde med
 offentlig Uanstændighed forhaanes. Naar
 begge Kion saaledes hielpse hinanden i at
 flane hen over Pligter og Anstændighed, saa
 sees let hvilke Egteskaber, hvilke Børn, sli-
 g Smag kan danne. Og hvorledes ere ikke
 vore Fruentimmer udartede fra deres Stam-
 me-Mødre? Disse besieledede af Mod og Ære,
 førte deres Mænd modige tilbage i Slaget.
 Nu heder det iblandt Mødre, lad os flane,
 øde, sfiule vore Handlinger, lad os besnære,
 smitte alle, for selv at leve vel. Disse Feil, i
 hvor vigtige de end ere, kunde dog lidet efter
 lidet tage fordeelagtige Bendinger, men den i
 Mennefsarten indvirkede physiske Udartning
 høves

hæves neppe. Det er jo af Verden anseet for daarligt, naar et velopdraget Fruentimmer sætter sin sande Glæde i at være Moder, og da hun derfor efter fuld og fast Overbeviisning veed at hendes Foster, fra den første Dag af til den sidste i hendes Svangerskab imodtager hver Partikel, hver Livsaande af hende, og altsaa i al denne Tid forlanger hun heller ikke noget, der kunde smerte, svække det uskyldige Liv hun skal skienke Verden. O! I Skare af Læger, som Staterne overøse med Ære og Rigdomme, hvorfor have I ikke skienket Eders Fædreland, i et for alle Stænders Mødre fatteligt Sprog, Skrifter der indeholde Grundfærninger, tagne af Naturens Omhu hos Dyrene, der vise Skridt for Skridt hvad Mødre skyldte deres Fostere, og naar disse troeligen fulgtes, hvor frisk, munter og stærk bleve ikke Menneskets Afkom? De philosophiske og med Anatomien i alle sine Dele velbekiendte Læger, tilkommer det herefter at være Opdragelsens Bestyrere, og ikke Religiønslærerne, saadanne som de endnu oplæres.

Vi vide det meget vel, at en Deel af det smukke Rion henkaster disse vore Blade, som

som vranten og ekkel Piat, men om kuns en eneste retskaffen Moder læser dem med Forsnielse, ere vi mere end belønnede, og derimod vilde vi skamme os, om vi havde vundet Glasnevurnens Skogerlatter.

Den fornuftige Moder er da fremdeles deri særfindet, at hun retter sig stedse efter de Pligter, hun skylder sit spæde Barn; ammer hun det selv, saa forlænger hun med Glæde den med Svangerskabet begyndte Tvang, men og herved styrker hun sit Legeme; thi hun handler heri efter Naturens Orden, som vilde at Ammetiden skulde være Hviletiden for Moderne, og erstatte den Afgang af Kræfter Svangerskabet medtog; Og at Moderen ikke allene af sit Blod skulde danne sit Barn, men og med sit Blod, der bliver til Die, opføde det, og saaledes forene det med sig, at hendes Omhed og Kierlighed for det Liv, der haver kostet hende saa meget, ikke nogensinde skulde kunde kioles. O! hvilken Wiisdom! — Men hvor tungt, ja hvor haardt er det ikke for vore Statsmøer, at føre det tvungne Liv Naturen foreskriver? Man hører derfor ofte Klager udstødte imod de stemme Barselsenge, som blive det fordi Kunsten og ikke Naturen styrer dem; her,

lige Modensdukker, er den Grav hvor vi maae legge vores Munterhed, smukke ranke Tailler, vore Yndigheder, vor glatte Hud, vores heurizvende velklingende Røst og Ansigts Rødme. Derimod ved at opstaae af den, tage vi med os den tunge vakkende Gang, sygelige Stemme, Frygt for al Slags Sygdomme; kort, vi ere blevne ganske uskikkede til at behage og erobre. O Himmel! for saadanne Ranglerier bryde Kønnet sig ikke om at overtræde Naturens Love, og at skye deres vigtigste Kalb, at være Mødre. Og vanartede Mandfolk styrker dem i denne vrang og unaturlige Tænkemaade.

Ikke meget over tvende Børn ønske sig en Deel Fiase-Mødre, og disse ikke inderlig ønske Glutte, vore i Moderens Liv allerede pinefuldt, under mange Farer og Svækkelser, og fremkomme ikke alletider til bestemt Tid, sielden stærke, og nu vil disse, af Sundhed ødeleggende Udspredelser i Svangerskabet udmarvede Mødre, selv die deres Børn. Glutten skal have Næring af en Die, hvis Kræfter stedse bliver spildt paa Flanøurrens hed. Man byder Barnet Koemelk, der haver

Anden Aargang. M lidet

lidet af sin oprindelige Kraft; af Sult skriger Barnet ynkelig hiemme, og jo mere det græder jo mere voxer Sulden. Moderen kan jo ikke i Verdens Suus høre Naturens Stemme, og selv haver hun saa ringe Kræfter, at overflødig Die ofte skulde kunde presse hende. Saaledes piner hun da langsom sin usle Glut, og hvorfor? maaske fordi det er et herligt Syn at see Moderen selv give Die, helst denne Stilning giver Ret til en ny Dragt, hvilken saa Sommerfugle uden Henrykkelse kan see. Og nu skal denne herlige Gruppe males, at en søm Moder dræber sit Barn, fordi det diede hende, og skulde hielpe hende til at behage og erobre.

Vi vilde ikke fremsætte denne Hands Iemaade med alle sine sorte Følger, helst til en Tid, da det ikke engang er en Skam at være i den af os beskrevne Grad vanartet. Hvor ofte moerer det ikke vore Statsmøer, at see denne eller hin underlig paaflødte Jødemoder! bittre Anmærkninger nedregne over denne agtværdige Moder, over Særheden i hendes Dragt, over hendes slette Gang, uagtet hun haver frembragt 12 eller flere Børn, er æret af sit Folk,

Folk, og belønnet af Naturen med den fine Hud, gode muntre Udseende, som Statsmænderne forseile med al deres Kunst. — Ikke allene Jøder, men næsten de fleste raae Nationer vanære de Røner, der ikke skjøttede om Børn, det er kun den store Verden der sætter sin Værd i Ufrugtbarhed.

Gode Mødre vil følgende Anmærkning vist ikke være ligegyldig, den sættes her for allene at bestyrke dem i deres Forsæt, baade i Svangerskab og Opamning, ene at leve for deres Børn. Man igientage kun flittige anatomiske Forsøg paa svangre Dyr til forskjellige Tider, og man vil let overbevises om, hvor overmaade vigtigt et Forsøget er at Svangerskab er for Naturen; den synes her ligesom at have udtømmet al sin Fornuft og Omhu, derfor og hos de svangre Dyr ere alle dets Kræfter i Bevægelse, og spændte, allene for at danne Fosteret saa stort og stærkt, som Naturen bestemte det at være. Det svangre Dyr, saalænge det haver Fosteret hos sig, synes at kiempe imod, ja at overvinde de største Piinsler, men og efter Fødselen er Moderen svækket i

en utrolig Grad. Det er da tydeligt, at Naturen vil have Roe baade i og efter Svangerskabet, for at kunde give Moderen de tabte Kræfter, og at forstærke hos Barnet de Kræfter, det modtager af Moderen.

Men Tidernes flanevorne Mødre handle tværtimod Naturen, de vil stedse være i Uroe, stedse behage, stedse ophidsse deres Indbildning, og med den deres Blod; de sørge hverken for at de selv, eller Fosteret faae Ratteroe, eller nærende og let fordøiede Spiser, de elske overdrevne Dandse, Marvædende Føde og Foretagender; kort de bruge deres Svangerskaber baade til at forstærke deres Erobringer, saa og til at underkue Manden med deres Qualmer, Upasseligheder, Enyster, Luner, for hvilke Fosteret skal have Skyld, uagtet deres Banart ofte afstedkommer dem. Og hvad skal der da endelig blive af et Foster, der saaledes fødes til Trods for Naturen? Hvad skal der omsider blive af slige vansartede Mødre, som Naturen udspher i det den omgiver dem med virkelige Svagheder, og unddrager dem sin styrkende og velgjørende Haand? Jo, de Mødre der ikke sætte det

Maal

Maal af Kræfter, de fik af Naturen, paa at opfylde dens Fordringer efter dens Forskrift, de misbruge de dem til Frugtbarhed forlenede Kræfter, til at være ufrugtbare, til at være ar- rige, skrantede, bagtalende, misundelige, ræn- kefulde, hævngierrige, driksældige, og stifte overalt Ondt og Ulykker, ja opæde hele Slæg- ter og Staters Velstand, kort forandre al Him- melens Betsignelse til Forbandelse. Og deres Gravskrift bliver: De behagede uøle Mand- folk fra deres 14 til 24 Aar, bleve siden vanartede Modre, og trak Staten med sig i deres Fordærvelse.

Lad fornuftige, stærke, stadige Mand- stedse prise og søge Koner, der leve for at være gode Modre, tarvelige og vindskibelige Huusmodre, og for at blive Mandens For- troelig og Veninde; og naar da disse Modre ikke elske uden hvad der er ædelt, da vilde det smukke Køn danne sig efter slige, og snart forlade deres Ranglerier og vende tilbage til Naturens Barm, og der lære at blive vise, gode, kjerlige, omme og stærke.

Kjøbenhavn haver mange saadanne herlige Modre, kun at Regieringen eller

de som styre vilde høre dem, elske deres Dns gang og vise hvormeget de agtede dem. Daas ren vilde da skamme sig ved at haane dem, og den opvoksende Alder vilde efterfølge dem. Nu derimod tabe de sig ubemærkt, og henstyldes med Fordærvelsens Strøm. Det smukke Køn haver samme Ret som Mandfolkene til at undskyldes sig med Tidernes Fordærvelse, hvilken ingen Cornelia eller Octavia kan imodstaae. Der maae offentlige Anstalter til, naar et vældigt Dige skal standse denne Strøm. Dersom I Fædre og Mødre, som ikke kiende større Lyksalighed, større Ære end den, at kaldes Forældre til stærke og taknemmelige Børn, der ikke allene skyldes Eder Tilværelse, men det som mere er, Opdragelse, forener eder sammen, og udarbejder til Regieringen et Forslag om det Dige, der burde modsættes denne Fordærvelsens Strøm: I kunne da med Exempel og egen Erfarenhed lære de Unge at blive værdige Fædre og Mødre. Men, svare I med Rette, dette Arbejde tilkommer Lærerne og Skole-Styrerne, der skal danne det Almindelige. Kun Brandfolkene maae slukke og Vægterne raabe Brand; sove af og til disse, da var det imod Formen at
 en

en Uvedkommende vilde raabe Brand. Det er crimen læsæ Majestatis dicasteriorum at tale om den Fordærvelse de ikke see, at laste de Feil de ikke have kundet eller efter deres Indsigters Maal vildet rette. I Følge disse Grundsætninger, have I herlige Fædre vel Ret til at tie, men I have dog og ofte erfaret, at hos os skal Folket danne og hielpe sig selv. Hvem have vi at takke for bedre Oplysning, bedre Smag, bedre Indretninger i Opdragelsen, uden Folket? Collegierne oprettede hverken Frie Skoler, Enge-Casser, Borgerbønds, Borgervens- eller Efterlægts = Selskaber, de besørge de ikke Opdragelses-Skrifter i Trykken for $\frac{1}{2}$ R. Arket, der for endeel kunde lidet efter lidet danne oplyste Fædre og Mødre; haver Universitetet nogensinde dertil brugt de Ark det faaer frit trykt? disse kunde de jo sælge for $\frac{1}{4}$ R. Arket, hvis det var dem vigtigt at hændres af taknemmelige Forældre, som de nu derimod have Svøben over Hovedet paa; og hvor mange Forældres Sukke hvile ikke over Professorerne, som paatage sig for en Tid Fædrenes Pligter, og hvorledes!

Da Folket af egen Drift virker selv saa meget got, ja betaler selv for at virke det: saa at disse agtværdige Borgere ikke skulde trættes fordi de synes at have pønsat og arbeidet forgieves, have vi troet at vise dem en Tieneste, ved at male for dem de uoverstigelige Hindringer for en bedre Opdragelse, ikke for at quæle deres ædle Begyndelse, men snarere for at fordoble Baragtigheden i at nedbryde den hos os herskende almindelige Opdragelse, der bærer det stygge Præg af Hierarchiets Ubøielighed, og slaviske Lænke Evang. Det af Publicum allerede stiftede Gode er mig Borgen for, at de ikke vil kiedes ved at biedrage alt deres til at fremme almindelig Oplysning, og naar denne haver slaget Rodder i de talrigste Stænder, saa nødes Statsstyrerne og Religionslærerne, som et mindre Antal, omsider til, at bøie Kææ for Oplysningen selv, og da maae de med hele Folket erkiende, at den bør af alle gribes og følges som en Traad nedhængende fra Himmelen til Jorden, hvoraf nedstiger iblandt Menneffene værdige, ædle, nyttige, høie Kundskaber, hvorved Verdens Borgere dannes til at blive Himmelens Borgere. — Oplysningen vilde, at Menneffet

alle-

allerede her skulde være fortroelig med den Adel og Frihed han hisset aldrig kan tabe, den taaler ikke at nogen moralsk Slabning skulde henslæbe sin Tid med at være Stores Trældyr, og paa denne Maade næsten være fremmed for det Tilkommende, hvor da Straffen ikke vilde udeblive for dem, der havde forødt hans Tilværelse her, til at tilfredsstille Egennytte og Uergierigheden, og saaledes beredt det for Slaven, at først hisset maatte han tilbagelægge den Bei, der burde have været tilbagelagt imedens han levede.

Religionens Lærere burde jo, i Følge deres Stands Diemeed, vise os de Bei her nede vi kan fortsætte at vandre paa hisset. Hvor vigtig er nu ikke den Gield, Præsterne staae i til de Samsfund de ere satte til at undervise, og hvor høist agtværdige blive de ikke, og enhver Lærer, som efter menneskelig Evne, med Redelighed og Alvorlighed stræber at afbetale aarlig paa denne Gield! Vi maae da i Hensigt til den huuslige Opdragelse undersøge, om Lærerne selv opdrages saaledes at de kan kiende denne Gield, og hvorledes de skal afbetale den.

B) Lærernes Opdragelse.

I det hele betragtet, haver Opdragelsen endnu ikke hos os høstet det mindste Gode af den Nytte, Philosophie og Naturhistorie have stiftet i andre Lande. Børnene af alle Stænder opdrages ikke hos os til at besidde almindelig Oplysning. Videnskaberne, Konsterne ere ikke forenede i Skolerne til at danne den nyttige Lærde eller den videnskabelige Haandværksmand. Real- og Normal-Skoler ere for os ubekjendte Ting, man fortolkede det jo endog som Forræderie imod Religionen, da man engang var nær ved at faae hin rige, forældede, med Fordom mosbegroede Massa af Catechismus-Glutte omdannet til Real-Skole. Man reformerede Fordum Kirkens Indkomster, men ikke Videnskaberne, disse bleve underordnede Theologien, og man maae undres over, at Videnskaberne hos os saalænge have baaret dette Nag, men de have og til deres egen Bænkere gjort det. Hele Nationen dannes for det meste til at blive Theologer; i de latinske Skoler er jo Theologiens Fordringer betydelige, ved Universitetet ikke mindre, helst

helst Theologerne ere her Jupiter, der sidde
 med Straffe-Straalen i Haanden og Guld-
 regnen i Skjødets, og kan nedsende over de
 Studerende hvilke af dem, deres vilkaarlige
 Billie tilfiger dem. Gaaer vi i de Danske
 Skoler — der er jo Catechismusser, Reli-
 gionens Lærebøger, de der borttage ene
 de Unges Tid. Lad nu en Dreng vide sin
 hele bibelske Historie, alle de forordnede
 Lærebøger fra Ende til Begyndelse, saa bli-
 ver endnu Spørgsmaalet tilbage: Veed nu
 denne Dreng hvad der hører til en nyttig og
 god Borger, kan han nu bruge det han har
 lært i Skolen, som en Forberedning til at
 lære nyttige Konster og Videnskaber? Nei
 desto værre! Opramsen døver de ædelste Sielen-
 Evner, og at antage alt for sandt paa andres
 Udsigende, som er Hoved-Hiulet i al Under-
 viisning i Religionen, fremkalder ikke i
 Sielen Lyst til selv at begribe og estertænke,
 men nedtrykker snarere Tænkraften, og
 nøder de fleste Drengene, naar de skal begynde
 paa Videnskaber og Konster, hvorved skal
 handles efter foregaaende Granskning, at
 tilstaae, Skolegangen nyttede os lidet, uden
 at blive dannede til Christne efter Skik og
 Brug.

Brug. Var det allene Forstanden der standse-
 sedes i sin Tilvæert ved vor brugelige danske
 Skolegang, da kunde endda dette Tab paa
 en vis Maade oprettes; men det som er
 langt værre udspringer fra vores unaturlige
 hierarchiske Opdragelse: de Unges Sindelaug
 forsømmes, forvendes, de forsynes ikke med
 Bevæggrunde til Dyd, der ere enten beskue-
 lige eller vise, thi de hentes hverken fra de
 Unges Legems Smertes eller Sundheds Nede-
 brydelse, blot Myndighed befaler dem at
 skye et Onde og følge et Gode, som de ikke
 kiender af egen Overbeviisning enten som
 følgeværdigt eller affkueligt. Lærerne selv
 uoplærte vide ikke at male for de Unge,
 ved Hielp af Verdens og Naturens Hi-
 storie, Naturdrifternes, og disse overspendte,
 Lidenskabernes nærmeste Følger, der aldrig
 udeblive.

Derimod hvergang Barnet og den Un-
 ge oplevede en af de forudsagde Følger, vilde
 de ikke allene fatte sand Fortroelighed til Læren-
 ren, og med Glæde følge de Advarstler hvis
 Grund de ikke indsaae, blot fordi de kom
 fra en sandrue Mand, nu derimod da Frygt
 ene

ene knytter Baandet imellem Lærere og Discipler, hvoraf aldrig reiste sig Tillid og Fortrolighed, saa høres Lærdommen for strax at glemmes. Denne foreslagne Underviisnings-Maade vilde gjøre den Unges Skridt faste paa Maadeligheds og Dydens Bei, vilde lære ham stedse at tænke ved alle hans Handlinger, thi udenad lærte Raad ere aldrig nærværende og fremkomme stedse i Utide. Underledes har det sig med Bevæggrunde som min Forstand fatter, og hvis Følger mit Hierte grues over, disse svæve levende omkring alle mine Forsætter, opmuntre til deres Opfyldelse, hvis de ere gode, og raade idelig til at forkaste dem hvis de ere skadelige. Paa denne Maade opdrages tænkende Unge. Men hvor oplæres Lærere, der med Ethed og Eyst vide at indføre denne fornuftige Opdragelses-Maade? De maae alle her som i alt hvad der angaaer Sielens Udvikling følge det Stød, Hierarchiet gav Menneffeligheden. Hvor lærerig vilde ikke Opdragelses-Historien *) blive, naar den af en philosophisk Haand var øst af Kirke-Historiens Kilder? Denne Historie vilde lære os til hvilke raac og mørke

*) Et Udkast hertil findes i *Commentatio historica de fatis chirurgiæ* pag. 491 - 599.

mørke Løber den Opdragelsesmaade opkom, vi endnu som et Legatum behandle uforandret; den Gang nemlig: da Bandsættelse med alle sine Ulykker her i Livet var en Forsmag paa Helvede, da kunde Geistligheden med Fynd rue med Svovel-Pøl og evig Ild, thi da kunde slaviske ukyndige Christne skunte det gradvise i Misgierningernes onde Følger, de følte her i Livet Straf, og intet frembød sig for dem, hvoraf de kunde slutte til noget glædere i hint Liv, end det Præsterne med Myndighed lovede dem. Menneffene bleve underlig Awe, vel frygtsomme, Indige Aber, men ikke friehandlende moralske Væsener, hvis frievillige Dyd fortiente den Belønning, Naturens Herre vil at skulde følge den. Danner vores Opdragelse ikke sliæe Dydige, da fortjener den jo ingen Afgølse, da afretter den Menneffet og langt fra ikke oplærer det.

Den fornuftige Opdragelse kan ikke udspringe af Levningerne fra den Hierarchiske Opdragelse. Vores Paastand skal føre Brevet med sig. Philosophien blev jo ikke engang taalt som Slavinde i Kirkens Pomp, den hørte til Dievelens Pomp. Anatomien kiendte man ikke

ikke, den indskrænkedes til Slagteres og
 Bedlers Haandgreb. Natur Historien var
 en Samling af Løgne og Digt, hvor Zer-
 tegn hentede deres Sandsynlighed og sine
 Udsmykkelser, langt fra at den christelige
 Sædelære kunde hente mindste Hielp af disse
 ukjendte og foragtede Videnskaber. Nu ders-
 imod begynder en sund Fornuft at indsee, at
 fornuftige Dydige ikke kan dannes uden naar
 disse Videnskaber foreene sig med Religionens
 Sædelære, og hvorlidet drømme vore Lærde
 om denne Foreenings Nødvendighed, og
 hvor lidet tænker det almindelige Opsyn paa
 at see den indført.

Ganske hierarchisk er endnu de Christ-
 nes Forhold, meest paa Landet til Præsterne,
 de ringere Borgere i Stæderne have heller
 ikke afkastet dette Nag. De faa Midler
 der leynedes fra Reformationen til Skoler-
 nes Vedligeholdelse, bleve underordnede
 Geistligheden, som var den nærmeste Ar-
 ving. Geistligheden baade bestyrede Sko-
 lernes Midler og bestemte Skolernes Ind-
 retning, der siden den Tid stedse haver staaet
 i et vist Forhold til deres Viderefreds. Det
 var

var altsaa en Umuelighed at tænke sig andre Skole-Lærere, end de Præsterne kunde oversee og befale over.

Men, Præsterne styre ikke allene den offentlige men og huslige Opdragelse iblant Almuen, sølgelig er det vigtigt at vide hvad Præsterne selv have lært, for deraf at slutte sig til hvad de kan lære andre, eller sørge for at lære. De theologiske Collegia, hvis voluminøse Haandskrifter løbe om som Giengangere efter at Manden ikke mere haver Svøben i Haanden, og ikke examinerer; Svaningii, Uslacii, Tzellundii, Lintruppii, Wøldikes, Kishnes, Stenbucks, Bangs, Rosenstands, Holms, Balles, bruges jo ikke mere, den levende Regents Villie adlydes: den examinerende Professor kan allene undervise, hans Visdom er ene følgeværdig. Ligeledes gaaer det med andre Professorers Collegia i de andre Videnskaber. Ingen af disse afdøde Lærere have saaledes foreenet Naturhistorie, Philosophien med deres Hoved Videnskab, at man kunde vente sig en anden, end den forældede Underviisning vi nu have, der saa lidet viser sin Brugbarhed i det almindelige Liv,

Liv: og endelig Lærerne rundt om fordeelte, have sielden lært at forene Religion med Naturen, og det paa en fattelig Maade, de standse snarere den bedre Opdragelse, og blive deres Menigheder ikke allene til Skade, men endog til en sand Byrde; dette er indlysende for dem der som Philosoph betragter den herskende Underviisnings-Maade, i Forhold til den Grad af Fuldkommenhed Mennesket kan forfines, naar hans physiske og moralske Kræfter forstærkes og øves efter Naturens og Fornuftens Forskrifter.

Man reise fra Kirke til Kirke og høre paa Ungdommens Overhøring, og det kan ikke andet end smerte at høre, hvorledes hver Aar efter Skik og Brug dannes saa mange maskinaagtig plabrende Skabninger, der hverken passe ind i Naturens eller Statens Orden, og høit gaaer det, hvis man kan kalde dem usle Mellemting imellem Tænkende og Maskiner; disse ere jo Bondens Kaar, skal de ikke forandres, da maae man vente roelig paa Følgerne af de Dyrs Tøilesløshed, som ere slupne ud af Menageriet.

Oplæres Ungdommen bedre i Kiøbstæderne? neppe troer jeg det; en Præst kan jo dog sielden lære andet fra sig, end det han behøvede for at, faae sin Attestats, og her lærer han ikke det ringeste af det der kunde fordrres til en fornuftigere og bedre Opdragelse. Man haver maasse i Kiøbstæderne andre Religions Bøger end paa Landet, og disse læres vel uden ad, men derfor er Ungdommen ikke bedre og fornuftigere oplært. Børres værdige Bastholm gjorde Begyndelse med en langt bedre Lærebog end vi nogensinde hos os haver havt, han forklarede de Dyder og Laster, som man ikke kunde formode at Ungdommen forstod Ordene der betegnede dem; herved blev det. Men var det tilladt endog i Kiøbenhavn selv at fordre af Præsterne hist og her de Ords Skiebne og sande Bemærkelse, som de lader Ungdommen lære uden ad, man vilde undres sig over hvor lidet Videnskabernes Forening danne vores Lærere. Kirkehistorie, Philosophie, Naturhistorie, ere vel de eneste der kan ret udvikle følgende Ords sande Forstand og Skiebne: Natur, Væsen, Siel, Synd, Begierligheder, Person, Guddom, Treenhed, for ikke at nævne flere. Jo mere

mere en Lærer veed om disse dels Begreber, dels Ord, jo tydeligere og behageligere bliver hans Foredrag; veed han selv intet derom, haver han om dem blot lært hele Sider uden ad, da bliver hans Spørgsmaal, hans Underviisning i Religionen og Sædelæren (dog denne er neppe til) saadan som man hører den paa Confirmations Søndagene, tør og ubrugelig.

Denne Dag nøiere betragtet vil overbevise os om vores huslige Opdragelses usle Tilstand. Paa den Dag hører man planløse Spørgsmaal, der aldrig haver kunnet danne den Unges Forstand eller Sindes Iaug til noget sandt og ædelt, og man overbevises tilfulde om følgende Sandhed, naar man overveier de fremplappede Svar, at denne brugelige Underviisning ene sigter til at bringe Børn blotte Ord de ikke begribe, og hvis de forstode dem, bleve de mere bekiendte med Himmelenes Huusholdning end med Jordens. De visse Veiledere, det Nærværende forbyttes paa denne Maade for det Tilkommende, som Mennesket vel er vis paa, men aldrig kan derom have saa tydelige Begreber, at de skulde

de trygt styre hans Wandel her. En Bevæggrund til det Gode der bestaaer af Løfter, Trudsler, Mueligheder, er ganske svag, imod den der bestaaer af Virkeligheder, af Følger som Legemet haver følt. Men hin Bevæggrund er lettere fremsat, besejlet at lære uden ad, end at udvikle og tydelig indskierpe denne; hin staaer i theologiske Bøger, i de befalede Lærebøger, denne skal ved anspendt Granskning, og prøvet Erfarenhed udpilles af Naturens Huusholdning, og Menneskets Historie. Det er da ikke at undre over, at Præsterne hellere vil lære Børnene Guds Villie efter en skrevet Bog, end saaledes som den ligger udbredt over hele Naturen. Det er let for en Præst, at lade sit Confirmations Barn af den bibelske Historie lære uden ad hvorledes det for atten hundrede Aar gik til i Templet, i Husene i Jødeland, og hvorledes visse Familier levede, lykkelige ved at iagttage de huuslige Pligter lykkelige Familier iagttage over hele Verden. Hører man derimod til Confirmation, at den Beigiennem Verden, som de Unge skal vandre, males for dem saaledes, at de selv kan finde den? Kan Exempler, atten hundrede Aar gamle,

le, være lysfende nok? Jeg skulde snart troe, at de bleve de Unge til ingen sand Nytte at handle efter. Der hører jo besynderlig megen Kundskab til at udlede Forskiellen imellem Jødernes Sæder og vores, hvilket dog var fornødent for den Unge at vide, naar han skal indsee om de Fristelser, der den Gang vare i Jødeland, vare de samme som de man nu omgives af, og om Midlerne, Jøderne brugte til at undgaae dem, ere endnu brugelige. Viebragte end Lærerne blot Sædelæren fra denne historiske Side, da gjorde de meget mere end man endnu er vant til at høre, men og i hvor let dette Arbeide er, saa fordres dog som Forberedelse, at de Unge maae have lært at tænke selv, naar Sammenligningen imellem Verden i Jødeland og Verden hos os, skal kunde anstilles saaledes, at den kan vise sin Nytte i det daglige Liv.

Sligt høres jo ikke Confirmations-Søndagen. Jeg vil ikke tale om, at Sædelæren burde læres efter Naturens Veiledning i det Physiske, førend man vil prøve paa at indskærpe de moralske Pligter. Saadanne Synner maae man lade fare.

Vi nægte ikke, at det jo kan være opmun-
 trende og underholdende for en Pige, at man
 maler for hende Marthas Huuslighed og Ma-
 rias moderlige Omhed; men i Beskrivelsen
 ligge jo ikke Bevæggrundene tydelige, der
 kunde veilede til at efterligne hine Dydige.
 Af at høre noget løst om den Verden hine
 Mødre levede i, lærer jo Pigen langt fra ikke
 den Verden at kiende, hvori hun selv skal
 handle. Af Marias og Marthas Dyder læ-
 res hende ingen af de Farer og Fristelser at
 kiende, hun haver at overvinde førend hun kan
 stadigen udøve den store Dyd Huuslighed: og
 hvormeget fordrer nu ikke Sædernes og Ver-
 dens Fordærvelse af et ungt Fruentimmer, som
 hun maae lære at undaae, inden hun i store
 Byer kan blive en søm Moder! og dog høres ikke
 Confirmations Søndag paa mange Steder and-
 det end at Tidernes Forfinelse, Smaa, Dyd og
 Laster ikke ere anderledes nu, end de vare til
 Mariæ Tider; med andre Ord, hele Unders-
 viisningen er indskrænket til det Nye Testa-
 mentes Tider, og det i Henseende til Ver-
 dens Fordærvelse, og hvad er Følgen? Pigen
 bliver aldrig en Martha, thi med det hun
 haver

haver lært, veed hun hverken hvor hun skal begynde eller ende.

Hvortil skal Pigen, som er bestemt til en god Huusmoder, og Drengen der tragter efter at blive en god Huusfader og Haandværksmand, bruge Troens Hemmeligheder, indklædte i uforstaaelige Ord, for hvis Betydning, strax de bleve brugte, hele Aarhundrede have oprørt sig imod hinanden? Hvad skal den jevne enfoldige Christen med Religions Bøgernes menneskelige Tilfætninger, der følge frem og tilbage med sammenspændte Begrebers Ebbe og Flod, og hvor en stadig Overbeviisning ikke kan have Sted? Man tillade mig som Hovedfølgen af det her er sagt om Underviisning til Confirmation, at iagttage: at det blot er Sandhed, haandgribelig Sandhed, øst og beviist af Religion og Naturen, der skal forfine Mennesket, thi paa Mueligheder og vakkende Meninger kan ikke den stærke og faste Overbeviisning bygges, der til alle Tider kan være nærværende og bøie vores Villie. Derfor, skal Sædelæren nogensinde kunde rives ud fra de Videnskaber, der mere beskæftiger Lysten til

at gruble og søde Gietninger end at danne Sielen, og saaledes blive til en troe Raadgiver for den jevne eenfoldige Vandrende ligesaavel som for den Oplyste, da maae den bestaae af Bevæggrunde og Diemeede, der saa tydelig og overbevisende fremsættes, at Mennesket seer at han haver Kræfter til at være saa dydig som Naturen tillod hans Øyner at blive det. Men da skal og Sædelæren udvikles af Naturen, af Menneskets Bygning og af nøie Bekiendtskab med Verden. Ingen Lærer veiledes til at lære en Sædelære, der paa denne Maade kunde danne Dydige, der blive det ved egen Erfarenhed, og ikke efter blot Befalning. Kirkehistorien lærer os atter, hvorføre vores Sædelære ikke er anderledes end den vore hierarchiske Forsædre overantvordede os. Fra det siette Aarhundrede af findes saa Kirkens Lærere, der som grandstkende Naturforskere forenede med Religionen Kundskab om Mennesket. Dyderne kunde altsaa ikke i den christelige Kirke bygges paa en naturlig, stærk og til Maadelighed vant physisck Constitution, man kiendte ikke Naturlove, kunde altsaa ikke vise hvorledes disses Adlydelse var Grundvolden

volden til det dydige Levnet Religionen foreskrev. Mei, menneskelig Egennytte, Eer-
gierrighed, Myndighed bleve tidlig de,
der bestemte Dydernes Kilde og Værd.
Man maae blues over det Register af
Dyder og gode Handlinger som Kirken den
Gang foreskrev de Troende, ja med saa Ord,
uden at tale om Bevægrunde, befalede man
at udøve de høiere moralske Dyder; vidtløstige,
stedse truende med Straf, som ofte blev
udført, fremsattes som det allervigtigste
de Pligter, som Kirkens Tienere fordrede i
den udvortes Gudsdyrkelse, og disse bleve
saa mange, at den hele Levetid kunde hengaae
med at udøve dem. Saaledes dannedes
et Lag af vilkaarlige Forskrifter, som
ene ledte til at danne Maskiner, og dette
Lag er vel nu formindsket, men Maaden at
indskierpe Sædelæren paa er den samme,
nemlig at befale og ikke at raade og overtale,
til at følge det Gode, fordi det er det ene
sande, uden hvilket vores Siels Fuldkom-
menhed i Forbindelse med vores Legems,
hverken kan opnaaes eller være varig.

Uf de Unges Opsørsel fra Confirma-
tionsdagen af, indtil de forføres, kan dog vel

den Sædelæres Tydelighed og Magt over dem bedømmes, som de i deres Undervisning have lært. Man sige oprigtig, kan nogen Tænkende sige andet end at Confirmations-Søndagen, som skulde i Kjøbenhavn være en Seiersdag for den christelige Sæde- og Religions-Lærer, o! at Skilderiet ikke var nødt til at kalde den en Skiendselsdag! jo er udartet til en blot Kirke-Slik, som dog hugger Saar i Saar i den Unges Hierte, aabner Døren for Flanevurrenhed og Tøilesløshed, den forblinder Dinene paa de gode, jevne Fædre, som troer fra denne Dag af ikke at have mere med deres Børns Opdragelse at gjøre. Haver ikke Overdaadigheden valgt sig denne Dag til en Høstidsdag, da den fra sit Alter seer nedstynde mange Familiers Sveed og Formue! thi paa denne Dag gøres utallige unødvendige Udgifter, ja fattige Forældre udsætte sig for at lide den nderste Nød, at kunns deres Børn kan paa den Dag prange med stadselige Klæder.

Langt fra at denne Dag er en Glædes Dag for gode Lærere, retskafne Forældre og Christne, den er en Høstidag for Overdaa-

baadighedens Handtlangere, Skrædere, Hys
 rekudske, Skomagere, Friseurer, Kirke=
 Betienterne, for dem og Spradebasserne er
 Dagen vigtig og ikke for de Unge. Confir=
 mantinden affiger Verdens Pomp paa Kirke=
 gulvet, strax derpaa stieles hun til hendes
 Side, og seer der en langt prægtigere og
 bedre klædt Pige end hun selv, sønderknuses
 nu ikke hendes Hierte af Misundelse og
 Græmmelse?

Drengen lover at affige Dievelens
 Bæsen, (herlig forstaaelige Ord) og i Hiers=
 tet glæder han sig over, at han nu er sluppet
 fra al Tugt og Aue, og kan nu følge sin
 egen Willie, skylder hverken Forældre eller
 Foresatte kierlig Lydighed og Erkiendtlighed.

Confirmations: Søndagen gjorde os
 bekiendt med Børnenes Troe, eller hvad de
 havde lært uden ad om det tilkommende Liv,
 men lidet om det Nærværendes rette Brug.
 Lad os nu see dem at handle strax efter denne
 vigtige Dag, lad os agte paa hvorledes deres
 Willie bøies af det som deres Forstand er ble=
 vet beriget med, og er det ikke ynkeligt at see,
 hvor

hvorledes de Unge tage strax fat paa den
 brændende Ild, stryge Haanden langs ad
 den skarpe Æg, og vil flyve i Luften og
 gaae paa Vandet? Eller med andre Ord,
 de kiende hverken deres eget Hierte eller
 den Verden der omgiver dem, de følge
 utæmmede Drifter, fremkastes af overdrev-
 ne barnagtige Ønsker, forledes af Exempler,
 tilbede og attraae alt Glimrende, elste Le-
 dighed, ja gribe i alt efter Skygger. Beri-
 gede fra Ungdommen af, med idel mørke
 usammenhængende Begreber, kiende de
 hverken Lys eller vide at adskille det fra
 Glands og falske Blink. Disse Catechis-
 mus = Kiemper vil snart erfare, at de hverken
 kommer til at bruge eller kan bruge det mind-
 ste af det de have lært, det passer slet ikke til
 de Syner, hvorved de skal erhverve deres
 Udkomme. Livets Bane, og ikke Confirma-
 tions Søndagen, burde være Hiemedet for
 Underviisningen. Og endelig, hvor skal Læ-
 rere selv lære det der hører til at oversee Li-
 vets Bane, og at tryggiøre de Vandrendes
 Skridt? Ved Hielp fra den Hellig Aand
 lover man de Christne at de skal vandre Li-
 vet igiennem uden at snuble, men som et frie
 moral

moralff Bæsen var det Menneſket ſkulde ſtride og vandre, og ikke ledet af en høiere Magt. Kunde vi ikke ved egne Kræfter være ſaa dydige ſom menneſkelige Kaar det tillader, da vare Fordringerne ikke aſpaffede til Kræfterne, og en urigtig udregnet Orden blev forbedret ved en nye. En ilde oplært chriſtelig Sædelærer, befordre megen Orkeſloshed, Magelighed, Eigegnyldighed i Dydens Udøvelse, fordi han lærer at Menneſket ikke af ſig ſelv kan være god, og er han først overbeviiſt herom, da prøver han ikke paa at blive dydig, han vil gierne ledes magelig. Omſider med uſvede moralſke og phyſiſke Evner bliver det og virkelig umueligt for ham at tæmme ſin Billie, ſine Lyſter; og Erfarenhed overbeviſer ham ſnart om, at ved denne hendyſſende Maade trænger han først til al den Hielp han kan faae for at blive en god Maſkine, thi han bliver jo god uden at vide det, uden egen Noie.

En forbedret Underviſning til Confirmation vilde aſſkaffe denne Wildfarelſe med alle ſine ſlemme Følger, og endelig ſætte ſin Vre i, ikke at danne Theologer, men gode friehandlende Menneſker; vi ſige Menneſker, thi hvor hellig og retfærdiggjort Menneſket end bliver

bliver her paa Jorden, skal og maae han blive det samme svage Menneske, saalænge han er den blandede Skabning, hvis moralske Evner ere forfinede physiske.

Den Tid torde vel ikke være langt borte, at Naturens Love nøde i Kirkerne samme Værelse som Moses Lov, at Naturens Opmuntringer til at handle dydig, lærdes ved Siden af den Form, hvori de fremsættes i det nye Testamente, kort: at Præsterne bleve ligesaa ivrige i at lære Guds Villie igiennem Naturen os aabenbaret, som den samme os fremsat igiennem Aabenbaringen, og da først vilde man indsee under hvilke Bildfarelser vores physiske og moralske Opdragelse succedede.

Men kan det tilregnes Præsterne, at de efter Skik og Brug styre Opdragelsesvæsenet, at de ikke lære andet fra sig end de vide? Det være langt fra at vi ville tillægge dem nogen Plan, hvorefter de forsætlig holder Almuen i Uvidenhed; nei de ere uskyldige, thi de kan jo ingenlunde tvinge de verdslige Opsynsmænd til at være oplyste

lystere

Inytere og ivrigere for Nationens Vel; det er
 og unaturligt at de som skal adlyde skal være
 mere klarseende, mere nidkære til at arbejde
 stedse det sande i Møde, end de Befalende.
 Og endelig om nu Præsterne, hver i sin
 Cirkel, bødrog alt det de kunde til en fornuftigere
 Opdragelse, da er det uvist om Bisper,
 der ikke havde udsundet og befalet denne
 nye Opdragelses Maade, vilde taale slig
 Nyhed, om ikke de, understøttede af Colle-
 gier, vilde stnde sig ind under den lovbefalede
 Rettroenhed, og sige, de symboliske Bø-
 ger, de Catechismi vi engang have, skal føl-
 ges; hvorfor bliver ikke denne Alder lige-
 saavel Christne som den forrige? haver den
 Føregaaende ikke kiendt, ikke fulgt Natu-
 rens Fordringer til Legemet, haver den ikke
 naadt nogen moralsk Fuldkommenhed, saa
 behøver denne nærværende Alder det ei heller.
 Saaledes haver og vil stedse den menne-
 skelige Myndighed, blandet med Dumhed og
 Egenkierlighed, skille Menneffeligheden ved
 mange gode Forbedringer. Naar Magten
 indseer det Bedre, maae den med uimod-
 sigelige Grunde indføre det Gode og ikke
 lempe sig efter Stænders Meninger, Ret-
 tighedens

tigheder og Baner, disse ere stedse uenige fordi de ikke bygges paa Grundfætninger men paa Love, Egennytten gav, og som Mangel paa Dplysning samt Frygt for Arbeide værnede om.

Vi kunde endnu finde en ikke mindre vigtig Undskyldning for Præsterne at de ikke, med alle andre Opdragelsens Styrere, stifte det Gode, de burde stifte. Lad dem have dannet et ungt, stærkt, frygt, veltænkende og grundig oplært ungt Menneske, baade han og de lønnes slet af Verden. Fra dens ne Unge er Beskedenhed og Tilbageholdenhed uadskillelige, han handler alle oprigtig, vredes over Falskhed, stræber at advare andre imod den, strax faaer han den Verden til Fiende, hvis skjulte Gavn han siger til alle hvor de staae opstille; han erfarer daglig Gremmelse over at Windmageren, den Nedrige æres og fedes, og at han selv, naar Nød ikke skal fortære ham, maa være Handtlangere i Dumheds og Rænkers Bærksted; fort den Ugtelse, den Ære, det Udkomme han skal erhverve sig i Verden, forspildes og forseiles ved Ærlighed og Duellighed, han erfarer

farer snart, at hans gode Opdragelse var et stærkt misvisende Compas, der ikke styrede hans Løb ind i tryk-Havn, nemlig de stores og betydelige Mænds Barm; han maae meget mere i sin lille Baad, Sandhed, tumles imellem Foragts, Forsølgelses, Dorstheds, og Hoimods Bølger, der kaste ham fra et Skier til det andet, imedens at tusinde, opdragne efter Verdens Viis, staae i Land og beleer hans Daarlighed. Slig almindelig Fordærvelse kan dog Præsterne vel ikke standse, endnu mindre høre, de maae snarere af den hensejles.

Staatstyrrerne maae vist formode at Lærestanden ikke foreger Fordærvelsen, siden de med Rette ærer og agter den. Derimod Philosophen troer, at Lærestanden med den Oplysnings Grad den viser, intet lægger Fordærvelsens Herredømme i Veien, eller paa mindste Maade indskrænker og svækker det. Aarsagen er til Dels angivet og maae her igientages. Mennesket opdrages og oplæres ikke paa en Maade, der er grundet paa det rette Forhold der bør være imellem hans physiske og moralske Kræfter; Lærerne bryde sig slet ikke om

Anden Aargang. D det

det physiske Menneske, og de moralske Kræfter forventes, og svækkes med vedtagne arvede Pligter og Bevæggrunde, der hvorteen ere haandgribelige, visse, eller tydelige, og derfor ere Mundveir, kraftløse, ene skikkede til at læres uden ad. Hvor hører man Lærere raade, bede, tale til Mennesker paa en Maade, lignende den Naturen fører alle sine Slabninger paa, nemlig i et sandfælt, fatteligt og føleligt Sprog? Nei desto værre, Præsten raader og foreskriver jo stedse det der er himmelsendt, og det i en bydende og ofte kiedende Tone, han angiver jo sielden anden Grund hvorfors det han foreskriver skal adlydes, end fordi Gud haver befaleet det. I hvor vigtig denne Forpligtelse er, saa burde denne dog være den sidste der tvang os til at handle vel, naar vi af vores eget Beste var først ledet til tydeligen at indsee, at det den Algode foreskrev os, sigtede ene til at befordre vores physiske og moralske Fuldkommenhed. Aldrig, naar Præsten og det endda sparsomt foredrager offentlig Sædelæren, hører man ham at lede Mennesket til det Gode eller til Naturlovenes Opfyldelse paa samme følelige, simple Maade,

som

som Naturen igiennem hele Verdens Alder
 haver ledet Dyrene. Nei langt fra, der agtes
 ikke paa den vigtige Tidspunkt for hvert Mens-
 neske, naar hans frie Villie og egen Efter-
 tanke ret begynder, nemlig efter at Bærten er
 forbie og Legemet haver Fasthed, og da at frem-
 sætte for den Fuldvorne, Bevæggrunde til et
 dydigt Levnet, der ere hentede af Natur-Philo-
 sophie, der fremstille tydeligen for ham, Afvi-
 gelferne med deres udeblivelige onde Følger
 for hans Legeme hver Time paa Dagen, og
 siden for hans Siel. Nei fra de geistlige Tale-
 stole høres meget ofte blot i en tordnende, skur-
 rende, døvende og lievende Tone, Trudsel
 og Befalninger til at være dydige. Dyden
 nævnes med et vedtaget Navn, men hverken
 beskrives eller læres, at man kan see hvors-
 ledes og hvorfor den bør udøves. Laster
 og Bildfarelser opvækker man endnu paa en
 langt latterligere og forhærdende Maade Af-
 slye imod; man udraaber: Drukkenbolten,
 Tyven, Hoerlarlen, kort alle som farer
 vild, arve ikke Guds Rige, den rygende
 Svovel-Pøl vente paa dem.

Den gode Præst, hvis det ikke koster
 de ham Umage, burde hellere offentlig for-
 klare sine Tilhørere, hvorledes Drukken-
 skab først begynder usformækt hos dem, der i
 Belleuet og Ledighed ikke vide at dræbe Ti-
 den, eller at Samvittighedsnag, Uorden,
 forestaaende Skam skal forsødes. Dorst-
 hed og Fortvivlelse raade strax til et Middel,
 som betager Mennesket Evne til at overtænke
 sin egen Tilstand, og Rednings-Midlerne.
 Nok, de første moralske Bevæggrunde kan
 være mange, ved da idelig at drikke, tvinges
 Naturen hos Drukkenbolten til at rette sig
 efter denne moralske Udsøvelse, helst naar
 der ikke agtes paa Legemets Strid imod
 de første Gange denne Bold skal gøres paa
 Legemet; skyder ikke Maven al voldsom
 Drik fra sig, straffer den ikke med forsma-
 delige Hovedpiner, med Qualme og Væms-
 melse, naar den overvældes ofte? Naturens
 Vink foragtes, og nu bliver det til en Næ-
 turdrivt at drikke, Livets Opholdelse bes-
 roer paa at drikke, Mavens sammenkrump-
 ne Rynker kan ikke arbejde og tvære Mad
 sammen, de kan kun irriteres ved stærk
 Drik, ikke Nærings Sæft kommer i det rette
 For-

Forhold til at forstærke Blodet, dette fornyes af den flette og stedse pirrende Næring der er i stærk Drik. Heraf reiser sig den Uffelhed der stedse omgiver Drankeren: hans Been ere vaklende, hans Udseende brændende, hans Dine rødflammende, hans Stemme hæs, hans Tænke-Evner forstemte, hans Villie ubøielig, han hader sig selv og er alle til Byrde, han er en gruesom Ven mod den Edrue der vil ham vel, han er en tyrannisk Egtefælle imod en dydig Kone, og er en dyrisk Fader der mishandler det Afkom, der imodtog ussel Bygning og Siel af ham, han kiender ingen anden Glæde end Suus og Duus, hvori han ei er sig selv bevisst, han sætter sin Ære i at være Umælende. Man maae undre sig over at Selskabets Retfærdighed taaler, at Drankere saaledes mishandle, som umælende Dyr, de Pligter og Love Selskabet ærer og adlyder. Skulde slige Advarsler imod Drukkenskab, efter denne Plan fremsatte, ikke snarere hos fornuftig og ikke massinagtig opdragne Kunde virke Forbedring, end ved at true med Helvedes evige Tørst. Jo jeg troer det, og sæier blot denne Anmærkning til, at Sædelærerne

maa vel agte paa, at de Paster der ofte bruge Naturdrivterne til at tilfredsstille sig med, gaae over og bliver selv til en Naturdrixt, kan altsaa ikke tvinaes af en frie Willie, da hun er indvirket med i Legemets Opholdelse og hielpes af alle Legemets Kræfter, der uopholdelig handler til dette Siemed; skal altsaa slaae Paster der ere blevne til Naturstands, maae det skee ved at hielpes Legemet med physiske Modgifte.

Men hvorhen at foreslaae en Læres maade; der fordrer saa megen Hielp af alle Videnskabers Forcening, ja at kiende Philosophie, Anatomie, Physiologie, Naturhistorie saavel, at man kunde nedstemme dem efter alle Stænders Fattesvner, saa at disse Videnskabers Bevæggrunde til Dyd, kunde fremsættes for dem paa en overtydende Maade! Bort med slige Paastande, det er lettere at fremplappre uden ad det Lærebøgerne foreskriver, det er nok med tomme Ord hver Søndag at have buldret imod Paster, og kolt talt om Dyden.

Præsterne ere, som Anstalterne til at danne dem tillode dem at blive. Men hvorefore ivre imod disses Uffelhed, saalænge hverken Platoner eller Baconer søges til de Collegier, hvorunder Universitetet og Skolerne staae! meget mere er det Formastelse at tale imod Baners Bælde, ja det var endog daarligt at vilde vise omstændeligen hvore mange Hindringer Universitetet selv lægger i Veien for almindelig Oplysnings Udbredelse, man udsatte sig med sligt Arbeide for at blive udleete af unge trængende Studenterne, der for Stipendiers Skyld ere Professorernes Livvagt.

Skal Universitetet sove, saa ere jo ingen andre berettigede til at vaagne det, end de Collegier hvorunder det staaer; alle Undersaattere skal rundt omkring det gaae paa Hofesokkene, knirker denne eller hiins Skoe, da hedder det, viig herfra næsvise, onde Mand, lad dem sove med Fred.

Det vilde endog være farligt, Erfarenhed haver lært os det, at vilde vaagne Universitetet paa en planløs Maade, der ikke

blev ledet af Oplysning og Retfærdighed; thi saadanne vaagne Dieblig vilde skienke os Quarter, indeholdende alle Lærdes Meninger om Pauli Meninger og ikke den allene sande at følge, de vilde forære os elendige Læse-Bøger, nok at Professorerne der smørre dem sammen, examinere selv i dem, og have Bindingen af deres ofte Oplag. Saadanne halvvaagne Bluner skienkede os Udgaver af græske og romerske Skribentere, der bære uudslukkelig Præg paa Videnskabernes Tilstand hos os, og hvorledes Nationens Oplysning i hundrede Aar er sunket ned til Middelmaadelighed.

Maaskee det er formasteligt at sige om Universitetet, at det sover. Man høre Grundene for vores Mening og da dømme os som Kortseende. a) Hvilke Forelæsninger, hvilke Skrifter fremviser Universitetet, der undervise de Uage om, enten selv at blive gode physiske, eller moralske Fædre? hvor oplæres unge Opdragere? Over slikt burde Universitetet vaage, det gjør det ikke, ergo sover det. b) Den som ikke hører Skrig, Klage, Suk om Uorden og over ingen Regnskabs Afslægs

Afløggelse, og som ikke føler det Ansvar han staaer i til Publicum for de ham betroede Capitalers Anvendelse, sover, og hvor lydelig haver man ikke tiltalt Universitetet, sagt dem de Misbruge, Uretfærdigheder som klæber ved det, Universitetet er rolig, fordi slige Sandheder røre dem ikke, siden Collegierne hvorunder det staaer ikke fordre deres Svar. c) Fremmede vide knap at Universitetet er til, de kan kunns dønmme af Skrifter, maa altsaa troe at Universitetet ligger i Dvale, siden intet der er den Lærde værdig sees fra de Fleste af dem. Endelig d) seer man til Fortalen for Lections Catalogus for 1787. Skulde man troe, at Universitetet var lys vaagen, men hører man Collegierne selv, Examina, samt overveier hvor mange Videnskaber der reent ere udelukte fra Academiet, da maae man lee af det dristige Pralerie, at vilde i et Lections Catalogus love Guld og grønne Skove, og i Gierningen at udføre af det lovede lidet eller intet. Professorernes egne Ord tiene til Beviis, at Universitetet i intet gavner Opdragelsen, da det handler tværtimod bedre Vidende, det stifter ikke Venstæbe imellem alle Videnskaber, det lærer dem ikke

saa nidkier, saa tydelig, at de kan være til
 alles Nytte, og dog hvor søde Klinge ikke
 disse Ord: " Rector og Procanzeler med
 " det Academiske Raad sender de Academiske
 " Borgere deres Hilsen.

" De gamle Sribenteres Læsning,
 " som med god Grund anprises, skienker
 " os i Besynderlighed dette Gode, at vi af
 " dem lærer, at de Konster og Videnskaber
 " ikke bør tilfidesættes, hvoraf Menneskes
 " ligheden kan heste nogen Nytte, og at
 " overhovedet ingen Videnskab bør nedtryk-
 " kes, paa det at en anden allene skal opløs-
 " tes (haver Theologerne ingen Stipendia
 " at uddele ved Universitetet?) thi som den-
 " ne Omgangsmåde ikke allene var til Hina-
 " der for Videnskaberne, men endog til de-
 " res største Skade, saa er den og ganske
 " stridende imod de Eldres Tænke-måde,
 " hvilke vi med rette beundre og stræbe at
 " efterligne; om disse er det vist, at de have
 " stedse anpriist alle Videnskabers fælles
 " Baand, og det Slægtsskab hvorved de ind-
 " byrdes sammenholdes. Vi see derfor
 " Alderdommens beste Talere at have været
 " de

" de fortroeligste Venner med den verdslige
 " Wiisdom (ikke dette gielder om vore Theos-
 " loger), med Historien og alle andre Videns-
 " skaber (at være Ven med Kalls Verdens
 " Historie siger ikke meget). Deres Versliqvise
 " brugte ligeledes Talernes, Poeternes Tan-
 " ker og Historieskrivernes Fortælling til at
 " stadfæste deres Sætninger, (hvorfor glem-
 " mes Physicorum, Naturkyndigernes Lær-
 " domme, som alle Versligvise ærede saa høit
 " at de stedse byggede deres Grandskninger
 " derpaa?) og ingen finde vi at have ført Krig
 " imod de øvrige Videnskaber, fordi han dyr-
 " kede en Videnskab allene. Maaſkee du
 " vilde undtage Plato fra denne Hoved-Reg-
 " gel, efterdi han synes ikke at tænke meget
 " hæderlig om Digteteksten, da han ikke
 " vilde taale den i den frie Staat han selv
 " havde dannet sig? Det er ikke let at af-
 " gjøre hvoraf denne Uvillie reiste sig hos
 " ham, enten af en Slags Kiedhed, fordi
 " han ikke kunde naae noget stort Sted
 " iblant Digterne, eller fordi han var saa
 " blind indtaget af Socrates Lærdom (let
 " sagt men vanskelig beviist). Ikke desto
 " mindre har Plato selv ofte erkiendt Diate-
 "

" Kons

" Konstens Magt og Ypperlighed, og dette
 " fremlyser ofte af hans Lærdomme, hvoraf
 " hans Indsigter kan bedømmes. Af hans
 " Skrifter derimod sees tilfulde, hvor stor
 " Agtelse han viser Mathematiquen, de phy-
 " siske Videnskaber og Historien. (Plato
 " blev ikke indkaldet efter overstanden Eras-
 " men, han studerede ikke efter Skik og
 " Brug). Man kunde og her anføre Aristot-
 " teles, som anvendte saa megen Flid paa
 " de physiske og metaphysiske Granskninger,
 " kort paa alle de Dele som høre til den
 " verdslige Wiisdom, og tillige viser han sig
 " at være en sand Ben af alle smukke Videns-
 " skaber og Konster. Ja denne Mand,
 " naar han grubler paa Tingenes Aarsag
 " og Oprindelse, paa Menneskets Siel, og
 " naar han taler om Sæderne, saa midt
 " i dette anfører han Eurivides, Theognis,
 " Azathon og andre Digtere, dog meest og
 " fornemmelig Homerus, som han nyder
 " lanet over alle andre (af Natur-Historien
 " og Dyr-Anatomien henter han sine beste
 " Beviser); og hvad mere, denne samme
 " Berfligvise har forfærdiget Skrifter om
 " Tale og Digtelkonsten (og i Naturhistorien
 " og

" og den philosophiske Anatomie), af hvilke
 " kyndige Læsere selv kan lære, hvor sandt
 " og skarpsindigt han underviste. Deri ha-
 " ver han og unægteligen Ret, at Digtkon-
 " stens Natur og Ypperlighed skal ikke be-
 " dømmes allene af Rimet og Tonesaldet,
 " men af ethvert Verses Indhold og Maa-
 " den at digte det paa. Derfor vilde han ikke
 " sætte Empedocles som og havde gjort Vers
 " ved Siden af Poeten Mæonio, og endnu
 " mindre at tælle ham iblant de sande Digte-
 " re; efter slige Grundsetninger dømte han
 " næie om Historie og Digtelkonst, sigende:
 " at Digtelkonst som var mere philosophisk
 " udfordrede større Umage end Historien.
 " Med denne Philosoph forene vi Demo-
 " sthenes, som da han havde hørt Plato og
 " Xenocrates, lod han ikke af at følge sine
 " Læremesterses Lærdomme, og ofte at hædre
 " dem i sine Taler. Cicero ligeledes, en-
 " ten naar han viser sig som Versligviis
 " eller Taler, saa pleier han at anføre til
 " Styrke for sin Sætning baade Græke-
 " re og Romere, hvilke som helst der have
 " bragt det til en vis Høide i nogen Videns-
 " skab, enten de ere Versligvise, Talere eller
 " Poe-

" Poeter. (Cicero grandffede ikke selv i Na-
 turen, skød sig hen under andres Myndi-
 ghed, derfor er han og en ordrig Philo-
 soph) Og endelig Plinius som var baade
 " Philosoph, Lovkyndig og Taler, har al-
 " drig forsømt at sammensamle af andre
 " Skribentere hvad der hos dem var sagt
 " sandt og skarpsindigt, for dermed at be-
 " vise sin Mening (Plinius kiendte kun
 Naturen af Bøger, og just den Smag
 her anprises, at forlade sig paa Myndighed
 er ikke priisværdig). Af disse og flere Exem-
 " pler som let kunde fremsættes, bevises
 " noksom hvor nøie og inderlig de Ældre
 " have vildet, at alle Videnskaber og Konster
 " skulde indbyrdes have været forenede, hvil-
 " ken Eenighed ogsaa for os bør være hellig,
 " og af os befordres. Den fortæner ikke
 " Navn af at være Musernes sande og op-
 " rigtige Ven, som stræber efter at opvække
 " Had og Misundelse imellem Videnska-
 " berne. "

" Det videnskabelige Universitet, saa-
 " dan som dette Kongelige er, sømmer intet me-
 " re, end at der ved det frembydes alle Videns-
 " skaber

" Skaber og Konster som hører til Visdom og
 " Lærdom, hvorfore og denne lærde Frie-
 " staats Borgere indbydes til at dyrke alle
 " Videnskaber, som ikke allene kan gjøre
 " dem Vise, men endog duelige til Forret-
 " ninger, og saaledes paamindes de om, at
 " de ikke allene stræbe efter selv at blive vise,
 " men at de endog lyde og følge gavnlige
 " Paamindelser og det efter Hesiodi Raad:

B. 293. Den er den Fuldkomneste, som
 selv veed alting,

294. som eftergrundsker alle Ting, og der-
 næst til Siemede vælger det bedste.

295. Den er dernæst og fuldkommen,
 som følger det ham bliver raadt.

296. Derimod den som hverken skionner
 selv, og som sætter sig for, ikke

297. at høre efter andre, han er en
 Mand, der ikke er at bruge til noget.

" Vi ere overbeviste om, at I, vore
 " Medstuderende, ere besieledede af denne Lust
 " til at lære og til at gaae videre frem. Med
 " dette Haab, og i denne Forventning tilkiende-
 " give Vi atter for Eder de Arbeider, som blive
 " fores

" foretagne og tilendebragte til Eders Nytte,
 " og intet ønske vi hellere, end at de beste
 " Frugter maatte heraf udspringe for Eder
 " til sand Wiisdom. Skrevet i det Konge-
 " lige Kiøbenhavns Universitet Octob.
 " 1787. "

Vil nogen lære at opdrage, han søge
 forgieves til Universitetet, hvor dog alle
 Videnskaber læres og leve i saa stor Enig-
 hed. Vil nogen vide noget rigtig, troevær-
 dig og philosophisk om Troens Artikler, de-
 res Oprindelse, Form og Skiebne, han
 søger atter forgieves.

Philosophisk Dyr-Anatomie eller Na-
 tur-Historie dyrket til Nytte, først for de
 philosophiske Videnskaber, siden for det bor-
 gerlige Liv og for Opdragelsen, søges at-
 ter forgieves.

Waagen var den der skrev denne For-
 tale, men om de ere det, der skal holde hvad
 den lover, kan man ikke sige med Visshed.

Det

Det kan jeg sige med Visshed, at ingen Opdragere dannes ved Universitetet, om de end kunde alle de derved holdte Collegia uden ad, og det var det jeg vilde bevise, for at undskyldte Lærerne, at de ikke bedre opdrage. Og at al Oplysning bør komme fra Universitetet, som saa rigelig derfor betales, derpaa tvivler ingen.

Vi maae da ende med den tredie Afdeling, for deraf at lære om Universitetet kan vente nogen gavnselig Forandring, eller om Formaliteternes Vælde lader skimte Haab om, at det engang vaagnes af de verdslige Lædere, fordi disse have bedre Opdragelse end den Universitetet ikke allene fremsætter, men endog vil at alle Unge skal have, som af dem examineres.

C) Hvorledes dannes og danne Stats- Lederne og Fædrene?

De samme Hindringer der mødte Kirkens Lærere, at de ikke kunde lære det de efter deres Bestemmelse burde vide, møde og de verdslige Styrere og Lærere. De blane
Anden Aargang. D dem

Dem som ere Lærde, eller rettere som ere
 examinerede, kunde jo ikke see ved bedre
 Skin end ved det phosphoriske, som den aka-
 demiske Fedme giver fra sig. O! Kiøbens-
 havns Universitet! Skulde vi her af Histo-
 rien udvikle alle dine Rænker, hvorved du
 naaede, at hverken Norge fik sin egen Høi-
 Skole, at Sorø blev din Tienestepige, og
 Herlufsholm nedstyrtet fra det velgiørende
 Sted, hvorpaa den saa store og over sine
 Tider saa høit ophøiede Herluf Trolle satte
 det; ja jeg siger det fordi det kan bevises;
 Du har stedse villet sove, du har elsket
 Egenraadighed, og i Mærket at behandle dine
 store Rigdomme; luns Kiøbenhavns Ild-
 brand gav bedste Fridrik Ket og Kræfter til
 at fordre Regnskab af dig, alle andre Dan-
 nemarks Konger haver tit tilskrevet dig skar-
 pe Breve og derved er det blevet. Du er
 blevet uforandret ved din skolastiske Læremaa-
 de, og haver hældigen seet hvorledes alle
 Medbeilere ere blevne fortrængte, du er
 vedblevet at være den eneste Høi-Skole, alle
 have maattet skielve for dig, lært dine Col-
 legier uden ad, ellers var det jo umueligt
 at blive moeden til Befordring. Frihedens
 Maa

Nanden der synes at svæve over Danmark, og
 lader til her at vil opslaae sit Paulun, maae
 om den skal blive her, have Redelighed, Ret-
 færdighed og Oplysning om sig, thi kun i E-
 nighed med disse vil den trygt boe. Norges
 Klipper elsker den, og her forjages Oplysningen
 af modtvillige Hindringer som Universitetets E-
 nevælde lægger den i Veien. Paa Sorøe haver
 den af og til forlystet sig, men da Videnskaber-
 nes Hæder og Ære lang Tid haver været buns-
 den til Forgemakernes Skiebne, kunde Sorøes
 Lærere ikke som Kiøbenhavns nytte de her
 blæsende foranderlige Vinde. Kiøbenhavns
 Universitet forstaar at bugte og lavere!
 Ministre og Collegier kan det lempe sig efter.
 Sorøes frie Aand og Elegance, der besteelede
 Underviisningen ved dette Academie, kunde
 ikke andet end mishage Kiøbenhavns Lærere,
 thi at rette sig efter en Skytte, Kraft, Kongs-
 lef, var en Skam, da herved bortfalt Brugen
 af Collegia, der vare med Professoraterne gang-
 ne i Arv, og da maatte der arbeides mere,
 Studenterne maatte være Benner, og ikke
 Tryglere. Det var rigtigere og klogere
 handlet, at betegne svage Ministre, at Frie-
 hed i Lærkemaade og Studeremaade udartede

let til Tøilesløshed, ja til at bedømme Ministernes Feil efter statistiske Grundsætninger. Schytte tilbades af Kiendene, foreviges af sine Discipler, galt intet hos Ministrene, og hans herlige Værker bleve belagte med Navn af smuk Snak, ligeledes Konges levs Mesterstykke. Kiøbenhavns Universitet fandt det rigtigt, at unge Adelige ogsaa maatte bære dets Nag, og nu forlod man Sorø og hagede efter den berømmelige juridiske Examen paa Latin med beste Character, hvo der fik den, var duelig til at blive en af Stats-Styrerne og Lederne. Man giennemlæse denne Examens Protocol for de sidste tredive Aar, og man vil see hvor liden brugbar og almecennyttig Kundskab der er kommen ved Universitetets Flid ind i den Mængde Hoveder, der af Universitetet have faaet Ret til at søge Embeder. Sorø har maattet bukke under, beholdt blot Navnet Academie til Erindring om al dens forrige Hæder, og sine Skrifter som Vidner, der med rette nedraabe Hevn over Kiøbenhavns Universitet; kan dette fremvise Skrifter, der kan fortrænge Sorøes Mesterstykker? haver Kiøbenhavns overgaaet det i andet, end i Rigdom og Stolthed?

Her

Herlufsholm, som Natur og Forsædres Klogskab haver bestemt til et Sted, hvor den Ungdom der ikke just vil bære det skolestiske Nag kunde dannes, og det lige til den Alder, hvori den have Kræfter til at imodstaae Fristelser: dernæst Egnens Behagelighed, ingen Blanding med store Stæders Fordærvelse leder Ungdommen til at spøge og udmatte sig med uskyldig Leeg, hvorved de holdes fra Skiendigheder som udmærke Opdragelses Anstalterne i Byerne. Ved Herlufsholm, forenet med disse Fordele, var Fond at tage til, her kunde man begynde med at undervise et tænkende Slags unge Mennesker som bleve bestemte til Statslærere og Ledere, her kunde de lære Physik, Mathematik, Natur-Historie i alle sine Grene tiligemed den philosophiske Statistik. Men Herlufsholm blev og en Latinsk Skole, der maae skielve for Universitetets Censur; her skal dannes Unge som skal lære at trænge til de Collegia, som Professorerne paa staae udenad lærte, for Herlufsholms Ungdom skal være som Rigets Ungdom, Hierarchiets Peblinger, blot paa nogen Forandring nær i Formen. Mange Skolers Beskæftigelse er jo Theologie, elendig Græsk, ufordragelig Latin, alle Videnskaber

bragte i Udtoget, disse og en væmmelig Historie lært udenad, der alt, om det end opremses paa et Been, dog ikke leder til at danne duelige Embedsmænd, som kan vaage over den offentlige Opdragelse og rette dens Mangler, ja det som værre er, den Ulyst som en slet Lærmaade indprenter hos den Unge til Vidensskaber og til at gaae videre frem ved eget Arbeide, udarter naar de Unge kommer i Embede til Veede imod Vidensskaber, og da vælges hellere Pral og Kryben for at erhverve sig Ansæelse, end alvorlig videnskabelige Arbeider, og Videnskaberne seer sig foragtede af de, der aldrig smagte dem.

Kunde man vel bevise at Kiøbenhavns Universitet, saadan som Collegia læses og Examina forrettes, ingenslunde kan danne Embedsmænd, der siden drives af oplyst Iver til at rette Opdragelsens Mangler, og deris mod snarere at Dvælse og vedtagen Bane maae siden danne de Embedsmænd Staten tvinges til at være fornøiet med? jo dette Beviis var let ført, og noget til en Prøve vil vi fremsætte, for at slutte denne Afdeeling, der egentlig henhører til den offentlige Opdragelse, og
ikke

ikke til den huslige, hvormed vi efter Løste ene skulde beskæftige os.

Man eftersee den nyeste Parade, Videnskaberne ere opstillede i, man opraabe dem fra den ene Ende til den anden af den Linie, Prokansleren eller hvo det er, haver rettet. Man gaae til det theologiske Peloton, her træder ingen ud som bærer Navn enten af philosophisk historia dogmatum, Ars critica, eller patristica endnu mindre jus Canonicum. Vi vil ikke tale om enkelte Ords Betydningers Skiebne, endnu mindre om de Tungemaalss og Oversættelses Skiebne, hvilke de forskiellige hellige Skribenter vare tvungne til at bruge, endnu mindre kiender sig nogen ved det Navn af Philosophisk Theolog, der forener Oplysningens Historie med Kirkens, ved hvis Hielp genius seculi i de første fem hundrede Aar ret kunde kiendes.

Gaae vi hen til den philosophiske Afdeeling, da er her Lykker paa Lykker, dog ikke saa mange Absenter som i det Medicinske og Juridiske. Kort, den Sammenhold, den Eenighed, uden hvilken ingen Armee kan virke med forenede Kræfter, fattes ganske i Videnskabernes Armee; hvad kan da dens

14 Generaler udrette? de maa leve af Fries
bytterie og Leverandeurs Sportler.

For Stats-Styrerne og Lederne, ja
Staten selv er ingen Mangel vigtigere, end at
de ved Universitetet slet ikke ledes til at lære
nogen philosophisk Statistik; de lære ikke at
kiende andre Staters Mangler og Fuldkom-
menheder, de kiende ikke deres eget Fædrene-
lands Kræfter, vide ikke at berige, til varig
Nytte, deres Fædreland med det upaatviv-
lelige Gode hos Fremmede. Hvo af vores
Unge lærer denne Videnskab saaledes, at de
kunde faae Lyst til at øve den paa Keiser om-
kring i alle Fædrelandets Braaer? En-
hver kan jo styre Fædrelandet uden at kiende
det, og der fordres jo ikke af dem som
styre Collegier, at de skal ved philosophisk
statistiske Keiser have gjort sig bekiendt med
det Land, hvis Bæe og Bel de daglig skrivi-
ver med og imod. Den veed meget om
Dannemark, som haver læst sig til hvad Hol-
berg, Schytte, Büsching haver sagt derom.

Aldrig skulde man troe, at Pontoppis-
dans jammerlige Atlas skulde være den ene-
ste

ste Kilde for Collegiernes physiske og topographiske Kundskab om Dannemark, snarere findes der vel Collegia, der vil besørge os en nye Udgave af dette Værk, hvortil philosophiske Statistiker, der reise rundt om i Landet skal arbejde. Ketter man sig endog heri efter Erklæringer, da gaaer det hermed, som med adskillige enkelte Resolutioner der ikke passe til det locale, som de der skreve Erklæringerne ikke ret kunde kiende. Lidet er vist Antallet af de Embedsmænd, der vide hvad man har Ret til at fordre af en philosophisk Statistiker, der har forenet Indsigter med Udsøvelsen i den lille enhver anbetroede Cirkel. Og dog handle Collegia deres Embedsmænd som om de vare, de meest oplyste Statistiker. Det et Menneſke ikke lærer kan han jo ikke handle efter. Collegia indhenter Erklæringer overalt, og de ansees for fornuftige, oprigtige og ene følgerverdige, uagtet de ere flydte af ukyndige Hænder; som Embedsmænd saa Erklæringer. Om nu hine ikke kiende deres Pligter, men forvildre og nedtrykke al Fremgang til det Bedre, sørge enten Collegia eller Universitetet for

at skaffe Landet oplyste Embedsmænd? Yndest bruger jo i de fleste Lande Embeder til Sukker-
 fugler som dennes Yndlinger skal have at mø-
 re sig med. Lad Amtmandskaber længe nok være
 henreandede til Adelsens Rettigheder, hvorefter
 ingen Borgerlige bør tragte, saa lad dog Col-
 legia have Indseende med, at Amtmændenes
 Fuldmægtige være duelige, lad disse blive
 underkastede Examen i den philosophiske
 Statistik, da kan ventes bedre Erklæringer,
 da seer Collegia Tingene som de ere.

At man dog vilde komme tilbage fra
 den Fordom, at en Amtmand kiender sit Amt,
 enhver Herredsfoged sit Herred. De kan vel
 have reist deres Districter 1000 gange igiennem
 i hundrede Aar, og kiende hvert Menneſke, hvert
 Led, hver Ganastie, hver Steen, og dog
 aldrig have brugt deres Dine ret, eller phi-
 losophisk og statistisk overlagt det de have
 seet. — Man reise kunns hele Landet igien-
 nem, hvilket de betydeligste Lemmer i Col-
 legierne burde gjøre aarlig, og paa Ste-
 det lade Amtmænd, deres Fuldmægtige,
 og de øvrige Rettensbetientere besvare
 sig

sig følgende Spørgsmaal; og hvor faa, ja faare faa kunde fremvise os Optegnelser, Anmærkninger, Beregninger, hvor Svarene skulde hentes fra: Man spørge, hvor stor er Folkemængden i deres Amt eller District? hvorledes har den været eller formindsket sig i de sidste 10 Aar? hvilke ere Aarsagerne, at den i 10 Aar næsten er den samme? hvor stor er den aarlige Indtægt for Amtet? hvorledes ballancerer de producerede Varer med de indkomne? hvormeget kan Amtet siges at vinde eller tabe? Hvilke ere de for Amtet meest passende Vindskibeligheds Grene? hvilke driver man af sig selv med Eyst? hvorledes kunde disse hjælpes, og hvilke ere de Mænd, hvis Redelighed en fornuftig Hielp kunde betroes til Uddeling? hvor mange Overdreve ligge unyttede, hvor mange Enge ere forbedrede, hvilke trænge til store Canaler, til Rydningshielp? Haver Amtet Hovedvandledning, hvorledes skulde den hjælpes?

Neppe bliver man tilfreds med de Svar, man fik paa disse Spørgsmaal. Flere
Præ

Præster haver jeg fundet, der paa en ædel Maade erhvervede sig i deres Cirkel Kundskab om disse Spørgsmaal.

Overmaade vigtigt var det for Finantsstyrerne og Lovgiverne, at have statistisk Kundskab om Landets Kræfter, inden de begynde at anstrænge dem, og bruge dem til Planer der langt overgaae Landenes Oplysning og nærværende Kræfter. Kan man fordre slige Pligter af Embedsmænd, naar de skal være Collegiernes Dine og Orne, saa fortæner Universitetet ikke Tak af Landet, naar de paa ingen Maade gjøre de opvoxende Unge bekiendte i Tide med disse Pligter; og saaledes ikke oplærer nogen til at blive tænkende Statsledere og Fædre.

Dog hvor, skammelig at klage over en Mangel, som paa en saa pralende Maade er blevet hævet! En Professor haver jo med Udflast til sine Forelæsninger viist, at han haver vildet lære hele Nationen nye Fornustlere, nye Sprog og Statistisk, og oven i Kibbet alt det som Menneske-Hoveder have
rom-

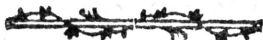
rommet ligesaa Verdens Skabelse til vore
 Tider, og hvor utaknemmelig, hvor ubehøvet
 var ikke vores Tidsalder, ingen vilde lære af
 ham den Kunst at referere sig Kundskab til af
 Acterne om deres Fædreland! han, uden
 at have reist om deri, med tænksomme og aabne
 Dine kiender det. Nei Danske have Uvillie
 til at lære — og haver dog ikke denne
 Mandes Bestræbelser for Islands Flor lært
 os, at man kan skrive om et Land man ikke
 kiender — ja man kan blot ved at sidde med
 i en Commission over det — sige langt bedre
 Ting om gode Forbedringer end de Mænd, der
 fødte der, og som tænksomme Mænd haver over-
 veiet Landets Larv og styret det, og hvis Bort-
 gang blev af Folket inderlig begravet. Has-
 ver ikke nu denne unge Mand, efter Sigende,
 været hældig i at befordre den fri Handel paa
 Island, haver han ikke med megen Møie skilt
 Kongen ved Skibe der ingen Bærd havde? Og
 gaaer nu endog dette galt, kan den unge Mand
 sige, hvi straffede man ikke efter mit Raad, Is-
 lænderne paa Levnet, og lod dem transportere
 ned til Dannemark, saa sparede Kon-
 gen mange Penge, eller hvi anlagde man
 ikke grundmurede Realskoler der oppe, der
 funde

Kunde oplyse denne Nation. — Dannemarks Provindser ere for smaa til at bestyres af sli-
ge hastige Statistiker. Vi vil forlade
denne Statistiker, der haver allerede op-
bygget et Stagira, vi ønske ham Hæld
til flere, men paaftaae dog, uagter hans
Collossalske Massa af Indsigter, at vi træn-
ge til Lærere, der kunde opdrage og oplære
Statsledere og Fædre, der elskede og nøie
kiendte det Land, hvis Idrætter og Kunst
ja daglige Arbeider de have saa megen Ind-
flydelse paa.

Bed at tale om den offentlige Opdras-
gelse, vil dette Emne blive nøiere udført,
og de onde Følger af denne forsømte Opdras-
gelse tydelig indsees.

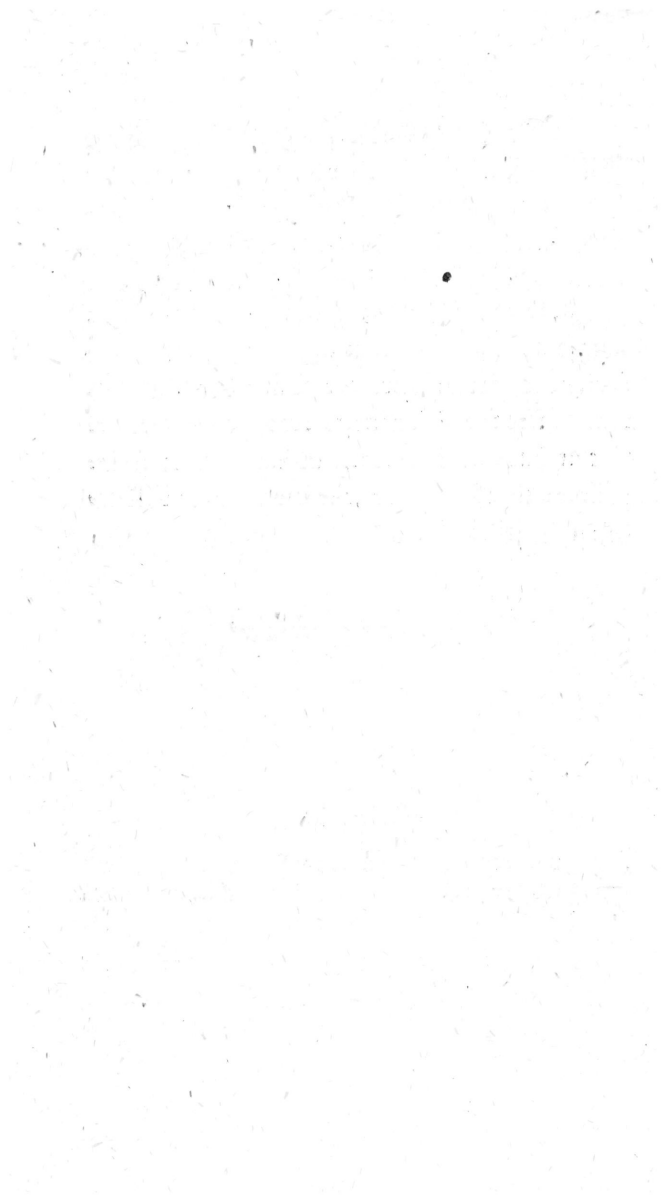
Kuns Videnskaber, og disses Hæder,
samt Misgierningernes og Dorstheds
Straf uden Persons Anseelse, kan ene dan-
ne klarseende og retskafne Embedsmænd,
langt fra at man kan fordre dette af grønne
Formular-Bøger, Skik og Brug.

De imod dette Blad angivne sande Feil og Mangler, skal vorde rettede i næste Nummer. Hvorfore viser ikke Publicum Skilderiet alle sine Pletter, og det skal med Erkiendtlighed viske dem af. De her i den huuslige Opdragelse angivne Mangler rettes langsom, men bør som alle Misbrugene længe erkiendes, for at være det Onde der kan rettes. Nogen Fortieneste troer dog Skilderiet at have af Arbeidet, at have vildet fremstille nogle af Misbrugene i dette Blad beskueligen og frimodigen.

Rettelser:

Pag. 103. Lin. 3. Inet, læs: Intet.
 — 111. — 10. 67 Kar, l. 67 Kar.

Maanedskriftet

Kjøbenhavns Skilderie.

No. 11. 12.

Anden Aargang.

September, October 1788.

Pesthuset som det er,
og hvorledes det kunde blive.

Var det mueligt, paa Dugen at male med levende Farver den Mylen af ufornuftige Idrætter, som tumle og fortære Menneskene i de store Stæder; Maleriet vilde blive gheseligt, men yderst gavnligt.

Hisset vilde man see en Mængde, beruset af den falske Vres-Nectar; her saae man Gierrighedens nedbøiede Slaver, at udspile Garn for letsindige, flaneburne, øresløse Ddere. En ikke mindre Mængde af gustne, tause, lumske, nidfulde, vilde

Anden Aargang. 2 møde

møde, der selv fortærede af Hevngierrighed og Misundelse, forgiftede deres egne og de dem nærmeste Kredse. Allevegne saae man Moralister at advare imod det Onde, de selv i Mørket øvede. Kort, den hele Grube vilde vise os alle overspendte Videnskaber hvert Dieblig at fortære Menneskenes physiske og moralske Kræfter, indtil den udtærede Aldersdom, langt tidligere end Naturen bestemte, flæber dem langsom Forglemmelsens Grav i Møde.

Bedtaagen Anstændighed, Hefligheds Love, politiske Indretninger, trække et Slør over dette Malerie; man seer blot i store Stæder, Forlystelser at besiele de høiere og oplyste Stænder, de Arbeidende blev det ene forbeholden, i deres Laster og Dyder at vise sig som de ere. Iblant fine Folk føres den opvovende Ungdom af maskeerte Gratier, som kalde sig Levemaade og Tidernes Smag, af en Last i den anden. Sund Fornuft, grundige Videnskaber, retfærdige Lov, ere blotte Tilskuere til denne Menneskenes sandsesløse Digten og Tragten, de kan blot udstøde hule Suk over denne Elendighed,
men

men de kan ikke virke til Gavn, de trædes under Fødder af denne selvkløge, fordærvede og forvildede Mængde.

Dagligen kan Du i Birkeligheden betragte dette Malerie i Pesthuset, her finder Du ikke Farver men Natur. Skielv her, o! grusomme sine Smag, og Du foragtelige Egegyldighed for Menneffets Værd, see her Eders Offere, der i Pesthuset aarlig blive offrede paa Elendighedens og Fortvivleffens Altare; her ere Slørene sønderrevne, Forskillelsen berøvet sine Koglerier, Easternes og Udsvævelsernes Følger sees i al deres Røghed; her tale den Almægtiges Advarflet paa det allerfkarpefte til os. Og disse vore Medbrødre, som enten Tilfælde, Snadom eller Eafter have giordt til talende Bevifer paa Skaberens Magt over Skabninger, ffulde vi taale at de bleve mishandlede? Vi vilde være længere sandfesløse ved Alherrens Advarflet? Nei, flanevurne! og I Store, som synes store, fordi I hældigen ffikede i Uordens oprørte Hav, her er Eders Egegyldighed strafværdig Ufornuft.

I Mægtige og Rige, besøge flittigen dette Sted, og troe mig, her er større Biisdom at hente end i Academiernes Orationer og Promotioner, thi her viser Fornuften sig just i sin fulde Glæds. Dens Uffavn lærer os, hvilke onde Kræfter den daglig hos os maae holde i Tømme. Her seer man Bredden overladt sig selv at gaae over i Raserie. Forlibelse at tabe sig i Vanvittighed. Stolt-hed og Ergierrighed at være blevet til Haard-hed og umenneskelig Udfærd, imod Venner og Trængende. Disse Lidenskaber have nedstjyrtet Fornuften fra sin Trone, og som løsladte Slaver, seer man i Pesthuset, hvorledes de som egenmægtige smaae Tyranner mishandle Menneskeligheden.

Pesthuset, betragtet med granskende Øie, bliver os en vennetroe Veileder, der fører os hen til Bredden af Floden Styx, hvor det tillades os, at see over i Fortvivlelsens Land; vi vende tilbage i Verden, glemmer dette advarende Syn, og over kort eller langt, komme vi selv forvildede og forstumlede ned i Charons Baad.

Den, som Fornuft og Dyd ikke bliver vigtig efter at have seet sine ullykkelige Brødre i Pesthuset, han fortiener ikke at tælles iblant de Fornuftige.

Vi haabe at de Forvildedes Antal er ringe, og de Forhærdedes endnu mindre, som ikke røres over vores Advarsel. Skilderiet er tvertimod overbevist om, at dets Planer til hine Elendiges sande og varige Husværelse, vil med Glæde gribes, og iverksættes af Kiøbenhavns medlidende og menneskekierlige Borgere. Skilderiet vil da her prøve paa, om mueligt at bringe nogle af Udspredelsens sandsesløse Slaver til alvorlig Estertanke om deres Vandel, og dens Følger, helst begge ligge tydeligen opslaaet for dem i Pesthuset, fra hvilket Opholdssted de dog ikke ønske at gjøre Overgangen fra Livets Ruus til Graven.

Disse Fortumlede have Ret at spørge: hvad er der da at see i Pesthuset som er saa rørende, at det kunde overtale os til at forandre vores anstændige og med fin Levemaade saa overeensstemmende Vandel? Vi svare: du gjør os ikke længere dette Spørgsmaal, naar

Du med os i Pesthuset haver betragtet: a. de Bindegale, h. Banwittige, c. Drukkenboltene, og d. Veneriske.

a. De Bindegale.

Nedstig med mig, o Sandsesløse! i de Gales underjordiske Boliger, hvor mephitisk Lust, trang Gang, og Ulykkeliges Skrig ganske betager Dig. Lad Døren for Daarekisten aabne sig, og Du studser strax over

1) en nøgen Medbroder, en Bildmand, med kiempestærk Bygning, hans lange sølvgraae Haar og Skieg, samt maleværdige Legems Form indtager Dig. Denne Gale er venlig og glad, imodtager med den største Erkiendtlighed en Priis Tobak. Du kan lege og spege med ham, rækker Du ham et godt Maaltid Mad, da veed han at skionne paa denne Gave, vræsfer det under Blædsfabs Tegne i sig som Abekatten. Paa det meest levende opvækker han Begrebet af hine Mennekesnes første Tider, da vores Kion i en bliid Himmel-Egne var Naturen tro, og kiempede

pede ikke imod selvgiorte Nødvendigheder og Laster. Aldrig saasnart kommer de onde Luner over denne gode Gale, førend Brede og Fortvilelse styrer hans Muskler, og hans overvættes store Legems Styrke misbruger han imod sig selv og Muren, ja imod alt hvad der møder ham. Dog er han i sin Galsskab ikke lumsk eller ond.

Man veed at han imedens Fornuftten styrede ham, var opdraget til at have et godt Sindelaug. Skaberen rev ham midt ud af Overflødigheds Skib, da han var elsket af alle for Retsskaffenhed og Dyd, og fremsatte ham her til en mægtig Advarsel, at den os af Skaberen forlenede Fornuft er en Gave, for hvis Brug skal aflegges Regnskab.

Efter at have seet denne første Gale, opstaaer dog vist det Dusk hos Dig: gid han kunde faae sin Forstand igien, det var Synd han skulde lide Sult, han kan æde for 2 Mark om Dagen, hvorfor skal han sættes paa 4 ß. og opædes af Utøi. Marsagen

hvorfore Nød og Kummer skal omgive disse Ufkyldige, skal Du siden erfare.

- 2) Gaaer Du til næste Bolig, da skrækkes Du der over forvildede Dine i det bleeg-gule Ansigt, som i hvert Træk viser, at Livet er denne Ulykkelige, men ikke alle-tider Gale, til Byrde. Trende Gange haver han aflivet sine egne Børn for at miste sit eget Liv, han troer i al Oprig-tighed at bør ligne Abraham, og bringe Gud et behageligt Slagtoffer.

Granskeren kan ingenlunde suske en saadan mishandlet, da man ikke med Rette enten kan kalde ham ond, eller Dieve-lens Barn. Thi Lysten at miste Livet ved andre, og selv ikke vove at tage det, ha-ver sin physiske Grund. Hæv den og dette Menneſke er ikke ond; enten nu Galden er det herskende i hans Safter, eller og at Hiernen af og til forrykkes; nok, han seer alting fra en bitter Side, ham er Fø-lelsen af alt Behageligt nægtet, og hans Beslutninger kan ikke andet end blive idel Bitterhed. Hvor lydelig taler ikke Na-turen

turen endog hos denne Elendige! han er af og til rørt til det Junderste over hans Handlinger, han agter sit eget Liv saa høit, at dette, hvor ofte han end havde Leilighed, forsøger han ikke paa at betage sig.

Selskabet kan fordre, at et saadant Menneſke er ſadt i Sikkerhed. Men Menneſkeligheden fordrer og at der blev anstillet Forsøg, om hans Onde ikke kunde hæves; nu dømt til en Straf, der i alle Maader ligner Helvedes, synes han at behandles vel haardt. Men Stiftelsen kan ikke for 4 ſ. om Dagen giøre Forsøg til nogen Galens bekoſtelige Cuur.

- 3) Kommer Dig hoppende i Møde som en Skruptudſe, han var for tyve Aar ſiden fuldvoren og dengang et vel ſtuderet ungt Menneſke, nu derimod knap større end et Barn paa 5 Aar; han har aflagt alt Menneſkeligt, er nedſteget paa Abekaternes Trin, haver nu deres Natur. Talen beholdt han ene tilbage til Mærke paa hans forrige Høihed. Hans gule

Ansigt, lange sorte Slæa, gloende og forvildede sorte Dine, store Næse, haarrige og nøgne Krop, giver ham et gyseligt Udseende. Han er imod sine Belgiorere ond, lumsk, er stedse forvildret, piatter uophørlig, forstaae, som alle Gale, at svare naar man nævner dem ved Navn, kan og af og til svare klogt, men stedse ondskabsfuld og bitter. Han er uendelig stolt, vil neppe, uagtet han er graadig, æde den Mad der gives ham som Gave.

Saavidt som man kan spore hans Opdragelse, da haver det Sindelaug han nyttrede, imedens han havde sin Fornuft, ikke forandret sig i hans Galenskab. Vant til at have sin egen Billie, roest idelig for hans Vittighed, blev han tilig stolt og fuldmøden, siden ikke ubekiendt med Udsvævelser, blev han uskyldig mistænkt for en nedrig Handling, og hans Stolthed nedstyrkede Fornuften fra sin Trone, og haver i 20 Aar mishandlet ham saa ynkværdigen, at alt røres inden i os ved at see ham.

- 4) Er nedstyrtet fra Agt og Rigdom til Dyrernes Kaar, ja endog dybt under disse, han haver idel Dievle at kiempes med, er overmaade stærk, og bruger Kræfterne allene til at slaae sig selv, og alt hvad han er i Veien. Fortvivlelsens Sprog er det eneste hans Tunge fremfører, af og til sagtnes han noget, men efter nogen Hvile raser han med fordoblede Kræfter.

Gnse her, I sminkede og sledske Furier, over Følgerne af Eders Flanevurenhed og Utroskab. I bleve bestemte til at være Mandens Glæde, og gode Børns sikke Barm. Men Mændene selv opofre I paa Eders Utroskabs Altare.

- 5) Var til en Tid sin Mands Glæde, fremsbragte elskværdige Børn, og var en usorlig-nelig Madmoder. Skaberen vilde ikke at hun længere skulde være den Kredses Lyksalighed, hvori hun levede. Forstanden forlod hende, hun blev kied af sin Inffkelige Tilstand, hadede sig selv og alt det der omgav hende, skar sig selv i Struben, blev helbredet. Nu var hun
langt

langt uslykkeligere end før, rasede med Forbandelser og Sting imod hendes egne Børn. Blev revet fra sin Mand, og nu paa sit mørke Leie føler sit Helvede, at hun skal leve.

Er det ikke grusomt, at ikke rigtige Prøver anstilles med hende? Hvo overbeviser Tænkeren om, at hun er ulægelig, og dette maaskee, som noget der ikke burde have Sted, føler hverken Uorden i Financer, eller Verdens Udspredelsers Slaver det mindste ved. De gjøre ikke et Skridt for at hæve denne Uvished.

6) Var fordum en Plage for dem hun havde at befale over, var stedse arrig, stolt, hengiven til Pynt, men allene oplært til overdreven Keenlighed; hun, som udbredte Kummer rundt om sig, ligger nu og skurer sit Gulv Nat og Dag med Aske, er imod alle arrig og giftig, og vil af idel Stolthed ikke svare eller see paa nogen.

7) Var saa uheldig, hverken at faae sin Lyst til Stads eller Vere stillet, er nu rasende, og af

af hendes Mund udstrømmer idel Eder og Skieldsord, enhver skielver for at nærme sig hende, af hendes eget Skarn danner hun sig selv Haarlokker og Hovedpynt, endog dermed tapetserer hun sit Værelse. Hun er en sand Furie.

8) Fortiener alles Medlidenhed, hun bliver opvakt til Brede over den mindste Mine, der synes at vise Ringeagtelse imod hende. Naar Naseriet er forbi, falder hun i den inderligste Bedrøvelse over den Uheld hun er i, at blive foragtet af alle. Hendes kummerfulde Liv skal nu henlides imellem den heftigste Brede og allerynkværdigste Medslagenhed.

9) Er ikke allene fornykt, men som oftest bindegale, da maae alle vogte sig for ham, thi han er kiempestærk, og sætter sin Glæde i, ved Slag og Sønderbrudelse at blive mat, han kan anstille sig saa mild og saa iegod, med megen Alvorlighed fortæller sin Samtale med Gud, samt hvor mange

mange Kræfter det prophetiske Vånd giver ham, som han nedsendes fra Himmelen, Jo fortroeligere man er med ham, jo mere voxer hans Lyst til at skade, og kommer man ham for nær, haver man Slaget vist.

Denne Mand ernærede sig og sine hæderlig med Handel, et skammeligt Besdragerie af en Ven forrykkede hans Hierne saaledes, at han i den ynkværdigste Tilstand i ti Aar hverken kiender sig selv eller de der før vare ham de kiereste.

10) Et ungt velstkabt Fruentimmer ligger nøgen og aldrig taler til nogen, haver ligget saaledes over i 8 Aar.

11) Seer meget godt ud, har svøbt sig i sit Hesteklæde, og haver en lodden Hue paa Hovedet, i det øvrige nøgen, hun er overmaade mild og venlig, er forliebt i alle, kysser Straae, som er hendes Kiereste, afverler med Graad og Latter til Ustide, kan svare paa Spørgsmaal, men stedse i de meest forlibte Udtryk.

Standse ved denne, I Forvildede unge Mennesker, der forgifte alle de unge Blomster, I nærme Eder, betænk her Følgerne af Eders Dudskaab, under reen Kierligheds-Øste at bedaare det unge uersarne Fruentimmer, og naar Eders Lyster ere mættede, da at overøse dem med Haan. Tænke I, at endog dette vil blive ustraffet.

Med nogle af disse vore uhykkelige Medskabninger kunde maaskee gøres Forsøg til Lindring. Stiftelsens Fattigdom maae for evig forjage denne for Menneskeligheden saa kiere Tænke, hvis ikke danske Hjerter vare aabne for de Trængende. I denne uudetømmelige Kilde haaber jeg at øse Trøst og Husvælsse for de af vore Brødre, som Skaberen reent rev ud fra fornuftige Skabningers Kiede, men han som holder denne uopholdelig i Haanden, vil nok vide engang at kiede dem sammen med os igien; og hvor vel da for os, hvis vi intet have at bebreide os, at de Gale af os vare pleiede saa vel, som deres Tilstand fordrede; at de ikke leed Gult, og bleve mishandlede af Skidenhed; de kan ikke attraae eller føle det bedre, de ere
 nøis

nøisomme; saameget mindre bør vi nægte dem en liden Hielp, for dem meget, for os intet.

Flanevurne! tillade Du mig at spørge Dig: saae Du her intet som kunde bringe Dig til at overtænke Din egen Vandel? jo, jeg seer paa Dine nedslagne Dine, paa Dine alvorlige Træel, hører af Dine kloge Spørsmaal om Ursagen til diffes uhykkelige Skiebne, og om Midlerne til deres bedre Pleie, at Du er i en for Dit Hierte langt lykkeligere Tilstand, end da det i Verdens Tummel sønderreves af grusomme Dnsker.

b. Banvittige.

Hint Syn af Ravgale formildes paa Vesthuus-Assembleen ved et mindre gyseligt; her er megen Selskabs Munterhed. Alvorlighed og Skiemt omverler med hinanden. I en Sal paa 30 Alens Længde gaae nogle og tredive Menneffer frem og tilbage, meget maneerlige i deres Dmgang, klædte hver efter sin Stand og Vilkaar, de tale forskiellige Sprog,

Sprog, og have dette Gode, at de ikke øde Tiden paa Spil, øde ikke Pengene til Kort eller Bognleie, thi enhver's Hiem vender ud til Salen; de boe alle sparsommeligen, de nøies med et Kammer, hvori til Nød en Seng og et Bord kan staae. Den store Kaffelovn som staaer i Midten, kuytter Selskabsbaandet alt fastere og fastere. Her finder man den beste Omgang, og dette haver Assembliesne her forud for de i Byen, at man saae ikke Længsel eller Nødsomhed at bringe nogen til at gabe. Etiquetten var og ganske forjaget; men heri ligne de Byens Assemblies, at der hverken herskede Fortrolighed eller sand Glæde, og at enhver blev uforandret ved sin Mening, som og at den største Piattere fødte Ordet; og endelig man kom sammen fordi man var nød til at komme sammen. Materierne vare dog her vigtigere som bleve omtvistede, end paa de fleste Assemblies i Byen.

Ernglerie og Uhosflighed fandtes her ikke mindste Spor til, som de klogere Assemblies ikke alletider ere frie for. Jeg syntes det var Pligt at tale med disse Fremmede.

Mine Dine fæstede sig strax paa et halv gammelt Fruentimmer, hvis underlige Hovedprydelse med flere Tørklæder om Hovedet, opvakte min Forundring, dernæst havde hun en guul Silke Cantusse, underlig opfæstet, og et durchgebrochen rødt Skjort, alt dette satte min Nysgierrighed i Bevægelse, hertil kom hendes majestetiske Gang og alvorlige Mine. En af mine Staldbrødre siger til hende, du er ikke Dronning Eugenius, og strax blinkede Forbitnelsen ud af hendes Dine, og i største Hestighed siger hun: Jeg er Dronning Eugenius, Uforskamne! jeg skal lade Bøddelen lægge dig dit Hoved for dine Fødder, at du tør vove at nægte mig min Majestæt. Naturligviis at hun havde Ret, og vi vilde ikke udsætte os videre for hendes billige Brede.

Jeg nærmede mig til en aldrende Mand, hvis iegode alvorlige Ansigt havde noget tiltrækkende hos sig, han var ikke Stoikeren Zeno ulig, han havde Philosophien paa, gif med Tøfler; man gav ham Titel af en geistlig Orden han havde været i; han bragte os ind i en besynderlig Materie,
nemlig

nemlig, i den saalænge omtvistede, om tvende Kræfter, som beherske Mennesket, Siel og Aand: han endte denne Tvist paa en overtalende Maade, han sagde i al Alvorlighed, som naar Financeren vil bevise at han efter Principis forvilder Landenes Credit og Myndt; " jeg er tvende Personer, jeg selv er en Engel, men inden i mig er en Person der æder mig op, og æder alt Maden fra mig (det maatte og være en Engel naar to skulde have nok af 4 ß. om Dagen), det kan og hænde at hverken Personen eller Englen vil æde, at de ere kræse, da slaaer jeg dem begge. "

En anden der havde været Søemand, kunde ikke uden med Latter fortælle, at han endnu stod paa Grund.

Men Snak om Proces forgiftede denne Dngang, da endeel ønske sig ud af dette Samqvem, og de taledes stedse om den Uret der er dem viist. En af disse, naar han havde Rabulister fra Provinserne til Hjælp, der kunde for billig Penge skaffe ham Vidner og Documenter, havde han en god Sag, saa-

vel fremsatte han den ham tilføiede Uret: han sagde her haver man indsluttet mig, min Sag ligger hen, min Fordring paa Compagniet for 200000 Rdr. bliver ikke med Jver paadrevet.

Haver man prøvet paa at lindre alle disse Banvittiges Kaar? eller maaskee er man rolig, siden deres Tilstand ikke lader haard, da de ikke lade til at føle deres Uffelhed? Men det er haardt at Stiftelsens Fattigdom skal tvinge den til, at lade Banvittige, Halvgale, Drukkenbolte være sammen i en Stue. De som have Raptus kan jo ikke pleies og ved Opmuntringer blive lindrede, og Drukkenboltene smitte dem alle.

O! at jeg ikke skal tale om virkelige floge og velanstændig opdragne Personer, hvis de vare indsluttede paa denne Sal, og det efter løse Foregivende af Drik, hvorledes kan man da falde paa, at Drkesløshed, ussel Pleie, Omgang med Banvittige, Tab af Frihed, fort alt som leder til Fortvivlelse, skal kunde læge Drukkenbolten. Lad

os som en Grad af Galenskab betragte Druk-
kenskaben noget nærmere.

c. Drukkenboltene.

Med god Overlæg regner man Druk-
kenskab iblandt Galiskaber, men Drukken-
boltene sættes ikke ind i Pesthusene fordi de
skal drikke mere bestiss end før, men at de
skal afslægge denne onde Bane. Dette Drie-
meed formaaer ikke Stiftelsens Fattigdom at
arbeide til. Bore Tanker herom er maa-
skee ikke ganske forkastelige, i det mindste
Ønsket at bringe Drukkenbolte tilbage er ikke
lastværdigt.

Aldrig fremavlede de menneskelige
Udsvævelser et gnseligere Syn end Druk-
kenbolten, ledet af en dyriisk Driwt, han
skabte sig selv, nedbryder han det sun-
deste Regeme, henlever, som de gale, uden
at ledes af sund Fornuft, er grusom imod
Benner, Kone og Børn, disse giver han
Kummer og Nød til Priis, naar han for
deres Sukke og Taarer kan lise den ham

berusende Gift. Vi tale her om Drukkenbolten der haver bragt det saavidt, at han haver tabt alt Menneffeligt, og at han faaer Rynstelse, Nervesvækkelse, naar Drikke ham beroves. Denne kan forbedres, men vanskelig.

Den mindre øvede Drukkenbolt kan og bør helbredes, det er, naar han endnu haver saa stærk Følelse af Øren, at han udtømmer sin Snildhed for at skule, at han drikker i Smug, og at han skammer sig ved at være drukken, ja endog ofte udtrykker den alvorligste Harm mod Drukkenskab, og som endelig driver Forstillelsen til det yderste, for at kunde hæve al Mistanke, og uspeidet at kunde drikke. Hos disse Begyndere maa de endnu ikke ubøvelige physiske Forhindringer. Deres Maves indvortes Rynker ere ikke ujevne, og blyve saa glatte og haarde som et Pergament, Mavesaft er der endnu hos dem som kan opvække Sult, Maveporten er ikke tilsnæret, Larmene ei indfæbne til en sær liden Åbning, Blodet ei endnu blandet med Spiritus, bestandig gloende, og skydende fra sig det Vand der danner Batterfoten. Narerne ere ei heller endnu

endnu saa stærk spendte i Hovedet, at disse have berøvet Hiernen sin Næring, hvorved den bliver haard, og Nervesasterne ei endnu blandede med Spiritus, der stedse pirre dem. Naar disse Feil i Legemet først ere der, vil der Diæt og Medicamenter til at helbrede denne Sygdom. Fordnende Moraler og hovedfulds Afhold fra Drik læge ikke.

En begyndende Drukkenbolt maa kunde ved Arbeide, der opvækker Sult, ved flittig Brug af Quassia og andre bittre Ting, samt ved kolde Bæde og god Diæt bringes igien tilbage til en sund Tilstand. Men Pesthuset er for fattigt til at anskaffe Midlerne og Bequemmelighederne der høre til denne Sygdoms Helbredelse. Da dette Onde haver bedaaret alle Stænder, burde den tages paa samme alvorlige og anstændige Maade, som det veneriske, at nemlig Indretningerne vare saa hæderfulde, ja saa tause, at ingen vidste hvo de vare der bleve helbredede, og at alle Stænder kunde være der, næsten som om de vare hjemme.

Grusomme Advarstler for Drukkenbolsten findes i Pesthuset, men de ryste ham kuns, saalænge den physiske Minden ikke er hævet. De 12 eller flere Drukkenbolte som her ere indsatte paa Forbedring, lade være at drikke, fordi Drikken mangler dem, men kan de stiele fra andre at kiope for, ere de Sviin ligesaa vel i, som uden for Pesthuset. Man tænke kuns ikke andet end at denne selvskabte Naturdriwt, der i Mawen er kommet i Sultens Sted, og har arvet alle dennes Maader at pine og minde paa, jo vil lære Mennesket at seire over alle Hindringer, og ganske at døvgjøre ham imod de alvorligste Raad og Paamindelser. Og sandelig, hovedkulds at forbynde en hærdet Drankere at drikke, er at dræbe ham.

Men skal der ikke giores Indretninger imod dette Onde, da skulde man næsten troe at Tallotterie, Drik og Caffe, havde sammensoret sig for at ødelægge flere af Kiøbenhavnns Stænder, ja, hvorfor nægte at denne Kræft jo griber heftig om sig paa Landet. O store Gud! er det mueligt at man kan med Glæde læse: solgt flere Milioner Pd. Caffe

Caffebønner, saameget vundet i hver Trækning, saameget forsøget Afgivten af at brænde Brændeviin, uden at tænke paa at Nationers Legems og Siels Kræfter, Røe, Velstand og Flittighed, ja Taarer og Marv igiennem disse blendende Skatter flyder ind i den offentlige Cassa. Da nu denne Nationernes Mishandling, denne sorte Maade at trække Penge ind paa, er i alle Finank-Systemer brugelig, saa maatte man snart med hine kloge Perser begynde at ffylde et ondt Væsen for at regiere Stater. Thi hvilken Ondskab! det er ikke nok at en fordærvet Opdragelse, og fordærvede Sæder nedbryde Selskabet; men de for Menneffets Fornuft farligste Videnskaber skal smigres, forstørres, man vil ei allene pine Nøgne, men man vil endog de skal være fornykte, da betyder ei heller deres Skrig om Bold og Uret meget. For at naae dette, var det nødvendigt at indvirke Videnskaberne saaledes i Legemets Bygning, at forene dem uadskilleligen med Driivten til at opholde Livet. Naar dette var først lykkes, da var man vis paa at det Onde gik i Arv, at Faderen efterlod en Usling, og sandelig, til at opnaae flige

Diemeed, var Caffe og Brændeviin de kras-
tigste Midler, og de have i de sidste tolv Aar
viist deres Styrke i Norden. Bønder, Byer,
de smaae Kjøbstæder, hist og her, ja paa de fleste
Steder, ligne hentørrede døde Legemer, de
kan være Vidne om den liden Marv der endnu
er tilbage.

I Pesthuset selv er deres Antal ikke
lidet, som ved Caffe, Drik og Talletterie
bleve nedstyrtede fra Bindskibelighed og Vel-
stand til Uffelhed, og da de først overvælde-
des af Foragt og Kummer, blev Banvittig-
hed deres Lod, og i Pesthuset beredes de til
Graven. Paa samme Maade dannes Mis-
dædere, liderlige Fruentimmere, Mødre,
der selge Børn, leie dem ud for at fryse
ihjel for 8 β . til en Talletterie-Seddel, ja
tvinger Døttrene til grusomme Boldtageres
Møttelse; og Pesthuset kan fremvise Bevi-
serne. Man kiender og tilstaaer at Caffe,
Lethed i at faae Brændeviin, og Talletterie
virkelig fordærver Nationen. Men man siger
og trodsigen i Noter: for 50000 Rdr. aarlig
Indtægt, kan ingen Stat miste den Herlig-
hed, at giøre flere Familier ulykkelige, og
overlevere dem i en gothisk Criminal-Rets
Haand,

Haand, der i at fastsætte Handlingernes Moralitet, aldrig seer paa Handlingernes Bevæggrunde og Fristelser. Plusmagerne lægge jo endog til, disse Daarer have jo spillet i Talletteriet, og drukket sig fulde, med frie Forsæt, uden at nogen tvang dem dertil.

Disse gode Mænds Tale var ikke ugrundet, hvis de her talte om velopdragne Mennesker, der ikke fattedes Næringsveie. Men de fleste Undersaattere ere jo, i gavnlig Oplysning, og i at vælge det Gode og skye det Onde, lige til de sætte Foden i Graven, stedse Børn. Naar offentlige til- ladte Fristelser ere mange, og lokke Borge- ren hvor han vender sig, saa siger man med andre Ord, Børnet kan jo lade være at gribe efter alt glimrende, da slipper det fot at skiere sig paa den blanke Kniv.

Det er jo formasteligt, at den sunde Fornuft vil tale om offentlige Indretningers Følger, de der kiende Landets Larv, vil nok vide at afhjælpe den. Men at disse dyb- tænkende Financerer kan endnu faae mere at
 lee

lee af end det allerede anførte, vil vi fremsætte endnu en Bemærkning.

Erfarenhed lærer, at de fleste af Bøns bestanden og de arbejdende Stænder, som ere forpillede paa Lallotteriet, ere tillige stærke Caffedrikkere, og ved Bane bliver det omsider en physisk Nødvendighed at udsvæve i Begge. Caffeens fine Olie gaaer hastig over i Blodet, dets Omløbs Hastighed forøges, hvorved en større Mængde Blod kommer til Hovedet, heraf reiser sig en Mængde Billeder, der fremstille sig for Sielen. Ønskerne, hvoraf denne beherskes, fremkalde og ordne dem, med andre Ord, Indbildningen ophidses. Den Stolte beskæftiger sig med Billeder og Mueligheder, som tilfredsstille hans Ønsker, den Hevngierrige forudsæer Midlerne til at stille sin Hevn, de Forlibte og Døvne naae alt hvad de ønske. Lallotteriets Koqlerier tilbyde disse Ophidsede ved hvert Skridt de gjøre, Mueligheder til at opnaae disse Ønsker, og snart vine Caffedrikkernes idel Virkeligheder. Alt seies ud indtil Nøgenhed, for at naae en Enfsalighed, der viger, jo nærmere man kommer

mer den, alt længere' bort, indtil udmarvende Løring og yderst Svækkelse, enten snart gjør Ende paa et Liv der var byrdefuldt for Staten, eller og Vanvittighed, Fortvivlelsens troe Staldbroder, og Drukkenskab, dens forstilte Fiende, slæbe disse Ulykkelige i Pesthuset.

I de mere oplyste Stænder anrette Caffedrik, overdreven Følsomhed, unge Pigers alt for tidlige Modenhed, samme Udelæggelse, saa at Pesthuset er for Kiøbenhavn næsten det samme som Koglerlangen for Egernet. Slangen aabner sit Gab, stirrer paa Egernet, dette maae hoppe, springe, vrie og snige sig som det vil, det glider dog omsider ind i Slangens aabne Gab; hvad Slangens fortryllende Aande er for Egernet, er Caffedrik, Tallotterie, overdreven Følsomhed, Ungdommens tidlige Modenhed, for Kiøbenhavns Indbyggere.

Skulde den megen Klynken om Sygdomme, de idelige Nervekræmper, den følsomme Snak i de store Selskaber ikke kunde tiene til Beviis for det vi have sagt

om

om de finere Stænder. For Sandheden, i det vi fremførte om de arbejdende Stænder, strider den Skare af Tynglere, Tiggere og ledige Hænder, der opfyldte Provindserne og alle Stæders Gader. De fleste af disse Statens Svampe, suges Kaffe og Brændeviin, og sætte det overblevne i Lallotteriet. Intet gjøres for at standse dette Onde, Orkesløshed meget mere befordres, thi denne høves ikke ved at have forsømt Oplysning og Uorden i alt hvad som hører til Fattigvæsenet. Dette Onde med hele Statens Trang veltes hen paa de Flittiges Skuldre. Endog disse kan segne under uforskyldte Byrder.

Ingen Gaardmand slipper omløbende Betlere paa Landet ringere end 6 Rdr. aarlig, og hvad skader det Staten? Disse Penge komme jo for det meste igiennem Tiggertposen ind i Consumptions, Lallotteriets og Vestindisk-Compagniets-Casser; denne Skat gjør kun en liden Omvei. At derimod Folkeslagene udmarves, blive alt større og større Uflinger, kan være ligegyldigt. Stove Friderich i Preussen viste i et af sine Breve, at han ikke var ligegyldig over hans Folks Svæl-

Swækkelse ved Caffedrik. Han hentede, for at regiere vel, Raad hos hele Europas's sunde Fornuft.

d) Veneriske Syge.

Skilderiet sagde, at Anstalterne for disse Syge i Vesthuset fortiente at brændesmærkes med Navn af de veneriske Syges Rakkerkule, dog var ikke Meningen, efter som Stiftelsens Fattigdom tillader disse Anstalter at være; men i Hensigt til det Menneskeligheden kunde fordre at de burde være.

Tredive pialtede, halv fortærede af begge Kion, ligge femten i et Kammer, og i Steden for forud at have 4 β. til Sygekost nyde de nu 8 β. daglig. Imellem hver Seng er der neppe saa meget Rum at man kan skuppe sig frem. Man tænke sig Stanken der følger med de Veneriske, denne forgifter saa hastig Luften, at neppe kan den atmosfæriske overvinde den. Du seer ved hvert Skridt du gaaer Mærke paa Stiftelsens Fattigdom, denne haver jo intet andet
Linnæ

Linnet, Gangs og Sengekæder at bortgive, end det som de 35 Lemmer i Rosettes Stiftelse kaste fra sig, efter trende Aars Brug. Hvilken Keenlighed kan der da blive tilovers for Nøgne, Pialtede og Veneriske, der fra Gader og Torve blive kastede ind i Væsthuset? Skidenhed, Nøgenhed, Mangel, Snattestue i Nærheden, Stank, Syge klinede oven paa hinanden, er alt det Væsthuset formaaer at gjøre for de Veneriske. Dog afhielper den gode Inspecteur alle disse Ulemper saa godt han kan, ja den utrættelige og dueelige Haandlæge, har 100 Rdr. om Aaret, helbreder i Stilhed de fleste, haver ingen anden Belønning end Bevidstheden af at have opfyldt sine Pligter saa godt som Omstændighederne tillode ham. Disse tillige med Magistratens menneskekierlige Opsyn gjøre umuelige Ting. De vide midt i Nød og Trang dog at skaffe de Elendige Lindring. Men aldrig kunde det falde Folk af Stand og Levemaade ind at lægge sig i Cuur her, og ingen anden Sted maa de veneriske Syge taales. Umenneskelig er den Dom som disse Elendige maae fælde over dem selv. Sygdommens yderste Voldsomhed driver af og til

Baand

Baand og Nøgler, ja alle Stænder, hen for at see Anstalterne imod den veneriske Gift her i Pesthuset; men de ere vegne forfærdede tilbage, sukkende dybt over at Staten vilde, at de uden Hielp skulde see Riødet raadne bort fra Venene, og dog med deres halv fortærede Beenrade at leve indtil de inderste Dele seent bleve angrebne.

O Sandsesløse! i hvo du endog er, kan du betræde de veneriske Sygestuer uden at gaae ind i dig selv? kan du uden at grues, see hiin Pige 11 Aar gammel, som en grusom Moder tvang til, for Penge at kaste sig i en giftig Horekarls Barm, og at bære hans Gift ind i Pesthuset, til Pant paa hendes Ufornuft. I hvor mange Aar kunde hun ikke have meddeelt Giften ubemerket? Det er intet at hun her helbredes, og at i hende standses al den physiske Fordærvelse hun kunde have udbredet. Hisset seer du Skyggen af et Menneske at vandre, et dybt venerisk Hul i Vandens syntes snart at maatte bringe ham den saalænge ønskte Død; nei Giften, efter at have i Halsen anrettet de største Odelæggelser, har næsten betaget ham Stemmen,

opædt Mavepiben, saa han maa sølle igiennem et Rør, omfider haver den trakt sig op til Ansigtet, bortædt det ene Die og piller nu Risdet fra Kindbenene. Denne unge, troe og nypperlige Haandverksmand, finder Lægedom ved det nye Middel der koster 16 Rdr. men Stiftelsen er for fattig til at anvende det paa alle sine veneriske Lemmer.

I hin Seng liager en Moder til flere Børn, som skjuler sit Ansigt med Lagenet, der hvor Indigheder bølgede før, sees nu Gifstens efterladte dybe Ar og Saar, rundt om Dinene hvor før svævede Godhed og Wittighed, der sees Fortvivlelssens tykke Skyer og Giften at æde sig dybere og dybere ind; hun helbredes, men Tanken at have skienket Verden flere veneriske Glutte, opæder hende, hvor skal hun faae dem helbredet, i Pesthuset er ikke Plads, og 80 Rdr. eier hun ikke.

Vi vilde ikke ælle Læseren med at beskrive flere veneriske Syge, det maae jo smerte enhver ærlig Dansk, at kunde med Bished vide, at de usle Veneriskes Antal
sont

som med Magt indkastes i Væsthuset, er aarlig 180 Personer, og af samme bliver helbredede 130, saa kan man sikkert regne at deres Antal som ikke melder sig til Væsthuset er over 100 Gange større, og disse skal ikke helbredes, og hvilken Tænke!

Nationen var det værdigt at kunde, uden at de søle det i deres Pung, saaledes sammenskyde aarlige Gaver, at 12000 af deres veneriske Medbrødre af alle Aldre, af alle Stænder kunde aarlig helbredes. Var dette Diemeed ikke værdigere at arbeide til, end til de mange andre Indretninger, Efterflægten neppe takker for? Men en Indretning for de Veneriske, vilde skaffe alle til værende Alderes Taksigelser lige ind i Evigheden.

Jeg tør gientage det, det var vores Tidsalder værdigt, ja evig Hæder for Kiøbenhavns Borgere, at de vilde aarligen afgive noget ubetydeligt af de store Summer, de hvert Dieblik udøse til deres Forlystelser og Udspredelser, og de vilde snart see opstaae et Pleiehuis for Veneriske, Vanvittige, Drukkenbolte, hvor disse paa en anstændig

stændig og taus Maade, hver efter sine
 Kaar, kunde blive enten helbredet eller lind-
 dret.

Vi haabe at Forslaget, hvormed dette
 Nummer endes, vil røre alle Kiøbenhavns
 Indbyggere til fornuftig, naturlig Medli-
 denhed, der stedse er varig og virksom:
 Helst de af det foregaaende have seet, at Pest-
 huset er et Sted, som, formedelst sin Uffel-
 hed og Fattigdom, lidet eller intet kan
 anvende for at prøve Midler til at lindre
 de Gale, læge de Banvittige, helbrede
 Drukkenboltene, og at det blot kan imodtage
 de meest usle og nøgne Veneriske og Fnattede.

Ja det heel raaadne og faldefærdige
 Pesthuus staaer der som et talende Beviis
 paa, hvorledes man nødes til at mishandle
 Menneffeligheden, tvertimod den bedste
 Regierings Onsker, naar først Uorden i
 Penge-Forvaltning griber om sig. Nu til
 det vi ansee for Beviset for denne Sæt-
 ning.

Pesthusets Finanser.

Magistraten, som Bestyrere af Pesthuset, ere langt fra ikke Aarsag i denne Stiftelses Uffelighed. Man veed af offentlige trykte Beregninger *), at Byens Cassa allene intet haver tilovers, at den meget mere er i Gield. Magistraten haver intet at hielpes denne Stiftelse med, de vise sig efter deres Evner, ved alle Leiligheder ivrige og mennekkelrige for Stiftelsens Vel. Men hvor skal Brødet tages fra i Orken?

Skulde man vidtløftigen tale om Pesthusets Historie, maatte man tillige tale om Fattigvæsenets Bestyrelse, og hvor forsmædeligt da at oprippe gammel Skade, thi hvad angaaer det dem som have skienket Capitaler til de Fattige, at deres Penge bleve brugte til at opføre en collossal Bygning, og at dertil medgik 110000 Rdr. af de Fattiges

S 3

*) I et trykt Skrift siger Magistraten til Kongen 1771: "vi bede Deres Majestæt om 100000 Rdr. til at betale Byens Gield med, og endnu 20000 Rdr. aarlig til at bestride de nye paalagde Udgifter.

tiges Penge, ligeledes at Undersaatternes Collectpenge til Opfostringshuset *) maatte afgive 30000 Rdr. til Bei-Cassen. Saa længe Revision skal være hemmelig, og at fordre offentlig Regnskab er Beviis paa en ulydig Undersaat, saa er det daarligt at ville med megen Nøie udvikle de forbiegangne Tidens Feiltrin, det var i Gierningen ikke andet end at kaste en smuk Sæbeboble op i Steenkuls Røg, Lidet maae man dog vide om Bestyrelsens Skiebne ved Pesthuset.

Under Friderik den Anden lige til 1764 betynder Pesthuset det Opholdssted for Vindegale, og virkelig smitsomme Syge, og Pestflemmer, som laae ned ad over Søen paa Bester Fælled, ikke langt fra Ketterstedet, her vare Daarekisterne byggede ud
over

*) Vi lovede i det foregaaende Nummer, at vilde i dette have talt om den offentlige Opdragelse, og da vedrøret Weisenhuus og Opfostringshuus. Men da man sagde os, at tildeels Fremmede skulde indføre en nye Opdragelse, fandt vi det raadeligst at tie, indtil vi saa hvorledes en Commission havde ved Forandring indført sand Forbedring, hvilket jo stedse er Tilfældet med Commissioner.

over Søen. I ovennævnte Aar blev dette Huus solgt, og Lemmerne flyttede ind i nærværende Pesthuus, som før var Ladegaard, hvilket Fattigvæsenet købte af Generalitets Collegio. Nu stod Pesthuset under Coventhuset eller Fattigvæsenet, og deelte Skiebne med samme. I Struensees Tid blev Fattigvæsenet underlagt nye Directører, hvoriblandt var Resewik, der nærede den ugudelige Tanke i sit Bryst, at omdanne Weisenhuset til en Realskole. Omfiden 1781 kom Pesthuset under Magistratens Bestyrelse. Pesthuset vandt det, der vindes i Almindelighed ved Forandringer, at det fik høiere Rang, en nye Titel, det skal nu kaldes St. Hans Hospital og Claudii Rossets Stiftelse.

Pesthusets alt for hastig opførte Bygning fattes god Grund, det staaer paa en Mose. Den Gang Grave omgave disse Bygninger, løb Vandet ind i Kielderne, nu hine ere faldte, trues hele Bygningen med en udeblivelig Nedstyrting, saa stærk tager hemmelig Raadd og Fugtighed over-

haand. Denne hele Bygning er neppe mindste Reparation værd.

Faa af de 12 Stuer Stiftelsen haver til Lemmer ere saaledes, at disse kan ligge der i Skiul for Regn og i Lye for Wind.

Det er ikke allene Nøgenhed og Sult at disse oven paa hinanden pakkede Lemmer, der alle ere syge og skrantne, skal have at kiempe imod, men de ere saa at sige ogsaa huusvilde, fordi alt er saa usselt.

Man betragte Stiftelsens Usselhed endnu nøiere:

St. Hans Hospitals Fond bestaaer ei af mere end af Capital = 14300 R.

Interessen deraf, a 4 pro C., beløber aarlig til = 572 R.

Og af Capitalen, er endeel af Renten legeret, som Tillæg og andet, til nogle af Lemmerne aarlig, foruden det de nyde af Stiftelsen, der udgjør 192 R.

Igien 380 R.

Transport = 380 R.

Hertil kommer den aarlige Beta-
ling for nogle af de indlæggen-
de affindige og veneriske Pati-
enter, circa = = 2500 R.

Eigesom og nogle Kirke-Ufgiwter,
som under Navn af Væsthuus-
Penge aarlig skal erlægges af
endeel Kirker, paa Kiøbens-
havns, Friderichsborgs, og
Eronborgs Districter, samt
Antvorskov Amt, som Hs. Ma-
jestæt deels har forbeholdt sig,
deels har bortsolgt, og i alter = 32 R.

Altsaa Hospitalets ganske Reve-
nue Aaret igiennem, ikke mere
end = = = 2912 R.

Hernæst:

- I. Antallet paa dets Lemmer (12 Gangfo-
ner iberegnet) af Affindige, Stumme,
Døve, Blinde og Incurables, samt
Gamle og Unge, Syge og Skrøbelige af
begge Kiøn, er sædvanlig stedse 324 Pers.
Aaret igiennem, kan:

§ 5

a) Af

- a) Af Mænd og Qvinder, circa indkomme formedelst ovenmeldte Svagheder * * 100 Pers.
- b) Restituerede udgaae * 40 Pers.
- og c) bortdøe i Stiftelsen * 50 Pers.
2. De veneriske Patienters Antal, som intellem Aar og Dag indlægges til Cuur, kan sikkert ansættes til * * 180 Pers.
- De som restituerede udgaae, kan med Visshed beregnes til * * 130 Pers.
- Og Antallet paa dem som døe af Svagheden, i allerhøieste beregnes til 10 Pers.
3. Det som aarlig for Stiftelsens Lemmer, blot til Underholdning, udbetales, reviderer Aaret igiennem til = 6000 R.

Og for de veneriske Syges særskilte Forslegning, som med indværende Aar tog Begyndelse, udbetales Spisemesteren for hver Patient 8 R. daglig, som ved Aarets Slutning kan beløbe til * * * 1290 R.

Summa Udgiwt * 7290 R.

Transport = 7290 R.
 Naar altsaa Indtægten = 2912 Rd.

Fradrages Forslegnings-Udgi-
 terne, overstiger de sidste de før-
 ste, med = = 4378 R.

Som refunderes af det Alminde-
 lige Hospitals Cassa, tilligemed
 andre Omkostninger, Decono-
 mien vedkommende (hvorunder
 forstaaes: Brænde, Steenkul,
 Badst, Lys, Tran, Sæbe,
 Olie, Koste, 'Sengehalm og
 andre saadanne Species) hvilke,
 indtræffende Reparationer paa
 Stiftelsen iberegnet, aparte ud-
 gjør en aarlig Summa, paa
 sikkert = = = 1000 R.

4. Hertil kommer Stiftelsens Bez-
 tientes Lønninger, saasom:

a) Inspecteuren for hans Byr-
 defulde Embede, ikkun aar-
 lig " " " 250 —

b) Præsten. " " " 200 —

c) Medicus, for i godt Veir
 at gjøre en Spadseretour til

Lateris = 5828 R.

	Transport	5828 R.	=
	Hospitalet, som kunde gierne ne undværes	=	= 300 — =
d)	Chirurgus for sin ntrolige Møie ifkun	=	200 R.
	Og til Bandager	=	80 —
			<u>280 — =</u>
	NB. Hvoraf han til en sub Chirurgus, aarlig giver 100 R.		
e)	Oldfruen hvert Aar	=	80 — =
f)	De 12 Gangkoner ugent- lig 3 Mk., udgjør aarlig		312 — =
g)	En Gangkarl aarlig	=	8 R. 4 M
og h)	Portner, Begter og Gaards- karl, hver 8 Mk. ugentlig, og om Aaret	=	= 208 — =

Summa = 7016 R. 4 M.

Hvilke tilhøbe, ligesom Forflegnings-
Omkostningerne, maae udredes af det Al-
mindelige Hospitals Cassa. Hvorfra be-
melte Hospital har sin Fond, er mig ikke
bevidst, men dette har jeg hørt, at hvad
samme af Udgiufter ei selv kan bestride til
eget og andre Stiftelser, tilskydes af Kon-
gens Cassa.

Claudii

Claudii Rossens Stiftelse, nu stor 28000 Rdr. (hvorfor ikke større?) hvoraf Renterne for endeel ere bestemte at gives til Klæder, Skiorter og Sengklæder for 35 Lemmer hver 3die Aar. Stands lidet her, du alt for blinde rettroende Levit, skul dit Afsyn for denne medlidende Catholik, han lærde dig, at Forskiel i Religionen ikke bør sætte Grændser for de Pligter, vi bør øve imod Menneskeligheden. Han saae disse Pesthuuslemmers Nød, Inspecteurerne Hempel og Vest, styrkede ham i hans Forsæt, at lindre disse Elændige, han hengav sin Capital til dette Huus. Og Publicum kunde glædes ved at see offentlig Regnskab derover, at ikke andre skulde affrækkes fra at give til Stiftelser.

Velvillige Gaver til Pesthuset beløbe sig kanskee til 500 Rdr. aarlig, og naar de skal skienkes til et Maaltid for Lemmerne, saa koster et slikt 50 Rdr. hver Gang, og Lemmerne haver 10 Dages bedre Føde til Mæthed, og de Gale raabe paa, hvor længe blive Gaverne borte. Destoværre, denne Medlidenhed forsvinder reent imellem
al

al den Nød og Uffelhed, denne Stiftelse omgives af.

Spisemesteren synes at have det bedste Levebrød ved denne Stiftelse, men da han giver sund og god Mad, er vel 10 pro Cento det høieste han kan have af den Capital der gaaer igiennem hans Hænder, hvilket langt fra ikke er for meget for det ubehagelige Arbeide, at gjøre det 300 Mennesker til Pas, der ikke vide selv hvad de vil have, og som kunde spise for 16 β . daglig og maae nøies med 4 β .

Wesposten ved denne Stiftelse er unægtelig Røgens, som læger indvortes, han haver med Pesthuset at bestille for sin Sundheds Skyld, han er i Byen, og besøger for Motions Skyld sine Syge paa Landet.

Haandlægen her kan som allevegne og læge indvendig, trænger altsaa ikke til promoverede Raad, dog haver Doctoren 300 Rdr. aarlig for at være nærværende med Raad. Inspecteuren og Chirurgus have jo ikke mindste

Erstat

Erstatning for deres meget Arbeide, thi det er sandt Arbeide, daglig at pønsse paa at lindre Elendiges Kaar, og som oftest at have Hænderne bundne. Disse brave Mænd opmuntrede af Magistraten, have alting i saa god Orden, som Stiftelsens Fattigdom tillader det, og Behandlingen er fra deres Side saa menneskekierlig som den kan være.

Men Trængslerne, der forknytte denne Stiftelse, maae hæves ved langt andre Midler end de, som enten Magistraten eller Kongens Cassa haver i Hænde. En reent Capital af 100000 Rdr. og 10000 Rdr. aarlig foruden det Stiftelsen nu haver, er det eneste der kan virkeliggjøre de Ønsker, jeg hist og her haver opsendt for Menneskelighedens bedre Pleie, naar den er nedstemt til det dyriske, enten ved Sygdom, Bannvittighed, Drukkenskab, eller naar den ved venerisk Gift visner og hemmelig fortæres. I Danske Barme flyde de Kilder, der kan afgive disse saa inderlig nødvendige Summer. Man overveie Forslaget sindigen og med Barme for vore nødlidende Medbrødre, og Hielpen vil ikke udeblive.

For:

Forflag.

Et Forflag undfanget i Vefthuset, have de vel Marsag til at lee af som ere uden for, dog ikke inden de have overtænkt Forflagets Grundvold, og dets Diemeed.

Vi vilde først fastsætte Forflagets Diemeed, siden vise dets klippefaste Grund.

Ofte nok i dette Blad have vi ytret Ønsker til at see offentlige Uretsfærdigheder, Worden og Mangler rettede, men aldrig frembød sig det Onde saa mægtig og saa levende som i dette Huus, og aldrig var Hjelpen saa let, saa klækkelig, som den der frembyder sig i dette Blad.

Forflaget gietter enhver Læser strax, hvortil det sigter, nemlig til at afhjælpe alle de af os i Vefthuset forefundne Mangler, at give en Indretning Barighed, hvorved flere Tusinde Beneriske og Drukkenbolte kunde læges, nogle Vanvittige og Gale bringes tilbage, og det af alle Stænder, og da vilde man fra denne nye Indretning see sun-

de

de Borgere at vende tilbage fra Elendigheds og Kammers Svælg, til deres Familie og Staten, gavne Begge, og bidrage meget til at forbedre med deres kraftige Raad og Advarstler en sandsesløs ufornuftig Høb.

Ingen er saa umenneskelig, at han jo ønskede disse Grunde opnaaede. Men spørger alle, hvorledes skal dette Forslag virkeliggjøres.

Svaret bliver: Midt i vore Udspredelser, i vores Overdaadighed og Forlystelser, skal vi give af til det Huus, som række sine Arme om hele Kiøbenhavn. Thi ingen kan om Aftenen være vis paa om han ikke om Morgenens vaagner op som Borger i Pesthuset, eller om han maaskee ikke om Natten haver gjort det første Skridt dertil. Forslagets Grundvold er urokkelig fast; thi dets Virkeliggjørelse beroder paa, at Kiøbenhavns Indbyggere skal flittig spille Kaart, spille Billard, gaae paa Comoedie, paa Bal, fiase med idel Afverlinger af Soelhatte, fremmed Garnitur Knapper og Spænder. Vi formode ikke, at alt dette skulde

nogensinde tabe sin Bærd i de fleste Kiøbenhavnernes Dine. Den store Skare af ørkesløse, baade Unge og Gamle, maatte da ved et Underværk formindskes, som nu ikke vide paa anden Maade end med Spillebordets Hielp, at seipine og omsider dræbe den Tid, der forfølger og mishandler dem, hvor de gaae og staae.

Forslagets første Ønske er, at der maatte findes 2de Spilleborde hver Alsten i hvert Huus, da var Forslaget en Guldmine; man vil blot regne det, som virkelig haver Sted, at der forbruges aarlig flere Tusende Spil Kaart i Kiøbenhavn, og at der spilles i 2000 Huse 40 Gange en heel Winter; regner man nu den nye Indretning, det nye Pleiehuus for Beneriske, Banvittige og Drukkenbolte, til Indtægt, 2 Mark af hvert Spillebord, det udgiorde aarlig en betydelig Capital. Og hvor let, hvor lidet trykkende kunde ikke denne Gave hæves, enten gav hver den som gav Kaart 1 Skilling til det nye Pleiehuus, eller og den der vandt 1 Remisse gav 1 Skilling af. Vilde man ikke legge denne saa betydelige Skilling under

Sta:

Stagen, kunde man jo lade Bidskeren være indrettet som en Sparebøsse; man fik endog stillet sin Nysgierrighed at see hvo der spillede oftest, om man fik i Sinde at give 1 Skilling af for hvert Spil der blev vundet, man vilde see at den Mængde Spil i en Uften udgjorde langt mere end 1 Mark af hvert Spil Kaart.

Det var en liden Umage for hver Bært at giemme Stiftelsens Sparebøsse, og aflevere Indkomsten hver Kvartal. Finder nogen Spiller sig trykket ved at give 10 a 12 Skilling om Uftenen til saa værdigt et Brug, da kunde man vel og med Grund tage noget af den store Summa, som gaae til Tienere i Kaartpenge en Vinter i Kiøbenhavn.

Indretningens Sparebøsser maatte være saa store at Sedler kunde rommes der, de blive snart flyttelige Species Banquer, da en Deel af Sølvpengene vilde blive her indsluttede. Ikke at tale om, at adskillige Spilende, naar de uformodentligen enten vare blevne reddede fra Skibbrud, fra at sætte dobbelt Remisse, just i deres Nød vilde love

noget til de Trængende, som da og strax kunde indcasseres.

Ligemaade kunde Straffebøder og fnyde i denne Kasse, som Mulcterne for at sfiende i Spillet, at forgive Kaartet og hvad anden Strid der kunde opkomme. Processerne endtes hastigen, og de vilde, som sfielven sfiær, dog afføde noget Godt.

Ingen retscaffen Bært vil det falde ind at fradrage sine trængende Medmennesker det lidet Arbeide, at vaage over den Godhed, man midt i Kaart-Forslystelsen vilde unde dem. Naar nogle Crede først begynder, vil Mængden skamme sig ved ikke at være medlidende.

Forslagets andet Dnske gaaer ud paa at bede Kiøbenhavnerne, i deres ledige Timer ikke at være sparsom paa at spille Billard, og ei at nægte det nye Pleiehuus 1 Skilling af hvert andet Spil Carambol og 1 Skilling af fire Spil enkelt. Under Tavlen hvorpaa Partiernes skrives, findes et Rum til Kridt og Svamp. Der kunde magelig indrettes en Sparebøsse for Pesthuset, som let vilde paa

paa denne Maade h ve over 1000 Rigsdaler
 Arlig, og det paa en gandske umærkelig
 Maade. Ja Summen vilde vore, om alle
 Multer, som begangue Feil ved Billard-
 spil fordrede, ogsaa bleve beregnede Pest-
 huuskassen til Indtægt.

Forslagets tredie ønske var, at i
 Klubberne betalte hver Medlem en liden
 Kiendelse af 1 Mark i Pleiehusets Kassa til
 Indtrædelse, eller hvad andre vilkaarlige
 Gaver man vilde unde denne Anstalt. Da
 endog hver Klub upaatvivlelig gjorde sig en
  re af, at indsamle ved sit Billard og ved
 andre Leiligheder de Gaver, der kunde gives
 Anledning til. Klubberne som have blot
 Assemblies, Concerter, kunde være de første,
 der indsamlede godvillige af hvert Kaartspil-
 lende og Dandsende, hvad de for hver Gang
 kunde efter fælleds Samtykke blive enig om
 at vilde give. Ringere end 8 Skilling gav
 neppe nogen, der var lystig og munter, og
 dandsede en heel Nat, og tænkte paa hans
 Medmennesker, som i Pesthuset vriede sig i
 Pialter og Skidenhed. Forsædrenes Gav-
 mildhed imod Fattige ved Bryllupper var

overmaade stor, denne Skif er med gammel
 Uerlighed blevet forslidt.

Forslagets fjerde Punct er, at Comoe-
 diehuset aldrig bliver tomt, og at de som
 søge det, vilde naar de gik i Parterret betale
 til Pleiehusets Sparekasse 1 Skilling, Par-
 quet-Herrerne 2 Skilling, første Etage Lo-
 ger for hver Loge 1 Mark, anden Etage 8
 Skilling, og Galleriepladsene fik at være
 frie, siden det er her det eneste Sted at man
 agter Almuen saa høit og sætter dem i Bet-
 ret. Skulde end Cassereren tilstaaes en li-
 den Procent, som den megen Brøkfregning
 forarsagede ham, da var det billigt, og
 Pleiehuset nægtede ham det ei heller. Dog
 er vores Courant Wyndt ret skicket til at ind-
 dele i Skillingeviss, hvorfore Pesthuus Ga-
 verne allevegne kan uden megen Brøf have
 Sted.

Forslagets femte Punct var, om Soms-
 meren at afgive for hver Lysttour til Dyre-
 haugen og til Kildereisen, om det var ikke
 mere end 2 Skilling af hver Tour; man vilde
 forundres over det denne Summe beløb sig
 til.

til. Bønderne kunde betale den 2 Skilling i det Bertshuus, hvor de holdt med deres Bogne, og Hyrekudskene samt deres Karle vilde med Glæde legge i en Sparebøsse som hængte i deres Stald hver 4 Skilling af hver Tour med Kareth eller Chaise, disse 1 Skilling af Drikkepengene.

Byrdefuldt vilde det langt fra ikke være for Bundtmagere, Skrædere at overtale Fruentimmere som bruge de lange Pelse, at betale til Pesthuset 1 Mark af hver. Pelse koste her 20 til 48 Rdlr., og hvad er 1 Mark at give af for saa stor Summa, som her anvendes paa sin egen Pyndt? Det kunde ikke koste hine Haandværksmænd Umage at have en Sparebøsse i deres Bøe, hvori denne Mode blev lagt. Enhver ærlig Borger vilde gjøre sig en Ære af, at have leveret til Pleiehuus Indretning en klækkelig Summa.

Forslagets sicte Dnske gaaer derhen, at Modehandlerne, alle Klædekræmmere og Iisenkræmmere vilde vaage over, at i deres Bod stod en Sparebøsse for Pleiehuset, hvori enhver som købte Overdaadigheds Vare,
være

være sig Soelhatte, Garnitur Knappe, Skoespænder, Staalflitter, Flor, lagde i Sparebøssen for 4 Marks Bærd 1 Skilling.

Endelig legger Forslaget endnu dette syvende Puske til, at alle som holde Rideheste og Kæretheste til Stads vilde give aarlig 4 Skilling af hver Hest. Maaden at hæve denne Gave paa, fandtes best i enhver Belvillighed i at ansee denne Indretning fremmet, de vilde vist indsende Gaven selv til Posthuset. Kunde endnu Forslaget haabe, at have hos Urtekraemmerne og de som udsælge Kaffe $\frac{1}{4}$ Skilling af hver Pund Kaffe, vilde det nye Pleiehuus snart blive berømt for at være den rigeste Stiftelse næst Engellands. Og saaledes troer jeg at have viist, at ingen Forslag kan være mere passende til Kiøbenhavnernes Levemaade, og love mere Barighed, end naar disse tilsyneladende ubetydelige Gaver blive overalt i Byen indførte.

Efter nogle Maaneders Forløb skal Skilderiet troligen anmærke Virkningerne af disse Forslag, og enhver retskaffen Borger skal med varm Erkiendtlighed blive erindret for

for den virksomme og varige Hielp, han paa denne Maade haver skienket til en saa nødvendig forbedret Indretning.

Lærer da Erfarenhed at det danske Publicum, hvorpaa ikke tvivles, haver Lust til paa denne lette, varige men dog evige og ædelmodige Maade, at see en nye Indretning giort, der vilde ikke allene standse Nationens begyndte Udartning, men endog sætte Menneskeligheden ind i sine Rettigheder, saa tvivler ingen paa, at jo og Regieringen paa billige Vilkaar overlod denne fremspirende Indretning Blaagaard, der kunde være ligesaa passende til danske Syges Helbredelse, som til fremmede Matroser.

Naar man siner Muelighed for denne Indretning, skal Publicum ikke mangle Forslag til at give denne Indretning al den Gavnlighed Diemedet fordrer, og som oplyste Nationer have lært os. Vel kan Danske ikke sammenligne sig i Rigdomme og almindelig nyttig Oplysning med Engellænderne, men vi behøve ikke at vige dem i Medlidenhed og Gavnildhed. De største Pleie- og Syge-

L 5

huse

huse i Engelland skulder Nationens Godhed og milde Sammenstod deres Tilværelse, Værighed og Pragt, og dette samme skal Engeland tilstaae Kiøbenhavnerne, naar dette her giorte Forslag bliver iværksat.

Skulde, imod al Formodning, dette Forslag ikke finde nogle som biesalde det, da kan det ikke andet end græmme enhver Tænker, at Menneskeligheden ikke er den Byer, der daglig arbejder paa at nedbrøde den, og som lader denne gode Leilighed være unyttet, hvorved den paa engang kunde forsone sig med hele Nationen, hvis Marv og raske Ungdom den daglig fortærer.

Og Skilderiet maae da slutte sin Løbebane med at forklare for Kiøbenhavneren hvad disse Ord betyde.

Nos viles Pulli, nati infelicibus ovis?
Rem pateris modicam & mediocri bili ferendam
Si flectas oculos majora ad crimina.

JUVENALIS.

